Ştefania Cristescu

DESCÂNTATUL ÎN CORNOVA – BASARABIA

Volum editat, introducere şi note
de SANDA GOLOPENŢIA

Ediţia a doua revăzută şi adăugită

PAIDEIA
SOCIOLBUC
2003

Ştefania Cristescu în august 1931
Desen de Domnica Păun

SOCIOLBUC

CUVÂNT ÎNAINTE LA EDIŢIA A DOUA

Volumul *Descântece din Cornova-Basarabia* al Ştefaniei Cristescu a fost primul volum din seria cărţilor pierdute, publicat după plecarea din ţară, la Editura Hiatus din Providence, R.I., pe care o înfiinţasem în acest scop în anul 1984. De atunci au trecut 16 ani, cartea s-a epuizat, rămânând încă necunoscută publicului din România, căruia îi era adresată, iar munca de arhivă şi reflecţia mi-au sugerat unele modificări şi adaosuri pe care le-am operat în ediţia de faţă.

Astfel, respectând titlul care figurează în fruntea unui plan de volum descoperit ulterior (planul III), ediţia a doua se numeşte *Descântatul în Cornova-Basarabia,* punând astfel accentul, şi în acest mod, asupra procesului, a actelor, iar nu a rezultatului, cum o făcea titlul anterior.

Pentru că autoarea a muncit la acest volum şi l-a visat înfăptuit între vârsta de 22 şi cea de 27 de ani (interval în care a scris de altfel toate textele cuprinse în acest volum, cu excepţia a două dintre ele, şi care a fost întrerupt de doi ani de studiu la Paris), am menţinut ca nume de autor numele Ştefania Cristescu. Atragem însă atenţia că studiul *Componente magice în viaţa spirituală a ţărănimii româneşti din diferite regiuni ale ţării* şi textul intitulat *Plan pentru cercetarea credinţelor şi riturilor domestice ale ţărănimii româneşti* au apărut sub semnătura Ştefania Golopenţia.

Pentru a permite cititorilor să pătrundă mai adânc în munca desfăşurată de Ştefania Cristescu spre a elabora volumul de faţă, am adăugat în prezenta ediţie o primă secţiune, intitulată *Comunicări la Institutul Social Român, rapoarte asupra acestora, planuri şi prime redactări,* în care figurează textele sau schemele parţiale a două conferinţe importante din 1931-1932 ale autoarei, pe atunci proaspăt întoarsă de pe teren: *Manifestări spirituale – Magie. Introducere şi concluzii şi Graiul din Cornova*. Ambele conferinţe au

făcut obiectul dărilor de seamă (nesemnate) prilejuite de activitatea Şcolii sociologice de la Bucureşti, pe care Anton Golopenţia le pregătea şi transmitea regulat în anii 1931-1933 ziarului „Curentul". Prima a fost pregătită spre a fi prezentată în aceeaşi şedinţă cu comunicarea Dochiei Ioanovici, cu care se întrepătrunde strâns, după cum o arată planul de expunere pe care îl reproducem. Un tablou al informatorilor-tip, alcătuit de întreaga echipă „Spiritual", va putea fi utilizat spre comparare cu lista agenţilor magici alcătuită de Ştefania Cristescu, prin care debutează volumul. În sfârşit, planurile III, IV şi V şi fragmentul *Magicianul este sau nu profesionist?* ar fi putut aparţine fazei de redactare a volumului proiectat despre descântatul cornovean, iar lista *Descântece netranscrise* va fi reprezentat un prim moment de bilanţ şi încheiere în acest efort.

În cadrul secţiunii *Materiale*, am adăugat câteva scurte fişe şi trei texte aflate în arhiva personală a Ştefaniei Golopenţia (inclusă în Arhiva familiei Golopenţia, AFG). Este vorba despre ultimul text din subcapitolul *Luarea manei: facere şi desfacere*, precum şi de textele intitulate *Ca să nu se lipească boala de o vită, de o vie, de ceva* şi *Spre a nu fi prins la furat*. Toate cele trei texte apar în subcapitolul *Alte descântece, vrăji, leacuri*.

În sfârşit, în secţiunea *Studii* (care şi-a schimbat numele, devenind *Studii şi chestionare publicate*), am reprodus cele două chestionare privitoare la agentul magic şi la descântat: primul, apărut în revista „Sociologie românească" an. I (1936), nr. 4, p. 11-18, cel de-al doilea publicat în volumul *Îndrumări pentru monografiile sociologice* (Bucureşti: Institutul Social Român, 1940, p. 251-261). În reproducerea celui de-al doilea chestionar, am întregit titlul schematic care apărea în *Îndrumări (Plan pentru cercetarea credinţelor şi riturilor domestice)*, recurgând la titlul complet care figurează în fruntea extrasului tipărit pe baza volumului.

Cu volumul de faţă şi cu cel publicat în anul 2002 la Editura Paideia – *Gospodăria în credinţele şi riturile magice ale femeilor din Drăguş (Făgăraş)* –, publicarea operei sociologice a Ştefaniei Cristescu-Golopenţia e departe de a fi încheiată. Nădăjduim să o ducem la bun sfârşit, aducând în faţa cititorilor materialul şi notele de teren privitoare la culegerile efectuate

de Şt. Cristescu-Golopenţia la Drăguş, Runcu, Şanţ şi Hodac, precum şi alte studii şi conferinţe sociologice ale autoarei.

Numai prin atente recuperări de felul acesta, care vor trebui să aibă treptat în vedere şi alţi membri ai Şcolii sociologice de la Bucureşti, decât cei care sunt automat invocaţi de o bună bucată de vreme (mă gândesc, între alţii, la Xenia Costa-Foru, D. Dogaru, Florea Florescu, Gh. Focşa, D.C. Georgescu, Dochia Ioanovici, Iosif Jivan, I. Measnicov etc.), vom izbuti să întregim imaginea reală a grupului de tineri sociologi care a privit proaspăt şi intens realitatea românească în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Sanda Golopenţia
Providence, 23 octombrie 2002

INTRODUCERE LA EDIŢIA ÎNTÂI

În vara anului 1931, cea de-a şaptea campanie monografică organizată de Profesorul Dimitrie Gusti a adus în satul Cornova, din judeţul Orhei, Basarabia, o echipă de 55 de tineri care aveau să devină, nu peste mult, specialişti consacraţi în domeniile cele mai variate ale culturii româneşti – sociologie, folclor, antropologie, ştiinţe juridice, istorie, psihologie, filozofie, demografie, medicină, muzicologie, arhitectură, arte plastice etc. Făceau parte din ea, între alţii, Ernest Bernea, Harry Brauner, Lena Constante, Eugenia Constantinescu, Xenia Costa-Foru, Maria Cotescu, Ştefania Cristescu, Gheorghe Focşa, Marcela Focşa, D.C. Georgescu, Anton Golopenţia, Paula Gusty, Traian Herseni, Dochia Ioanovici, Ion Ionică, Octavian Neamţu, Mircea Manolescu, Domnica I. Păun, Mihai Pop, Victor Rădulescu-Pogoneanu, Henri H. Stahl, Petre Ştefănucă, Emil Turdeanu, Mircea Vulcănescu şi Ion Zamfirescu, cei mai mulţi pe atunci de-abia trecuţi de pragul celor douăzeci de ani.

La întoarcerea de pe teren, după un răgaz de prelucrare a datelor, care a durat patru luni, Secţia sociologică a Institutului Social Român a organizat, între 13 ianuarie şi 1 iunie 1932, un ciclu de 19 şedinţe de prezentare publică a rezultatelor cercetării. Reproducem, în paginile 10-11, programul-invitaţie care a fost difuzat de Institut cu acest prilej.

Materialul cules în timpul campaniei a fost depozitat, după obicei, la Institutul Social Român, în dosare de „cadre", „manifestări" şi „sub-unităţi"[1] puse la dispoziţia fiecăruia dintre participanţi, în devălmăşie, pentru prelucrare şi interpretare ulterioară. Din titlurile conferinţelor reproduse mai sus, ca şi din studiile publicate, începând cu anul 1932, în reviste ca „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială" şi, mai târziu, în „Sociologie românească"[2] putem avea, indirect, o imagine a bogăţiei şi diversităţii datelor de care dispunea, în 1931,

Prezentarea materialului cules în campania a VII-a monografică întreprinsă în iulie-august 1931 în satul Cornova din jud. Orhei (Basarabia)

19 şedinţe la care sunteţi rugat a lua parte

Film

Miercuri, 13 ianuarie 1932: *Drăguş, un sat din Ardeal; şi Cornova, un sat din Basarabia.* Două filme documentare. Cu un cuvânt introductiv al d-lui prof. D. Gusti.

Conferinţa unui localnic

Miercuri, 20 ianuarie 1932: Sf. S. Părintele Ion Zamă: *Din viaţa unui preot basarabean.*

Metodă şi sistem

Miercuri, 27 ianuarie 1932 – D. Gusti: *Realitate socială şi cercetare sociologică.* T. Herseni: *Metoda monografică.*

Miercuri, 3 februarie 1932 – Roman Cressin: *Statistica în cercetările monografice.* Ing. I. Meassnicov: *Prezentare de cercetări statistice.* Henri H. Stahl: *Tehnica cercetării monografice.*

Cadre

Miercuri, 10 februarie 1932 – Ion Conea şi Emil Popa: *Condiţionările geofizice ale aşezării satului.* D-ra Livia Gavăt şi I. Bulai: *Fauna şi flora regiunii.* D-ra M. Cotescu: *Ruralistica.* Traian Herseni: *Raportul dintre natură şi cultură.*

Miercuri, 17 februarie 1932 – R. Cressin, I. Meassnicov şi N. Popescu: *Statistica demografică.* Dr. Mesrobeanu: *Serologie.* Drd. Dimitrie Georgescu: *Cadrul biologic al satului.* Dr. Belciu: *Asistenţa medicală.* Drd. Feneşan: *Rezultatul reacţiunilor* Meinecke. Drzi sublt. Stoica şi Ungureanu: *Prezentări de fişe familiale biologice.*

Miercuri, 24 februarie 1932 – H.H. Stahl: *Cadrul istoric al satului,* Ion Zurescu: *Memorie socială.*

Miercuri, 2 martie 1932 – Anton Golopenţia: *Cadrul psihologic al satului.*

Manifestări

Miercuri, 9 martie 1932 – Anton Golopenţia: *Viaţa spirituală a satului (aspectul total).* Ion Ionică şi Octavian Iosif: *Ştiinţă populară şi mitologie populară.* Ion Samarineanu: *Tehnologie.* D-ra Dochia Ioanovici: *Interdicţii şi magie.* D-ra Ştefania Cristescu: *Descântecele.*

Programul-invitaţie al Institutului Social Român

Miercuri, 16 martie 1932 – Octavian Iosif: *Viaţa religioasă a satului*. Ernest Bernea: *Riturile*. George Focşa: *Etică şi moralitate*. Ion Zamfirescu: *Cultură şi acţiune culturală*. D-ra Eugenia Constantinescu: *Comunicări de fişe*.

Miercuri, 23 martie 1932 – Constantin Brăiloiu: *Metoda monografică în cercetarea muzicologică*. H. Brauner: *Prezentare de fonograme cornovene*. Mihai Pop: *Prezentare de texte de cântece notate filologic*. D-ra Marcella Focşa: *Repertoriul coreografic*.

Miercuri, 30 martie 1932 – A. Golopenţia: *Artele spaţiale*. Arhitect Armăşel: *Prezentare de schiţe şi planuri*. D-rele Marcella Focşa şi Elena Constante: *Prezentare de planşe de ţesături*. Petre Sârbu, Emil Turdeanu, P. Ştefănucă: *Prezentări de texte literare poporane nemuzicale*.

Miercuri, 6 aprilie 1932 – Mircea M. Vulcănescu: *Structura vieţii economice a satului*. Emanoil Buznea: *Viticultură şi vinificaţie*. Adrian Negrea: *Unităţi economice*. Anton Golopenţia: *Schimbul şi circulaţia, negustori ambulanţi şi târguri*. Gheorghe Dumitrescu: *Negustorii stabili*.

Miercuri, 13 aprilie 1932 – N. Cornăţeanu: *Bugete. Tehnica agricolă şi viticolă*. D-ra P. Gusty: *Industria casnică*. Ion N. Ciolan: *Cooperaţia sătească*. C. Iliescu: *Prezentare de desene de instrumente*.

Miercuri, 20 aprilie 1932 – H.H. Stahl, Mircea Manolescu şi Filip Paşcanu: *Manifestările juridice ale satului*. Nicolae Popescu, Octavian Neamţu: *Statistică judiciară*.

Miercuri, 11 mai 1932 – Mircea Manolescu şi V. Rădulescu-Pogoneanu: *Manifestările administrative şi politice*. P. Ştefănucă: *Influenţa războiului asupra mentalităţii politice a satului*.

Unităţi

Miercuri, 18 mai 1932 – Traian Herseni: *Unităţi şi relaţii*. D-ra D. Păun: *Ţiganii*. Ioan Zurescu: *Evreii*.

Miercuri, 25 mai 1932 – M. M. Vulcănescu: *Gospodăriile*. D-rele X. Costa-Foru şi N. Rayski: *Problema familiei*. D-ra Olga Hreniuc şi D-ra Rodica Luţia: *Copiii*. D-ra Elisabeta Constante şi D-ra Maria Dărmănescu: *Istoricul familiei*.

Procese

Miercuri, 1 iunie 1932 – Anton Golopenţia: *Procesul de urbanizare a satului*.

Filmul şi comunicările vor avea loc la ora 9 seara în sala de lectură a Institutului Social Român (Palatul Academiei de Înalte Studii Comerciale şi Industriale, Piaţa Romană, 6).

Institutul Social Român cu privire la Cornova şi rostuirile ei de sat vechi mazilesc, influenţat de administraţia imperiului ţarist sub care trăise începând din 1812, şi intrat pe drumul ireversibil al orăşenizării. Nu trebuie uitat că materialului de fişe, hărţi, releveuri, fotografii i se adăugau filmul sociologic *Cornova, un sat din Basarabia* (operator: Tudor Posmantir; regizori: H.H. Stahl şi A. Golopenţia) şi un număr important de obiecte (ceramică, textile, iocane etc.) care au fost prezentate ulterior în expoziţiile organizate de Şcoala sociologică de la Bucureşti.

Din evocarea campaniei de la Cornova de către A. Golopenţia (1932 şi f.a.) şi H.H. Stahl (1981), ca şi din descrierea, de către acesta din urmă, a personalităţii pitoreşti a părintelui Ion Zamă, care-l citea pe Schopenhauer, se războia cu inochentismul şi cu stilismul[3], era pasionat de astronomie şi se descânta, filozofic, la babele din sat, putem, pe de altă parte, întrevedea câte ceva din întâlnirea de zi cu zi a „monografiştilor" cu Cornova. Se producea, în acele luni fierbinţi de iulie-august basarabean, lenta asimilare între intelectuali cu formaţii şi perspective diferite, pe fondul mai larg al unei asimilări reciproce între tineretul universitar şi cornoveni. Se construia, la studenţi şi la săteni deopotrivă, încrederea în rosturile adânci ale cărturăriei româneşti. Ştefania Cristescu mărturisea adeseori că, pentru ea, anii cei mai frumoşi ai vieţii au fost anii îmbogăţitori ai acestor campanii monografice, când misiunile se conturau generoase şi clare, iar înfăptuirile nu păreau condiţionate decât de dorul de a te face util. Iar Anton Golopenţia scria, într-un eseu inedit intitulat *Un sat basarabean: Cornova*, rândurile următoare:

Cercetările monografice n-au fost numai întreprinderi ştiinţifice în sensul acesta profund al cuvântului. Aceasta e faţa lor oficială, la văz. Ele au avut şi vor păstra, cred, o altă faţă, prea puţin vădită, de fiinţa căreia nu prindem veste decât târziu, în împrejurări deosebite. Când ajungem să trăim ani de-a rândul departe de cercetări, bunăoară. Faţa a doua a cercetărilor monografice a constituit-o viaţa „monografiştilor" cu obiectul de până acum al campaniilor, cu satele, cu anume instituţii ţărăneşti. În timp ce inventariau documentele privitoare la partea sau aspectul din viaţa

satului cu cercetarea căruia fuseseră însărcinaţi, cei cu sânge de cercetător duceau o luptă, adeseori neştiută nici de ei, plină de peripeţii, cu satul în întregul lui, cu satul fiinţă şi ei, şi de necuprins. Cred că precizez o experienţă a multora dintre noi asemuind străduinţele de felul acesta cu cele pe care le depunem când e să ne câştigăm pe cineva care ne atrage. Pentru soiul de oameni, caracterizat cu stângăcie spunând că ar fi făcuţi parcă pentru cercetări, câte un sat, sau o anume rânduială a vieţii româneşti (cea „răzăşească" pentru cel mai de seamă dintre noi[4]) au vino-ncoace de la început... Un sat anume, odată ce se văd într-însul, un fel de a fi, odată ce i-au luat urmele devin, pentru cei de soiul acesta, ţel de năzuinţe, pândit cu sfială şi împresurat pas cu pas, luat în stăpânire cu duioşie recunoscătoare. Ţinta râvnită a încercaţilor de acest fel e de a răzbi în miezul fiinţării satului, a rânduielii de viaţă a anumitor ţinuturi de munte, a întrevedea chiar firea lor. Apropierea ei face din satul sau rânduiala de viaţă pricepută un prieten, ca tot omul de preţ care ni s-a deschis.

În lupta aceasta izbânda e decisă pe urma a zeci şi sute de umblări în lung şi-n lat a satului şi a ţinutului în zori, la amiază, în amurg, a vorbitului cu mai fiecare-n zi cu soare sau cu vremuială, cu necaz sau voie bună, după ce, pe cât se poate, toate au fost văzute din cât se poate de multe locuri. Convorbirile cu membrii cercetării, cu ochii lor deprinşi să prindă problema lor specială, observaţiile lor multiplică considerabil faţetele minţii celui pornit să cucerească satul întreg. Peripeţiile acestei lupte sentimentale sunt tonicul, catalizatorul cercetării de detaliu, precise, după program. Rodul ei, aprehensiunea întregului satului, e fundalul pe care poate fi profilat în dimensiunile fireşti rezultatul cercetării speciale. Ea îi dă căldură înfăţişării acestei cercetări speciale. Şi ea rămâne, în urmă, adevărat tovarăş de viaţă, ca amintirea unui om a cărui iubire te-a umplut cândva.

Cred şi ştiu că mulţi dintre cei ce au lucrat în cercetările monografice au prieten astfel un sat, o problemă. În privinţa mea, îmi amintesc câtă trudă îndărătnică mi-am dat, în jumătatea a doua a anului 1931, ca să pricep Cornova, satul întâiei mele campanii monografice. De când am simţit că o ştiu cât poate fi ştiută, mi-a rămas prieten, cu care pot sta de vorbă în amintire, cum stau de vorbă cu amintirea oamenilor vii pe care i-am apropiat.

Evenimentele politice de ordin extern şi intern, asupra cărora nu vom mai insista, au adus, succesiv, desfiinţarea Institutului Social; îndepărtarea din câmpul activităţii intelectuale româneşti a Profesorului Gusti şi a Şcolii sociologice de la Bucureşti; detenţiunea multora dintre membrii Şcolii în închisori politice din care unii, cum ar fi Harry Brauner, Lena Constante, Traian Herseni, Octavian Neamţu etc. au răzbit după mulţi ani irosiţi şi în care alţii, cum ar fi Anton Golopenţia, Victor Rădulescu-Pogoneanu, Petre Ştefănucă, Mircea Vulcănescu şi-au aflat moartea; expatrierea lui Ion Ionică sau Emil Turdeanu; „reprofilarea" forţată a majorităţii foştilor „monografişti", care nu au mai ajuns să publice lucrările aduse aproape de încheiere, în ani mai puţin secătuitori.

Odată cu dispariţia Institutului Social a fost distrusă şi bogata arhivă sociologică a acestuia. O parte din fişele ce se găseau la cei ce le întocmiseră sau la cei ce le utilizau tocmai în acel moment au fost salvate sau au pierit în alte împrejurări. Materialul basarabean aflat la Regionala din Chişinău a Institutului a fost confiscat în anul 1940 de către autorităţile sovietice[5]. Cum, după 23 August 1944, studii consacrate Basarabiei au devenit, şi au rămas până astăzi, cu intermitenţe, imposibil de întreprins în România, soarta materialului adunat la Cornova nu a putut face obiectul preocupărilor explicite ale nici unuia dintre specialiştii sau institutele de resort din ţară. Chiar articolele deja publicate cu privire la Cornova au fost tacit eliminate din bibliografiile lucrărilor Şcolii sociologice de la Bucureşti. Prin aceasta, ca şi prin includerea lor în „fondurile speciale", neconsultabile, ale bibliotecilor de specialitate, sau prin interzicerea citării lor în materialele publicate în România, rezultatele campaniei monografice Cornova au rămas în largă măsură necunoscute generaţiilor tinere de cercetători ai realităţii româneşti. Lucrurile nu s-au schimbat în această privinţă după „reconsiderarea", începând din 1963, cu înaintări şi retrageri, a activităţii Profesorului Gusti şi a elevilor săi şi nici chiar după comemorarea a 100 de ani de la naşterea Profesorului, în 1980.

Studierea descântecelor nu e mai uşor de continuat în România decât aceea a fenomenelor de viaţă românească din Basarabia. Interesantul material pe care unii, rari, cercetători îl culeg încă, renunţând stoic la posibilitatea de a fructifica munca lor de teren în

PLĂŞI

1. Bravicea
2. Chiperceni
3. Criuleni
4. Orhei
5. Rezina
6. Teleneşti

Harta judeţului Orhei
(Cornova făcea parte din plasa Bravicea)

Ştefania Cristescu -

<u>Descântatul în satul Cornova</u> (Program)

I. Întrucât Cornova stă dovadă că descântatul e încă o realitate vie în cadrul vieţii româneşti de sat.

a. satul românesc credincios tradiţiei şi laborator în care se făuresc noi practici şi rituri.

b. Atitudinea: critica metodei istorice în cercetările de acest gen (de până acum.) -
Metoda sincronică - statică utilizată de noi.

II. Descântatul ca fenomen legat organic de viaţa grupului social sătesc.

a. definiţie

b. Elemente constitutive; categorii de descântece.

c. Descântatul ca practică magică perfect specializată şi autonomizată. Repartizarea lui pe <u>grupe de vârstă</u> şi <u>unităţi sociale</u>.

III. Descântătorul ca personalitate reprezentativă sătească. Rolul lui în viaţa satului. -

IV. Concluzii -

Plan I al volumului Cornova

lucrări publicabile, este, în cel mai bun caz, tolerat în arhive pentru uz intern; prelucrarea lui e rareori prevăzută în planurile de cercetare ale institutelor din ţară şi, atunci, nu în vederea publicării[6].

Rezultatul acestor multiple cenzurări, operate deopotrivă în spaţiul fizic şi în cel abstract al culturii româneşti, este că petele albe sporesc.

Ni s-a părut de datoria noastră să contribuim la schimbarea acestei stări de fapt prin publicarea materialului de descântece cornovene, salvat de la distrugere de Ştefania Cristescu-Golopenţia. Acest material, parte a dosarului „Spiritual" al campaniei de la Cornova, constă aproape în exclusivitate din fişele de teren ale Ştefaniei Cristescu, cărora li se adaugă un număr, din păcate extrem de redus, de fişe întocmite de Ernest Bernea, Xenia Costa-Foru, Livia Gavăt, Anton Golopenţia, Dochia Ioanovici, Ion Ionică, Henri H. Stahl şi Emil Turdeanu, pe care Ştefania Cristescu intenţiona să le utilizeze în cartea la care lucra.

Ştefania Cristescu plănuia să scrie un volum intitulat „Practica magică a descântatului în satul Cornova".

Două planuri ale acestui volum, alcătuite la momente diferite, ne permit să ne dăm seama de modul în care el se configura în mintea autoarei. Primul plan este reprodus în figura alăturată. Al doilea plan, cu mult mai amănunţit, este următorul:

PRACTICA MAGICĂ A DESCÂNTATULUI
ÎN SATUL CORNOVA (PLAN II)

I. Introducere

II. Descântatul. Forme-tip de descântat: a. de boli; b. de dragoste.

A. **Practici**

– Elemente

1. *Observanţe (rituri de intrare)* – spălare pe mâini etc.

2. *Rituri manuale şi obiecte magice*

Rituri manuale (forme): a. *de boli* – se scuipă petica (băşica rea); se unge buba; o copilă mezină muşcă de trei ori carnea crescută pe faţă (broască); stropire cu mâna sau gura; pisare; rumegare

(cânepă, cel pierit); pune deodată cele două mâini pe frunte şi ceafă şi, imediat după aceea, la cele două urechi reconstituind semnul crucii (deochi); freacă cu degetele capul celui bolnav (deochi); suflă asupra capului; bate peste picior (desmorţirea piciorului); pune frigarea în foc, o scoate, o aruncă în apă; taie găina neagră; taie unghiile de la mâini şi de la picioare, păr din cap în cruce, sparge un ou şi le vâră înăuntru, îngroapă oul la răscruce (friguri); frige lână pe foc, o pune în unsoare şi apoi pe oghial (gâlci); învârte fusul în jurul hudmei; face noi (cercuri) în cenuşă cu fundul paharului de nouă ori, ia apoi noii cu vârful cuţitului, de trei ori câte trei, şi-i pune în apă (jolnă); suceşte fuiorul de cânepă la spate, face nouă noduri la aţă şi apoi o leagă în cruce pe locul unde e junghiul; învârteşte călcâiul de la picior în jurul urechii în timp ce spune descântecul (năjit); cu cosorul în mâna dreaptă dă pe frunte-n jos, să se ducă răul în jos (orbalţ); prăjeşte făina-n tigaie-n sec şi o pune la falcă; azvârle mămăligă spre pădure sau spre o lumină, peste capul copilului (plânsori); cu spatele la răsărit, aruncă apă şi nouă surcele peste cap (soare-n cap); scrie şi citeşte cărticica, o desenează pe Avizuca (strâns); b. *de dragoste* – persoana descântată doarme cu spatele la fereastră; bate mătănii; pune sub pernă anumite obiecte (cercei, inele etc.); aruncă brâul sau ciorapii spre lună (ursit); pune mâinile în cruce pe fântână (desfacere de ursit); descântătoarea bate frigarea cu ciocanul în foc; aruncă sământă de cânepă în foc etc.

Obiecte magice: (1) *generale* – fiare de găsit, lănţucuri, frigări, buruieni, broască, găină; (2) *speciale*: a. *de boli* – pene de cocoş negru, peniţă de păun, busuioc (albeaţă); nouă coarne, cremene, marmoră, cenuşă, păsat, linguri, cuţite, fuse, ulcică, apă, strachină (baghiţă); petică aprinsă de la pămătuful cu care tragi cenuşa din cuptor (băşica rea); lingură părăsită (broască); burete puşios-apă, miere, cuţit, rachiu-smochină-ac (buba neagră); făină de păpuşoi, chişleag de vacă, rachiu (cairlâc); cuţit, trestie (cârtiţă); smântână-julfă-cuţit, rachiu, sământă de cânepă (cel-pierit); borş, cuţit, cutie, laptele mamei (acei-răi); cosor (ciopârlajiţă); apă neîncepută, trei cărbuni (deochi); frigări-apă, tăiatul găinii (frigări-stomac); unghiile de la mâini şi picioare, păr din cap „în cruce", ou (friguri); lână de oaie ţâgnă, unsoare, oghial (gâlci); fus (hudmă); untură-cenuşă-

cuţit-nouă cărbuni (jolnă); fuior de cânepă, apă (junghi); călcâi, baligă de vacă din Ziua Crucii (năjit); cosor, cuţit, făină de păpuşoi-tigaie-cuţit, ac-chişleag-basma (orbalţ); busuioc verde sau „steblişoară"-ulcică-leşie-strachină, frunză de păr-calapăr (păr); baligă de cal, mămăliguţă (plânsori); trei cărbuni-apă, cuţit sau ac, apă neîncepută (pocitură); untură de porc, ac de cusut (râie); apă neîncepută, strachină, nouă surcele (soare-n cap); mătură luată din cea cu care se mătură la biserică-fier de găsit aţă roşie, rachiu-andreică, măturiţă-rachiu, rachiu-mătură-fier de găsit (speriat); ac de cusut laptele mamei, cărticică (strâns); slănină sfinţită, cărbuni, bărduţă (crucea cea mare); apă neîncepută, trei vergele de alun de-o vară (şarpe); ac, rachiu (tătarcă); tărâţe, sare, cosor, cuţit sau frigare (de vacă); b. *de dragoste* – „ursoaică", apă (ursit); „duminicuţe", apă, inel, călţuni, cercei, piepteni, spelci (ursit); aghiasmă, iconiţă cu Maica Domnului (ursit); ciorapi, brâu, legătură de sare (ursit); brâu din piedică de la mort (la lună); soc, pâine, sare (la soc); frigări, ciocan (frigări-ursit); sămânţă de cânepă (dragoste); cămaşa de cununat a soţului (desfacere de urât); nouă oale cu apă fiartă, veniş, clocotiş, albie, lumânare, icoană cu Maica Domnului (desfacere de urât); nouă bucăţele de mămăliguţă de la nouă mese, un beţişor, colţuni (ursit); oglindă, apă, grăunţe, un cocoş, o găină (ursit).

3. *Rituri orale*. Preponderenţa ritului oral în satele noastre. Lungimea descântecului. *Forme*: (1) *câteva cuvinte* (soare-n cap, păr, şarpe), cuvinte fără sens (deochi); (2) *dialog* (dezmorţirea piciorului, puşche); (3) *descrierea ritului manual* (frigări); (4) *descrierea unor rituri simpatetice* (descrierea muncii cânepei în descântecul de junghi); (5) *postularea unor situaţii socotite imposibile* (când va cloci unghia pusă într-un ou, atunci să-l scuture pe X frigurile); (6) *naraţiune* – dispariţii succesive: o babă are nouă feciori, îi trimite la oaste, ei dispar pe rând (gâlci); Ţigna are nouă feciori... (gâlci); Jolna are nouă feciori... (jolnă); (7) (a) – *întoarcerea din drum* (săvârşită de un anonim sau de Maica Domnului): cocoşul care pleacă să cureţe câmpii e trimis să cureţe ochii (albeaţă); Maica Domnului vede fetele care merg la Marea Roşie s-o cureţe de nisip şi le trimite să cureţe ochii (albeaţă); nouă lupi din nouă câmpi pornesc să mănânce mărul bulgariu, Maica Domnului îi vede şi-i trimite să mănânce cel-pieritul (cel-pierit);

pornesc nouă fraţi cu topoare, să taie mărul roşu, sunt trimişi să taie orbalţul (orbalţ); porneşte un om negru să bată uşile la codru şi lupii din câmp, Maica Domnului îl trimite să bată spărietul (speriat); nouă fete de tătar, nebotezate, necreştinate pleacă, cu suliţele îndreptate, în câmpii mari, să sape copacii la rădăcină şi ierbile „la truchină", Maica Domnului le trimite să ia tătarca (tătarcă); altă dată, în schimb, călugăreii cu cărţile subţioară merg (direct) şi iau cei-răii (cei-răi); (b) – *atitudinea neatentă*: masă mare dată de Sfânta Maria sau altcineva (băşica rea, buba neagră, cairlâc, cârtiţă, orbalţ, râie); (c) – *gonirea directă* (gonirea bubei negre prin pustii), porunca de ieşire (deochi, năjit, păr, hudmă); (d) – *plângerea la Maica Domnului*, care promite scăpare sau trimite la descântătoare: întâlnire cu Ceasul-Rău şi Buba Neagră, plângere... (buba neagră); întâlnire cu Spărietul... (speriat); (8) *propunere de schimb:* dă pădurii răul şi cere odihna în schimb (plânsori); (9) *numiri simpatetice*: Cel-Pierit, Jolnă, Jolnoaică, Ceas-Rău, Spăriet; (10) *invocaţii*: către buruiene pentru a visa ursitul (dragoste); către icoană (dragoste); către lună (dragoste); către apă, fântână (desfacere de urât); către fier (frigări, ursit); (11) *rit oral complex* (descântec de junghi).

4. *Observanţe (rituri de ieşire)*

Condiţii: (1) *Loc* – acasă la descântăto(a)r(e); la vatră (frigări); la soc (dragoste). Culegerea buruienilor de pe câmp. Aruncarea apei pe loc curat, par etc.; (2) *Timp* – (a) *descântece de boală*: până nu răsare soarele; de trei ori pe zi, dimineaţa, la prânz şi seara; duminică dimineaţa, când toacă la biserică (broască); marţea când e lună nouă, miercuri şi joi şi iar aşa până-n trei săptămâni (jolnă); luni, marţi, miercuri – trei săptămâni; când e lună şi, dacă nu trece, repetă de două ori la lună nouă; când se „chişcă" lumina; când soarele dă-n asfinţit (orbalţ, plânsori); (b) *descântece de dragoste*: se culege ursoaica marţea şi joia, zile de frupt, se fierbe până nu răsare soarele, te speli cu apa pe cap sâmbătă dimineaţa ca să nu-ţi ia altele înainte; pui buruienile sub cap înspre duminică, în trei sâmbete; lăutoarea o zvârli duminică dimineaţa; sâmbăta se culeg duminicuţe; de miercuri dimineaţa până vineri seara se ţine o legătură de sare la brâu şi vineri seara presară patul

şi visează mirele; (3) *Reglementaţie numerică* – la riturile orale: de nouă ori; de trei ori; de trei ori câte trei într-o zi, dimineaţa, la amiază şi seara; de trei ori câte trei în trei zile; de două ori când e descântecul întors (cel-pierit); o singură dată – odată o descântat, odată trece (deochiat); o dată de patru ori (apă) şi de cinci ori pe spinare (speriat).

B. **Reprezentări**: (1) reprezentări *impersonale concrete* (proprietăţile magice ale substanţelor utilizate); (2) reprezentări *personale concrete*: Strânsul, Avizuca, Jolnoaica. Personificarea bolilor (potenţialităţi magice); (3) reprezentarea *scopului urmărit*. Neinteligibilitatea, condiţie de eficacitate.

C. **Agent magic**: (1) *Cel care îndeplineşte ritualul*, chiar nespecialist. Ce condiţii trebuie să îndeplinească. Numărul descântătorilor; (2) *Vechi agenţi magici*: Spătăriţa, Stăvărichioaia, mama Anastasiei lui Boian, Mărioara Besincii, Ileana lui Rujan, Domnica lui Ion Ţiganu (acum în alt sat), Arefta; (3) *Agenţi magici din satele din jur* (Mânzăteşti, Perival, Condrăteşti, Corneşti); (4) *Agenţi magici actuali*. Informaţie directă. Informaţie indirectă. Specialişti: Botnăriţa şi Raveca Marjine (dragoste); Jieriţa (frigări, tăiatul găinii negre); Lălăiasa, Veruţa, Crăciunoaia şi alte două ţigănci din Ichel; (5) *Eroi preferaţi ai imaginaţiei satului*: Anica lu Nicolaie-a lu Aftenie, A lu Andrei Manuilă, Anica Puşcariu (Puşcărioaia), Ileana lui Bâzgă şi, mai ales, Maria Musteaţă.

D. **Relaţii**: (1) *Descântător-descântat*. Plată: (a) în bani; (b) în natură; (2) *Relaţiile descântătorilor între ei*: (a) *Indiferenţă, bârfire*; se au bine (Săvoianca şi a lu Marjine); nu se au bine (Gheţoaia şi Crăciunoaia); fiecare cu descântecul ei; o descântătoare se descântă la alta; (b) *Treceri şi iniţieri în practica descântatului*: A lu Micu nu-i spune Mariei Mustaţă descântecul de studniţă, deşi îi e rudă; descântecele nu se spun; comunicare în clipa morţii; furat; o mamă învaţă pe o copilă să-i descânte copiii ei; Anastasia Boldoreanu o învaţă pe nora ei; descântecul se spune la cine e mai mic; trecerile în anumite familii. (3) *Atitudinea grupului social faţă de descântat* – (a) Majoritatea satului: (a1) Încercări de explicare a genezei descântecelor; (a2) Eficacitatea neîndoielnică a descântatului. Condiţii de eficacitate: descântecul

să fie de furat; descântătorul să caşte în timpul descântecului; să citească de-a dreptul cărticica; (a3) Dracul contra descântecelor. Dumnezeu cu descântecele dar contra vrăjitoarelor. (b) Intelectualii satului. Atitudinea ironică a preotului Zamă.

III. Concluzii. Metoda de lucru. Rezultate.

În forma în care a fost plănuită de Ştefania Cristescu, cartea intitulată *Practica magică a descântatului în satul Cornova* este o carte pierdută pe care nu ne-am propus s-o rescriem. Volumul, cu titlu întru câtva diferit, pe care îl înfăţişăm cititorului acum, când au trecut peste 50 de ani de la elaborarea planurilor de mai sus, stă, în raport cu ea, în relaţia parte-întreg în care se găsesc exponatele unui muzeu faţă de activităţile şi intenţiile pe care sunt chemate să le evoce sau ruinele unei construcţii în raport cu ceea ce a fost cândva temei de bucurie şi prilej de comunicare.

Rostul şi structura volumului de faţă sunt, ca şi titlul lui, uşor diferite de ceea ce nu s-a putut întruchipa în timpul vieţii Ştefaniei Cristescu-Golopenţia. După o tăcere care durează, cu puţine întreruperi, de aproape 40 de ani, volumul acesta ni se pare important nu numai pentru specialistul în folclor sau antropologie, interesat de analiza structurilor sociale, psihologice, sociolingvistice pe care se întemeiază fenomenul descântatului într-un sat basarabean, ci şi pentru orice cititor dornic să menţină, prin cunoaştere, comuniunea cu viaţa şi cultura unei porţiuni însemnate a populaţiei româneşti, aflate în afara hotarelor ţării. Aceasta este raţiunea pentru care am inversat planul conceput de Şt. Cristescu, punând pe prim plan în structura cărţii capitolul *Descântători şi descântaţi* (care corespunde subpunctelor II C, II B şi II D din planul de mai sus) şi deplasând pe locul al doilea capitolele *Descântece de boală*, *Descântece şi vrăji de dragoste şi de urât* şi *Alte descântece, vrăji, leacuri* (care corespund subpunctului II A din planul menţionat).

Volumul de faţă se compune din două părţi. În prima parte, intitulată *Materiale*, publicăm integral materialul Cornova (fişe de informator, fişe de informaţie, fişe de text şi practică magică) care se aflau în arhiva personală a Ştefaniei Cristescu-Golopenţia. Este vorba de un număr de 500 fişe, dintre care 429 fişe semnate

141

inf.: Anica Ciubotaru –

F. t

de albață.

S'o pornit noî fete,
Ku noî greble,
Ku noî țăpoańe,
Ku noî sapi,
Ku noî hîrleț.
Și nime n'o vădzut.
Numa Maika Precista
Din ceri o vădzut
S'o 'ntrebat:
– Unde vă dușet voi, aste noî fete?
– Ne dușem la Marea Roșie,
S'o kurățim de nasip.
– Să vă dușet și la .... (cutare)
Să-i kurățit okii de albață.
Să rămîie iel kurat
Și luminat
Ka arzintu strekorat.

[illegible]
Cornova

Fişă de descântec

Inf: Gheorghe Iorgu 77 1:4

D'e albeaţă.

– Kukoš n'egru şi rotat
Und'e tu te-ai minikat?
M'am minikat
S'kurăţ kinkii
d'e skini
Şi pădurile
d'e hălăcugă.
Nu te minika
Să kurăţ kinkii d'e skini.
Miniki-te ş'kurăţă
Ockii lu ... d'e şterg (albaţă)
Şi d'e albaţă.
Să rămiie kurat,
luminat
Ka Dumnizău ţi l-a lăsat.

| Ştef. Cristescu

Fişă de descântec

Ştefania Cristescu, 46 fişe semnate Dochia Ioanovici, 10 fişe semnate Emil Turdeanu, 6 fişe semnate H.H. Stahl, 3 fişe semnate Octavian Iosif, 2 fişe semnate Xenia Costa-Foru (în fapt, ambele fişe sunt semnate, în colaborare, de H.H. Stahl şi Xenia Costa-Foru) şi câte 1 fişă semnată respectiv de Ernest Bernea, Livia Gavăt, Anton Golopenţia şi Ion Ionică (alte fişe culese de Ion Ionică sunt citate de Ştefania Cristescu, cu menţiunea respectivă, în studiul *Practica magică a descântatului de strâns în satul Cornova* pe care îl publicăm în partea a doua a volumului de faţă. În reproducerea fiecărei fişe, am marcat prin siglele Şt. C., respectiv D.I., E.T., H.H.St., O.I., X.C.-F., E.B., L.G., A.G. şi I.I. numele culegătorului semnatar. Nu am specificat locul întocmirii fişei, întrucât toate fişele purtau menţiunea Cornova. În schimb, ori de câte ori fişa conţinea indicaţii de dată (zi-lună sau exclusiv lună), acestea au fost reproduse. Fişele nedatate trebuie situate de cititor în intervalul iulie-august 1931, când a avut loc campania de la Cornova. (Numărul cercetătorilor care au rămas în sat şi în septembrie a fost extrem de mic: H.H. Stahl, Mihai Pop, Anton Golopenţia, Harry Brauner şi nu mulţi alţii au fost printre ei.)

În cadrul secţiunii *Materiale*, capitolul *Descântători şi descântaţi* concentrează fişele de răspuns la chestionarul privitor la manifestările spirituale întocmit de Ştefania Cristescu şi testat de ea pe teren, nu numai la Cornova, ci şi la Drăguş, Şanţ, Runc. Am reprodus în cadrul lui, în subcapitolul *Informatori*, fişele de informator ale descântătorilor care erau în viaţă în anul 1931. Totalul de 127 descântători consultaţi[7], alături de care e posibil să fi existat şi descântători care nu au fost reperaţi de membrii echipei sau descântători ale căror fişe s-au pierdut, e semnificativ pentru amploarea socială a fenomenului descântatului în Cornova. Numărul descântătorilor reprezintă aproape 1/10 din populaţia de la acea dată a satului, care se cifra, conform lui D. Georgescu (1932), la 1573 locuitori în anul 1930. Cititorul va putea distinge cu folos între fişele de informator, care reprezintă fişe de informaţie directă (obţinute de la însuşi descântător), şi cele care constituie fişe de informaţie indirectă (obţinute de la un descântător cu privire la un altul). Majoritatea fişelor de informator specifică, în această ordine, vârsta, ştiinţa de carte, clasa socială[8] căreia îi aparţine

descântătorul, originea în cazul în care persoana respectivă nu e din Cornova, repertoriul de descântece cunoscute şi/sau practicate şi observaţii speciale cu privire la iniţierea în descântat etc.

Subcapitolele *Descântece de boală, Descântece şi vrăji de dragoste şi de urât, Alte descântece, vrăji, leacuri* conţin un număr de 79 texte (formule) de descântec. Majoritatea acestora (62) aparţin categoriei descântecelor de boală, exemplificând 32 din cele 34 tipuri de descântec despre care vorbeşte Ştefania Cristescu (1936). Nu am găsit între fişele autoarei textul descântecelor de studniţă şi de descuiat.

Dificultăţi de ordin tehnic nu ne-au permis să redăm întocmai transcrierea fonetică, extrem de meticuloasă, practicată de Şt. Cristescu. În limitele posibilului, am căutat însă să păstrăm textului cât mai mult din savoarea şi interesul lui fonetic. Cititorul va întâlni deci în text forme ca „noo" (nouă), „vădzut" (văzut), „duşeţ" (duceţi), „şeai" (cea), „năsâp" (nisip), „albaţă" (albeaţă), „copchil" (copil), „luninat" (luminat), „strecorat" (strecurat), „s'curăţ" (să curăţ), „cânchii" (câmpii) ş.a.m.d. care redau fenomene de fonetică sintactică, palatalizare etc. curente în vorbirea cornoveană. Citind, el va putea „auzi" glasul celor care i-au dictat Ştefaniei Cristescu formulele păstrate cu grijă în stocul celor necesare traiului de zi cu zi.

Subcapitolul *Descântece de boală* este compus, în mod preponderent, din fişe de informaţie directă în care descântătoarea (descântătorul) îşi descrie practica manuală şi verbală. În subcapitolele *Descântece şi vrăji de dragoste şi de urât* sau *Alte descântece, vrăji, leacuri*, cele mai multe fişe sunt, în schimb, fişe de informaţie indirectă, în care o descântătoare descrie practici manuale şi, mai rar, verbale pe care declară a nu le putea săvârşi şi pe care presupune că le cunoaşte şi utilizează efectiv o altă persoană din sat.

A doua parte a cărţii, intitulată *Studii*, conţine patru articole dedicate de Ştefania Cristescu descântatului cornovean. Articolele *Agentul magic în satul Cornova (Basarabia)* şi *Componente magice în viaţa spirituală a ţărănimii româneşti din diferite regiuni ale ţării* reprezintă, nu traducerea, ci versiunea românească originală, publicată aci pentru întâia oară, a articolelor în limba franceză Cristescu (1936 a) şi Cristescu (1940), Articolele *Frecvenţa formulei magice în satul*

Cornova și Practica magică a descântatului de strâns în satul Cornova sunt republicări ale articolelor Cristescu (1936 b și 1932) apărute în revistele, astăzi și aci greu accesibile, „Arhiva" respectiv *SR*.

Cititorul, dornic să situeze cercetarea Ștefaniei Cristescu cu privire la descântatul cornovean în contextul mai larg al cercetării Școlii sociologice de la București sau al cercetărilor românești consacrate descântecului în general, va găsi în Bibliografia care urmează un ajutor pe care îl dorim util.

Sanda Golopenția
Providence, august 1984

NOTE

1. Reamintim cititorului că, în conformitate cu sistemul sociologic al lui Dimitrie Gusti, cercetătorul preocupat de înțelegerea unei colectivități trebuie să definească, în raport cu aceasta, cadrul cosmic, cadrul biologic, cadrul istoric și cadrul psihologic care o condiționează și să-i descrie apoi manifestările economice, politice, juridice sau spirituale și sub-unitățile sociale (gospodărie, stână, cete de feciori sau de fete etc.). Fiecare echipă era subîmpărțită, de aceea, în nouă sub-echipe: „cosmică", „biologică", „psihologică", „istorică", „spirituală", „economică", „juridică", „politico-administrativă", și „sub-unități sociale". Șeful fiecăreia din aceste sub-echipe constituia un „dosar" în care era introdus materialul de fișe al echipei.
2. Pe parcursul acestui volum vom folosi abrevierile „Arhiva" respectiv *SR* pentru aceste două reviste. Dintre rezultatele publicate ale campaniei de la Cornova amintim îndeosebi studiile lui D. Georgescu (1932), H.H. Stahl (1932 a, b), P. Ștefănucă (1932), Ernest Bernea (1932), Ștefania Cristescu (1932, 1936 a și b; 1940, toate republicate în volumul de față), Emil Turdeanu (1932), Ion Zamfirescu (1932), Domnica I. Păun (1932), Traian Herseni (1932), Anton Golopenția (1932), Mihai Pop (1932).
3. Vezi H.H. Stahl (1932 b și 1981), Ernest Bernea (1932) și A. Golopenția (1932).
4. A. Golopenția se referă la cercetările lui H.H. Stahl asupra răzășiei.

Cornova și Practica magică a descântatului de strâns în satul Cornova sunt republicări ale articolelor Cristescu (1936 b și 1932) apărute în revistele, astăzi și aci greu accesibile, „Arhiva" respectiv *SR*.

Cititorul, dornic să situeze cercetarea Ștefaniei Cristescu cu privire la descântatul cornovean în contextul mai larg al cercetării Școlii sociologice de la București sau al cercetărilor românești consacrate descântecului în general, va găsi în Bibliografia care urmează un ajutor pe care îl dorim util.

Sanda Golopenția
Providence, august 1984

NOTE

1. Reamintim cititorului că, în conformitate cu sistemul sociologic al lui Dimitrie Gusti, cercetătorul preocupat de înțelegerea unei colectivități trebuie să definească, în raport cu aceasta, cadrul cosmic, cadrul biologic, cadrul istoric și cadrul psihologic care o condiționează și să-i descrie apoi manifestările economice, politice, juridice sau spirituale și sub-unitățile sociale (gospodărie, stână, cete de feciori sau de fete etc.). Fiecare echipă era subîmpărțită, de aceea, în nouă sub-echipe: „cosmică", „biologică", „psihologică", „istorică", „spirituală", „economică", „juridică", „politico-administrativă", și „sub-unități sociale". Șeful fiecăreia din aceste sub-echipe constituia un „dosar" în care era introdus materialul de fișe al echipei.
2. Pe parcursul acestui volum vom folosi abrevierile „Arhiva" respectiv *SR* pentru aceste două reviste. Dintre rezultatele publicate ale campaniei de la Cornova amintim îndeosebi studiile lui D. Georgescu (1932), H.H. Stahl (1932 a, b), P. Ștefănucă (1932), Ernest Bernea (1932), Ștefania Cristescu (1932, 1936 a și b; 1940, toate republicate în volumul de față), Emil Turdeanu (1932), Ion Zamfirescu (1932), Domnica I. Păun (1932), Traian Herseni (1932), Anton Golopenția (1932), Mihai Pop (1932).
3. Vezi H.H. Stahl (1932 b și 1981), Ernest Bernea (1932) și A. Golopenția (1932).
4. A. Golopenția se referă la cercetările lui H.H. Stahl asupra răzășiei.

5. Cf. Nina P. Ştefănucă (1942) şi S. Golopenţia-Eretescu (1983).
6. O fericită excepţie o constituie cercetarea consacrată limbii descântecelor de către Al. Rosetti (1975).
7. În studiile publicate de Şt. Cristescu se menţionează doar 87 dintre aceştia, ceea ce sugerează, fie că inventarul de fişe culese de Şt.C. s-a îmbogăţit ulterior, fie că Şt.C. nu a lucrat cu toate fişele de care dispunea.
8. Nu trebuie uitat că, sub influenţa administraţiei ruseşti, populaţia cornoveană, ca şi cea a altor sate basarabene, era organizată pe cinuri: mazili, dvoreni, grajdanini, meşceanini, ţărani etc. Cf. Herseni (1932).

BIBLIOGRAFIE

Bernea, Ernest. *Contribuţii la problema calendarului în satul Cornova*, „Arhiva", X (1932), nr. *1-4*, p. 191-205.

Candrea, I.-A. *Folklorul medical român comparat*. Privire generală. Medicină magică, Bucureşti: Casa Şcoalelor, 1944.

Cristescu (Golopenţia), Ştefania. *Practica magică a descântatului „de strâns" în satul Cornova*, „Arhiva", X (1932), nr. *1-4*, p. 371-380.

L'agent magique dans le village de Cornova (Bessarabie), „Arhiva", XIII (1936), vol. I, p. 119-137.

Frecvenţa formulei magice în satul Cornova, *SR*, I (1936 b), nr. *4*, p. 11-18.

Chestionarul pentru studiul credinţelor, practicelor şi agenţilor magici în satul românesc, *SR*, I (1936 c), nr. *4*, p. 36-38.

Eléments magiques dans la vie spirituelle des paysans roumains de diverses régions du pays, XIVe Congrès international de Sociologie. *Communications*, Bucarest: Institut de Sciences Sociales de Roumanie, 1940, p. 3-15.

Densusianu, Ovid. *Limba descântecelor*, „Grai şi suflet", IV (1930), p. 351-376; V (1931), p. 125-157; VI (1933-1934), p. 75-162.

Georgescu, Dumitru C. *Evoluţia demografică a satului Cornova* (1817-1930), „Arhiva", X (1932), nr. *1-4*, p. 74-117.

Golopenţia, Anton. *Aspecte ale desfăşurării procesului de orăşenizare a satului Cornova*, „Arhiva", X (1932), nr. *1-4*, p. 544-572.

Golopenţia-Eretescu, Sanda. *The Romanian Social Institute of Bassarabia in Light of the Correspondence between Petre Ştefănucă, Anton Golopenţia, and Dimitrie Gusti* (in) Maria Manoliu-Manea (ed.). *The Tragic Plight of a Border Area: Bassarabia and Bucovina*, Humboldt State University Press, Ca, 1983, p. 181-198.

Gorovei, Artur. *Descântecele românilor.* Studiu de folclor, Bucureşti, 1931.
Herseni, Traian. *Categoriile sociale cornovene,* „Arhiva", X (1932), nr. *1-4,* p. 528-543.
Ioanovici, Dochia. *Consideraţii statistice asupra vrăjitoriei satului Runcu,* „Arhiva", X (1932), nr. *1-4,* p. 360-370.
Laugier, Ch. *Contribuţiuni la etnografia medicală a Olteniei,* Craiova, 1925.
Lorinţ, Florica Elena. *Statutul vrăjitorului român,* „Ethos", I (1973), p. 156-164.
Marian, Simion Florea. *Descântece populare române,* Suceava, 1886.
Vrăji, farmece şi desfaceri, Bucureşti, 1893.
Pamfile, T. *Boli şi leacuri la oameni, vite şi păsări după datinile şi credinţele poporului român,* adunate din comuna Ţepu (Tecuci), Bucureşti, 1911.
Pavelescu, Gh. *Cercetări asupra magiei la românii din Munţii Apuseni,* Bucureşti, 1945.
Păun, Domnica I. *Ţiganii în viaţa satului Cornova,* „Arhiva", X (1932), nr. *1-4,* p. 521-527.
Pop, Mihai. *Contribuţii la studiul limbilor speciale din satul Cornova: Păsărească,* „Arhiva", X (1932), nr. *1-4,* p. 443-446.
Rosetti, Al. *Limba descântecelor româneşti,* Bucureşti: Minerva, 1975.
Stahl, H.H. *Vatra satului Cornova,* „Arhiva", X (1932 a), nr. *1-4,* p. 118-134.
Despre Inochentie şi inochentism. Fragment de convorbire cu Părintele Zamă, din satul Cornova, „Arhiva", X (1932 b), nr. *1-4,* p. 175-182.
Campania din Cornova (1931) (in) H.H. Stahl. *Amintiri şi gânduri din vechea şcoală a monografiei sociologice,* Bucureşti: Minerva, 1981, p. 160-170.
Ştefănucă, Nina P. *Memoriu asupra situaţiei soţului meu..., SR,* IV (1942), nr. *7-12,* p. 566-567.
Ştefănucă, P. *Scrisori de răsboiu,* „Arhiva", X (1932), nr. *1-4,* p. 183-190.
Rites magiques pour provoquer et arrêter la pluie à Popeştii de Sus (département de Soroca, Bessarabie), „Arhiva", XVI (1943), nr. *1-4,* p. 283-298.
Cercetări folclorice în Valea Nistrului-de-Jos, Bucureşti: M.O., Imprimeria Naţională, 1937, p. 198-218.
Vasiliu, Al. *Descântece din Hunedoara,* „Grai şi suflet", V (1931-1932), p. 50-63.
Descântece din Moldova, „Grai şi suflet", VI (1933-1934), p. 248-305.
Zamfirescu, Ion. *Contribuţii la cercetarea unei gospodării ţărăneşti din satul Cornova,* „Arhiva", X (1932), nr. *1-4,* p. 480-520.

COMUNICĂRI
LA INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN,
RAPOARTE ASUPRA ACESTORA,
PLANURI ŞI PRIME REDACTĂRI

Magia şi descântecul în Basarabia. Comunicările Institutului Social Român

Anton Golopenţia

Seara trecută a avut loc, la Facultatea de Litere, a noua şedinţă a ciclului consacrat de secţia sociologică a Institutului Social Român satului orheian Cornova.

D. *Anton Golopenţia* a schiţat aspectul general al vieţii spirituale a satului. În Cornova, manifestările spirituale – deprinderi, mai mult sau mai puţin complet obiectivate în făgaşele colective ale vieţii indivizilor care realizează valori artistice, magice, religioase sau ştiinţifice – sunt prea puţin omogene. Structura vieţii sufleteşti nu mai e cea unitară a obştiei. Există opoziţie netă între manifestările artistice şi restul vieţii spirituale; pe când acestea reproduc de mult în costum, dans, muzică, formele citadine, pătrunse în sat ca o urmare a absorbirii produselor ţinutului de către comerţul mondial şi răspândite prin concurenţa dintre stările sociale ale satului, credinţa şi cunoştinţele despre lume şi om abia încep să fie alterate de legăturile mai strânse ce leagă satul (prin armată şi şcoală) de viaţa orăşenească.

Ţesătura de fapte magice, care sunt oarecum ultimul sprijin al sătenilor în toate împrejurările grele sau neobişnuite ale vieţii, a fost înfăţişată de către d-ra *Dochia Ioanovici.* Elemente supravieţuitoare din vechi ceremonialuri agrare ori casnice – sau echivalentul considerării ştiinţifice într-o atitudine în faţa universului, alta decât cea a noastră – toate aceste prescripţii şi interdicţii în vederea obţinerii ploii, a îmbelşugării rodului, a păstrării sănătăţii şi a bunei stări sunt împlinite încă de aproape tot satul.

Descântecele – fapte magice medicale ce reclamă condiţii fixe de realizare şi agenţi specializaţi – au fost înfăţişate de d-ra *Ştefania Cristescu.* Credinţa cornovenilor în această medicaţie o indică

limpede existenţa a mai mult de 30 de tipuri de descântece pentru boli cu nume, de obicei, curioase: „baghiţă" (când treapădă copiii des), „cairlâc" (umflarea piciorului), „cârtiţă", „cel-pierit", „jolnă" (diverse bube), „orbalţ", „soare-n cap" (dureri de cap), cunoscute şi săvârşite de un număr restrâns de persoane, ades de una singură dintre descântătoarele satului: Botnăriţa, ori Jieriţa, ori Lălăiasa, ori celelalte. Din ceremonialul complicat, studiat şi înfăţişat cu de-amănuntul, nu trebuie trecute cu vederea minunatele rituri orale, cu pasaje de poetică frumuseţe.

(„Curentul", miercuri, 16 martie 1932)

Nota editoarei – În conformitate cu programul Institutului Social Român reprodus în *Introducerea* la ediţia întâi a volumului de faţă, şedinţa a noua ar fi trebuit să aibă loc pe 9 martie 1932 şi să conţină, în afara comunicărilor A. Golopenţia: *Viaţa spirituală a satului (aspectul total)*, D. Ioanovici: *Interdicţii şi magie* şi Şt. Cristescu: *Descântecele*, şi comunicarea lui I. Ionică – O. Iosif: *Ştiinţă populară şi mitologie populară*. Darea de seamă de mai sus ne permite să ne dăm seama că programul fusese decalat în acest punct cu o săptămână şi că el nu includea toate comunicările anunţate. Textul dării de seamă apărut în „Curentul" este nesemnat. Atribuirea s-a făcut întrucât ştim, din scrisorile şi însemnările lui A. Golopenţia, că, atât ca bibliotecar la Seminarul de Sociologie, cât şi ca şef de cabinet al lui D. Gusti în perioada în care acesta din urmă a funcţionat ca ministru al Învăţământului, A.G. a asigurat comunicarea către presă (şi îndeosebi către „Curentul") a principalelor realizări ale Şcolii. Pentru o serie de alte asemenea dări de seamă, dispunem de altfel de ciornele manuscrise ale lui A.G. Am normalizat formele *cari, pasagii*. Am înlocuit, în paragraful 2 al textului, secvenţa „Există o poziţie netă între manifestările artistice şi..." prin „Există opoziţie netă între..." (S.G.)

Manifestări spirituale – Magie (plan de expunere)

Ştefania Cristescu şi *Dochia Ioanovici*

Introducere. Consideraţii asupra metodei întrebuinţate *(Şt. C.)*

I. Magia ca realitate vie a satului Cornova. Definiţie şi clasificări *(Şt.C.)*.

II. Interdicţii (de muncă, alimentare; *D.I.*)

III. Practici magice

A. Vrăji (elemente constitutive, categorii de vrăji; *D.I.*):

a) practici referitoare la artele vieţii: 1) vegetale; 2) animale; 3) umane *(D.I.)*;

b) practici referitoare la artele materiei: 1) rituri de construcţie; 2) rituri de meserii; 3) rituri de industrie casnică *(D.I.)*

B. Descântece (elemente constitutive, categorii de descântece). Descântatul ca procedeu magic perfect specializat şi autonomizat *(Şt.C.)*

IV. Repartizarea magiei pe grupe de vârstă şi unităţi sociale *(Şt.C.)*

V. Descântătorul şi vrăjitorul ca personalităţi reprezentative săteşti. Rolul lor în viaţa satului *(Şt.C.)*

VI. Concluzii *(Şt.C.)*

Nota editoarei: Planul de faţă, nesemnat, păstrat în arhiva personală a Ştefaniei Cristescu-Golopenţia, se prezintă sub forma unei pagini dactilografiate, în care au fost însemnate cu creionul, în dreptul fiecăruia dintre componentele lui, siglele uneia dintre cele două cercetătoare. Atribuirea s-a făcut pe baza acestor sigle. Am înlocuit în text cuvintele *consideraţiuni* şi *interdicţiuni* prin *consideraţii* respectiv *interdicţii*. La punctul III B fuseseră prevăzute subpunctele a) – c), care au rămas însă necompletate. (S.G.)

Manifestări spirituale – Magie. Introducere şi concluzii

Ştefania Cristescu

Introducere

În afară de practicile superstiţioase particulare, răspândite pe întreaga suprafaţă socială şi totuşi cu caracter strict individual, prin faptul că îndeplinirea şi modificarea lor reprezintă chestiune de atitudine individuală, există acte magice definibile prin condiţiile lor fixe de realizare şi prin agenţii realizatori. Ele sunt fapte de tradiţie, transmisibile şi sancţionate de opinie.

Primele practici, superstiţioase, formează în societate fondul inepuizabil de magie difuză. Ele reprezintă stadiul de supravieţuire, elemente dezagregate din vechi ceremonialuri, originar complexe: agrare, economice, casnice etc. Ele trăiesc influenţând tehnica realizărilor practice referitoare la artele vieţii, materiei etc., sau formând imensa lume a interdicţiilor ce par a fi caracteristica esenţială a magiei dispersate.

Ne vom interesa, cum am spus, de cel de-al doilea grup de fapte magice, care reclamă condiţii fixe de realizare şi agenţi specializaţi, delimitaţi de grupul social considerat şi ridicaţi la rangul de personalităţi distincte. În satele noastre, acesta este cazul magiei medicale, în special al *descântatului*, deosebit de simpla procedură a *întocmirii leacului*.

Este interesant de observat, în cazul acesta special de magie, cum formele exterioare de realizare s-au menţinut aproape neschimbate de-a lungul secolelor.

Totdeauna, acest gen de practici a necesitat existenţa unui grup social organizat, format cel puţin din două persoane: *agentul*, garantând prin persoana sa eficacitatea ritului, şi *asistentul*, aşteptând cu teamă şi speranţă rezultatul.

De obicei, în grup, agentul e unul singur, pacientul poate fi însă asistat de rude, prieteni etc.

Pot fi şi mai mulţi agenţi magici, în cazul satelor noastre numai trei, însă la distanţe spaţiale şi temporale, neştiind unul de celălalt şi fiind vizitaţi de aceeaşi persoană.

Din faptul realizării acestui grup [de agenţi magici] rezultă relaţii sociale dintre cele mai interesante. Este, mai întâi, raportul – să-i zicem – *descântător-descântat*, deşi atragem de la început atenţia că agentul magic nu poartă în satele noastre numele de descântător, ci un altul mai corect şi mai individualizat (în cazul Cornovei: Botnăriţa, Lălăiasa, Jieriţa etc.). Sunt apoi raporturile *de la descântător la descântător*; dacă formează un grup social distinct, cu o anumită organizare, anumite norme pe care să le respecte; trecerile şi iniţierile în practica descântatului aci îşi pot găsi explicaţia.

Atitudinea agentului magic şi a grupului social considerat faţă de eficacitatea şi valabilitatea practicilor acestora îşi are tot aci posibilitatea de formare.

În cercetare este interesant de desprins acţiunea sugestivă ce trece de la descântător la descântat şi invers, precum şi rolul de seamă al opiniei satului în crearea şi lansarea agentului magic care, după cum vom încerca să dovedim la timpul cuvenit, este încă şi astăzi, în satele noastre, unul din eroii preferaţi – dacă nu cel mai de seamă – ai imaginaţiei populare.

De aceea, în afară de culegerea directă a materialului de la cei care le practică în mod efectiv – culegere mult îngreunată de încăpăţânarea ţăranului nostru în a [trece sub tăcere] anumite lucruri – s-au cules informaţii directe de la sătenii nespecialişti: cu această ocazie înregistrezi lucruri fantastice, a căror realitate e direct imposibilă, dar care-şi au însemnătatea lor, prin faptul că reuşesc să redea confuza atmosferă superstiţioasă a satului, pe care dibăcia agentului magic ştie s-o utilizeze conştient întru exploatarea [semenilor].

Numai aşa se explică ascendenţa extraordinară a anumitor agenţi magici, care reuşesc să ţină în mână nu numai satul lor, dar multe din satele din jur.

I. Magia ca realitate vie a satului Cornova

Cornova: credinţe şi practici magice numeroase.

Prezentăm material privitor la agentul magic (1. cel care îndeplineşte ritualul; 2. [cel din] interpretările satului; interpret[ează] de obicei tot agenţi magici).

Metodă: reconstitui[m] p[roceduri] medicale real[e]. Actualul, perspectiva istorică.

1. Descântătorul

Practici mag[ice], descânt[ece] f[oarte] numeroase. Materialul mai uşor de strâns. Tipuri şi variante de descântece culese. Se descântă de cât[eva] boli.

Am informaţii de la 87 de persoane. Din ele, numai unele descântă efectiv. Fiecare descântătoare este agentul fiecărui tip de descântec. La dragoste, în schimb, fiecare are felul ei de a descânta. Numărul celor care ştiu 1, 2, 3 etc. descântece. Câte femei, câţi bărbaţi, căror clase sociale [le aparţin].

Specialistele satului: câte descântece ştie fiecare din specialiste? Există specialişti cu adevărat? Cei cu o singură formulă. Chiar când ştiu formula, recurg la specialist. El, chezăşie de reuşită (*Atenţie*).

De unde au învăţat? Trecerile, iniţierile actuale... Veniţi din alte sate... Ţigănci.

Credinţa în eficacitatea descântecelor. Descântătorii sunt deci frecventaţi, mai cu seamă specialiştii. Li se plăteşte...

2. Problema relaţiilor dintre descântători şi între aceştia şi grupul social

De la descântat, prin interm[ediul] desc[ântecelor] de dragoste, se trece la lumea mai variabilă şi mai interesantă a pract[icilor] magice (farmece, faceri, desfaceri). E mat[erialul] pe care nu-l poţi culege decât indirect. Chestiune de a surprinde atmosfera. Aci intervine agentul magic interpret.

De la vechii ag[enţi] magici, la cei din satele din jur, la cei din sat. Cei din sat reputaţi ca răufăc[ători]: ţigăncile şi cele venite din alte sate sau cele care au impresionat prin vreun act extrem (M. Musteaţă). Nenorocirile care se abat as[upra] oam[enilor], atribuite lor. Vrăjitoare, descântătoare, fermecătoare. Obsesia

vrăjitoarei. Poveşti brodate în jurul lor. Vrăji de judecată; p[entru] a face beţiv; faceri de ursit; desfaceri de ursit; luarea manei de la vite. Cum se poate cunoaşte o vrăjitoare.

Interpretări în care individul intră cu întreaga sa individualitate (Olea lu Vanica, Anica Strâmbei). Elemente explicative aduse de aiurea. Categorii regionale de explicaţii. [Separarea] alogenul[ui] de eterogen. Amestecuri regionale. Întrucât intră şi elemente prin şcoală.

[Deci:] Magicianul este stăpânul unei sau unor practici magice. Mai mult decât ceea ce e în realitate, el devine însă eroul imaginaţiei populare. Imaginea lui e susceptibilă de adaosuri şi schimbări. Un studiu al acestui proces de cristalizare rămâne de făcut.

Concluzii

Înainte de a termina, este poate necesar să schiţăm atitudinea noastră în acest gen de cercetări şi eventualele foloase ce credem că ar putea rezulta din ea.

De obicei, în acest gen de culegeri s-a ambiţionat mai totdeauna – e drept mai puţin la noi decât aiurea – reconstituirea *sensului primitiv* al riturilor şi actelor magice. Nu s-au studiat faptele vii, ci schema lor, aceea ce în lingvistică ar corespunde rădăcinii reconstituite.

S-a socotit că se poate aplica riturilor unui popor – prin analogie – explicarea riturilor identice sau asemănătoare ale altui popor, diferit ca rasă şi civilizaţie.

Aşa, explicarea riturilor popoarelor europene în concordanţă cu cele ale popoarelor primitive. Ca şi cum interpretarea riturilor şi actelor magice la popoarele primitive n-ar fi suferit niciodată schimbări sau penetraţiuni, lăsând la o parte alterările care intervin cu timpul, datorită înseşi vieţii grupului social.

Şi apoi, un popor poate foarte bine să împrumute un rit fără ca neapărat să-i împrumute şi explicaţia, el i-o poate da pe a sa, apropiată concepţiilor proprii de viaţă şi societate.

Dar dacă cu atâta uşurinţă se mută explicaţia unui rit la aceea a unui rit analog al altui popor, ar trebui să se utilizeze aceeaşi metodă din studiul fenomenelor lingvistice ale indo-europenei.

Dacă s-ar fi încercat să se reconstituie semnificaţia riturilor în epoca preistorică europeană, aplicându-se metoda fundamentală

a lingvisticii istorice indo-europene (preconizată de A. Meillet în *Linguistique historique et linguistique générale*), s-ar fi văzut cât de grea lucrare e încercarea de reconstituire a sensurilor primitive ale riturilor şi actelor magice. E imposibil aproape, în cea mai mare parte a cazurilor, să te sui până la explicaţia originară – şi aceasta nu numai în epoca preistorică indo-europeană, dar chiar într-o epocă mai apropiată.

Din diferitele explicaţii care se dau unui rit, explicaţii care diferă nu numai de la individ la individ, ci chiar la acelaşi individ în diversele momente ale unor conversaţii întreţinute (aceasta la un singur popor), nu vedem de ce s-ar considera una mai primitivă decât alta. Problema reconstituirii originilor riscă de cele mai multe ori să fie o încercare zadarnică.

În analiza riturilor magice nu trebuie neglijate timpul şi spaţiul: când şi unde există ritul. Acesta este *studiul static*. El ne dovedeşte ce mare rol joacă în explicarea ritului nu numai concepţia despre univers şi civilizaţia grupului, dar mai ales psihologia individului care oferă explicaţia. Riturile populare şi acţiunile magice sunt în continuă mişcare, datorită mediului social şi indivizilor. Metoda statică încearcă să prindă aspectul unei stări de fapt – stare care de fapt presupune şi ea o curgere şi o modificare cât de minimă. [Ea] corespunde metodei sincronice cerute de F. de Saussure în studiul limbilor (*Cours de linguistique générale*, Paris, 1916, p. 145).

Acesta fiind firul conducător al cercetării noastre, putem spune că, în satele noastre (în satul Cornova, mai cu seamă), credinţa în actele magice este încă destul de vie, ceea ce te face să crezi că ele nu sunt numai vechi supravieţuiri, menţinute prin tradiţie. Oricine a asistat la operaţii magice sau a vorbit cu ţăranii de eficacitatea şi utilizarea lor nu poate decât să confirme părerea că credinţa în aceste acte este, în cea mai mare parte, încă puternică; se creează sub ochii noştri noi operaţii, noi rituri. Sunt cadrele în care gândirea e obişnuită să se mişte.

Această religie populară nu e deloc mai puţin puternică decât religia creştină. În satele noastre, de altfel, aceste surori rivale formează o unitate neprevăzută. Ţăranii noştri nu au un sistem dublu de credinţe opuse. În general, ei au o credinţă unică, sinteză de acţiuni magice şi religioase. Şi aceasta apare evident în simplitatea

armonioasă cu care ţăranul nostru trăieşte până şi ceremoniile esenţiale ale vieţii sale (nuntă, înmormântare) – ceremonii în care practicile magice sunt învălmăşite în ritualul bisericesc.

Chiar dacă există – şi am întâlnit – persoane care au clară conştiinţa că fac sau se face un păcat prin îndeplinirea anumitor rituri, aceasta e chestiune de moment şi încercare dibace de potolire a curiozităţii sale. Nimic nu-i împiedică după aceea să continue a face ceea ce ştiu – mai ales dacă în sat trăiesc femei de talia Anicăi Strâmbei sau Olei lui Vania din Cornova.

Nota editoarei – Textul principal corespunde *Introducerii* şi punctului VI din planul de expunere pregătit de Şt.C. şi D.I. (vezi documentul precedent). În arhiva Ştefaniei Cristescu-Golopenţia figurează două variante ale acestui text: o primă variantă, scrisă pe filele separate (format fişă) ale unui caiet cu spirală, însumând 13 p. scrise pe o singură faţă, numerotate în continuare, şi o a doua, finală, scrisă pe hârtie de corespondenţă, însumând 9 p. (numerotate de la 1 la 4 pentru *Introducere* şi de la 1 la 5 pentru *Concluzii*). Deosebirile dintre cele două versiuni sunt minime. În versiunea pe fişe, Şt.C. suprimase paragrafele consacrate comparării cu procedura lingvisticului care se ocupă de reconstituirea formelor indo-europene. În versiunea finală, ele au fost însă menţinute. În versiunea finală au fost, de asemenea, adăugate unele indicaţii bibliografice sau unele scurte precizări. Am ţinut seama, în editarea textului de faţă, de ambele variante. Am normalizat formele *inepuisabil, difusă, technica, linguistice, practicelor, vieţei, cercetărei, noui.* Am modificat, în câteva rare cazuri, ordinea cuvintelor. Am înlocuit formele „la distanţe spaţiale şi temporale distincte" prin „la distanţe spaţiale şi temporale"; „a tăcea anumite lucruri" prin „a [trece sub tăcere] anumite lucruri"; „s-o utilizeze conştient întru exploatarea masselor" prin „s-o utilizeze conştient întru exploatarea [semenilor]". Botnăreasa, Lălăiasa şi Jieriţa sunt porecle ale descântătoarelor respective în viaţa obişnuită a Cornovei. Am înlocuit, în secţiunea mediană I, titlul *Concluzii* prin [Deci:] spre a evita confuzia cu titlul secţiunii VI imediat următoare. Am adăugat textului principal, între *Introducere* şi *Concluzii*, notaţiile schematice aruncate pe o foaie de hârtie liniată (recto şi verso), ruptă dintr-un caiet, în care Şt. Cristescu pare a dezvolta punctul I din planul de expunere alcătuit împreună cu Dochia Ioanovici. (S.G.).

Grai şi artă într-un sat basarabean

Anton Golopenţia

Miercuri, 6 [aprilie], a avut loc la Facultatea de Filosofie şi Litere a 12-a şedinţă din ciclul consacrat prezentării materialului cules în decursul campaniei monografice întreprinse de S[ecţia de] S[ociologie] a I[nstitutului] S[ocial] R[omân] în Cornova (Orhei), cu care prilej au fost înfăţişate – continuându-se comunicarea rezultatelor cercetării – limba, plastica şi literatura satului.

Graiul cornovenilor, care are în trăsături mari particularităţile vorbei moldoveneşti, dar se resimte, mai mult decât satele ţărăneşti ale Basarabiei, de trilingvism, s-ar putea zice, a fost înfăţişat de dra. *Şt. Cristescu*. Structura lor sufletească de locuitori ai unui sat cu mai multe trepte nobiliare suprapuse, unde cei de jos se străduiesc de aproape un secol să-i ajungă pe cei mai sus-puşi, iar aceştia să nu rămână în urma semenilor lor din oraş, i-a făcut să deprindă destulă rusească pe vremuri, iar acum să se grăbească toţi să înveţe cum se cheamă „mai pe adânc româneşte" vorbele lor moldoveneşti, ca atunci când vorbesc cu cineva din V[echiul] Regat să nu „rămâie neînţeleşi". Chiar şi vorba bătrânilor, uneori de cronicărească frumuseţe, cuprinde atari elemente; datorită tinerilor cu armata făcută în V[echiul] Regat au ajuns adoptate de toţi „mersî"-ul, „bonjur"-ul, „madama".

Recursul la această structură sufletească îngăduie de abia înţelegerea înfăţişării pe care o au înfăptuirile artistice plastice despre care a vorbit Dl *A. G[olopenţia]*. Cu excepţia unor meşteri ţărani, veniţi nu de mult din şesul Bălţilor, care cioplesc „răstigniri" de o spiritualitate gotică ori siluete zglobii de animale pe coama [a]coperişului ori la ferestrele de pod, costumul, ţesăturile, icoanele fiind cumpărate sau imitate de mult după modele orăşeneşti, iar casele, în bună parte construite după tipul

rusesc cu cuptor central şi trei încăperi, nici chiar în confecţionarea puţinelor unelte casnice ce nu sunt cumpărate de la târg nu se mai vădeşte o preocupare estetică: întreaga viaţă a satului pare încordată complet asupra luptei dintre cinuri, totul devine mijloc, fiind privit în funcţie de ea.

Manifestările literare prezentate de P. Sârbu sunt destul de sărace. Deşi cartea nu [...]

Nota editoarei – Ciornă manuscrisă nesemnată şi incompletă (o pagină din două probabile). Atribuirea s-a făcut pe baza grafiei. A.G. a scris „6 martie" în loc de mai probabilul „6 aprilie" (cf. *Programul I.S.R.* reprodus în *Introducerea* la ediţia întâi a acestui volum). Comparaţia cu *Programul* sugerează că una dintre şedinţele 10, 11 sau 12 din cadrul acestuia fusese suspendată (altfel, şedinţa din 6 aprilie ar fi fost a 13-a). Ea arată, de asemenea, că s-au operat o serie de modificări în programul şedinţei, introducându-se comunicarea, neanunţată în *Program*, dedicată graiului cornovean a Ştefaniei Cristescu, prezentându-se o comunicare despre *Manifestările literare* a lui Petre Sârbu (care figura în *Programul* iniţial pe data de 30 martie, sub titlul *Prezentări de texte literare poporane nemuzicale*, şi avea drept autori colectivul format din P. Sârbu, E. Turdeanu şi P. Ştefănucă) şi eliminându-se comunicările lui M. Vulcănescu: *Structura vieţii economice a satului*, E. Buznea: *Viticultură şi vinificaţie*, A. Negrea: *Unităţi economice* şi Gh. Dumitrescu: *Negustori stabili*. Textul raportului a apărut după toate probabilităţile în „Curentul" din 7 aprilie 1932 (S.G.).

Graiul din Cornova

Ştefania Cristescu

Introducere

În cadrul monografiei sociologice a satului, una din problemele de seamă şi a cărei originalitate trebuie dovedită e cea a cercetării *limbajului*.

Întrucât limba este cea mai de seamă dintre formele de exteriorizare a vieţii, ea e comună tuturor manifestărilor şi susceptibilă de a fi prinsă de aproape fiecare din membrii cercetători.

De altfel, asupra acestui primat voi stărui la sfârşitul acestei comunicări, indicând necesitatea de colaborare a tuturor echipelor la problemele de limbaj.

Mai înainte însă, pentru o justificare a cercetării noastre şi pentru o distingere a ei de cercetările filologice-dialectale propriu-zise, vom încerca să schiţăm sistemele lingvistice cu o coloratură vădit sociologică ale lingviştilor din timpul cel mai apropiat, contemporan chiar. Vom încerca de asemenea să desprindem folosul lor pentru cercetarea noastră specială.

Din ce în ce mai mult s-a văzut că nu e în spiritul ştiinţific să studiezi izolat o serie de fenomene sociale, fără a ţine seama de toate celelalte serii [concomitente] de fenomene. Procedeul care constă în a extrage una din aceste serii, spre ex[emplu] limba, din mediul social şi a o examina singură şi-a făcut timpul.

Aceasta e ideea care animă ştiinţele în general şi lingvistica în special, abătând-o pe aceasta din urmă din drumul fatal ce o apropia de formalismul pur. Lingvistica a fost o artă înainte de a deveni ştiinţă. Aproape până în sec[olul] 19, limbajul n-a fost studiat în funcţiunea lui adevărată. Cultul pentru limba scrisă, limba clasică imuabilă propusă ca model posterităţii, făcea să fie dispreţuită limba vorbită, calificată drept vulgară.

Perioadei *gramaticilor* şi *filologilor* îi urmează cea a filologilor comparatişti. Se observă că limbile nu sunt imobile, că ele evoluează, se schimbă şi că evoluţia lor e inconştientă şi colectivă. Limbile populare încep să fie privite cu o atenţie din ce în ce mai mare; se caută a se înţelege viaţa şi mişcarea lor din viaţa şi mişcarea societăţilor în sânul cărora există. Tirania trecutului persistă încă în studiile lui August Schleicher, care fixează limbilor un ideal de perfecţiune clasic; imediat însă vine O. Jespersen, care transportă idealul lingvistic în viitor (*Progress in Language*). Cu ei se încheie oarecum vechea ceartă a „anticilor" şi a „modernilor".

August Schleicher şi Max Müller sunt cei doi învăţaţi ce reprezintă încheierea şi punctul culminant al „Şcolii lingvistice vechi", pe al cărei material adunat cu multă trudă se vor baza generalizările „Şcolii lingvistice noi".

Către anul 1870, cercetările lingvistice iau o direcţie nouă. Încep să apară, pe lângă cercetări de detaliu (fonetice mai ales), încercări de sinteză. Cercetările asupra vocabularului duc la constituirea semanticii, care apropie mai întâi lingvistica de psihologie şi mai apoi de sociologie. Psihologii lingvişti se interesează de condiţiile vieţii limbilor (Whitney, *Viaţa limbajului*; A. Darmesteter, *La vie des mots étudiée dans leur signification*; şi mai ales M. Bréal, întemeietorul semanticii, cu *Essai de Sémantique*). Psihologia lingvistică trece apoi în Germania, unde Wundt consacră limbii un volum din *Völkerpsychologie*.

Acţiunea sociologilor asupra ştiinţei limbajului e cea mai recentă, dar se anunţă ca extrem de importantă în istoria ideilor. Ea a contribuit să creeze o şcoală nouă, aceea a neo-lingviştilor. Sociologia a revendicat lingvistica, ca aparţinând domeniului ei; ea pretinde chiar să-i impună tendinţele şi metodele sale. F. de Saussure, A. Meillet şi J. Vendryes sunt reprezentanţii de seamă ai noului curent.

Direcţia în care orienta F. de Saussure lingvistica (*Cours de linguistique générale*, ed. II, Paris: Payot, 1922) era cea sociologică. Punctul său de plecare era distincţia pe care o făcea între *limbă* şi *vorb[ire]* ca ceea ce e esenţial [faţă] de ceea ce e accidental. În timp ce vorb[irea] e un act individual de voinţă şi inteligenţă, limba e un fapt social, o instituţie.

J. Vendryes (*Le langage*, Paris, 1921) – deşi ţine să fie departe de teorie, dând în cartea sa o parte foarte discretă generalizării – se simte totuşi că face mare caz de sociologie, de acea sociologie ale cărei merite le-a recunoscut şi A. Meillet, care din 1902 (vol. V) a ţinut în „L'Année sociologique" rubrica limbajului. Totuşi, după Vendryes, presiunea societăţii asupra limbajului pare a fi ceva mai temperată.

La toţi aceşti lingvişti de seamă se regăseşte riguroasa doctrină a lui Durkheim, relativă la caracterul obligatoriu al vieţii sociale, al puterii de constrângere pe care o are societatea asupra indivizilor.

În concepţia lui Durkheim, o limbă există independent de fiecare din indivizii care o vorbesc şi cu toate că ea n-are nici o realitate în afara indivizilor, ea e totuşi exterioară fiecăruia din ei. După el, limbajul e o formaţiune colectivă, ca şi religia şi instituţiile sociale. Toţi colaborează şi au colaborat la constituirea, evoluţia şi reînnoirea sa, cu toate că partea fiecăruia e imposibil de precizat.

A fost şi o aplicare lingvistică a doctrinei lui Tarde. S-a căutat să se explice prin greşelile individuale de pronunţie schimbările fonetice şi prin imitaţie propagarea lor.

Trebuie recunoscut lingvisticii contemporane meritul de a face o istorie completă a faptelor în care trăieşte întreţesută limba.

Sociologia a arătat lingvisticului că în limbaj, în afară de *fenomenele fonetice*, există o altă categorie: fenomenele sociale. Ea dă mare importanţă *influenţelor externe* asupra limbajului, *împrumutului* din alte limbi şi [i]radierii imitative.

Neolingviştii dau o deosebită atenţie dialectelor şi, mai ales, limbilor speciale (Van Gennep). Ei au arătat locul argoului în limbile speciale şi i-au restituit caracterul de limbaj normal, normal dezvoltat.

Astfel, venită cea din urmă, după fonetică şi semantică, lingvistica socială, care a făcut de-abia primii paşi, se anunţă ca o ştiinţă cu mult viitor.

Dând limbajului caracterul de fapt social, ea a legat lingvistica de celelalte ştiinţe ale vieţii.

Foneticienii au apropiat lingvistica de fizică şi fiziologie, semanti[cienii] de psihologie. Acum, sociologia a intrat în scenă şi ea seduce spiritele cele mai distinse ale lingvisticii sociale.

În cazul cercetării lingvistice a unui sat, realizarea practică e destul de grea. Trebuie strâns materialul în aşa fel încât teoretizarea să vină de la sine. Planul după care se lucrează trebuie completat în multe din părţile lui. El păstrează încă prea multe urme de filologism.

Plan de cercetare

Informatorii.

Notaţia fonetică (urme de filologism):

- 1. elemente de fonologie fundamentală;
- 2. elemente de fonologie modificatorie (accentul muzical în Basarabia)

Material lingvistic:

- A. Cercetare sincronică: 1. Limba comună; 2. Limbi speciale: literatură, religios-magic, [limbi] tehnice, argouri;
- B. Cercetare diacronică

Material lingvistic: A. Cercetare sincronică

Fonetică

– Vocale

a > *ă*: *băj'okuri* (batjocuri);

ă > *a*: *baiţa* (bădiţa); *barbat* (bărbat);

ă final > *î*: *urmî* (urmă), *akasî* (acasă), *bolniţî* (bolniţă);

â > *a*: pară (până);

e (ne)accentuat, în interiorul cuvântului sau la finală > *i*: *kânili* (câinele), *faşi* (face), *dzâşi* (zice), *tăti şelea* (toate celea); *piste* (peste), *di la* (de la), *pintru* (pentru);

i > *â* / *z*__: *dzâşim* (zicem);

i > *e* (ce aminteşte o formă veche): *mă n'eram* (mă miram);

i în plus: *şeai* (cea), *şevai* (ceva);

o > *e*: *prekurori* (procurori);

o > *ă*: *tăt* (*tot*) sau chiar amândouă [formele] alături;

u: forma *mânţămăsk* (mulţumesc);

u final: *fostu* (fost);

u > *o*: *on* (un, artic[ol] nehot[ărât]);

– Diftongi, hiat

ea > *a*: *vrau* (vreau), *moldovankî* (moldoveancă);

ea > *e închis*: vreu (vreau);
ee > *ie*: *grieri* (creeri);

– Consoane

p > *pk', k'*: *kopkii* (copii); *kihniţă* (pivniţă), *kizmătărească* (pizmătărească), *kiroti* (piroti), *k'etrili* (pietrele);
p > *b*: *bezevenki* (pezevenchi);
b > *g'*: *g'in d'i noi* (bine de noi), dar şi *bini* (bine); *alg'ine* (albine), *nălg'eşti* (nălbeşti), *plung'i* (plumbi);
b > *j*: *holujiţî* (hulubiţă);
f > *h', ş'*: *a h'i* (a fi); *să şie* (să fie), *a ş'erbe* (a fierbe);
v > *j, y*: *nepotrijitî* (nepotrivită), *jinoj'eţ* (pl. vinovaţi), *jin* şi chiar *yin* (vin); *yine* (vine);
v > *f* > *h*: *kihniţă* (pivniţă > *pifniţă* > *kihniţă*);
m > *mn', n'*: *mn'ine* (mine), *mn'eu* (meu); *n'eu* (meu), *n'ie* (mie), *n'eram* (miram);
n > *n'*: *un', un'e* (unde), *n'ik* (nimic);
n > *r*: *pară* (până): *„Bati-va ploaia pară-n sară"* (Va bate ploaia până-n seară);
l > *l'*: *l'e-am dzâs* (le-am zis), *l'emne* (lemne), *l'eje* (lege);
r > *r'*: *r'ele* (rele), *kr'edz* (crezi);
t, d > *t', d'*: *bat'e* (bate), *d'es* (des);
t, d > *k', g'*: *k'ok'e* (< rus. *tiotia*), *g'ag'e* (< rus. *diadia*);
k > *g*: *grieri* (creeri);
k' > *y, t'*: *veyime* (vechime), *vet'* (vechi);
ci > *s'*: *ş'instiţi* (cinstiţi), *kăzăş'askă* (căzăcească), *ş'el'ea* (celea), *faş'i* (face), *dzîş'i* (zice), *ş'oară* (cioară);
gi > *j'*: *îndrăj'it* (îndrăgit), *merj'eţ* (mergeţi);
s > *ş*: *paişpe* (paisprezece), *şpital* (spital), *pişte* (peste);
z > *dz*: *kr'edz* (crezi), *v'edz* (vezi), *dzâş'i* (zici);

Accidente generale

– Accentul deosebit: *zăhár* (*záhăr*), *lăcátă* (lácăt);
– Asimilaţie: *jinoj'eţ* (vinovaţi: j__v, j__j), *nant* (nalt: n__l, n__n);
– Disimilaţie: neologismul *kalidor* (coridor: r__r, l__r);
– Proteză: *amirosa* (mirosi), *straistă* (traistă);
– Epenteză: *Igănat* (Ignat), *răsprintile* (răspântiile), *balotă* (baltă), *sucman* (suman);

– Epiteză: *şeai* (cea), *kâţvai* (câţiva), *şevai* (ceva);

– Procopă: *pas* (compas), *a bate* (a abate: „lumea s-a bătut la şel mai tânăr"), *ista* (aista), *kostârci* (cocostârci);

– Sincopă: *paişpe* (paisprezece), *părinle* (părintele), *păpşoi* (păpuşoi), *baiţa* (bădiţa), *n'ik* (nimic);

– Apocopă: *un'* (unde);

– Contracţie: *s-ti* (să te), *în de noi* (între noi);

– Atracţiune: *kupt'eor* (cuptoriu);

– Metateză: *potrokale* (portocale).

Morfologie

- *Substantiv*:
- Terminaţie: *iubeală, uneală* („trebe să facem o uneală"); *udeală* (umezeală); *hâtreală, fuduleală; uninţă* (unire); *uciganie* („Perheziţie şi bătaie-n uciganie de cătră turci"); *pomenirea* („vecinika pomenirea"); *căciulie* (căţel de usturoi); *porunc* (poruncă);
- Gen: *lăcată,* fem. (lacăt, masc.);
- Număr: plural *cuvinţ* (cuvinte), *colnic* (colnice), *prăsadz* (pere), *craci* (crăci), *jinoj'eţ* (vinovaţi);
- Caz: „Mergem *Ikelu* la vale", caz frecvent în sat, în loc de „*pe* + acuzativ" („Mergem *pe Ichel* la vale");
- *Pronume*:
- Demonstrativ: *aista, ista; aşela, şela;*
- *Verb*:
- Conjugări: *a încresti* (a încresta: „ouă înkrestate"); *a se interesui* (a se interesa);
- Indicativ prezent: *n'i-amintez* (îmi amintesc), *mă proptez* (mă proptesc), *colindează* (colindă), dar *pudruiesc* (pudrează); *mă jălui* (mă jeluiesc); *adăujeşti* (adaugi);
- Indicativ viitor: *oi să bocesc* (o să bocesc);
- Indicativ perfect simplu frecvent: *văzui* („bre, nu te văzui d'e-un kar d'e an'i"), *loai* (luai), *cântai* (cântai);
- *Adverb*: frecvent *straşnic* („iel straşnic tit'un fumeadzî", fumează mult), *vrăşmaş* („vrăşmaş mai beau oamenii", beau mult);
- *Deriva[r]e*
- Substantiv: *râulean, răzbunelu, găvănoşel, băbuşcă, bucătăriţă, scânduriţă, curvulice, hâtreală, fuduleală;*

- Adjectiv: *glăsos, -oasă; hambiţios, -oasă; văcos, -oasă* (1. muncitor; 2. trăieşte multă vreme); *chefat* (beat, de la *chef*); *marfar* (de la marfă), *feleşag* (fel);
- *Compunere*: *nu-beţiv, ne-bolnav, de-mânkatu.*

Sintaxă

- Substantiv: *este a l'on om* (este a unui om); *uciganie de către turci* (ucidere de către turci); *mergem Ikelu la vale* (mergem pe valea Ichelului);
- Adjectiv: superlativ cu *straşnic, tare;*
- Inversiuni: „Aiş' i-a fiş'orului acaret" (Aici e acaretul feciorului); „Al n'eu barbat ştie" (Bărbatul meu ştie);
- Forme frecvente: „nu mai sânt" (nu sunt, *mai* în plus); „mă tem'kă" (da sau nu); „ştiut kă" (da sau nu);
- Fraza nominală: „Aista, Dumitru" (Ăsta e Dumitru). Frază nominală de tipul frazelor ruseşti în care lipseşte verbul *a fi.*

Stilistică

- Forme de expresie: *a şedea cu pchelea* (a sta în pielea goală); *a purta pe cap* (a conduce pe cineva); *n-am ştiinţă* (nu mă pricep); *somn călugăresc* (somn bun); *A strâns-o D^zeu^* (a luat-o Dumnezeu); *Asarî am stat până la cocoş* (... până la ziuă); *a avea focus* (a fi îndemânatic); *Ni s-o astupat de-amu* (nu ne mai merge); *a face leacu* (a omorî); *s'avé di bine* (era prieten); *a lega tei de curmei; I verdi pânea încă* (Roadele sunt încă necoapte); *Ieşi un odor di făină* (a ieşit o făină minunată); *o aşchie di măligă* (o felie de mămăligă); *Ne dă buşta peste noi* (dă buzna peste noi); *Nu şăzi! Te duci ca faptu'nainte; Cântecu ăsta-l cântă oamenii când au roşu pin gărăfi* (... când au vin în carafe).

Semantică

- Alt sens decât cel obişnuit în limba [standard]: *a bajiocuri* (a murdări); *hârtie* (scrisoare); *a huli* (a petrece); *a lepăda* (a părăsi, a muri); *a mântui* (a sfârşi, a termina); *a mistui* (a se sfârşi); *odaie* (stână); *om* (bărbat: „n'i-i om", mi-e bărbat); *a se osândi* (a se chinui); *a se păli* (a se lovi); *pânea*

(roadele); *pânea albă* (grâne); *plumb* (glonte); *pornirea* (începutul: „pornirea a fost bună"); *a se posomorî* (a scădea: „bubele dulci să posomorăsc"); *a prevedea* (a plăti: „cine prevede pentru Dv.?"); *roşu* (vin); *a se supăra* (a se îngriji de cineva); *a striga* (a se numi: „Nicanor mă strigă"); *a ţine* (a costa); *a visa* (a crede; a închipui: „Aşa visăz io că sânteţi din Rusâia"); *verzături* (fructe); *băsmăluţă di nas* (batistă); *capsă* (vârf: „capsa dejetului"); obştesc (cineva care umblă cu obştea, popular).

Lexic

- *aman* (straşnic, grozav); *amirosa;* anţărţ; *artuială* (crupe de ovăz şi păpşoi);
- *a bajiocuri* (a murdări); *balotă* (baltă, noroi); *bădărău* („măligă cu sare"); *bâţâcurle* („tăte celea"); *bengos* (şugubăţ); *bibani* (fasole); *botaş; boţ* („boţ de lut sânt'em"); *brut* (gol, lipsit); *buclucuri* (lucruri din casă); *a buhni* (a da năvală);
- caloş (galoşi); *calup* (bucată); *căciulie* (căţel de usturoi); *chefat* (beat); *cherpidenu* (*cleşte de ciubotari*); *chisé* (pungă p[entru] tutun); *chiochie* (mătuşă, apelativ); *a chişca* (a fura); *chişcari* („jivini d'i pi iaz"); *ciofală* (bătaie); *coşiorva* (de tras cenuşa din sobă); *costârci* (berze); *să cotilească* (să ridice);
- *dar* (însuşire); *de-mâncatu* (mâncarea); *a dili* (a înălbi); *divan* (pat); *domnişor* (domn); *a dughi* (a argăsi); *dupcă* (fluier);
- *feleşagu* (felul, neamul); *feşăliţa* (agent sanitar); *fingale* („crizanteme mici");
- *găvănoşel* (borcan de dulceaţă); *ghiaghie* (nene); *a se ghilosi* (a se scălda); *glăsos; a grăi* (a convorbi);
- *ha?* (ce?); *habă* (bucată); *hambiţos* (glumeţ); *hambiţuri* (glume); *hatie* (leasă); *a hălădui* (a locui); *hudiţă* (uliţă); *huiet* (zgomot); *a huli* (a petrece); *a hultui* (a altoi);
- *imaş* (islaz);
- *juruit* (sortit);
- *lostara* (casă goală);
- *magad'ele* (toate celea); *marfar* (negustor ambulant); *mascarade* (măscări); *maşincă* („de bătut păpşoi"); *măhală;*

a măscări (a murdări); *a mâneca* (a pleca de dimineaţă); *mântuire* (terminare); *mâţ* (pisică); *mojdei* (usturoi pisat);
- *nebolnav* („nebolnav s-ti văd!"); *a nihoti* (a vorbi mult);
- *odaie* (stână);
- *pentru de-asta* (de aceea); *pistelcă* (fustă); *plachie* (pilaf de orez); *podvoruri* (tocurile de la cizme); *poieţică* („sarai pentru vite"); *prăsade* (pere); *praşpă* (paşaport);
- *a răstunji* (?); *rătăcană* (horn mai mare);
- *straistă* (traistă); *strog* (termen); *sucman* (suman);
- *şalinş'i* (broboade); *şinghil* (?); *şioclezi* (coceni); *a şugui* (a glumi); şumuiag (?);
- *terfăloagă* (proastă; bani de hârtie); *a tinchi* (a da înapoi); *treghi* (zile de praznic);
- *ţintirim* (cimitir);
- *udeală* (umezeală); *uninţă* (unire);
- *văcos* (1. muncitor; 2. trăieşte multă vreme);
- *a zădărî* (a strica ordinea: „acuma s-au zădărât sărbătorile cu stilu ista nou"); *a zoli* (a fierbe rufele);

Neologisme:
- *aptică* (farmacie); *calidor* (coridor); *Canagalele* (Cana Galileii); *canţlerist; cavaler; divan* (pat); *domnişor* (domn); *feşăliţa* (agent sanitar); *gramatis* (reumatism); *a se interesui; întelicat* (delicat); *madam; mersî* (mulţumesc); *oper* („cântare care o ascultă toţi"); *pariu* (rămăşag); *poticar* (farmacist); *potică* (farmacie); *praşpă* (paşaport); *proletar* (muncitor cu braţele); *rozăvie* (razachie, etimologie populară); *sirios* (serios);

Influenţă rusească:
- 1. armata: *ahopuri* (tranşee; rus. *okóp*, tranşee); *ahotnic* (vioi; rus. *ohótnik*, voluntar sau vânător); *a se buntului* (a se turbura; rus. *búnt*, revoltă); *cin* (grad; rus, *čin*, grad); *ohotă* (veselie; rus. *ohóta*, vânătoare, dorinţă); *pihotă* (infanterie; rus. *pehota*, infanterie); *poreadcă* (ordine, regulă, „trebuie să fie tot în bună poreadcă"; rus. *poriadok*, ordine, regulă); *rotnic* (comandant de companie; rus. *rota*, companie; rus. *rotnyi*, comandant de companie); *slobodă*

(răscoală; rus. *svobóda*, libertate); *strajnic* (paznic, grănicer; rus. *stražnik*); *voisca* (armată, „Iar rusu dacă o tulburat voisca, o luat Basarabia fără bătaie"; rus. *voisko*, armată);

– 2. Şcoala: *cărăndaş* (creion; rus. *karandaš*, creion); *chietratcă* (caieţel; rus. *tetrádka*, caieţel); *pocer* (iscălitură; rus. pocérkŭ, felul scrisului); *slovesnii* (vorbire; rus. *slovo*, vorbă, cuvânt); *ucenii* (învăţătură; rus. *ucenie*, învăţătură); *zăpitaie* (virgulă; rus. *zapiatáia*, virgulă);

– 3. Viaţă civică: *acţiz* (impozit; rus. *akţíz*, un fel de impozit indirect); *apicon* (tutelă; rus. *opéka*, tutelă); *cin* (grad, distincţie; rus. *čin*, grad); *cinovnic*; *delă* (proces, judecată; rus. *délo*, proces, acţiune, fapt, act, dosar); *mirovoi* (judecător de pace; rus. *mirovoj*, adj., „de pace"); *pravă* (drept; rus. *pravo*, drept); *răzvod* (divorţ; rus. *razvód*, divorţ); *shod* (adunare sătească; rus. *shodŭ*, adunare); strajnic;

– 4. Însuşiri sufleteşti: hâtru (deştept; rus. *hitryi*, şiret); *malatină* (bravă; rus. *molodcina*, bravul); *mladşi* (tânăr; rus. *mladšij*, tânăr); *de-on pamiti* (ca amintire; rus. *na pamiati*, ca amintire); *priroda* (neam, fel; rus. *priróda*, natură); *a socini* (a tălmăci visele, „visu numa să ştii a-l socini că să-mplineşte"; rus. *sočiniatĭ*, a compune); *sovistia* (felul, „cari aşa li-i sovistia prostă, apo spun aşa prostii"; rus. sovesti, conştiinţa); *a trivoji* (a turbura; rus. *trevožitĭ*, a deranja);

– 5. Alimente. Obiecte în legătură cu ele: *caroş* (proaspăt; rus. *horošij*, bun); *carzâncă* (coş; rus. *korzínka*, coş); *crupe* (boabă; rus. *krupá*, boabă); *curesc* (fumez; rus. *kuritĭ*, a fuma); *pivă* (bere; rus. *pívo*, bere); *scateică* (faţă de masă; rus. *skáterka*, faţă de masă); *stacan* (pahar; rus. *stakanŭ*, pahar); *suharĭ* (pesmeţi; rus. *suhari*, pâine uscată); *trupcă* (lulea; rus. *trubka*, lulea); *ujina* (cină; rus. *úžinŭ*, cină);

– 6. Îmbrăcăminte: *coftă* (cămeşuică, haină; rus. *kófta*, bluză, haină de deasupra); *laică* (piele; rus. *lájka*, piele de antilopă); *sânduc* (ladă; rus. *sundukŭ*, ladă);

– 7. Diverse: *abizatelno* (negreşit; rus. *obezátelĭno*, negreşit); *chiochie* (mătuşă; rus. *tiotia*, mătuşă, tanti); *ghiaghie* (rus. *diadia*, unchi, nene); *iarmaroc* (târg; rus. iarmárka); *a naznuci* (a numi; rus. *naznačatĭ*, a numi); *a năimi* (a închiria; rus.

naimátĭ, a închiria); *neujăli* (oare?; rus. *neuželi*, oare?); *parahod* (vapor; rus. *parohódŭ*, vapor); *poezd* (rus. *poezd*, tren); *predmet* (plan; rus. *predmetŭ*, obiect); *priută* (azil, „când vin doctorii la priută?"; rus. *priiut*, azil); *schitcă* (lipsă; rus. *skidka*, rabat); *sclad* (depozit; rus. *skladŭ*, depozit); *a snimui* (a fotografia; rus. *snimatĭ*, a ridica, a fotografia); *sutcă* (timp de 24 ore, ziua şi noaptea; rus. *sútki*, timp de 24 ore, o zi şi-o noapte); *şaraban* (trăsură; rus. *šarabanŭ*, trăsură); *vecernică*, *vecernici* (serată; rus. *vecerínka*, serată); *zăcaz* (*lucruri de zăkaz*, lucruri de nădejde; rus. *zakáz*, comandă); *zdrastvi* (salut; rus. *zdrávstvujte*, fiţi sănătoşi); *znakomie* (prietenie; rus. *znakómstvo*, cunoştinţă);

Cuvinte străine prin filieră rusească:

– Franceza: *butilcă* (sticlă; rus. *butylka* / fr. *bouteille*, sticlă); *caloş* (galoşi; rus. *kaloši* / fr. *galoche*); *cfartiri* (gazdă; rus. *kvártira*, apartament / fr. *quartier*); *gârjetcă* (etolă; rus. *goržetka*, etolă / fr. *gorge*); *marşutu* (rus. *maršrut*, itinerariu / fr. *marche-route*); *tufli* (pantofi; rus. *túfli*, pantofi / fr. *pantoufle*);
– Germana: *fitifebeli* (grad în armata rusă; rus. *feldfebelĭ*, plutonier / germ. *Feldwebel*); *ştrefuit* (amendat; rus. *strafŭ*, amendă / germ. *Strafe*).

[Câte] cuvinte înregistrate la „Lexic" sunt neruseşti; [câte] ruseşti (sau pătrunse prin filieră rusească).

Forme arhaice:

– *căciulie* (căţel de usturoi); *de-mâncatu* (mâncarea); *a hălădui* (a locui); *a mâneca* (a pleca de dimineaţă); *nebolnav*; *n'eram* (mă miram); *unealtă*, *uninţă*; *pisuit* (sortit); *zădărât* (ordine stricată) etc.

Forme curioase:

– *bâţâcurle*, *măgad'ele* (căte celea); *bengos* (sugubăţ); *hambiţos* (vesel, glumeţ); *t'erfăloagă* (de la a terfeli);

Formele altele decât cele din limba comună:

– *bibani* (fasole); *ciofală* (bătaie); *a cotili* (a ridica); *a d'ili* (a înălbi); *dupcă* (fluier); *habă* (bucată); *prăsade* (pere) etc.

Concluzii

Ca aspect general sunt vizibile în satul Cornova cele două straturi de viaţă pe care s-au grefat două feluri de limbi. Alături de limba bătrânilor satului, cu culoare de cronică, sau de limba descântecelor şi formulelor magice – cu cuvinte sau interdicţii de vocabular al căror sens e uneori pierdut şi pentru mintea celui ce ascultă, ca şi pentru a celui ce le pronunţă – apar forme de felul lui „mersî" şi „mădam" care lovesc tot aşa de neplăcut urechea ca şi amestecul de culori din îmbrăcămintea lor care izbeşte ochiul.

Din acest punct de vedere, Cornova se află cam în fruntea coloanei ce indică transformările lingvistice ale satelor noastre. Cauza esenţială a schimbării e datorită în primul rând, şi pentru multe din satele noastre, spargerii unităţii de viaţă economică. Comunitatea lingvistică a unui sat a dus cam până prin sec[olul] 19 o viaţă izolată, închisă în marginile ei, cu obiceiurile ei etc. Fiecare sat cu meşteşugarii lui, cu viaţa lui simplă, îşi ajungea. Totul se petrecea numai în sânul unităţii. Numai graţie acestei unităţi economice s-a păstrat unitatea lingvistică a unui sat. Faţă de individ, comuna exercită o acţiune nivelatoare. Dacă venea un străin dintr-un sat vecin, ce se căsătorea cu o fată de aci, el era repede nivelat lingvistic de comună.

Căile de comunicaţie, însă, [şi] bâlciurile [în]mulţindu-se au făcut ca satele să-şi piardă integritatea lor economică. Prin aceasta, unitatea lingvistică a fost ameninţată.

Venind în contact cu orăşenii, ascultând limba acestora, ea li s-a părut mai frumoasă şi au început a o dispreţui pe a lor, considerând-o ca un semn de inferioritate, de înjosire.

Propagarea faptelor de limbă e supusă aceloraşi legi ca şi obiceiul şi moda de ex[emplu]. De altfel moda în îmbrăcăminte, în cântece sau dansuri e cea care a introdus în Cornova un număr mare de cuvinte cu valoare de circulaţie în lumea generaţiei tinere a satului.

Sunt cele două feţe antagoniste, denumite de Saussure „spiritul particularist" (*esprit de clocher*), prin care comunitatea lingvistică rămâne credincioasă tradiţiei, şi celălalt, „la force d'*intercourse*", care creează comunităţile dintre oameni şi care cor[ect]ează efectele celui dintâi.

De mersul limbii îşi dă de altfel în bună măsură seama săteanul cornovean (fişe). Numai vechile generaţii mai privesc încă limba ca pe o emblemă dragă a locului natal. Limba colorată moare pe buzele ultimilor bătrâni ai satului. De aci marea grijă a dialectologilor de a o fixa pe hârtie. Pentru sociolog însă, schimbarea aceasta este deosebit de interesantă. De aceea el nu se lasă tentat de vorba sfătoasă a bătrânilor, ci caută să surprindă schimbarea şi cauzele ei, tot aşa după cum din materialul de literatură populară el nu prinde numai pe acela care izbeşte prin estetismul formei şi vechimii lui, ci culege tot ce are valoare de circulaţie în sat, indiferent de formă şi fineţe de fond. Aci este caracteristica esenţială a atitudinii noastre. De aceea, putem spune că limba satelor noastre are tendinţe de pierdere în limba comună. Aceasta va învinge de altfel în mod fatal şi mai repede decât credem, deoarece are de partea ei şcoala şi cazarma.

Glasul dialectelor a sunat şi solicitudinea de anticari ce le-o arată dialectologii probează ea însăşi că ne aflăm în faţa unor lucruri trecute, aproape moarte.

Alte fenomene lingvistice de seamă în satul Cornova

Trilingvismul: moldovenească, „pe rosâie", „pe rumânie".

Limba comună a satului.

Limbaj[ul] magico-religios.

Limbile tehnice.

Iar ca limbi speciale, „păsăreştile" (care intră perfect în procesul de urbanizare al satului).

Colaborarea tuturor echipelor la problemele de limbă

[Cadre:]

Cosmologic: Toponimie. Numiri de plante şi animale.

Biologic: Defecte fiziologice ce ar influenţa aspectul fonic al vorbirii. Dentiţiunea.

Psihologic: Influenţa mentalităţii asupra limbajului. Creaţiile individuale în limbaj.

Istoric: Forme de limbaj referitoare la vechi instituţii săteşti.

Sunt cuvinte care se transmit schimbate ca formă şi ca sens – din care se poate reconstitui trecutul.

Deviaţiile [de] sens ale unui cuvânt în diverse epoci istorice indică procese sociale importante care, fără o cercetare a limbii, pot scăpa savantului istoric.

Adeseori istoria unei limbi prezintă în rezumat istoria unei naţiuni. Iată un pasaj din Darmesteter, *Cours de grammaire historique de la langue française* I-III, p. 139: „Toată regalitatea rustică merovingiană retrăieşte în cuvintele franceze *ville* (adică *villa*: moşioară) şi *cour* (vechiul francez *court* din latinul *cohortem*: curte de păsări), în *connétable* (adică şeful grăjdarilor), în *maréchal*, adică rândaş la cai...".

La noi sunt interesante constatările de acelaşi gen făcute de Dl Prof. Candrea în legătură cu cuvântul românesc din Banat, *nămae* „oaie", cuvântul *frupt* sau *pat*.

Manifestări

Spiritual:

Limbaj magic (descântece) – Interdicţii de vocabular. Limbaj îndulcit (denumirea bolilor).

Moralitate – Porecle. Originea lor individuală. Lansare. Circulaţie. Cuvinte lovite de ostracism (înjurături, blesteme). Cuvinte dotate cu brevet de distincţie.

Tehnologie – Termeni tehnici.

Literatură, muzică, dans – limba literaturii. Denumiri de cântece şi jocuri.

Arta – [Denumiri de] ţesături.

Unităţi: Evrei. Ţigani. Limbajul copiilor.

Utilitatea cercetărilor lingvistice chiar pentru fiecare specialist.

Nota editoarei: Manuscris nesemnat totalizând 33 p., numerotate pe subcapitole, iar nu de la început şi până la sfârşit. Atribuirea s-a făcut pe baza grafiei şi a conţinutului. Am înlocuit prin *vorb[ire]* forma *vorbă*, prin care Şt.C. traducea, în 1931, termenul saussurian *parole*; şi prin *cor[ect]ează* forma *corijează*. Ultimele 5 p. ale manuscrisului cuprind cuvinte ruseşti scrise cu caractere cirilice. Le-am transliterat în ediţia de faţă. Am ordonat subcapitolele urmând indicaţiile cuprinse în subcapitolul *Planul de cercetare*. Nu am găsit fişe sau pagini manuscrise dezvoltând trilingvismul. De „păsăreasca" din satul Cornova s-a ocupat Mihai Pop, care a publicat articolul *Contribuţii la studiul limbilor speciale din satul Cornova: păsăreasca* în „Arhiva", X (1932), nr. *1-4*, p. 443-446. În subcapitolul *Colaborarea tuturor echipelor...*, Şt. Cristescu enumeră echipele în funcţie de schema gustiană a Cadrelor şi Manifestărilor. Textul de faţă ocupă o poziţie intermediară între schemă de expunere şi primă redactare şi prezintă elemente de oarlitate pe care nu le-am editat (S.G.).

Tablou de informatori-tip

Echipa Manifestări spirituale

Tabloul de faţă ţine seamă în mod concomitent de următoarele categorii de fapte operante în comuna Cornova:

1) stare socială (dvoreni, mazili, grajdanini, mescianini, ţărani);
2) stare materială (după aprecierea oamenilor din sat, întregită cu datele fişei economice: foarte bună, bună, bunişoară, rea);
3) clase de vârstă interesante în satul Cornova: bătrânii peste 65 de ani; [cei] între 65-31; între 31-21, tinerii cu armata făcută în România; între 21-12 şi copiii sub 12 ani;
4) sex.

Se va cerceta, în consecinţă, cel puţin un informator pentru fiecare permutare posibilă a elementelor acestor patru categorii.

Punctul de plecare în determinarea permutărilor din care rezultă toate tipurile de informatori ale acestui tablou fiind repartiţia pe clase sociale, se va căuta ca tipurile reprezentând variaţiile pe vârstă şi sex să fie alese din aceeaşi familie (se va ţine seama îndeosebi de gospodăriile cercetate de echipa Unităţi).

Se vor cerceta deosebit unităţile de rasă şi limbă (evrei, ruşi, germani, ţigani). La fel, dat fiind numărul mic şi importanţa mare a intelectualilor şi a bătrânilor, vor fi cercetaţi toţi reprezentanţii acestor categorii. Pe lângă intelectualii conducători ai satului, faţă de care toţi cei dinainte sunt conduşi, se vor cerceta deosebit şi ceilalţi conducători ai vieţii săteşti ca tipuri reprezentative.

Segmente cercetate integral

Intelectuali:

– Părintele Ion Zamă, 65 ani, Seminarul Teologic Chişinău, 1889.
– Director Porfirie Iov, 43 ani, Şcoala Normală Baraboi-Bălţi, 1906.
– Învăţător Simion Popa, 30 ani, Şcoala Normală Piteşti, 1922.
– Învăţător Vasile Roşca, 28 ani, Şcoala Normală Piteşti, 1925.
– Învăţătoare Nadejda Vascan, Şcoala Normală Chişinău – Sf. Gheorghe-Ciuc, [anii 1920].
– Nadejda Mihailovici, 24 ani, licenţiată Facultatea de Litere Iaşi, 1931.
– Ana Luca, 18 ani, Şcoala Normală Chişinău, cl. V.
– Dumitru Tacu, clase secundare, [anii 1920].
– Mihail Nemţeanu, notar sătesc.

Unităţi de limbă şi rasă

Evrei

– Buium Creiderman, 78 ani, venit în comună [în] 1869, casa nr. 55.
– Bercu Weisman, 65 ani, familie cu trei generaţii trăite în Cornova, [începând din anii 1820], casa nr. 99.
– Hună Weisman, 27 ani, venit [în] 1930, armată făcută, umblat, casa nr. 117.
– Leiba Creiderman, născut în Cornova, 50 ani, casa nr. 191.
– Ruza Weisman, 58 ani, casa nr. 201.
– Leiba Diamant, 35 ani, venit în comună prin soţie.

Ţigani

– Ciobu Ignat, văcar, casa nr. 263.
– Chiminger Vasile, casa nr. 331.
– Drosu Simion, fierar, casa nr. 257.
– Drumea Simion, casa nr. 328.
– Drumea Trofim, casa nr. 330 b.
– Duminecă Iacob, casa nr. 330 a.
– Murguleţ Vania, casa nr. 327.
– Pătraşcu Ilie, casa nr. 329.
– Vioară Grigore, casa nr. 220.
– Vioară Filip, casa nr. 312.

Ruşi

– Cojocov Timofte, casa nr. 165.
– Greţeliuc Ionică, casa nr. 15.
– Grigorovici, casa nr. 314.

– Ivanciuc, casă nr. 24.
– Martineac, casa nr. 207, 237.
– Naclacevski, casa nr. 64.
– Pirogov, casa nr. 63.
– Trefaniuc, casa nr. 311.
– Cravcenco, casa nr. 129, 130.
– Bizimian, casa nr. 107 a, b.

Germani

– Klenk, casa nr. 338, 339.

Nou-veniţi

– Dorohoiu, casa nr. 246.
– Ilievici (macedonean), casa nr. 249.
– Sandu, casa nr. 90.
– Sava, casa nr. 207.
– Sloveneanu Gheorghe, casa nr. 333.

Bătrâni – Bătrâne (peste 60 ani)

– Zmeu Timofte, 75 ani, casa nr. 25.
– Socol Dumitru, casa nr. 218.
– Roşca G.C., casa nr. 111 bis.
– Ilcu Ion, 73 ani, casa nr. 204.
– Roşca Dumitru, 72 ani, casa nr. 138.
– Roşca Petrache, 71 ani, casa nr. 97.
– Badiu Andrei, 71 ani, casa nr. 182 bis.
– Dodon Grigore, 71 ani, casa nr. 174.
– Popa Vasile Feodor, 69 ani, casa nr. 258.
– Darie Ion, casa nr. 160.
– Bizimean, T., casa nr. 107.
– Ursu Ion, 67 ani, casa nr. 133.
– Purcel Vasile, 66 ani, casa nr. 206 bis.
– Şoimaru Gheorghe, 65 ani, casa nr. 202.
– Darie Gheorghe, 65 ani, casa nr. 26.
– Puiu Ilie, 64 ani, casa nr. 94.
– Dodon Manolache, 64 ani, casa nr. 162.
– Popescu Gheorghe, 63 ani, casa nr. 315.
– Popa Vasile D., 63 ani, casa nr. 11.
– Cojocaru Vasile, 62 ani, casa nr. 106.
– Grosu Nicolae, 61 ani, casa nr. 115.

- Dodon Vasile, 61 ani, casa nr. 147.
- Caţer Petru, 61 ani, casa nr. 310.
- Roşca I.V., 61 ani, casa nr. 109.
- Olariu Toader, 60 ani, casa nr. 10.
- Spiru Dumitru, 60 ani, casa nr. 191.
- Vâzdoagă Maria, 80 ani, casa nr. 46.
- Roadedeal Catinca, 76 ani, casa nr. 38.
- Zmeu Maria, 69 ani, casa nr. 25.
- Roşca Maria, 65 ani, casa nr. 138.
- Popa Varvara, 65 ani, casa nr. 248.
- Bizimean Varvara, 64 ani, casa nr. 107.
- Popa Vera, 64 ani, casa nr. 131.
- Trofim Vasilisa, 63 ani, casa nr. 239.
- Pâslaru Anica, 63 ani, casa nr. 204.
- Darie Cat., 62 ani, casa nr. 160.
- Pop Tudora, 62 ani, casa nr. 258.
- Roşca Maria, 61 ani, casa nr. 97.
- Răileanu Profira, 60 ani, casa nr. 24.
- Roşca Agafia, 60 ani, casa nr. 110.
- Chiriac Zenovia, 60 ani, casa nr. 135.
- Popescu Ecaterina, 60 ani, casa nr. 315.
- Sclifos Sofia, 60 ani, casa nr. 205.

Nota editoarei: Text dactilografiat nesemnat totalizând 5p. În dreapta sus figurează menţiunea *Manifestări spirituale*. După toate probabilităţile, textul a fost redactat în numele întregii echipe care se ocupa de cercetarea fenomenelor spirituale în viaţa satului Cornova. Am respectat ezitările de grafie în notarea unor nume (ca de exemplu Bizimian, Bizimean). Ultimele două pagini, intitulate *Transcriere fonologică* nu au fost reproduse întrucât am recurs, pe parcursul volumului de faţă, la o redare simplificată a transcrierilor fonetice ale Ştefaniei Cristescu. Lista informatorilor-tip va putea fi comparată în mod util de cititori cu lista informatorilor cuprinsă în capitolul *Descântători şi descântaţi*. (S.G.)

Descântatul în satul Cornova (Plan III)

Ştefania Cristescu

Elemente

I. Descântători

1. Fişe speciale pentru fiecare informator, cu indicarea:
   - Nume, prenume, poreclă (dacă are)
   - Vârstă
   - Clasă socială (grajdanin, dvorean, mazil, ţăran)
   - Ce descântece ştie?
   - Specializare
   - De la cine? De când [le] ştie?
   - Descântă efectiv? Sau ştie numai, fără să descânte?
2. Cine descântă? Ce calităţi trebuie să îndeplinească cel care descântă? Copil? Necăsătorit? Bătrân?
3. Ce crede descântătorul despre eficacitatea descântecului său? De unde vine ea? De la cuvânt? De la obiectele întrebuinţate? De la Dumnezeu? Etc.
4. Ce crede satul despre descântat? Relaţiile între descântător şi descântaţi. Cât se plăteşte de un descântec? În bani? În natură?
5. Relaţiile descântătorilor între ei. Formează ei o unitate în cadrul vieţii săteşti? Recunoaştere? Bârfire etc.

II. Descântatul propriu-zis (tehnică)

1. Descântece-tip
2. Variante verbale şi tehnice. De aci reiese: a) cine şi de ce se descântă?; b) Când?; c) Unde?; d) Obiecte întrebuinţate pentru descântat [...]

Nota editoarei: text dactilografiat din care ni s-a păstrat, în arhiva personală a Ştefaniei Cristescu, doar prima pagină. Punctele I. 1, 2, 3, 5 şi II. 2a, 2b, 2c, 2d fac obiectul capitolului *Descântători şi descântaţi* din secţiunea *Materiale* a volumului de faţă. Punctul II.1 este abordat în subcapitolele *Descântece de boală, Descântece şi vrăji de dragoste şi de ursit* şi *Alte descântece, vrăji, leacuri* ale aceleiaşi secţiuni. (S.G.)

Practica magică a descântatului (Plan IV)

Ştefania Cristescu

1. Introducere
2. Descântatul – Forme-tip:

A. *Practici*: a. Rituri de intrare; b. Rituri manuale (forme); Obiecte magice (generale, speciale); c. Rituri orale (forme); d. Rituri de ieşire; *Condiţii*: loc, timp, regl[ementări] numerice.

B. *Reprezentări*: a. personale; b. a propriet[ăţii] magice a subst[anţei] utilizate; c. a eficacităţii.

C. *Agent magic*: a. vechi; b. din satele din jur; c. actual.

D. *Relaţii*: a. Descântător-descântat (plată); b. Descântători între ei. Treceri şi iniţieri; c. Atitud[inea] gr[upului] social faţă de descântat. Majoritatea satului. Intelectualii satului [...]

Nota editoarei: Pagina întâi a unui plan nesemnat din care nu ni s-a păstrat restul. Atribuirea s-a făcut pe baza grafiei şi a conţinutului. În titlu a fost barată continuarea „în satul...". Indicaţia „(Plan)" ne aparţine. Nu suntem în măsură să datăm cele trei planuri pe care le reproducem. Ordinea în care o facem e deci aleatorie. (S.G.)

Practica magică a descântatului în satul Cornova (Plan V)

Ştefania Cristescu

I. Introducere

II. Descântatul. Forme-tip de descântat: a. *de boli*; b. *de dragoste*.

A. Practici: *Elemente* – 1. *Observanţe* (rituri de intrare): spălare pe mâini etc.; 2. *Rituri manuale* (Forme). Obiecte magice (generale, speciale); 3. *Rituri orale*. Forme: Câteva cuvinte; Dialog; Personificări; Invocaţii; Descrierea ritului manual etc. Preponderenţa ritului oral în satele noastre (lungimea descântecului); *Condiţii* – 1. Loc; 2. Timp; 3. Reglementaţie numerică.

B. Reprezentări: 1. *Reprezentări personale* – Fiinţele şi lucrurile interesante în rit. Personificarea bolilor: „Spărietul", „Ceasul rău", „Avizuca" (mai cu seamă); 2. Reprezentare slabă a *proprietăţilor magice ale substanţelor utilizate*; 3. Viziunea precisă a *eficacităţii*.

C. Agent magic: cel care îndeplineşte ritualul, chiar nespecialist. Numărul descântătorilor. a. *Vechi agenţi magici* – Spătăriţa, Stăvărichioaia; b. *Agenţi magici din satele din jur* – la Mânzăteşti (6 km), Perival (25 km). Aci se duc cei cărora li s-au furat vite, să li „se întoarcă paguba"; Condrăteşti, dar mai ales Corneşti; c. *Agenţi magici actuali* – *Specialişti*: Botnăriţa, Raveca Marjine (dragoste), Jieriţa (frigări, tăiatul găinii negre), Lălăiasa, Veruţa (cărticele [pentru] strâns etc.), Crăciunoaia (ţigancă în sat) şi alte două ţigănci de la Ichel; *Eroi preferaţi în imaginaţia satului* – Anica lu Nicolae-a lu Aftenie, a lu Andrei Manuilă, Anica Puşcariu (Puşcărioaia), Ileana lu Bâzgă şi, mai ales, Maria Musteaţă.

D. Relaţii: 1. *Descântător-descântat* – Plată (bani, natură); 2. *Descântătorii între ei* – Indiferenţă. Bârfire. Treceri şi iniţieri în practica descântatului; 3. *Atitudinea grupului social* faţă de descântat – *Majoritatea satului*: 1. Încercări de explicare a genezei descântecelor; 2. Eficacitatea neîndoielnică a descântatului; 3. Dracul contra descântecelor. Dumnezeu cu descântecele, dar contra vrăjitoriei; – *Intelectualii satului*: Atitudinea ironică a preotului Zamă.

III. Concluzii – Metoda de lucru. Rezultate.

Nota editoarei: Planul, nesemnat (3 p. manuscris, redactat pe o coală îndoită în două), a fost atribuit Ştefaniei Cristescu pe baza grafiei şi a conţinutului. Există şi o versiune anterioară a acestui plan (2 p., recto-verso), pe care nu am reprodus-o. (S.G.)

Magicianul este sau nu profesionist?

Ştefania Cristescu

Teama de vrăjitori

În viaţa relativ liniştită a mai tuturor satelor româneşti mocneşte o singură mare nelinişte: teama de vrăjitori. O reprezentare în linii precise a acestora nu-ţi poate oferi desigur niciodată ţăranul român. El simte când are de-a face cu vrăjitoria sau cu vrăjitorul. Şi încearcă să se apere. Prin contra-mijloace sau încercând să se pună bine cu el sau să-i ceară sfatul. Imaginea acestui sau acestor personaje de seamă ale satului rămâne totdeauna confuză şi nedefinită. E în orice caz în fiecare clipă susceptibilă de noi adaosuri miraculoase. [Agentul] magic se desprinde oarecum din toată această atmosferă propice superstiţiilor – aproape fără voia lui. Afacere de calificare socială, deci. Imaginea lui se formează în afară de acţiunile lui. Tradiţiile referitoare la cei care au fost sau la cei care trăiesc în satele din jur întreţin o stare de spirit specială în care iluziile apar ca realităţi şi în care legenda şi adevărul duc viaţă împreună.

Femeile în drum, la răscruce, în convorbirile de şezătoare alunecă de la necazurile lor, a căror cauză ascunsă caută s-o prindă, la cei care fac rău. Existenţa vrăjitorului apare mai mult decât reală. El creşte ca un roman fantastic din legendele despre toţi cei care au fost, care sunt mai departe. Toate aceste legende sunt aruncate asupra câtorva personaje suspecte din sat. De ce lor le merge mai bine ca celorlalţi, de ce se ţin departe de preocupările lor, de ce sunt surprinşi în atitudini curioase. Toţi aceştia devin adevăraţi eroi ai imaginaţiei populare. Poveştile cele mai fantastice se brodează în jurul lor. Semicărturarii adaugă şi ei poveşti fantastice întâlnite în lumea cărţilor.

Descântători, vrăjitori, fermecători

Satul Cornova din judeţul Orhei e un exemplu rar de surprindere a acestui proces de creare a agentului magic. Sat în care formele de viaţă nouă alunecă deasupra fondului de superstiţie ancestrală. Aproape fiecare sătean ştie o formulă magică, aproape fiecare s-a apărat sau e în stare să se apere de un lucru rău. Şi totuşi satul şi-a calificat specialiştii lui. Specialiştii lui în descântece. Vrăjitorul sau vrăjitoria nu lipseşte însă.

Cornoveanul distinge oarecum (deoarece de cele mai multe ori are o imagine confuză) pe cel care descântă de cel care vrăjeşte sau de cel care farmecă. *Vrăjitor* e cel care ghiceşte viitorul („cân dai cu cărţile", f. 234, inf. Sofia Gane) sau cel care face „vrajă de dragoste" („Vraja-i de dragoste", f. 236, inf. Olea lu Vanica; „Vrăjile, dacă iele-s vajnice, apăi poţ să omori omu până-n sară. Sânt pe la târguri femei care ştiu să facă vrăji", f. 239, inf. Varvara Caţăr). *Fermecat* – „Cân face cu dracu ie de fărmăcat", f. 234, inf. Sofia Gane. „*Descântecu* – spui aşa neşte vorghe", f. 244, inf. Varvara Caţăr.

Există în sat cele trei vorbe: *vrajă, farmec, descântec*. Din fişe nu rezultă că ei pot să dea o definiţie precisă a fiecăruia. Apare din nou evidentă mentalitatea săteanului nostru, care nu simte nevoia delimitării eroilor săi. Pentru el adeseori cel care ştie descânta şi-l mântuie de-o boală trebuie să ştie mai mult decât atâta. Dacă a ştiut să-i descânte şi să-i facă bine, dacă-l va ruga va şti să-i facă şi de rău, să-i arunce farmece. Cel care face o „vrajă bună" (f. 240, inf. Agafia V. Purcel) din care ajută unei fete sau unui băiat din sat să se căsătorească, punând capăt tuturor piedicilor, va şti să facă şi „vrajă rea", ca să despartă doi oameni. Cum putere mare are pentru ţăran, în procesul vind[ecării], formula vorbită, cu teamă şi glas încet, cu cuvinte sacadate din care el nu înţelege mare lucru, cel care ştie să pronunţe formula unui descântec va şti desigur să pronunţe şi o formulă de vrajă rea.

De aceea îţi răspunde el destul de convins uneori: „Vrajă, descântec tot une ie" (f. 237, inf. Olea lu Vanica) sau „Descântecu iaste şi de ghine, iaste şi de rău" (f. 236, inf. Olea lu Vanica) sau „ie şi-un descântec rău, care-l descânţ ca să moară omu" (f. 238,

inf. Nastea Caţăr, 23 ani, analf[abetă], ţărancă). În orice caz descântatul este pentru el în primul rând formulă vorbită: „aşa neşte vorghe", cu scop bun; vraja şi farmecul sunt mai mult decât o formulă: un complex de acte al căror scop nu este numai bun – ba de cele mai multe ori e rău (f. 223). În consecinţă, agenţii descântător – de o parte, vrăjitor (fermecător) de alta. Ciudate sunt cazurile în care calităţile celor trei se strâng într-o singură persoană. Cornova ne va oferi exemple.

Satul Cornova

În atmosfera confuză a satului trăiesc legende în jurul unor personagii nu de mult dispărute: „O fost femei! Dac-o murit! (f. 176, inf. Anastasia Boian). *Mama Anastasiei Boian* (f. 176); *Marioara Besincii* (f. 176), *Ileana lui Rujauţ* (f. 176), *Spătăriţa* (f. 177, inf. Maria Gh. Dodonu, 41 ani, analf[abetă], venită din Dereneu) sau *Areftă*, cea care a murit de curând (f. 178, inf. Olea lu Vanica), *Stăvărichioaia* (f. 179, inf. Const. Dodonu, f. 180, inf. Sofia Gane), *Maria lu Gheorghe Ursu*, mama Anicăi lu Puşcariu, agent [magic] actual în sat (f. 181, Chiruşa Socol, 28 ani, ştie carte, maziliţă), *baba Cocoşoaia* (Domnica Cocoş; f. 182, inf. Agafia Anton Purcel), *Bălaşa lu Ion Tacu* (mama agenţilor [magici] act[uali]: Zonia Tacu, Ruxandra Spiridon Gogică şi Ileana lu Izăreanu (f. 183, inf. Anastasia Boian, 45 ani, an[alfabetă], dvoreancă).

Aceste informaţii: despre nouă femei – unele asupra cărora se stăruie mai mult, despre Spătăriţa (f. 177, inf. Maria Gh. Dodonu), despre Stăvărichioaia, cea care „avea draci" (f. 179, Const. Dodonu) pentru că „ţinea ouă părăsite subţioară" (f. 179, inf. Const. Dodonu).

Specialitatea de descântec-vrajă în Cornova e *făcutul frigărilor* („care vrea ca să ieie cutare flăcău bun, îi face de-i frige inima şi vine s-o ia pi dânsa" (f. 225, inf. Anica Ciubotariu-Puşcariu). De acestea se teme satul. Ele sunt în satele din jur, la Corneşti (f. 225, 356), Mânzăteşti (f. 184, 185) – două vrăjitoare, una ţigancă, pentru făcut şi desfăcut de dragoste. Apoi la Perival, unde se duc cele cărora li s-a furat un cal (f. 188), la o „jidoaică" în Călăraşi, la Sineşti, la Onişcani (f. 188), la Condrăteşti (f. 189).

Cap[itolul] *Teama satului*
Cap[itolul] *Mijloace de apărare*

Certificate date de sat agenţilor magici actuali, care fac sau bine sau rău.

Nota editoarei: Manuscris nesemnat redactat pe 9 file cu pătrăţele, rupte dintr-un carnet de buzunar şi scrise doar pe o faţă. Atribuirea s-a făcut pe baza grafiei şi a conţinutului. Am introdus în text primul dintre cele două titluri de capitole notate la sfârşitul textului, care ne-a apărut potrivit. Textul purta un titlu în limba franceză (*Le magicien est-il ou non professionniste?*) pe care l-am tradus în limba română în vederea publicării. El pare a reprezenta un început de redactare în vederea volumului consacrat descântatului de la Cornova, la care lucra Şt. Cristescu. Ultimele trei rânduri conţin titlurile (sau tematica) unor capitole care se configurează deja în mintea autoarei. (S.G.)

Descântece netranscrise

Ştefania Cristescu

Sofia Boian: „de beşica cea rea", I.
Ileana Mihailovici (Dăscăliţa): „de gâlci răle", II.
Alexandra Cheptănaru: de strâns, III.
Cristofor Văscan (14 ani, ştie carte, mazil): de beşica rea, de spăriet, III.
Anica Strâmbei: de cârtiţă, III (sf.).
Liza Şolari (13 ani, analf[abetă], ţărancă): „de deoichi", „de gâlcă", de năjit, III (sf.).
Anastasia Trofim: de spăriet, III (sf.).
Maria Musteaţă: „de deoichi" (2 variante), de pocitură, de spăriet, IV.
Varvara Caţăr: de păr, IV.
Anastasia Boian: „de descuiet", IV.
Ileana Pleşca: frigări, IV.
Anica Vasile Jitaru: junghi, IV.
Spiridon Şăptiboi: de dragoste la lună, de strâns, IV.

Nota editoarei: Text manuscris, nesemnat. Atribuirea s-a făcut pe baza grafiei şi a conţinutului. Titlul exact este: *Netranscrise*. I-am adăugat termenul *Descântece*. Pe o coloană separată, al cărei titlu nu l-am putut descifra, sunt indicate, în dreptul fiecărui tip de descântec, cifrele romane I, II, III sau IV. O lectură posibilă ar fi: caiet. Ar fi vorba, în acest caz, de patru caiete (şi de precizarea sf[ârşit] cu privire la caietul III) pe care Şt.C. ar fi notat descântece la Cornova. Nu am găsit aceste caiete. La verificare, într-adevăr, nici unul dintre descântecele menţionate nu figurează între cele organizate de Şt.C. în vederea publicării. Descântecul de descuiat nu figurează în fapt deloc în volum. Pe o listă intitulată *Descântece-tip în satul Cornova*, Şt.C. a notat ca inexistente descântecele de „studniţă" (nr. de ordine 25), de „vetriş" (nr. de ordine 38 + însemnarea n-am găsit) şi „de descuiet" (nr. de ordine 39).

MATERIALE

Descântători şi descântaţi

INFORMATORI

ALIXANDRA BABII. Vezi ALEXANDRA CHEPTĂNARU.

1. – ANDREI BADIU
73 ani. Ştie carte. Ştie ruseşte. Mazil. Casa 182 b.
Descântă de şarpe.
Inf.: Andrei Badiu
Culeg.: Şt.C.
21 iulie 1931
Descântă de deochi şi de horă.
Inf.: Andrei Badiu
Culeg.: E.T.

2. – VARVARA BADIU
27 ani. Analfabetă. Mazil.
Descântă de bubă neagră.
Andrei Badiu spune că Varvara ştie să descânte. Ea însă neagă.
Inf.: Andrei Badiu
Varvara Badiu
Culeg.: Şt.C.

FRANIA LU BÂZGĂ. Vezi FEVRONIA CHIRIAC.
MITEA BÂZGĂ. Vezi DUMITRU CHIRIAC.
BOGHIU. Vezi GHEORGHE POPESCU.
ANICA LU BOGHIU. Vezi ANICA lu Manolache POPESCU.

3. – ANA BOIAN
46 ani. Analfabetă. Dvoreancă.
Descântă de deochi.
Ştie de la bunica ei, Nastasia Trofim, care a murit acum 25 ani.
Inf.: Ana Boian
Culeg.: Şt.C.

4. – (A)NASTASIA (NASTIA) BOIAN

41 ani. Analfabetă. Dvoreancă.

Descântă de gâlci, păr, năjit, descuiat.

A învăţat (de descuiat) de la tatăl ei, Ştefan Sclifos (mort), care descânta în sat. Mama ei ştia şi „de strâns" şi „de deoichi", dar ea n-a învăţat.

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

5. – CLAVA BOIAN

14 ani. Analfabetă. Dvoreancă.

Descântă de năjit.

Inf.: Clava Boian
Culeg.: Şt.C.

6. – SOFIA Colea lu BOIAN

60 ani. Analfabetă. Dvoreancă.

Descântă de spăriet, strâns, junghi, baghiţă.

E rudă cu Anastasia Boian. Descântă în sat. „Ia şi ea cum s'poate-mpăca că ie fumeie nevoiaşă".

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

Descântă de spăriet şi de strâns.

Descântă în sat. Ştie de la moşul ei, Tudorache Roşca (mort)

Inf.: Agafia V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

7. – VASILINA BOIAN

60 ani. Analfabetă.

Descântă de dragoste la soc. E specializată în descântecul de tătarcă.

Inf.: Vasilina Boian
Culeg.: Şt.C.

„Face şi desface".

Inf.: Anica Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

BOLDOREANCA. Vezi ARGHIRA DUMITRIU.

ARTINA BOTNARU. Vezi AR(I)TINA BUTNARU.

8. – IEREMIA BOTNARU

78 ani. Analfabet. Ţăran. (Şt.C.; 25 iulie 1931).

9. – IVGHENIA BOTNARU (JIERIŢA)

54 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Născută la Dereneu. Venită acum 19 ani, la vie, la „Părintele". Specializată în descântecul de frigări. A învăţat descântecele încă din copilărie, de la mama ei. În sat e vestită.

Inf.: Ivghenia Botnaru
Culeg.: Şt.C.

„La aiasta cu tăietu găinii de ursit, apăi să duc mai mult. Vin de pin tăte satele dimprejur: din Rădeni, din Dereneu, de pin Hirova, di pi la Cruşoaia, di pin Ghilişeni. Ia o avut o mamă bătrână tare, o avut pişte obzăşi de ani c-o murit îi mai an. Aceia multe feluri de descânteşe-o ştiut ş-apăi ia o-nvăţat. Bătrâna iera de la Dereneu, da aişea o murit".

Inf.: Anica Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

„Pe Evghenia Botnari o ştie, o ia oamenii din Năpădeni, din Condrăteşti, de la moarte te scoală". (E vorba de vrăjile pe care ştie să le facă cu găina neagră).

Inf.: Nastia Boian
Culeg.: D.I.

„Apăi Ivghenia Jieriţa ştie de tăiat găina şî folosăşti chiar".

Inf.: Glea lu Vanica.
Culeg.: Şt.C.

BOTNĂRIŢA. Vezi JOIŢA BOTNARU.

10. – JOIŢA (ZOIŢA) BOTNARU (BOTNĂRIŢA)

73 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Descântă de frigări, spăriet, orbalţ, dragoste, năjit, strâns, hudmă, deochi, vacă. A învăţat de la mama ei, Catinca lu Ion Pleşca (care a murit acum 30 de ani). A învăţat să descânte când avea ea 25 ani. Fura descântecul. Mama Catincăi, Domnica lu Toader Bâzgă, ştia din bătrâni, „de când s-o făcut Cornova". A învăţat şi ea fata, pe Ileana lu Tudose Trufanuică.

Inf.: Joiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.

„Ifimia lu Mereuţă ştie multe. Dacă-i a Botnăriţei fată! Şi Botnăriţa ştie câte coarne-n putină".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

11. – AR(I)TINA BUTNARU
25 ani. Analfabetă. Ţărancă. (Şt.C.)
12. – NASTEA CAŢĂR
23 ani. Analfabetă. Ţărancă. (Şt.C.)
13. – VARVARA CAŢĂR
40 ani. Analfabetă. Mazil.
Venită de 25 ani din Năpădeni.
Descântă de păr.

A învăţat descântecul de la mama ei, Maria lu Vasile Prohu (a murit acum 20 ani). L-a furat. Descântă rar în sat pentru că nu se plăteşte.

Inf.: Varvara Caţăr
Culeg.: Şt.C.

„Varvara Caţăr ştie a face vrăji de judecată. Ei dobândesc întodeauna cu judecăţile".

Inf.: Agafia Anton Purcel
Culeg.: Şt.C.

14. – ALEXANDRA CHEPTĂNARU (ALIXANDRA BABII)
50 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Venită din Dereneu.
Descântă de strâns, de cel pierit.

A învăţat descântecele de la mama ei. Se bucură de multă vază în sat.

Inf.: A. Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

„Alixandra Babii ştie de şeal perit. Aşeaia-i tare sărmană! N-are pământ. Numa din descânteşe şe măi faşe şî ie. O chiamă, săraca!"

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

15. – ILEANA CHEPTĂNARU (SĂVOIANCA)
60 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Născută în Coşcodăni.
Descântă de orbalţ, deochi, strâns, bubă neagră, hudmă, năjit.

Venind străină aci în sat, având copii şi necăjind cu ei, unde se ducea de descânta, prindea şi ea descântecul.

Inf.: I. Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

Ruxandra Şoimaru îi zice „Lălăiasa".

Inf.: R. Şoimaru
Culeg.: H.H.St.

16. – BĂLAŞA CHEPTINE

46 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Născută în Năpădeni. Venită de 25 ani în Cornova.

Descântă de cairlâc, orbalţ.

Descântă efectiv. A învăţat de la moşneagul Neculai a Iosâpoaii, care o descânta pe mama ei.

Inf.: B. Cheptine
Culeg.: Şt.C.
28 iulie 1931

17. – DUMITRU CHIRIAC (MITEA BÂZGĂ)

46 ani. Ştie carte. Ţăran.

Descântă de deochi şi de năjit.

A învăţat de la mama lui, Anica Chiriac (moartă acum). Informaţie indirectă, de la fiica lui.

Inf.: Fevronia Chiriac
Culeg.: Şt.C.

18. – FEVRONIA CHIRIAC (FRANIA LU BÂZGĂ)

13 ani. Ştie carte. Ţărancă.

Ştie descântece de deochi şi de pocitură.

E fiica lui Dumitru Chiriac. A învăţat de la tatăl ei. Nu descântă.

Inf.: Fevronia Chiriac
Culeg.: Şt.C.

19. – NATALIA CHIRIAC (A LU ZOSÂNĂ)

40 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Descântă în sat de năjit, spăriet, strâns.

Inf.: Frania lu Bâzgă
Culeg.: Şt.C.

20. – VASILE CHIRIAC

34 ani. Ştie carte. (Şt.C.)

21. – ZOIŢA CHIRIAC (ZOSÂNOAIE)

80 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Originară din „Dumbrăjiţa".

Descântă de tătarcă, cei răi, deochi, orbalţ.

Soră cu Anica lu Manolache Popescu Boghiu. „Iele-o vinit învăţate".

Inf.: Ileana Pleşca
Zoiţa Botnăriţa
Culeg.: Şt.C.

22. – ALEXANDRA CIOBANU (RUJĂNOAIA)
40 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Descântă de cairlâc şi bubă neagră.

„Şî tăt şe-i vria". A învăţat de la mama ei, Ileana lu Rujan (a murit de 20 ani). „Descântă straşnic ghine". Descântă în sat.

Inf.: Maria Musteaţă.
Culeg.: Şt.C.

23. – IGNAT CIOBU (CRĂCIUN)
58 ani. Analfabet. Ţigan lingurar. (Şt.C.)

24. – ANICA CIUBOTARU (PUŞCĂRIOAIA)
44 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Descântă de bubă neagră, albaţă, cei răi, jolnă, cel pierit, orbalţ.

E vestită în sat. „O ştiut mama mea (Maria Gheorghe Ursu) şî io am desprins".

Inf.: Anica Ciubotaru
Culeg.: Şt.C.

„Anica lu Andrei Ciubotaru ştie bine descânta".

Inf.: Constantin Dodonu
Culeg.: Şt.C.
25 iulie 1931

„Anica lu Puşcariu, vine şî din alte sate la dânsa că ia tare ştie ghine şi treşe!"

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

„Io ieram la ie şi Paşa (nevasta dreaptă a lu Petruţiu) mi-o spus: zâşe, vai Ole, zâşe, nu mai şăde Petruţ aişea cum nu-s ieu fată de popă. Că zâşe că o fost într-o duminecă şi iel n-o avut răbdare; tătă noaptea s-o primblat. Şi zâce că-l frije la inimă şi că-i ie dor de-acasă. Da lui i-era dor de dânsa că-l frijea ia de-aşi cu farmişe" (adică Anica lu Puşcariu).

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

„Anica lu Puşcariu trăieşte cu a lu Petruţu. Şi bărbatu iei nişi nu vede. Că femeia care-i hâtră şî bărbatu prost zâşe:

– Taşi, bărbate, nu crede şi vedz tu cu oichii; da ascultă şe-ţ spun io. Ia ştie s'facă farmişe".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

25. -- ANTON CIUBOTARU
27 ani. Ştie carte. (Şt.C.)
CIURLAN. Vezi DUMITRU SOCOL.
CODĂIASA. Vezi ILEANA Toader DORII (DARIE?)

26. – IRINA COJOCAR
21 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Descântă de năjit.

Inf.: I. Cojocar
Culeg.: Şt.C.

CRĂCIUN. Vezi IGNAT CIOBU.
CRĂŞIUNOAIA. Vezi DOMNICA MURGULEŢ.

27. – AGAFIA Ion DASCĂLU (GHEŢOAIE)
56 ani. Analfabetă. Ţărancă. Originară din Isvoare.
Descântă de dragoste.

Inf.: A.I. Dascălu
Culeg.: Şt.C.

„Gheţoaia ştie multe de la mama ei. Ei îs veniţ de la Isvoară şî io nu-i ştiu. Ştie-a descânta de multe şi de tăte. A descânta şi pintru vite ştie şi când aşa omu strâcă o gospodărie, ştie a tocmi".

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

„Gheţoaia amarnic îi drăcoasă. Io m-am dus odată la dânsa să-ni descânte vaca de năjit (să-nchega laptele). Da ie zâce: Sofică, să vii la mine şî ţ-oi descânta io vaca. Ş-o dzâs că să-i aduc un ou, o leacă de tărâţe şî sare. Şî io i-am dus, ni-o descântat vaca şî nu s-o-ndreptat vaca".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.
25 iulie 1931

„Agafia Gheţoaia l-o făcut pe fişoru-so de-o umblat nebun ca să nu s'ducă la judecată c-un jidan de-aici din sat, c-avea s'facă ostrov (să şadă la închisoare)".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

– *Am auzit că Agafia Dascălu Gheţoaie ştie să facă vrăji, e adevărat?*

– „Ştiut c-aşa! Gheţoaia ştie multe, ia mana de la vaci, amăgeşte multe, plâng multe dacă plăteşte. Ea cu ci trăieşte? Cu aistea trăieşte".

– *Nu munceşte de loc?*

– „Munceşte şi ea da să chiamă o ştie fiştecare, să duşe şi câştigă, are un băiet, un băietan, n-au casă, stau într-o casă făr' de părinţi, pustie, şed într-aceia".

– *Oamenii se tem de ea?*

– „Au frică de ea, ce face, aceia nu ştie de păcat, nu să uită la păcat dă Dumnedzău. Ah! ceie, Doamne fireşte, apăi să cheamă dacă faci rău cată mata că nici ca cum, aşel care i-o luat mana şi are copchii, păi plânge şi-i faşe rău".

Inf.: A. Slobozianu
Culeg.: Şt.C.
iulie 1931

28. – PAVEL Gheorghe DASCĂLU
18 ani. Ştie carte. Ţăran.
Face cărticele (pentru „strâns").

Inf.: Ileana Pleşca
Culeg.: Şt.C.

DĂSCĂLIŢA. Vezi ILEANA MIHAILOVICI.

29. – VERA DÂNGĂ
33 ani. Ştie carte. Ştie ruseşte. Mazil.
Fată nemăritată.
Face cărticele (pentru „strâns").
Ea singură s-a gândit la asta, acum 8 ani.

Inf.: Vera Dângă
Culeg.: Şt.C.

30. – CONSTANTIN DODONU
38 ani. Ştie carte. Ştie ruseşte. Mazil.
Descântă de jolnă.
A învăţat descântecul de la Andrei Ursu (trăieşte).

Inf.: C. Dodonu
Culeg.: Şt.C.

31. – MARIA Gheorghe DODONU
41 ani. Analfabetă. Venită din Dereneu (Şt.C.)

32. – ILEANA Toader DORII (DARIE?) (CODĂIASA)
50 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Descântă de cel pierit şi de altele.
Descântă în sat.

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

33. – ILEANA lui Vasile DORII (DARIE?)
40 ani. Analfabetă. Ţărancă (Şt.C.)
RAVECA DORII. Vezi RAVECA MARJINE.
A LU Maftei DORMITORU. Vezi RUXANDA ROŞCA.

34. – ANICA lui Simion DRUMEŞ
50 ani. Analfabetă. Ţigancă lingurăriţă.
Stă la Ichel.

Descântă de spăriet, dragoste, beşica rea, jolnă, studniţă, ciopârlajiţă, junghi, bubă neagră.

Cumnată cu Ileana lui Costache Ştirbu. Ştie de la tatăl ei, Alexandru Ştirbu, care cunoştea multe descântece. Anica descântă rar în sat. Descântă cui vine la ea.

Inf.: I. Ştirbu
Culeg.: Şt.C.

35. – ARGHIRA DUMITRIU (BOLDOREANCA)
27 ani. Ştie carte. Ştie ruseşte.
Născută în Năpădeni. Venită aici de 6 ani.

Ştie să descânte de deochi, bubă neagră, tătarcă, orbalţ, junghi, hudmă, năjit, gâlci, strâns, păr.

Dar nu prea descântă în sat. Are copii mici şi nu-i bine. E nora Nastasiei Boldoreanu (de aci porecla), care ştie să descânte de multe.

Inf.: A. Dumitriu
Culeg.: Şt.C.

36. – NATALIŢA DUMITRIU
38 ani. Analfabetă. Mazil.
Descântă de albaţă.

Inf.: N. Dumitriu
Culeg.: Şt.C.

37. – SOFIA GANE
24 ani. Ştie carte. Ştie ruseşte. Mazil.
Descântă de ursit.

E nepoata lui Popa Zamă, crescută de el.

Inf.: S. Gane
Culeg.: Şt.C.

38. – (A)NASTASIA GANE(A)
40 ani. Analfabetă. (D.I.; august 1931; I.I.)

39. – TUDORA Costache GĂINĂ
45 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Venită din Onişcani.
Descântă de cairlâc şi păr.
Descântă puţin. A învăţat în Onişcani, de la mama ei.

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

„Tudora Costaiche Găină trăieşte c-un om care-o avut şase copii. I-a lepădat şi trăieşte cu dânsa. Iei îs amândoi de la Onişcani. Şî ia i-o făcut farmişe... Ăştia-s de la diavolu. Îi mare păcat să vrăjeşti... Fratele ei trăieşte cu sora omului iei de-amu. Mare păcat!"

Inf.: Alexandra Puiu
Culeg.: Şt.C.

GHEŢOAIA. Vezi AGAFIA Ion DASCĂLU.
ALEXANDRA Spiridon GOGICĂ. Vezi ALEXANDRA ŞĂPTIBOI.

40. – RUXANDA. Spiridon GOGICĂ
38 ani. Analfabetă. Ţărancă.
„Asta-i sărmană şî mai obijduită şî descântă-n sat".

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

SPIRIDON GOGICĂ. Vezi SPIRIDON ŞĂPTIBOI.

41. – ANICA GORE
30 ani. Analfabetă. Mazil.
Fiica Vitorei Văscan. Măritată în Rădeni.
Descântă de şarpe.

Inf.: Vitora Văscan
Culeg.: Şt.C.

42. – DOMNICA HOLBAN
70 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Originară din Năpădeni.
„Ia-i moaşă la sat, da di descântişe nu ştiu să şi ştiind". (Alţii mi-au spus că D.H. descântă).

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

43. – OLEA IACOMACHE (PLĂCINTĂRIŢA)
60 ani. Analfabetă. Mazil. Originară din Ghiliceni.
Specializată în spăriet.
Descântă în sat. Ştie descântecele „din strămoşii lor".
Inf.: Frania Bâzgă
Culeg.: Şt.C.

44. – PROFIRA IVANCIUC
55 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Descântă de năjit, strâns, deochi.
Descântă în sat. A învăţat de la Raveca Marjine.
Inf.: Frania Bâzgă
Culeg.: Şt.C.

45. – PROFIRA IVANCIUC
60 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Originară din Onişcani.
Descântă de udmă şi de strâns.
Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

46. – ILEANA Mihail IZĂREANU
46 ani. Analfabetă. Mazil.
Descântă în sat „de tăte şelea".
Soră cu Zonia Tacu şi Ruxanda Spiridon Gogică. Au învăţat toate de la mama lor, Bălaşa Ion Tacu, care „ştia multe".
Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

47. – DUMITRU JĂVÂRDAN
47 ani. Analfabet. Ştie carte. Mazil. (Şt.C.)

48. – CONSTANTIN JEVERDAN
45 ani. Ştie carte. Ştie ruseşte. Mazil. Casa nr. 123.
Ştie să descânte de pocitură.
El însă nu descântă în sat. Ştie descântecul de la bunica lui, Ioana Roşca din satul Crucioaia.
Inf.: C. Jeverdan
Culeg.: Şt.C.

49. – ZENOVIA JOVÂRDAN
40 ani. Analfabetă. Mazil.
Venită din Dereneu. (Şt.C.)

JIERIŢA. Vezi IVGHENIA BOTNARU.

50. – ANICA Vasile Jitaru

48 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Descântă de junghi şi de deochi.

E soră cu Zoiţa Botnăriţa. A mai avut şi alte două surori, care şi ele descântau, dar care au murit: pe Maria Dumitru Olaru şi pe Varvara Costache Pobrijnucă.

Inf.: A. Jitaru
Culeg.: Şt.C.

51. – NATAŞA JITARU

30 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Descântă de tătarcă.

Descântă în sat. E cumnata Anicăi Jitaru.

Inf.: A. Jitaru
Culeg.: Şt.C.

52. – NATALIA JITARU

44 ani. Analfabetă.

Descântă de strâns, deochi, spărietură.

Inf.: Natalia Jitaru
Culeg.: Şt.C.
29 iulie 1931

53. – VASILE JITARU

54 ani. Ştie carte. Ţăran. (Şt.C.)

54. – ALISANDRA Ştefan LATŞU

38 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Descântă de spăriet, strâns, friguri, junghi, jolnă, udmă, dragoste etc.

A învăţat de la mama ei. Descântă în sat. Ia scump de descântec.

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

55. – PROFIRA LIPONTI

80 ani. Ştie puţină carte. Mazil. Casa nr. 122.

Descântă de frigări, ursit, deochi.

Ea spune că s-a lepădat de descântece. Satul însă spune că ea descântă încă. Este tot aşa de vestită ca şi Zoiţa Botnăriţa.

Inf.: Profira Liponti
Culeg.: Şt.C.

„Profira Liponti ştie s-amăjască".

Inf.: Cat. Popescu
Culeg.: Şt.C.

56. – ALEXANDRU LUCA
46 ani. Analfabet.
Descântă de orbalţ, năjit, deochi, frigări.

Inf.: Al. Luca
Culeg.: O.I.
29 iulie 1931

57. – ANA LUCA
17 ani. Ştie carte. Nu ştie ruseşte.
Descântă de desmorţirea piciorului şi de puşche.

Inf.: Ana Luca
Culeg.: E.T.

58. – RUXANDA lu Filimon LUCA (Şt.C.)

59. – ANDREI MANUILĂ (POŞTARUL)
47 ani. Ştie carte. Dvorean.
Stinge frigările. Descântă de deochi.

Nu descântă în sat. Numai pentru el, „la o jită, la şevai, da la altu, nu". A învăţat de la bunica lui, Nataliţa lu Ion, moartă.

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

60. – ANICA lu Andrei MANUILĂ (Soţia POŞTARULUI)
50 ani. Analfabetă. Ţărancă (după soţ, dvoreancă).
Venită în sat din Năpădeni, de vreo 13 ani.
„Face de rău".

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

61. – RAVECA Dorii (Darie) MARJINE
45 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Descântă de dragoste (ursit), păr, tătarcă.

Descântecul de dragoste l-a învăţat de la bătrâna Marioara Vizdoagă care trăieşte şi acum. (Marioara Vizdoagă mi-a spus însă că nu ştie să descânte de dragoste).

Inf.: R. Marjine
Culeg.: Şt.C.

„Tăte descântă ghine. Raveca descântă a mai bghine, că ştie multe".

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Mai bine decât Raveca şî Gheţoaia nu descântă nime".

Inf.: Ana Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

„Raveca ştie şi de bine, ştie şi de rău".

Inf.: Ana Strâmbei
Vera Trofim
Culeg.: Şt.C.

OLGA MARTINIAC. Vezi OLGA SAMSON.

62. – IFIMIA lu Iacov MEREUŢĂ

40 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Descântă de năjit, bubă neagră, stinge frigările; descântă de dragoste şi de baghiţă.

E fiica Botnăriţei, de la care a şi învăţat să descânte. Descântă în sat. „Da n-o pre lasă bărbatu. Aşa, vacile de năjit, apăi descântă şî ie".

Inf.: Botnăriţa
Culeg.: Şt.C.

38 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Descântă de dragoste şi de bubă neagră.

A învăţat de la Zoiţa Botnăriţa, mama ei. Săvoianca spune că mai ales în descântece de bubă neagră e vestită.

Inf.: Frania lu Bâzgă
Culeg.: Şt.C.

63. – ILEANA Nichifor MEREUŢĂ

30 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Descântă de bubă neagră, frigări, cel pierit. Taie găina.

E fiica Jieriţei. Descântă în sat. Unele descântece le ştie de la Tudorache Vitu (mort de vreo 2 ani).

Inf.: I.N. Mereuţă
Culeg.: Şt.C.

64. – AXINIA Dumitru MICU

50 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Născută în Rădeni. Venită în Cornova de 31 ani.

Descântă de studniţă.

Satul spune că ea ştie să descânte de studniţă. Ea însă neagă. Spune că nu ştie nici un fel de descântec.

Inf.: A. Micu
Culeg.: Şt.C.

65. – ILEANA MIHAILOVICI (DĂSCĂLIŢA)

57 ani. Analfabetă. Mazil.

Născută în satul Meleşeni.

Descântă de spăriet şi de gâlci.

Descântă în sat. E cunoscută. Descântecul de spăriet l-a învăţat de când avea 12 ani, de la o babă din satul ei care i-a descântat pentru că o muşcase un câine.

Inf.: I. Mihailovici
Culeg.: Şt.C.

66. – TUDORACHE MITITELU

60 ani. Ştie carte. Ştie ruseşte. Ţăran.

Descântă de strâns şi de spăriet.

Descântă în sat. A învăţat de la mama lui, Măriuca Mititelu (vezi fişa Alexandra Şăptiboi). „De la Mititelu ai descânteşe (nu glumă)".

Inf.: Al. Şăptiboi
Culeg.: Şt.C.

MORĂRIŢA. Vezi ANICA SLOBOZIANU.

67. – DOMNICA MURGULEŢ (CRĂŞIUNOAIA)

58 ani. Analfabetă. Ţigancă.

Descântă de gâlci, deochi, orbalţ.

A învăţat de la babe, de la o ţigancă bătrână care a murit – Manduca. Nu descântă însă prea mult. Ea „trage" cărţi. Satul spune că ea ştie să descânte şi de frigări. Ea însă neagă.

Inf.: D. Murguleţ
Culeg.: Şt.C.

68. – MARIA MUST(E)AŢĂ

40 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Descântă de junghi, deochi, pocitură, friguri, desmorţirea piciorului.

A învăţat de la mama ei, Anica lui Pavel Micu, care a murit acum 17 ani.

„Io nu descânt pe nime!"

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

„Marioara Musteaţă ştie şi de rău şi de ghine. Ştie a-nchega şi apa".

Inf.: Gh. Popescu
Culeg.: Şt.C.
25 iulie 1931

„Ie una, Mărioara Musteaţă, care ştie multe. Ie are ibomnic ş-amu pe Ilie Ţonu. Şi ie trăié cu dânsu şi obijduié bărbatu iei drept, întădeuna. Iel iera muzâcant şî când viné de undeva, ia iera-n casă pe cupteori, cu ibomnicu. Şî i-o dat frică la bărbatu-său. Iel să uita pi fereastă şî dacă vidé barda pe masă, nu mai intra... O fost o cumătrie şî nu să ştie, l-au omorât or Ilie Ţonu, or ia".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

„Când iera la puşcărie, mătuş'sa, Ilinca Cheptănaru, îi duşé vrăji. Aşă Mărioara dup-o lună o nebunit tăţ oaminii ş-o ţânut cu dânsa la judecată şî i-o scăzut: din doisprăşe ani o stat numa unu. Are draşi! Trăieşte tot cu Ilie Ţonu. Ş-astă iarnă i-o omorât fimeia lu Ilie Ţonu, cu farmişe. I-o făcut de ursit ş-o omorât-o".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

„Mă tem s'nu m-audă Dumnezău că io vorghesc de ghine pe Maria Musteaţă!"

Inf.: A.V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

69. – ZENOVIA lu Mihail ONICĂ (A LU TACU)

40 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Ştie descântece (?)

„Nu s'duşe nime la dânsa, niş ia nu s'duşe la nime".

Inf.: Anica Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

PLĂCINTĂRIŢA. Vezi OLEA IACOMACHE.

70. – ANASTASIA PLEŞCA

45 ani. Analfabetă. Ţărancă. (D.I.; iulie 1931)

71. – CATINCA lu Nicolaie PLEŞCA

50 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Mama Anicăi lu Nicolaie-a lui Aftenie.

Descântă de strâns.

Descântă în sat (la copii).

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

72. – ELENA PLEŞCA

42 ani. Analfabetă.

Descântă de deochi, orbalţ, frigări, păr, „de cei răi", de „spărietură", de strâns, beşica cea rea, tătarcă şi cairlâc.

Inf.: E. Pleşca
Culeg.: O.I.
29 iulie 1931

73. – ILEANA PLEŞCA

40 ani. Ştie carte. Ţărancă.

Descântă de deochi, strâns (face cărticele), tătarcă, cairlâc, bubă neagră, orbalţ, spăriet, baghiţă, frigări.

A învăţat de la Baba Tecla Mihalache Ciobanu (moartă de 4-5 ani). Spune: „Du pin şcoli fac ieu cărtişele".

Inf.: I. Pleşca
Culeg.: Şt.C.

74. – SULTANA lu Ileana PLEŞCA

30 ani. Analfabetă. Ţărancă.

„Gheboasă, nemăritată".

A învăţat de la bunica ei, Arghira lui Iordache Darie, care a murit acum 21 ani. Descântă bine.

Inf.: Varvara Caţăr
Culeg.: Şt.C.

75. – ANICA POIATĂ

21 ani. Analfabetă. Mazil.

Ştie să descânte de spăriet, beşica cea rea, cârtiţă, hudmă, gâlci, de cânepă, de plânsori, de broască. Descântă însă rar. Nu e vestită în sat. E prea tânără şi e măritată. Ştie descântecele de la mama ei Tudosia Dumitrache Socol.

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

76. – CATINCA lu Dumitrache POPA
50 ani. Analfabetă. Dvoreancă.
Nu descântă în sat. Dar trebuie să ştie – e fiică de suflet a Stăvărichioaiei, luată de la sora acesteia.

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

77. – IACOB POPA
36 ani. Casa 201 (Şt.C.)

78. – MARIA Vladimir POPA
28 ani. Analfabetă. Mazil.
Venită acum 11 ani din Năpădeni. (Şt.C.)

79. – ANICA lu Manolache POPESCU BOGHIU
60 ani. Analfabetă. Maziliţă.
Soră cu Zoiţa Chiriac.
Descântă de tătarcă, cei răi, deochi, orbalţ.
Descântă în sat. „Şere plată vârtos, câte-o sută di lei; nu s'pre duc fimeili".

Inf.: Ileana Pleşca Botnăriţa
Culeg.: Şt.C.

„Anica lu Boghiu descântă de deoichi, tătarcă, spăriet".
E soră cu Zosânoaie.
„Iele-s din Dumbrăjiţă". Descântă bine.

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

„Anica lu Boghiu ştie stinje frigările. Ştie şi de tătarcă".

Inf.: A. Trofim
Culeg.: Şt.C.

80. – CATINCA (CATERINA) lui Gheorghe POPESCU (BOGHIU)
60 ani. Analfabetă. Mazil.
Descântă de ursit, spăriet, „de tăte şelea".

Inf.: Varvara Caţăr
Culeg.: Şt.C.

81. – GHEORGHE POPESCU (BOGHIU)
64 ani. Analfabet. Mazil. Casa nr. 315.
Descântă de albeaţă.

Inf.: Gh. Popescu
Culeg.: Şt.C.

POŞTARUL. Vezi ANDREI MANUILĂ.

82. – ALEXANDRA PUIU

73 ani. Analfabetă. Mazil. (Şt.C.)

83. – AGAFIA Anton PURCEL

38 ani. Analfabetă. Mazil.

Ştie să descânte de dragoste (ursit) şi de baghiţă. Nu descântă în sat. A învăţat de la Anica lu Sârghe (de dragoste). Descântecul de baghiţă l-a învăţat de la mama ei.

Inf.: A.A. Purcel
Culeg.: Şt.C.

84. – AGAFIA Vasile PURCEL (PURŞELOAIA)

56 ani. Analfabetă. Mazil.

Descântă de şarpe şi de deochi.

A învăţat descântecul de şarpe de la tatăl ei, Gheorghe Badiu, care fusese vestit în sat şi în alte sate. Andrei Badiu (vezi fişa lui) e nepot de frate al lui Gheorghe Badiu. A.V. Purcel e vestită în descântecul de şarpe. Descântecul de deochi l-a învăţat de la femei. Cuscrul ei, Mihail Sclifos, acum aflat la Sărăteni, ştie să descânte de studniţă. Sora ei, Victoria Văscan, ştie să descânte de şarpe.

Inf.: A.V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

„Purşeloaia ştie multe".

Inf.: Ana Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

„Purşeloaia, amarnic ştie multe!"

Inf.: Nastea Caţăr
Culeg.: Şt.C.

PURŞELOAIA. Vezi AGAFIA Vasile PURCEL.

PUŞCĂRIOAIA. Vezi ANICA CIUBOTARU.

85. – RUXANDRA ROŞCA (A lu Maftei DORMITORU)

40 ani. Analfabetă. Mazil.

E specializată în năjit.

Descântă în sat – puţin.

Inf.: R. Roşca
Culeg.: Şt.C.

RUJĂNOAIA. Vezi ALEXANDRA CIOBANU.

86. – ILIE RUSU

40 ani. Ştie carte. Ţăran.

E specializat în descântecul de spăriet.

Informatoarea nu ştie dacă el descântă în sat.

Inf.: A.V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

Ilie Rusu trăieşte cu Mărioara Musteaţă. „Ce-că Ilie Rusu ştie să descânte de spăriet".

Inf.: A.V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

87. – IRIMIA RUSU

18 ani. 3 clase primare. Ţăran (Şt.C.)

88. – OLGA SAMSON (MARTINIAC)

30 ani. Ştie carte. Mazil.

Ştie să descânte de soare-n cap şi de beşica cea rea. Nu descântă altora. Ştie de la o ţigancă „strină de pin lume" care i-a descântat de durere de cap şi i-a trecut. „I ca cân ţ-ar loa cu mâna". Al doilea descântec îl ştie de la o bunică a ei, în vârstă de 80 ani.

Inf.: Olga Samson
Culeg.: Şt.C.

89. – RUXANDA SAMSON

50 ani. Analfabetă. Mazil.

Descântă de cel pierit.

Descântă în sat. Are leac.

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

SĂVOIANCA. Vezi ILEANA CHEPTĂNARU.

90. – DUNIA Leon SCLIFOS

37 ani. Ştie carte. Dvoreancă.

Bunica ei, Nastasia Gh. Stăvărache (Stăvărichioaia) care a murit acum trei ani, ştia multe. Era soră cu Arefta Popa, care a murit acum, de curând.

„Dunia trebe să ştie multe".

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

91. – A LU ANICA LU SÂRGHIE

Fata Anicăi lu Sârghie, care stă pe lângă Botnăriţa ştie de ursit.

Inf.: A.A. Purcel
Culeg.: Şt.C.

92. – ANICA SLOBOZIANU (MORĂRIŢA)

67 ani. Analfabetă. Ţigancă.

Născută în satul Ghiliceni.

Descântă de deochi, strâns, dragoste. E specializată în descântecul de vetriş. A învăţat de la mama ei. E vestită în sat.

Inf.: Ileana lu Vasile Dorii
Culeg.: Şt.C.

55 ani. Analfabetă. Ţigancă.

Venită de 30 ani în sat.

Stinge frigările.

Inf.: Nastea Roşca
Culeg.: Şt.C.

Descântec „de vetriş": te doare-n pânteşe şî nu faşi copchii". În acest descântec e specializată morăriţa.

Inf.: Ileana lui Vasile Dorii
40 ani, analfabetă, ţărancă
Culeg.: Şt.C.

93. – CHIRILĂ SOCOL

27, 28 ani. Ştie carte. Căsătorit. Mazil.

A învăţat de la mama lui, Tudosia Dumitrache Socol, să descânte de deochi şi băşica rea. Nu descântă în sat.

Inf.: Tudosia Socol
Culeg.: Şt.C.

94. – CONSTANTIN SOCOL

36 ani. Analfabet. Căsătorit.

A învăţat de la mama lui, Tudosia Dumitrache Socol, să descânte de deochi şi băşica rea. Nu descântă în sat.

Inf.: Tudosia Socol
Culeg.: Şt.C.

95. – DUMITRU SOCOL (CIURLAN)

75 ani. Analfabet. Mazil.

Descântă de tătarcă şi de cârtiţă.

Descântă în sat de când era băiat „mititel". „Am învăţat fumeia şi descântă şi ie. Şi vine bat-acasă".

Inf.: D. Socol
Culeg.: Şt.C.

96. – GHEORGHE SOCOL

25 ani. Analfabet. Căsătorit. Mazil.

A învăţat de la mama lui, Tudosia Dumitrache Socol, să descânte de deochi şi băşica rea. Nu descântă în sat.

Inf.: Tudosia Socol
Culeg.: Şt.C.

97. – NATAŞA SOCOL

21 ani. Analfabetă. Mazil. (Şt.C.)

98. – TUDOSIA Dumitrache SOCOL

55 ani. Analfabetă. Mazil.

Descântă de beşica cea rea, cârtiţă, hudmă, deochi, gâlci, râie, soare-n cap, dragoste, pocitură, ciopârlajiţă, hudmă, de „cânepă", plânsori şi de broască.

Descântă. E vestită în sat. I-a învăţat să descânte şi pe băieţii ei (Chirilă, Constantin, Gheorghe şi Vasile Socol) de deochi şi de beşica rea. Fata ei, Anica Poiată, ştie de asemenea. Bărbatul ei, Dumitrache Socol, descântă şi el. Tudosia ştie descântecele „din furate", de la femei.

Inf.: Tudosia Socol
Culeg.: Şt.C.

„Tudosâia descântă şi [oameni] de la Năpădeni. Cât o vindecat în sat!"

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

99. – VASILE SOCOL

30 ani. Ştie carte. Mazil.

A învăţat de la mama lui, Tudosia Dumitrache Socol, să descânte de deochi şi băşica rea. Nu descântă în sat.

Inf.: Tudosia Socol
Culeg.: Şt.C.

100. – PALAGHIA lu Vania lu SPĂTARU

50 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Descântă de cel pierit, gâlci, strâns, spăriet, udmă, nâjit.

Descântă în sat. A învăţat de la mama ei, Natalia lu Toader Spătaru, care era vestită în sat şi care a murit acum 11 ani.

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

101. – ANA (ANICA) STRÂMBEI
35 ani. Ştie carte. Ştie ruseşte.
Născută în Chiştelniţa.
Descântă de ursit. Face la lună, la ficiori de mână. Nu prea descântă în sat. Ştie de la străbunica ei.
Inf.: Ana Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

102. – ALEXANDRA ŞĂPTIBOI (ALEXANDRA Spiridon GOGICĂ)
35 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Descântă de udmă şi de năjit.
E soţia lui Spiridon Şăptiboi. A învăţat să descânte de când avea şapte ani, de la o bunică a ei, Măriuca Mititelu. Nu prea descântă: „da şe-s proastă, faşi ghine şi-ţ audz rău".
Inf.: A. Şăptiboi
Culeg.: Şt.C.

FEODOR ŞĂPTIBOI. Vezi TOADER ŞĂPTIBOI.

103. – ILEANA ŞĂPTIBOI
60 ani. Analfabetă. (D.I., iulie 1931)

104. – SPIRIDON ŞĂPTIBOI (GOGICĂ)
40 ani. Analfabet. Ţăran.
Descântă de strâns (face şi cărticică), spăriet, dragoste-ursit (la lună).
A învăţat „de la o fimeie din măhală cu noi", Catinca lu Manuilă Dodon, moartă de vreo 16 ani. „M-a învăţat ca să le descânt copiilor ei, că nu le trecea".
Inf.: S. Şăptiboi
Culeg.: Şt.C.

105. – TOADER ŞĂPTIBOI
50 ani. Analfabet. Ţăran.
Descântă de strâns şi de spăriet.
A învăţat să descânte de la mama lui, Domnica Ion Şăptiboi.
Inf.: A. Şăptiboi
Culeg.: Şt.C.

„A învăţat să descânte de la mama lui, Domnica Şăptiboi, moartă acum 30 ani".
Inf.: Ion Zamă
Culeg.: Şt.C.

„Descântă-n sat. Mulţi copii să-ndreaptă de la dânsu. Şî io ni-am descântat copchilu".

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

106. – RUXANDRA ŞOIMARU (H.H.St., 2 septembrie 1931)

107. LIZA ŞOLARI

13 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Ştie să descânte de deochi, gâlci, năjit.

Mama ei e de dincolo de Nistru. Fată foarte săracă. A învăţat să descânte în Năpădeni, de la Mărioara Toader Vârlan, la care a servit vreo trei-patru luni. Aceasta îi descânta pe copiii ei şi Liza a învăţat şi ea. Liza descântă în sat.

Inf.: Liza Şolari
Culeg.: Şt.C.

108. – ILEANA lu Costache ŞTIRBU

47 ani. Analfabetă. Ţigancă (lingurăriţă).

Descântă de năjit, spăriet, şarpe, beşica rea, deochi, orbalţ, junghi.

A învăţat de la babe şi de la bunica ei, Tudora lu Donciu (moartă), de când era mică. Descântă în sat. Stă la Ichel.

Inf.: I. Ştirbu
Culeg.: Şt.C.

A LU TACU. Vezi ZENOVIA lu Mihail ONICĂ.

109. – MAŞA lu Ilie TACU

50 ani. Analfabetă. Ţărancă.

Ştie să descânte de gâlci şi de strâns.

A fost căsătorită cu fratele celor trei surori: Zonia Tacu, Ruxandra Spiridon Gogică etc. Fratele se numea Ilie Tacu. A învăţat să descânte de la soacra ei, Bălaşa Ion Tacu. Nu descântă în sat. Ştie multe dar nu spune.

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

110. – ZONIA TACU

43 ani. Analfabetă. Mazil.

„Descântă aşa, nebăgată-n seamă".

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

111. – ANASTASIA TROFIM
28 ani. Analfabetă. (Şt.C.; D.I.)

112. – MAŞA TROFIM
24 ani. Ştie carte. Mazil.
Fiica Vitorei Văscan. Căsătorită în sat.
Descântă de şarpe.

Inf.: Vitora Văscan
Culeg.: Şt.C.

113. – OLGA Ion TROFIM
70 ani. Analfabetă. Mazil.
Descântă de deochi.
Descântă simplu, cu „Tatăl nostru". Nu e vestită în sat.

Inf.: O. Trofim
Culeg.: Şt.C.

114. – VERA TROFIM (Şt.C.)

115. – ILEANA Tudosie TRUFANUICĂ
23 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Ştie să descânte de frigări, spăriet, orbalţ, dragoste, năjit, strâns, hudmă, „de vacă", deochi.
A învăţat de la mama ei, Zoiţa Botnaru. Ea nu descântă încă în sat. Când va fi mai bătrână, da.

Inf.: I. Trufanuică
Culeg.: Şt.C.

116. – ILIE URSU
39 ani. Analfabet. Ţăran.
Ştie să descânte de spăriet.
Descântă pe copiii lui, prietenii, neamurile etc.

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

117. – OLEA LU VANICA
35 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Născută în Gura Bâcului (Tighina).
Descântă de dragoste.
A învăţat de la o babă bătrână din Gura Bâcului.

Inf.: O. lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

118. – DUMITRU VĂSCAN
19 ani. Analfabet. Mazil.
Fiul Vitorei Văscan.
Descântă de şarpe.
Inf.: Vitora Văscan
Culeg.: Şt.C.

119. – HRISTOFOR (CRISTOFOR) VĂSCAN
14 ani. Patru clase primare. Mazil.
Ştie să descânte de şarpe, beşica rea, spăriet.
Descântă copii. A învăţat de la Ileana Darie Codăiasa (trăieşte) când l-a descântat pe el de spăriet. Descântecele de beşica rea şi de şarpe le-a învăţat de la mama lui, Victoria Văscan.
Inf.: H. Văscan
Culeg.: Şt.C.

120. – MAŞA VĂSCAN (X.C.-F.; H.H.St.)

121. – OREST VĂSCAN
27 ani. Ştie carte. Mazil.
Fiul Vitorei Văscan. Căsătorit în sat.
Descântă în sat de şarpe.
Inf.: Vitora Văscan
Culeg.: Şt.C.

122. – VICTORIA VĂSCAN
47 ani. Analfabetă. Mazil.
Descântă de şarpe.
E soră cu Agafia V. Purcel. A învăţat descântecul de la tatăl ei, Gheorghe Badiu, mort acum 10 ani, unchiul lui Andrei Badiu. Descântă în sat. Copiii ei (Anica Gore, Orest Văscan, Maşa Trofim, Dumitru Văscan şi Hristofor Văscan) ştiu şi ei să descânte de şarpe.
Inf.: V. Văscan
Culeg.: Şt.C.

VITORA (LU) VĂSCAN. Vezi VICTORIA VĂSCAN.

123. – MARIA Zaharia VIZDOAGĂ (ZAHARIOAIE)
80 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Descântă de frigări şi orbalţ.
Vezi fişa de informator a Ravecăi Dorii Marjine. M.V. spune că a învăţat să descânte „de frigare" de la Catinca lu Ion Pleşca, mama Botnăriţei. Descântecul de orbalţ l-a învăţat de la cine-i descânta.

ZAHARIOAIE. Vezi MARIA Zaharia VIZDOAGĂ.

124. – ION ZAMĂ
65 ani. Ştie carte. Ştie ruseşte. Preot (Şt.C.)

125. – MARIA ZMĂU
66 ani. Analfabetă. (D.I., iulie 1931)

126. – TIMOFTE ZMĂU
75 ani. Analfabet. Ţăran. (D.I., iulie 1931)

A LU ZOSÂNĂ. Vezi NATALIA CHIRIAC.

127. – ZOIŢA Gh. ZOSÂNĂ
70 ani. Analfabetă. Ţărancă.
Originară din „Dumbrăjiţa".
Descântă de udmă, cairlâc, spăriet, bubă neagră. Descântă în sat.

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

ZOSÂNOAIE. Vezi ZOIŢA CHIRIAC.

ALŢI DESCÂNTĂTORI DIN SAT

– „Anica lu Niculaie-a lu Aftenie ştie bine. L-o nebunit pe bărbatu-so de nici nu grăieşte c-on om. Ş-o fost un om ca o brânduşe (floare de iesă dintâi subt omăt în primăvară). Spun oaminii c-adică i-a dat zamă de buhnă (o pasăre de fuje tătă lumea de dânsa)".

– De ce l-o nebunit?

– „Ia o fost fată mare frumoasă ş-o făcut-o alţî-ngreunată. Şî n-o loa nime-atunşi. Iera ră. Şî ia, i-o omorât fimeia lui – i-o făcut de ursât – şî l-o loat pe dânsu. Şî pe urmă l-o stricat şî pe dânsu. Amu, ia l-o lepădat şî trăieşte la tat-so.

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

„Bălaşa lu Coţofanu, numa de rău ştie-a face. Ie are ibomnic. Ia trăieşte cu Nicandru lu Chişcă".

Inf.: Anastasia Trofim
Culeg.: Şt.C.

„Chioara asta lu Filimon, Ruxanda, ştie de judecată".

Inf.: Varvara Caţăr
Culeg.: Şt.C.

DESCÂNTĂTORI DISPĂRUŢI AI CORNOVEI

„Areftă ştié descântişe multe!" (e vorba de o descântătoare care a murit în timpul campaniei monografice).

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

Bătrâna Areftă descânta de orbalţ, cairlâc, beşica rea, jolnă, udmă. „Şe-i dai, aşeia loa; ie iera bucuroasă şî cân'nu-i dai".

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

„O fost fimei; dac-o murit! O fost mama me, straşnic o descântat ghine. Ş-o fost Mărioara Besânci, o descântat bine. A fost Ileana lu Rujan, care-o lăsat o şică".

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

„Iera o babă Cocoşoaia-i zâcé (Domnica Cocoş), ţărancă. Ş-a-nvăţat de baghiţă. A descântat pe-o sor-a ei şi ea l-a furat (acum 15 ani), Cocoşoaia a murit acum 12 ani".

Inf.: A.A. Purcel
Culeg.: Şt.C.

„O murit şele bătrâne care ştié. Ştiu c-o fimeie, una, iera Spătăriţa bătrâna care ştié, da o murit. Nepoată are acum, dar nu ştie. Vrăjitoare aici în sat o fost numa o ţigancă, Domnica lu Ion Ţâganu, care trăjé cărţâle. Amu ie-ntr-alt sat. I-o murit ţâganu şî ia s-o dus acolo, s-o măritat. Io am ştiut că m-am dus la doftor şî altă vrăjitoare io n-am cătat".

Inf.: Maria Dodonu
Culeg.: Şt.C.

„Iera la noi una, Stăvărichioaia, ş-o murit. Ş-ave draşi. Alina lu Bârcă s-o dus la Stăvărichioaia şeai bătrână (care iera bogată tare). Ş-o gândit că s-o găsasc-acasă. Să uită-n casă şi dzâşe:

– Chioche Nastasâie, ieşti acasă?

Da neşte motănaş să djuca pe marjinea cupteorului într-o boroşâcă şî ie dzişe: ia uite şe-s frumuşei săraşii! Da iei ce-c-o strâmbat gura şi-o dzâs şî iei năpoi la fel. Da ie, fuga şî napoi şî s-o spăriet şî pe urmă cân o vădzut-o pe Nastasâia s-o dus iară".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

„Sunt unele femei care ţân ouă părăsâte, subţâoară, ş-apăi iesă drac dintr-însu. Şî ie-l hrăneşte. Stăvărichioaia ave draşi, ce-că. Ş-aşe o făcut bogăţâie. Da şe-că şî draşilor tot Dumnezău le dă voie să facă rău".

Inf.: C. Dodonu
Culeg.: Şt.C.

„Bălaşa Ion Tacu (mama Zoniei Tacu, a Ruxandei Spiridon Gogică şi a Ilenei M. Izăreanu) ştia multe: tăte şelea, şî de dragoste şî de ursât şî de frigare şî de gâlci. Le-a învăţat pe toate (fetele). A lu Spiridon Gogică traje şî cărţâle. Ileana şî cu a lu Schiridon sunt mai hâtre şî mai sărmane şî ţ-or spune şeva; da Zonia ie mai mândră: rău te-i logodi cu dânsa".

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

„Înainte iera Maria lu Gheorghe Ursu, mama Anicăi lu Puşcariu". (A murit de vreo 10 ani.)

Inf.: Chiruşa Socol
Culeg.: Şt.C.

DESCÂNTĂTORI AI SATELOR DIN JURUL CORNOVEI

Aprecieri distanţe: din Cornova la Rădeni, 3 km; la Condrăteşti, 6 km; la Teleneşti, 15 km; la Perival, 25 km.

La Perival se duc cele cărora li s-au furat vite.

La Călăraşi (distanţă de 15 vârste) „ie o jidoaică".

La Sâneşti „ie-o fimeie ş-are cam de von metru jumate o săjată. Ş-apoi aşea fimeie-ş aprinde săjata sângură la miezu nopţâi dacă vrea să omoare bărbatu alteia. Îi dă vro trii sute di lei.

La Onişcani iera un nebun. Aşela descânta-n apă păr-o-nchega. Avea atestat ca s'hie zodier".

Inf.: C. Dodonu
Culeg.: Şt.C.

„Iele fac ş'nu vor s'spuie că-s rele. Ieste una la Branicea (la 22 km de-aici) care-o oprit ploile pe şeri. Şe-a şi dzâs din gură, nu ştiu, da torşea-nspre Crăşun, înspre adjunu de Boteadză şi-nspre Boteadză. Ş-apoi făşe on ghem di pi fusu şeala, de-amu şi ieşă sara la lună şî-l zvârlé-n sus. Da şe dzâşé din gură, asta nu ştiu. Ie singură o stricat ş-o oprit ploile trii ani de dzâle. Aşa-s aşealea care fac şi desfac. Io

am audzât-o pe dânsa. Iera o vreme când s-o descoperit Balta cu popa Inochente. Ş-atunşea s'grămăde lume după lume la dânsu că ce-că iel îi sfânt şî să duşé la dânsu, tătă lumea, ş-apăi şine ştié a făşé şi desfăşé, apoi iele striga acolo-n gura mare: că io am făcut ş-am desfăcut, io am fărmăcat pe cutare. Io am hrănit pe cutare cu plod de mâţă, io am hrănit-o cu pchele de şărpe. Şî io am hrănit pe cutare cu cârnaţ cu labe de broască. Ş-aşa o strâgat ş-aia cu ploile".

Inf.: Ana Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

„Apoi şine făşé rău, şine loa mana de la vite, apoi răcné şi-l apuca boala neagră. Să grămădé la o casă – acolo iera Ionichenti şi ieşă prietetu cu cruşia-n mână – şi când făşé cruşea aşe spre norod, apăi aşele care făşé vrăji mari, uşidé, farmeca, apăi înşepé: rupé tăt di pi dânsa şî şerşelu-l apuca cu bucată şi zvârlé ca să nu fie frumoasă, că ie o făcut de dragoste ş-o părut la lume că-i frumoasă. Priotu o-ntreba:

– Di şe, şe-i cu tine? Şe-ai mai făcut pe lumea asta?

Da ie:

– Tăte şele răle le-am făcut.

– Da di şe?

– Ca s'hiu frumoasă!

– D-apăi nu ţî-i destul cât ieşti de frumoasă?

– Nu ni-i destul c-am vrut s'mă iubască şi boierii şi ovreii.

– Da cum ai făcut?

Dzâşe:

– Am găsit şer pe drum, zăbale de cal şi luşafăru di pi şeri l-am coborât.

– Da cum l-ai coborât?

– Pi draşi i-am trimăs şi mi l-o adus.

– Şi şe-ai făcut cu dânsu?

– L-am pus într-o oală noo şî l-am ţânut.

– Ş-apoi şe făşei?

– Mă spălam ca s'hiu frumoasă tare.

Şî iera frumoasă, Ştefănică dragă! Ş-ave şerşei de aur în ureichi. Şî i-o rupt şî i-o zvârlit c-o dzâs că sunt făcute cu bani de pe trup. Atunşea priotu o blăstămat-o şî ie de-amu rupé aşa carnea di pi faţă, di pi mâini. Şi păru din cap l-o rupt, ş-ave nişte coz lungi! O zvârlit papuşii din pişoare. Apăi i-o legat mâinile c-on prosop după spate. Ş-apăi strâga:

– No vă uitaţ la mine. Dzâceţ Tatu-nostru ca s'ni ierte Mnezo di păcate.

Alta o dzâs că:

– Am făcut di ursât.

– Da cu şe-ai făcut?

Dzâşe:

– Cu dzăbale de cal, cu şer găsât, cu şină găsâtă, cu... (am uitat că sunt pişte doodzăşi de ani de când am fost).

– Da unde-s aşele?

– Am omorât fimei îngreunate!

Dzâşé:

– Le-am lăsat acasă, în horn.

– Ian vez nu-s în mâni la tine?

Apăi cân o desfăcut mâinile, tăte iera-nsămnate pe mâini. Ş-o-nşeput a îmbla ş-a spune la fimei multe, cum o făcut ie! Ş-apoi dzâşé oaminii:

– Ia uite şe cuvinte cură din gura lui. Parcă zboară fluturi!

Da priotu:

– S'nu dzâşeţ că-s sfânt. Şî io îs om păcătos ca voi!"

Inf.: A.V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

„La Condrăteşti sunt vrăjitoare!"

Inf.: A.V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

„În Condrăteşti sunt fimei care trăiesc din descântice. Aici în Cornova tăte munşiesc. Mai mult toamna descântă, de-amu omu răşeşte mai degrab".

Inf.: A. Slobozianu
Culeg.: D.I.
iulie 1931

Întrebând dacă sunt în sat femei vestite care ştiu să facă farmece şi vrăji: „La noi nu sunt vestite, nu vin trăsuri ca-n Condrăteşti, nici nu să ştie, aici lucrează şi pă mult şi pă puţin; dacă-i treşe, ghine, dacă nu, să duşe la alta c-o auzit că mai ştie ceva".

Inf.: I. Şăptiboi
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Aud că ce-că fac de frigări. Cică stâng în apă frigărele, cică fac de rău. Da Dumnezău ştie! Nu-s aiş la noi în sat aşa. Sunt cică pi la Corneşti. Care vrea că să ieie cutare flăcău bun, îi faşe de-i frije inima şî vine ş-o ie pi dânsa! Amu lumea-i mai hâtră!"

Inf.: Anica Ciubotaru
Culeg.: Şt.C.

Sora ei fiind despărţită de un an de zile, s-au dus la gară la Corneşti, la vrăjitoare, să vadă dacă se mai împacă cu bărbatul. „Erea hramul bisericii dar întârziasem. Poate şase, ceasuri putea să fie. Dar noi spunem că ne-am dus să ne tragem cărţile.

– Atunci dormiţi aici şi la miezul nopţii vi le trag, că chică mai bine.

Ne pune la masă. Dar eu aud într-un dulap, că uşa îi erea încuiată cu lacată, aud ca cum s-ar întoarce ceva. Eu spun:

– Nu ştiu ce dracu este aici, aşa se aude, că parcă bâzăie; un zgomot. Oare ce să fie? Nu ştiu.

Mă dau mai aproape. Numai că auzeam fără să văd nimic. Şi iată că vine în casă vrăjitoarea şi-i spunem că avem o pagubă la nişte boi şi să tragem cărţile pentru aiasta. Dar ea zice:

– Da fetele sunt a matale?

Ea zice:

– Sunt ale mele.

Ea zice:

– Poate fetele dumitale sunt cu vreo pricină. Poate vor să le ieie un băiat bun şi ei nu vor. Lasă că le fac eu şi a popii să le ieie.

– Cum poţi face?

– Eu pot să fac ce vreau. Să le fac, cum le-o vedea lumea, să îmble după dânsele şi să le aibe în plac.

Ne scoală la miezul nopţii şi ne arată o ulcică, ca cum este o sticlă de vin şi ne arată aceea şi iată că a ieşit foc şi la miezul nopţii a început să spuie toate celea: drept, cum erea cazul. Cum este despărţită de bărbatul ei, cum a trăit cu el, cum are să mai trăiască, totul! Pari că mi se pare că şi acum mă apucă de la şira spinării". (S-au temut apoi să continue vrăjitoria).

Inf.: Maşa Văscan
Culeg.: X.C.-F. şi H.H.St.

„Sunt încoaşe-n sus în Mânzăteşti, sunt ţâganşe; i-o fimeie meşteră car'ştie s'facă de dragoste".

Inf.: Maria Dodonu
Culeg.: Şt.C.

În satul Mânzăteşti „sunt doo vrăjitoare: una, Sofica şi alta, Ileana, care ştiu ghine ş-a făşé ş-a desfăşé.

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.

„Ie o vrăjitoare-n Mânzăteşti. Tăt satul să duc acolo. Îndreaptă oaminii de boala neagră, desface, face..."

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

„La Mânzăteşti (cam 6 km departe de Cornova) e o vrăjitoare. Ştie tăte şele. O fost la dânsa Manşa lu Sclifos c-o avut o fată bolnavă".

Inf.: Z. Jovârdan
Culeg.: Şt.C.

„Spun c-o fost una tomna la Rădeni, una bătrână. Şî făşé de ursât".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

CE CALITĂŢI TREBUIE SĂ ÎNTRUNEASCĂ CEL CARE DESCÂNTĂ?

„Copilu lu Ilie Rusu, Irimia lu Ilie Rusu, faşe cărtişele. Ş-are leac, că-i dai hârtie şî iel îţ faşe cărtşica de-acasă ş-apăi ţ-o şiteşte şî-ţ treşe. Am descântat pe copilu meu ăst mare de strâns. Dac' s-a-nsura n-a mai puté faşe cărtşică".

Inf.: Artina Butnaru
Culeg.: Şt.C.
28 iulie 1931

„Ie o fată mare, da-i trecută. Aşeia ştie-a faşe de dragoste, da ia n-are ursât. Ie Vasâliţa Roşca, di la biserică di la deal. Şî-i nantă ie. Aşeia chiar are carte şî di pi carte le ié şî faşe. Ie o fost la Piatra Neamţ. O îmblat tătă lumea. Fata mare dacă ie n-are bărbat, ie tăt curată ş-are leac".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

(Nu poate descânta. De ce?) „Nu s'poate că io am copchii şî bărbat şî nu treşe. Nişi cărtişele nu s'poate s'faşi".

Inf.: Artina Butnaru
Culeg.: Şt.C.

„Io descântam un băieţăl aicea. Ieram fată mare. Iera băieţălu ceala de vo trei ani şî-l descântam. Da băieţălu ceala iera spăriet tare. A Paraschivii! De-amu-l descântam şî la mniezu nopţâi. După ce l-am descântat, am adormit şi l-am jisat taman pe Uşigă-l cruşea, parcă vinisă aşa la uşe şi când m-o loat de pe laiţă şi m-o trântit în pământ, o dzâs: – Ce descânţ?

Care-i spăriet, te teni a-l descânta: că jisăz noaptea pe Uşigă-l cruşea. Chică pe capu tău. Iei vra să şie tot iel mai mare. Dacă Dumnezo ie mai mare şî-l trânteşte şî-l dovedeşte".

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Descântă care n-are bărbat, că-i curată. Să duce cu cămeşe curată".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

„Dacă fimeia rămâne iar vădană ş'n-are copchii mititei, apăi poa's'descânte iar. Dacă descântă când are copchii, apăi să-mbolnăghesc copchiii. Apăi io dac-aş şti un descântec, nu pot nişi copchiii mei, că nu le treşe de la mine. Să-mbolnăghesc mai rău că-i mamă şî-i tot într-un sânje".

Inf.: Artina Butnaru
Culeg.: Şt.C.
28 iulie 1931

„Şine descântă s'fie curată, s'nu şie chişată de copchil. Şi-i ghine s'şie bătrână. Dacă-i credinţa bună ş'curată apăi Domnu di sus ajută. Tăt discânticu-i la Maica Domnului. Iaca, priotu-i priot ş-o vinit la mine de l-am descântat. Prioteasa am descântat-o iar de orbalţ. Pe Olea lu Profir am descântat de spăriet".

Inf.: I. Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.
28 iulie 1931

„Io ţ-oi spune şine stăruie cu descântişile! Fimeile şeale bătrâne. Că de-amu fimeia când o descânta, trebă să fie curată,

să n-aibă bărbat. Da, şeai care rămâne vădană şi n-are bărbat. Vedz, măta, că trebă, s'şie curată, că sunt cuvintele Domnului!"

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

„Fimeia care descântă s'şie bună de inimă. S'fie curată bătrâna la descântece. Să nu aibă dragoste cu bărbat că nu-i de leac".

Inf.: Domnica Murguleţ
Culeg.: Şt.C.
28 iulie 1931

(Anica lu Dumitrache Popa nu descântă. – *De ce?*) „La noi descântă de-amu fimeia care are vrun greu; da ie trăieşte ghine!"

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

(Nu descântă. – *De ce?*) „C-apoi io nu mă mântui de femei. Să-m prăpădesc zilele cu descântecu?"

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

CE CREDE DESCÂNTĂTORUL DESPRE EFICACITATEA DESCÂNTECULUI SĂU?

„Descântecu-i pomană, că scoate omu de la moarte".

Inf.: Irimia Rusu
Culeg.: Şt.C.

„Da descântişele tare-s de leac. Dacă-i pomineşti cuvintele lui, apăi trece".

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

(Descântecul de studniţă) „Asta straşnic îi scump descântec!"

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

„Iaca fata mea, să-ţ arăt, are cârtiţă. Şi dacă-i descânţ, îi trece".

Inf.: Anica Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

„Iac-aţ văzut la nunta asta unu strâcat de tăt, unu grebănos, unu străin. L-o strâcat Samca! Şî să-l şi dus la tăţ doctorii şi n-avea şe să-i facă. Şî să-l şi descântat de strâns şî cărtcica să i-o şi făcut!

Crucea ceai mare să i-o fi făcut! Făr'iel să-ndrepta, n-avea s'şie stricat aşa. Că ista, strânsu ista, tare mai sluţăşte oaminii! Îi strică cheptu şî schinarea şî-i ies oasăle pi la spate".

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Să crede, da negreşit că multe să-ndreaptă pin descântece. Iaca io, chiar amu am aici o beşică, subţâoară. Ş-aş vrea s'mă duc la doctor şî ştiu bine că n-are şe-m faşe la dânsa. Ş-amu să mă descânte mama, că-m trece. Da doctoru, ce? Că numa rană-ţ face! Pintru c-o taie şî mai multe să fac. Dacă-i ruchi vârvu s'fac păr la doospreşă. Câte fimei să-ndreaptă la noi din descânteşe!"

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„De spăriet iaca du-l pe la doctor, că nica nu-i faşe. Da pin babă-l descântă. Şel care are boală neagră (boală ră), ameţăşte şî s'faşe slut. Îl trânteşte-n pământ, pişte foc, să opăreşte. Apăi iel îi din spăriet. Înjie spărietu-ntr-însu. La muscali câţ sunt săracii! Dacă-l descântă de spăriet îi treşe. Dacă-n cuvintele alea de descântat pune pe Maica Domnului, pe popa, apăi aşa-i leacu. Şî ie de la Mnezo!"

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Mai mult te scăpi de la moarte cu descânteşile. Iaca Jieriţa câte găini ia taie şi scoate fimeile de la moarte. Aiş chiar la doctor o vinit o fimeie, chiar amu de când o vinit doctorii aişea, şî ie tot de găină iera. Ursâtu o pălit-o pe vânt. Şî la doctori nu i-o putut faşe nic. S-o dus aişi la Jieriţa şî i-o tăiet găina şî şi-o vinit în fire".

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Fratele meu a avut bube la faţă ş-apăi pin doftori nu s-o putut îndrepta, ş-icea la Tudosâia lu Ciurlan i-o dat şăptizăşi di lei şî i-o trecut. Apăi ia de cârtiţă ştie s'descânte".

Inf.: Maria Popa
Culeg.: Şt.C.

„Cu descântecu se vindecă mai degrab decât la doftor, de o sută de ori mai degrab, la doftor nici nu-i leac pintru unele boli".

Inf.: Nastia Boian
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Pi la noi fimeile să duc mai digrab la babe ca la doftor. Doftoru dacă vede că nu te poate îndrepta îţi dă una şi te otrăveşte, da babele caută buruiană şi îndată îl lecuiesc. Descântă buruiană şi-ţi dau ca să să întoarcă".

Inf.: A. Slobozianu
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Descântecu de păr în jurul osului la deget, ferească Dumnădzău, e bun, numa el e bun. Doftoru n-are şe-i faşe".

Inf.: Sofia Boian
Culeg.: D.I.
august 1931

„Ş-am adus fimei să lege junghiu şi nu ni-o trecut. M-am dus la spital ş-am şăzut doo săptămâni. Nic! Ş-atunşi dacă ni-o tăiat găina, o dată Ileana şi de doo ori Ivghenia, apăi mi-o trecut. La Ivghenia asta (e vorba de Botnăriţa) vin de pin tătă lumea, oaminii".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.
25 iulie 1931

– *E bine pentru cine ştie descântece?*

– „E ghine pentru noi că vine vremea aşa că ai un copchil, ti duşi la doftor şi trebuie să taie buba, da cu aista (descântecul) stă aşa, aşa-i di la Dumnădzău lăsat, rămâne aşe".

Inf.: Timofte Zmău
Culeg.: D.I.
iulie 1931

– *Când e omu bolnav, unde vă duceţi mai degrab, la doftor sau la babă?*

– „La doftori nu ne ducem, la babe umblăm. Da vezi mata că multe nu ştiu să descânte, mai multe nu ştiu. Ele care-s prişepute, ele să chiamă că descântă".

Inf.: I. Şăptiboi
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Prioteasa, din tătarcă îi şchioapă de pişoru şeala. Ş-o fost pin doctori şi iacătă-i şchioapă. Ia o crezut în doftori c-o avut bani, da noi dacă s'tem săraşi cu şe s'ne duşem la doftori?"

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

În sat nu sunt doctori. Sunt la Braghişa, „cam la patrudzăşi de kilometri de Cornova. Care-s bolnaji tare, apăi să duc acolo. Dar e greu. Num-acolo să stai e doispredzăşe lei pe dzî, fără dicament (medicament)".

Inf.: Artina Butnaru
Culeg.: Şt.C.

„Mai bună-i nădejdea la doftor, doamnă, boierii nu cred în descântece, să duc la doftor, da noi mai credem. Tinerii sunt mai vicleni, da şei bătrâni trag din greu".

Inf.: Timofte Zmău
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Nainte nu iera doftori şî iera femeile măi bune şî măi bătrâne, da amu une găsăşti: tăte-s răle. Am chicat io-n satu ista!"

Inf.: I. Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

– *Dumneata crezi în leacurile babelor?*

– „Sunt muieri că din om îl faşe neom. Fac ele nebunii, străşnicii, că zice că aduşe pi om călare pă băţ, ca adică pă cal".

Inf.: Timofte Zmău
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Dacă nu ştii să dzâşi din gură, nu poţ s'faşi nic".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

„Ie de rău dacă spui vorbe la frigări. Apa o zvârli la loc curat, că-i cuvinte scumpe, cu Tatu nostru".

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

„Ăl care descântă, dacă cască, apăi ie de leac şelui bolnav".

Inf.: Nastea Caţăr
Culeg.: Şt.C.

„Descântecu de furat, apăi aşela-i de leac".

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

(Descântecul) „Ca s-aibă leac, ie bine să-l furi".

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

– „O vinit într-o zi domnişoara Ştefănuca la mine şi mi-o zis: spune-mi un descântec, da eu n-am vrut să-l spui".

– *De ce?*

– „Păi că de l-oi spune l-oi uita".

Inf.: Agafia V. Purcel
Culeg.: E.B.

„Descântecu de orbalţ nu s'spune, că nu-i leac în cap".

Inf.: Domnica Murguleţ
Culeg.: Şt.C.

„Descântecu are leac şî când îţ descânţ sângură".

Inf.: I. Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

„Să ie şi sporu de la pâine. Ăi mai mare Dracu decât Dumnezo! Iele să-ncred draşilor şi dracu le ajută".

Inf.: C. Dodonu
Culeg.: Şt.C.

„Moaşa şi descântecu nu se caută, numai leac să hie".

Inf.: Anica Jitaru
Culeg.: D.I.
august 1931

„Când vine una la descântat şi-i trece, se duce vestea şi vin altele multe".

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

„Ieste descântec de te vindecă mai ghin de-o mie de ori, ca la doftori. Da sunt şi descânteşe care te omoară".

Inf.: Varvara Caţăr
Culeg.: Şt.C.

(Descântecele) „Şin le ştie, ştiut că are leac. Dacă-i aşedzat aşa un descântec, apăi aşa s-o deprins o deprindere. Apăi ai descântat şî credz într-însu, apăi te-i îndrepta".

Inf.: Varvara Caţăr
Culeg.: Şt.C.

„Şine le dă lor putere, io nu ştiu. Spun unii aşa că dacă crez. Da vez că dintr-on mic leac de la o vrăjitoare te vindeşi".

Inf.: Olga Samson
Culeg.: Şt.C.
24 iulie 1931

– *Sunt bune leacurile de la babe?*

– „Iaca dudue, faşe câte zice că ştie, că zice părintele că n-are baba făină, n-are baba slănină, le ia în râs. Da poate a faşe, ştiu eu!"

Inf.: A. Slobozianu
Culeg.: D.I.
iulie 1931

(Descântecele) „Treabă băbească; n-are şine ştie şe leac – da ia aşa omu cân îi bolnav şe să facă".

Inf.: D. Jăvârdan
Culeg.: Şt.C.

Vorbind despre femeile care ştiu vrăji şi descânta: „Lecuieşte cât dai din buzunar, cât nu, nu faşe niş o ispravă. Dacă te gândeşti, te garantezi că-ţi treşe, apăi sigur îţi treşe, dacă nu te gândeşti nu-ţi treşe".

Inf.: Nastia Boian
Culeg.: D.I.
august 1931

„Nu foloseşte descântecu. Doftoria înţăleje".

Inf.: Ieremia Botnaru
Culeg.: Şt.C.
25 iulie 1931

„Poate leacu ieste de la mine, da iel to de la Mnezo vine".

Inf.: Domnica Murguleţ
Culeg.: Şt.C.

„Decât ca Dumnidzău, nime nu poate faşe bine!"

Inf.: Raveca Dorii
Culeg.: Şt.C.

(Descântecele n-au atâta putere.) „Decât ca Dumnidzău, nime nu poate faşe bine".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

„Leacurile-s la Domnul, dacă vrea iel să trăiască vrea, dacă nu, gata-i".

Inf.: A. Trofim
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Descântecu nu te mai ajută la nica. Puterea lu Dumnedzău ie măi mare. Priotu ne dă păcat pintru descânteşe. Şe-i aşeia să vrăjim pe Dumnedzău? Că Dumnedzău ştie şe faşe, i măi mare. Descântecu-i aşa, deprindere la oamini. Da ştiu că numa-ntr-un Dumnedzău cred ş-apăi mă mai las şî boalâi".

Inf.: Sofia Boian
Culeg.: Şt.C.

„Sunt care fac cu deavolu, cu lucru rău".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

„Sunt descânteşi de ursât, de guzgani, da nu le ştim. Ie descântec de descântă pe şerpe de-l ţâne-n sân şî nă-l muşcă. Spune iel neşte vorbe. De la Diavolu io dzâc c-o avé putere. Noi nu găsim aşa scris într-o carte de la Dumnezo că să-ndrepte omu din descânteşe. Numa din rugăşiuni ie sănătoşeala omului".

Inf.: C. Dodonu
Culeg.: Şt.C.

„Gheţoaia ori Crăciunoaia ori duşe-te ori nu te duşe, tot una-i, îs nişte minşânoase".

Inf.: Nastia Boian
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Eu ştiu că odată o descântat (Gheţoaia) la părinţii mei pintru vaşi, da numa minşuni. O cheamă şi la Năpădeni, o cheamă da digiaba o chiamă, mai ales pintru gite o cheamă. Ştie oar nu ştie că folos nu are nimeni după urma ei".

Inf.: Nastia Boian
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Crăciunoaie? Spune numai minşuni. Ai văzut mata ţigan să spună drept?

Inf.: Nastia Boian
Culeg.: D.I.
august 1931

GENEZA DESCÂNTECELOR

„Descânturile s-or născut de când lumea!"
Inf.: Varvara Caţăr
Culeg.: Şt.C.

„Zâşe că neşte oamini care-o fost înainte de potop au făcut vorghele ăştea (ale descântecelor) şî să-nvaţă una de la alta".
Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

„Dac-aţ dă Mnezo iaca-n gând aşă, apăi faşi şî dai pişte leac".
Inf.: Vasile Jitaru
Culeg.: Şt.C.

„Io am o bubă şi dzâc aşa nişte vorghe de şagă; şî dacă s-o-ndreptat apăi măi spun şî altuia şi aista ie descântecu".
Inf.: C. Dodonu
Culeg.: Şt.C.
25 iulie 1931

„Dacă s-o tâmplat omu trăind în viaţă. Ş-o năcăjit cu dobitoaşe sau cu prunşi, sau cu orşe apo o-ntrebat şi s-o-nştiinţat aşa şî din una, din alta, aşa s-o făcut".
Inf.: C. Jeverdan
Culeg.: Şt.C.

„Iele-nvaţă una de la alta, da aşă dintâi cum o fi învăţat? Poate pin jis o fi visat cuvintele-aşealea la un leac! C-apă amintrelea, dă, cum? Iacă io, am păţât o istorie cu baba me:" (*Vasile Jitaru*).

(*Intervine acum Anica V. Jitaru*) „Torşém. Ş-o vinit o fimeie, chiar asta lu Nicandru. Ş-o vinit ş-o dzâs că: Ia oite cum torşi, binişor!". Şî s-o dus din casă ş-o prins a mă duré un dejet şî m-o durut dejetu şela, de, trei săptămâni n-am mai pus o mână pe nimicuţa!"

(*Vasile Jitaru*) „Ia şădé pe cuptori şî răcné de durere. Io şădeam la foc aişa-n vatră şî mă gândém şe i-aş faşe iei că s-o uşuredz. Şî n-avém pe şine să chem, că iera noapte. Am gândit să mă duc afară, să prind o vraghie din streşină, poa'să şie de leac. Ş-am ieşit afară ş-am pus mâna taman într-o gaură: acolo una ia dorné. Ş-am prins-o, ş-am adus-o-n casă, ş-am tăiet-o, am peniat-o (i-a luat penele) şî numa am deschicat-o în doo de-o mărs dejetu-ntr-însa".

(*Anica V. Jitaru*) „Ş-am vârât dejetu-ntr-însa şî până-n dzuă mi-o trecut dejetu". (*Vasile Jitaru*) „Aşa pribuluim că poate fiicare descântec, poate Dumnizău aşă-i dă. Apăi de-amu spun şî io la altu. Ş-aşa să-nvaţă!"

Inf.: Vasile Jitaru
Anica Jitaru
Culeg.: Şt.C..

DESCÂNTECE, FARMECE, VRĂJI

„Vrajă, descântec tot une ie!"

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

„Vraja-i de dragoste. Descântecu iaşte şi de ghine, iaşte şi de rău".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

„Vrăjile, dacă iele-s vajnice, apăi pot să omori omu până-n sară. Sunt pe la târguri fimei care ştiu să facă vrăji".

Inf.: Varvara Caţăr
Culeg.: Şt.C.

„Io m-am vrăjit cân o apucat românii Basarabia. Apăi atunşi io avém o copchilă bolnavă şî nu ştiém şe să-i fac. I-era spurcat sufletu! Ş-am fost pin doftori şi n-am putut-o lecui. O vinit atunşi din români, din regiment ş-o durnit la noi ş-o vădzut-o că-i bolnavă şî mi-a spus că să-ni aducă un vrăjitor s'vedem de şe-i bolnavă. Şî ni-o adus. Ş-o-nşirat vo şăpte, opt cărţ şî ni-o spus că s-o caut pin babe, nu pin doftori. Ş-am găsit la o ţâgancă care-o vinit la mine cu buruiene: ş-am loat doo feluri de buruiene şî on feli buruieni de hrănit, da un feli strâgoaică (alt sort). Ş-am pus-o-n jin, ş-am pus-o la soare şi şierbé la soare ca la foc. Ş-o loat-o după trei dzile ş-o băut jinu şeala de pe strâgoaică. Şî aşe păn la doospredzăşe oară nu i-o fost nimic. De la doospredzăşe oară o-nceput a vărsa ş-o vărsat păn la trii sara ş-apoi o leşinat şi i-am pus chişleag ş-o mâncat şî şi-o vinit în fire. Şî s-o-ndreptat şi az îi gospodină. Ş-am vădzut c-aşeia cunosc. Da asta ie vrajă bună. Şă le-am plătit la unu patru ouă şî la altu patru ouă".

Inf.: A.V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

„Vraja ie când traji din cărţ, or cu grăunţe cu şevai, or într-o zodie cauţ. Da descântecu, spui aşa neşte vorghe".

Inf.: Varvara Caţăr
Culeg.: Şt.C.

„De vrăjit: cân dai cu cărţâle. Cân faşe cu dracu ie de fărmăcat. Ursăriţele cu şatra ştiu multe".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

„Acele care nu vrau s'spuie descânteşile, apăi să ştii c-au pe dracu-ntr-însele. S'vede c'să tem!"

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Apăi cum să vrăjască? Traje cărţâle. Şi-n cărţ i s-arată de une are leacu".

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

„Da ie ş-un descântec rău care-l descânţ ca să moară omu. Sunt din babe care ştiu".

Inf.: Nastea Caţăr
Culeg.: Şt.C.

„Satu are frică d-eştea care ştiu a face vrăji".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

„Babele da şi fetele care fac vrăji, cinste aşa nu prea poartă, pintrucă ie de ruşine la noi aista".

Inf.: Sofia Boian
Culeg.: D.I.
iulie 1931

(Despre „cuvinte" în vrăji şi descântece) „Dumnezo dă voie la fiecare s'facă cum a şti, da pe urmă iel răspunde (omul)".

Inf.: Andrei Badiu
Culeg.: Şt.C.

„Gheţoaia ce ştie a faşe, faşe ea, da gândeşti că-i ghine de ea!"

Inf.: A. Slobozianu
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Io sunt cântărită cu chelea şî nu să lichesc vrăjile de mine. Şî niş nu poate să-mi gâşească nime".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

CUM SE ÎNVAŢĂ DESCÂNTECELE?

(A învăţat descântecul de friguri) „De la mama mea, Anica lu Pavel Micu (care a murit acum 17 ani). Descânta aci, în sat. O dzâs: Dragu mamii, io oi muri da tu ăi rămâné şî să-ţ faşi pomană pi lume. Să scoţ omu di la moarte cu descântişile. Da io plânjém cu lacrămi pe faţă şî le-am învăţat. Frigurile – numa din descântec au leac. Şî-s di pi carte descânteşile-aistea. Mama mea o dzâs c-o ştiut bunica bunicăi iei carte şi le-o-nvăţat di pi carte. Ş-aistea-s făcute cărţ din vechime. Nu vedz dumneata, că-i din vechime cuvintele Domnului. S-o-nvăţat unu pe altu. Să trăgăneşte! (Vrea să-şi înveţe şi ea pe fiica ei, Anica Musteaţă, care are acum 16 ani şi e analfabetă).

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

Mama ei, Catinca lu Ion Pleşca, a murit acum 30 ani. Ea a învăţat-o să descânte de când era de vreo 25 ani. „Furam de la dânsa". Mama Catincăi, Domnica lu Toader Bâzgă, ea „ştié din bătrâni, de când s-o făcut Cornova. Ştia cu frigarea, de tăte. Cân descânta ca cân îi loa cu mâna. Şî io o-nvăţ şî pe fata me".

(Fata ei este Ileana Tudosie Trufanuică)

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.

Vorbind despre femeile care ştiu să facă vrăji, întreb cum le-au învăţat: „Am învăţat din bătrâni, de la mamă, de la tată, să mână ceie de la ceie".

Inf.: A. Pleşca
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Descântecul care-l apucă de la o bunică, da eu dacă n-o ştiut mama! Şi gândeşti că e ghine? Iaca, te prăpădeşti! Când păţeşti ceva trebuie să te duşi la altă fimeie care ştie".

Inf.: Nastasia Ganea
Culeg.: D.I.
august 1931

„Descântecu m-o învăţat o bunică, iaca descântecu dragu mamii, îl zic mai tare şi învăţaţi şi voi. Da alta cată plată; că dacă o şti tot satu ce-a mai hi, şi nu vra să spună alta".

Inf.: Nastia Boian
Culeg.: D.I.
august 1931

– *Şi de la cine să-nvaţă descântecele, mătuşă?*

– „Aude din bătrâni, poate dintr-o bunică să învaţă. Dacă are o nepoată: uite dragu mamii, să bagi sama, să înveţi din om în om, să ştii să lecuieşti".

– *Da pe străini nu-i învaţă?*

– „Numa din neam învaţă; alta nici ca cum".

Inf.: I. Şăptiboi
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„De şarpe, tare-i scump descântec! Tot din Văscani ştiu. De junghi, merge-n famelia Jitarilor, Botnarilor; vedz, de-amu nu tot într-o famelie!"

Inf.: Anica Jitaru
Culeg.: Şt.C.

– *Este câte un neam de oameni care ştie numai el să facă farmece?*

– „Apăi aşa este, din câte un neam, de-amu învaţă pe neamu lui, pi străini nu să-nvaţă, neam de neam merge descântecu. Când învaţă, alta îţi dă şiva, alta zice bogdaproste şi asta-i".

Inf.: I. Şăptiboi
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Anastasia Boldoreanu o murit. Ştié s'descânte, a-nvăţat pe noru-sa, Arghira Boldoreanu".

Inf.: Gh. Popescu
Culeg.: Şt.C.
25 iulie 1931

„Poţ să spui la şine ie mai nic". (Atunci descântecul învăţat e de leac).

Inf.: D. Murguleţ
Culeg.: Şt.C.

Întrebând în ce fel se învaţă descântecul: „Se-nvaţă din unu altu, că, ci, parcă ne-om născut învăţaţi? Care ştie apăi mare socoteală, numa doo trii cuvinte, da care ştie!"

Inf.: Timofte Zmău
Culeg.: D.I.
iulie 1931

– *Spune-mi, mătuşică, dacă ştii, cum învaţă femeile descântecele?*

– „Cum să-nveţe? Dacă are ţinere de minte să învaţă tot ca după carte, câte un cuvânt, câte două, şi-l învaţă".

Inf.: I. Şăptiboi
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„De-amu pe dumneta te doare şeva. Vii şî te descânţ şi cân ie descântă, descântă tare; da mneta ai vârât în cap. De-amu ia s'duşe acasă şî descântă şi iei şî la alţii".

Inf.: Artina Botnaru
Culeg.: Şt.C.

Alina Boian (Vasilina Boian) a furat descântecul de dragoste la soc de la Profira Liponti.

Inf.: Ana Boian
Culeg.: Şt.C.

„O babă cân te descântă şine mai aude?"

Inf.: I.V. Dorii
Culeg.: Şt.C.

De bubă neagră a învăţat-o să descânte pe Ileana Cheptănaru (Săvoianca). Şi de-atunci ea nu mai descântă de bubă neagră.

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

(Cum a învăţat descântecul de frigări de la Catinca Ion Pleşca). Bărbatul ei, Zaharia Vizdoagă, suferea de frigări. „Îl prindea ameţăli şî-l durea la inimă". El tot se ducea la Catinca să-i descânte. Aceasta l-a învăţat. „Apăi lumea a-nceput a veni la iel". El atunci a învăţat-o pe Maria. Şi de-atunci ea descântă.

Inf.: M. Vizdoagă
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

„Să-nvaţă din una, din alta, fimeile. Iaca şiica asta a me, de-amu o-nvăţat. Şe s'mă supăr io. S'descânte ie; are copii. Da altu-i greu la cap, nu-nvaţă".

Inf.: Tudosia Socol
Culeg.: Şt.C.

„Pe mine m-o-nvăţat o fimeie, de spăriet. Iaca cum: ia avé un băiet şi dzăşé. Şî ie dacă-i mamă nu s-o putut să-l descânte că nu treşe di la mamă. Da aşe ie pi mine m-o-nvăţat de-amu şî io i-am descântat pe băiet. Şi ieram o copchilă de vo zece ani. Şî i-o trecut. Iel (cel care învaţă un descântec) numa s-înţăleagă ce-s aiestea şî s'poate s'te descânte. Iaca cum, io cum sunt, apăi de-amu di samă me s'poate s'descânt, da de-amu mai mare decât mine nu s'poate să descânt, că rău celuia chică pi mine. Mama mea n-o-nvăţat păr-o murit pi mine, c-o dzâs că descântecu, dacă-l spui, n-are leac".

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

„Cred că dac-a spune, nu-i de leac". (Dacă se spun descântecele).

Inf.: Ion Zamă
Culeg.: Şt.C.

„Nu vria şelea lu Purşel s'mă-nveţă, că-s fudule". (Nu vor s-o înveţe descântecul de şarpe).

Inf.: Varvara Caţăr
Culeg.: Şt.C.

„De studniţă-ţ chică dinţâi din gură. Nie ni-i mătuşă, Axănia asta lu Nicu. Dacă! Nu vrea să mă-nveţă".

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

„Catinca lu Dumitrache Popa niş nu vra să spuie, niş s-audă de la nime. Iele şi-o ştiut cu mă-sa (Stăvărichioaia) n-o spus la nime".

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

„Răileanca descânta de tătarcă, de spăriet, şi s-o dus cu descânteşe cu tăt". (E vorba de o femeie care nu a învăţat pe nimeni descântecele sale).

Inf.: Gh. Popescu
Culeg.: Şt.C.
25 iulie 1931

„Mama noastră o ştiut şi de strâns şi de deoichi. Dacă noi n-am deprins, că am fost tot năcăjită cu dealu. Am umblat pe deal că fratele nost o fost dat de mititel la şcoală. Iaca numa aşa la vo sărbătoare, cân descânta mama, ascultam şi noi. Şi iaca amu ne-ar prinde bine că iaca avem copchii şi plătim amu... Dac-o murit mama mea şi io aş fi vrut să le-nvăţ, tăte-nvăţam! Da n-am ştiut şi la părinţ ni-o fost bghine şi nu m-o durut capu, da amu".

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

(Descântecele) „Nu ni-s draji, niş nu le-nvăţ!"

Inf.: Nataşa Socol
Culeg.: Şt.C.

(Descântece) „Io nu ştiu niş un cap de aţă".

Inf.: Ruxanda Luca
Culeg.: Şt.C.

RELAŢIILE DINTRE DESCÂNTĂTORI

„La Jieriţa, la Anica lu Andrei Puşcariu să duc măi mult. Pentru că iele ştiu măi multe de-amu decât altele".

Inf.: Anica Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

„Nu-i dzî s'nu şie von om bolnav; da dacă-s măi mulţ care ştiu s'descânte, apăi nu mai pot faşe nic cu aiasta".

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Iele să-ntricesc care ştiu mai mult" (Gheţoaia şi Crăciunoaia).

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Săvoianca şi cu Raveca lu Marjine măi ghine trăiesc, decât ca mine".

Inf.: A.V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

„Aşeia descântă descântecu iei, aia al iei. N-au iele scârbi de-aiasta".

Inf.: Varvara Caţăr
Culeg.: Şt.C.

(Sunt femei care descântă mai bine pentru o anumită boală, altele pentru alta). „Fieşticare cu discânticu lui".

Inf.: Ivghenia Botnaru
Culeg.: Şt.C.

„Gheţoaia nu ştie nic. Iaca nie ni-era copchilu bolnav. Ş-am strigat di pi drum să ni-l descânte. Ş-am audzit-o că nu ştie nica. Nu ştiu şe tot bodogănea din gură. Ia minte-aşa!"

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

„Aşele care ştiu a faşe, apăi nu să au ghine una cu alta. Crăşiunoaia şî cu Agafia Gheţoaia, apăi nu să au ghine".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.
24 iulie 1931

„Mai ghine decât mine, nu ştie nime. Nu treşe ca la mine. De câte ori descânt, trei mătănii bat să-i deie Mnezo leac şi sânătate".

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.

„Dăscăliţa, o leacă-i vestită, de spăriet. Şî Olea Plăşintaru ştie bine de spăriet".

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

„Zosânoaie de şe-i întreba-o ştie, da de leac nu-i nic".

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

O descântătoare nu se poate descânta pe ea însăşi. Trebuie să meargă la alta. Aşa, Botnăriţa a descântat de spăriet pe Ileana Mihailovici.

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

– Dar când e bolnavă vreo femeie din cele care ştiu a vrăji, cine o îngrijeşte?

– „Când e bolnavă să-nghie fimeile să o ajutăm, nu o lăsăm să chiară, s-ajută ceie cu ceie".

Inf.: I. Şăptiboi
Culeg.: D.I.
iulie 1931

Profira lu Liponti l-a rugat de multe ori să-i facă de ursit.

Inf.: C. Dodonu
Culeg.: Şt.C.

CUM SE ÎMBOLNĂVESC OAMENII?

„Orbalţu s'capătă cân ieş cu capu gol într-o dimineaţă reşe. Te lucrează numa-n măsăle".

Inf.: Chiruşa Socol
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

„Ileana Pleşca îi strâcată de Samcă. Acolo toţ îs stricaţ, parc-a intrat dracu-n ei. Samca sau Avizuca ie vrăşmaşu".

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

„Deoache care ie-nturnat de la ţâţă. Când ăl înţarcă mama, i-e jăle şî-l întoarnă s'mai sug-încă o dată. Ş-apăi aşela când o vedea omu sau jita-l dioache de să prăpădeşte".

Inf.: Domnica Murguleţ
Culeg.: Şt.C.

„Omu-nţărcat dă dăori (de două ori) deoaiche. Ş-ăl iute deoaiche; deoaiche ca cum ai arunca nişte apă fiartă pe nişti iarbă crudă".

Inf.: Chiruşa Socol
Culeg.: Şt.C.

CÂND SE DESCÂNTĂ?

Se descântă oricând. „Descânţ şî după biserică" (duminica). Ea, când era fată mare, descânta.

Inf.: Arghira Dumitru
Culeg.: Şt.C.
27 iulie 1931

„Nu-i bine să fac foc, dumineca, pintru frigări. Da, şine mă scoate pi mine din foc!"

Inf.: Ileana Pleşca
Culeg.: Şt.C.

„Mai mult s'descântă iarna că de frig i-apucă pe copchii strânsu".

Inf.: Artina Botnaru
Culeg.: Şt.C.

„Toamna nu s'pre bolnăghesc c-are jin şî faşe jin cu chiper păr cân să-mbată ş-uită de durere. Iarna s'descântă de gâlşi şî de strâns; măi mult copchii. Vara s'descântă măi mult femeile".

Inf.: Artina Botnaru
Culeg.: Şt.C.

„Odată-ntr-o noapte, l-o pălit aşa pe copchilu meu pin somn. L-am culcat sănătos şî s-o trezât la o buca' de noapte ş-aşa l-o găsât strânsu-ăl mare; şî igné, nică, numa tremura să moară! Da io de grabă de-amu la Vera ast d-işea şî m-am dus şî i-am făcut cartcică. Da până-n dzuă putea să fie băietu meu strâcat ca şî omu ista!"

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

CINE DESCÂNTĂ CUI?

Se descântă şi la om, la vită, câine, găină, gâscă, porc „cum să tâmplă".

Inf.: C. Jeverdan
Culeg.: Şt.C.

Se descântă şi vitele. „Jita ie tot ca omu. Tot aiastă durere are".

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

„S'descântă şî găinile, puişorii şeai de curcă; toate şealea s'dioaiche".

Inf.: Ana Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

„De deoichi să descântă un porc, un cal, o vacă. De orbalţ, numai oamenii. Să descântă vitele şî de jolnă".

Inf.: Chiruşa Socol
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

– *Ce fel de oameni se duc pe la babe, mai avuţi sau mai săraci?*

– „Acei care sunt mai sărmani, care au o casă de copchii şi nu pot dovedi, care lucrează şi dijeaba-i, aceia fac mai mult".

Inf.: Timofte Zmău
Culeg.: D.I.
iulie 1931

– *Cei din neam de mazili se duc să-i vindece ţăranii?*

– Fimeile de mazili sunt ruşinoase, nu vor ele să facă aşa, când sunt bolnave să duc tot între ele, să duc şi la ţăran, da mai mult între ele, să duc aşa când au o companie, pitrec şi atunci mai tăinuie leacu". (Vorbeşte cu vocea scăzută şi cu oarecare teamă de a fi auzită de cei din jur).

Inf.: I. Şăptiboi
Culeg.: D.I.

„Fimeile de ţăran tăt să bucură ele când le vine mazilele şi dvorencele la ele pintru leac, d-apă amu, ştiut c'aşa!"

Inf.: I. Şăptiboi
Culeg.: D.I.
iulie 1931

– *Românii se duc bucuroşi să le descânte şi să-i lecuiască ţiganii?*

– „Să duc, di şe nu! Da mai mult ei ţiganii să duc pe la casă pi la unu, pi la altu şi împle şi traista şi pântişele şi să duşe acasă. Dacă-i ţigan! Alde-a noastre nu mai fac de aistea treghi, că are de ale ei. Eu di şe-am munşit/să am să întind mâna să dau şi la altu".

Inf.: Maria Zmău
Culeg.: D.I.
iulie 1931

– *Cine ştie să descânte mai bine, ţigăncile ori moldovencele?*

– „Ţigăncile nu mai ştiu niica, fac aşa ca să să hrănească. Îi dau eu un căuş de făină, îi dai mata, ie aşa-i făcut ţiganu, dacă n-a mânca din aistea nici nu să satură, ştiut că, să aibă bani ai lui, da până n-a veni să ceară la mine nu să lasă, măcar o cană dă apă sau un lemn să ia de la altu, nu să satură, aşa-i blăstămat iel dă Dumnidzău".

Inf.: I. Şăptiboi
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Ţigăncile ştiu mai multe, toate drăcăriile le ştie, scoate ţiganu dracu din oală".

Inf.: Sofia Boian
Culeg.: D.I.
iulie 1931

– *Când descântă, se ruşinează femeile de bărbaţi?*

– „Fimeile care sunt mai bătrâne nu să feresc dă bărbaţi, care sunt mai tinere să feresc, ştiut că să feresc".

Inf.: I. Şăptiboi
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Care-a descânta jidan – apăi strâşi descântecu".

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Ileana Mihailovici o descântat la jidani şî amu la creştini nu trece".

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

„Fimeile nu descântă la ovrei că noi pomenim sfinţâi car'nu s'poate la iei s' s'pomenească. Iei ar vra şî dau bani, numa să-i îndrepte, da nu s'poate. Dăscăliţa s-aude c-a descântat ş-acu nu mai are leac".

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Chiruşa Boian, iar ştie a descânta. Dar la ea, amu, nu mai prinde că a descântat şi la jidovi".

Inf.: R. Şoimariu
Culeg.: H.H.St.
2 septembrie 1931

– „Moldovenii nu să duc să descânte la jidan că nu treşe Doamne fireşte!"

– *Dar când sunt bolnavi evreii, se duc moldovenii să le descânte?*

– „Când sunt bolnavi nu să află să se ducă şineva să descânte, nu se poate, el are legea lui şi noi a noastră".

Inf.: Nastia Boian
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Când descântă moldovencile la jidani nu mai treşe când o descânta iar la moldoveni. Fimeile zice că nu e botezat şi de aceie nu treşe".

Inf.: Sofia Boian
Culeg.: D.I.
august 1931

PLATA DESCÂNTECULUI

„Care descântă nu şere nişodată. Da şine-i dator că s'jie la uşa ta noo dzâle ca s'te descânte".

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Zosânoaie, pomană-şi faşe, nu ia nică".

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

Ni-l arată pe băiatul său de doi ani şi ne arată albeaţa din ochii lui, povestindu-ne că nu vedea până ce nu l-a descântat. A fost la Vlad şi i-au spus să se ducă la Chişinău. „L-am dus la un om Gheorghe Boghiu Popescu, l-o descântat de albeaţă. I-o curăţat ochii. Nu-ţi ia nici un franc; şi vite descântă".

Inf.: Iacob Popa
Culeg.: A.G.
12 iulie 1931

„Botnăriţa de câte ori mi-o stins mie frigările şî nu ni-o loat nica".

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

Întrebând-o dacă le plătesc femeilor care le lecuiesc:

– „Dacă ai dai, dacă nu, crede şi ea, o pomană-şi faşe şi asta-i".

– *Nu trăiesc numai cu ce-adună de la leacuri?*

– „Cum să trăiască cu atâta, din tăt satu să duşe o fimeie într-o lună, că chiar doftori nu sunt ele, dacă are leac dă, dacă n-are zile!"

Inf.: A. Pleşca
Culeg.: Şt.C.
iulie 1931

„De-un descântec dai un urşior prins cu lapte, dacă vrai. Da aşe să dzâcă ie: dă-ni, nu".

Inf.: A.V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

„Dai o găină, un pui, vreon ou. Dacă dai puţin, a doa oară nu-ţ mai descântă".

Inf.: C. Dodonu
Culeg.: Şt.C.
25 iulie 1931

„Bani nu iau, că nu-ni dau. Când ăl împlineşti (descântecul) dzâşe: apăi n-am bani adz da ţ-oi aduşe io. Până să-mbolnăjeşte a doilea ş-apă atunşea aduşe un căuşel de făină or on orşoraş di lapte. Iaca şe bani îmi dă. Da mă mânii uneori şi nu descânt".

Inf.: Ileana Pleşca
Culeg.: Şt.C.

„Fără plată niş nu-ţ treşe. Care-i bolnav tare şi-i mai bogat, dă ş-o sută di lei, şî doo. D-apăi care-i mai sărac dă şi doozăci de lei. Mai ghine să-l îngrochi şi să dai tot?"

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

Un moşneag descântă copilului lui (al lui C.D.) de strâns. „Dacă ni-i plăti, apăi ţî s-a-ndrepta copchilu – dacă nu, nu".

Inf.: C. Dodonu
Culeg.: Şt.C.
25 iulie 1931

„Are leac, că Dumnezo dă şi dacă nu să plăteşte".

Inf.: A.V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

(Despre descântece:)
„Leacu şie or nu şie,
Plata babii să să ştie".

Inf.: Z. Jovârdan
Culeg.: Şt.C.

„Mătuşa Ivghenia de atâta faşe bghine că ia nu descântă păn'nu-i pune banu-n mână. Ia dzăşe lei".

Inf.: Ileana Pleşca
Culeg.: Şt.C.

(Despre Zoiţa Zosânoaie:) „Mi-o botedzat doi copchii şi n-o vrut să-ni lege junghiu, că să-i plătesc. Şî suntem cumetre!"

Inf.: I. Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

„Zoiţa Zosânoaie le dă-n obraz la acele care să duc la nevoie. Ia vré parale. Le bajucureşte. Da omu di şe vine! Să-l mai bajucureşti?"

Inf.: I. Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

„Pe mine mă durea capu şi mi-o descântat o fimeie:
N-are baba făină,
N-are baba slănină,
Cum n-am nica,
Aşa ş'lui s'nu-i hie nică.
Dă babii pitacu".

Inf.: Ion Zamă
Culeg.: Şt.C.

(Pentru descântat). „Dai şi făină şi pâine, poate ai frupt de la vacă; şe-ai în gospodărie, poţ să dai. Ş-aşeia-i tăt bani!"

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Dacă n-ai bani dai ş-o legătură de făină ş-una de fasule".

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

„Înainte dai franji; de-un descântec de strâns dai dzăşe franji. Da amu dacă trebă, trebă să dai multă făină de popşoi. Ca di dzăşe lei. Ia nu să mulţămeşte că spune că de şe să-ş bată gura şî să-ş pchiardă timpu. Ş-amu ie vară şî copchiii să-mbolnăghesc mai digrabă – amu să deoache".

Inf.: Artina Botnaru
Culeg.: Şt.C.

Crăciunoaia i-a cerut plată pentru frigări: „pândză de cămeşe, o găină neagră, trei lumânări ş-o sută di lei".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

Vorbind despre femeile care ştiu să descânte, întreb cu ce le plăteşte: bani sau alimente. – „Parale d-apă cum!"

– Nu le daţi făină, ouă etc.?

– „Eh! Ştiut că dăm, apă cum! Da pă dă lături".

Inf.: I. Şăptiboi
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„De o dată mi-o loat câte şinzăşi de capişi – pe urmă o carboavă – pe urmă la trei carboave".

Inf.: C. Dodonu
Culeg.: Şt.C.
25 iulie 1931

„Dacă te descântă omu şî-ţ trece, apăi cunoşti la obradz, doodzăşi di lei, treidzăşi di lei".

Inf.: A. Trofim
Culeg.: Şt.C.

„Aici în sat iau 20, 40; apoi ieu şî doo sute dacă ştie că ţî-i leacu de-acolo".

Inf.: Anica Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

„Ie una la Vicrejani, o ţâgancă şi descântă de jierme ş-o loat şinşi sute de lei di la nepoata noastră. Da i-o trecut".

Inf.: Anica Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

POPA ZAMĂ ŞI DESCÂNTATUL CORNOVEAN

„Nainte popa-m da păcat pintru descântec. Da acum nu-ni dă".

Inf.: I. Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

„Iaca, la noi, priotu ie om învăţat şi când vine vremea de i să deoache un cal, şevai, apăi vine pin femei. Şî iel ie om tare-nvăţat!"

Inf.: Anastasia Boian
Culeg.: Şt.C.

„Tudosâia (Tudosia Dumitrache Socol) i-a descântat priotului de cârtiţă".

Inf.: Ana Boian
Culeg.: Şt.C.

A descântat preotului Ion Zamă de bubă la ochi. „Şî de-atunşi n-o mai dat canon".

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
28 iulie 1931

„Apăi că şi părintele când o avut bubă şi-o descântat. De amu nu mai spune că-i păcat să descânte".

Inf.: A. Slobozianu
Culeg.: D.I.
iulie 1931

„Chiar părintele vine şî cu doghitoc şî cu dânsu şî treşe". (Vine la descântat).

Inf.: A. Ciubotariu
Culeg.: Şt.C.

„S-o dus un flăcău la o fimeie să-i facă de dragoste. Da i-o zâs: disbracă-te măi băiete cu chelea şi încunjuri di trei ori casa-mprejur ş-apăi să iei o cofă di apă ş's-o torni în cap. Şî numa drag o fost la fete". (Preotul vorbeşte în râs).

Inf.: Ion Zamă
Culeg.: Şt.C.

„O fimeie-o tăiat găina, la Herova. Aduşea o jumata di ocă de rachiu şi treizăşi de capişe. Omu-i da inima s-o mănânşe, da găina s-o-ngroape-n răspântie de drum. Da ie o mâncat-o şi i s-o-mbolnăjit un copchil. Ş-o vinit la mine. Şî i-am spus să-ni dea doo găini albe de sufletu dracului. Da io am pus găinile în coteţ (prin 1905). Da matuşca iera la Chişinău. Iera răscoala şeaia cu Rosia. O vinit la mine un prieot şi doi studenţ. Iera-n postu Crăşunului. O vinit iei, sara. Avém o bucătăreasă cam surdă. Ia să uită pe ferastă.

– Da aiştea nu-s scubenţ!

– Să iei găinile şeale de sufletu dracului şî să le dăm dracilor.

Să duce, scoate găinile din coteţ. Da io îi spuneam babii:

– Cât îi fierbe, dumneata, mâncarea şî nu-ţ faşi cruşe!"

(*Râde*).

Inf.: Ion Zamă
Culeg.: Şt.C.

„Dumitrache Botnaru o fost jier şi iel tăie găinile. Da io l-am pus la cale:

– Să nu-i dai găina tătă-napoi. Să-i dai numa inima, capu şi chişoarele, da restu să ni-l dai nie. Da cu Ivghenia (Jieriţa) io nu mă pot împăca".

Inf.: Ion Zamă
Culeg.: Şt.C.

Vezi şi subcapitolele *Ce crede descântătorul despre eficacitatea descântecului său* şi *Plata descântecului.*

OBIECTE CU CARE SE DESCÂNTĂ

a. *OBIECTE DE ORIGINE VEGETALĂ*

Vergele de ALUN de o vară. Vezi p. 181.

BURUIENI. „Buruienile au putere. Ce-că tătă buruiana are leacu iei". (Inf.: Olea lui Vanica. Culeg.: Şt.C.) Vezi şi p. 111, 117, 205.

BURETE puşios. Vezi p. 144.

BUSUIOC. Vezi p. 139, 166, 186, 194.

CALAPĂR. Vezi p. 167.

Fuior de CÂNEPĂ. Vezi p. 158. Sământă de CÂNEPĂ. „Anica Puşcariu îmblă tătă ziua cu sământă de cânepă-n buzunar la pestelcă. Apăi de ş-or şi bune – io nu ştiu. (Pe ea a învăţat-o la multe o ţigancă din Rădeni.) (Inf.: Olea lui Vanica. Culeg.: Şt.C.) Vezi şi p. 167, 186.

CLOCOTIŞI. Vezi p. 196.

DUMINICUŢE. Vezi p. 190.

GRĂUNŢE. Vezi p. 118, 193.

ÎMPĂRĂTEASĂ. „Alina lu Timoftei Ungureanu are-n grădină-mpărătească. Cu asta, dacă vrei, ăl tumăneşti pe om şî-l faşi nebun. Ie minunată buruiana asta. Dacă te-ai du-şe pe lângă dânsa şî îi sufla muşii sau îi stuchi pe-acolo, apoi ia dzâşe că te nebuneşte. Da şî dacă vra să facă de ghine, apăi îl faşe pe om cum îi pâinea. Aşa s'faşe de bun!" (Inf.: Olea lui Vanica. Culeg.: Şt.C.)

Frunze de PĂR. Vezi p. 167.

SMOCHINĂ. Vezi p. 143.

Crengi de SOC. Vezi p. 191.

STRIGOAICĂ. Vezi p. 117.

TRESTIE. Vezi p. 145.

URSOAICĂ. Vezi p. 187.

VENIŞ. Vezi p. 196.

b. *OBIECTE DE ORIGINE ANIMALĂ*

ARICI. Vezi p. 202.

BROASCĂ. „Ivghenia ştie să facă cu broasca". (Inf.: Olea lui Vanica. Culeg.: Şt.C.) Vezi şi p. 204. Cârnat cu labe de BROASCĂ. Vezi p. 104.

Zamă de BUHNĂ. Vezi p. 101.

Baligă de CAL (de pe drum). Vezi p. 169.

Pană de COCOŞ (negru). Vezi p. 139, 201.

GĂINĂ neagră. Vezi p. 77, 110, 111, 133, 150.

Gâtiţă de LUP. Vezi p. 188.

Greblă şi ţăpoi de MÂŢĂ neagră. Vezi p. 203. Mâncare sau turtă din plod de MÂŢĂ. Vezi p. 104, 195.

Lână de OAIE ţâgnă. Vezi p. 154.
Pană de PĂUN. Vezi p. 139.
Capete de RAŢE moarte. Vezi p. 204.
Mâncare din piele de ŞARPE. Vezi p. 104.
Baligă de VACĂ din Ziua Crucii. Vezi p. 161.
VRABIE despicată-n două. Vezi p. 116.

c. *OBIECTE PROVENITE DIN GOSPODĂRIE*

AC. Acul şi cuţitul cu care se descântă sunt ace şi cuţite obişnuite, cele întrebuinţate şi în viaţa zilnică. Numai frigarea e un obiect specific descântatului. (Inf.: Maria Vizdoagă. Culeg.: Şt.C., 26 iulie 1931). Vezi şi p. 164, 170, 173, 178, 182.

ANDREA. Vezi p. 175.

APĂ. Vezi p. 139, 142, 144, 148, 150, 151, 156, 166, 167, 170, 187, 190, 193.

AŢĂ (roşie). Vezi p. 175, 203.

BORŞ. Vezi p. 173.

BRÂU. Vezi p. 193.

CĂMAŞA de cununat a bărbatului. Vezi p. 189.

CĂRBUNI (aprinşi). Vezi p. 146, 147, 148, 151, 156, 170, 171, 197.

CĂPESTRELE cailor. Vezi p. 199.

CĂRŢI DE JOC. Vezi p. 89, 102, 106, 118, 196.

CENUŞĂ. Vezi p. 140, 156, 194.

CERCEI. Vezi p. 190.

CHIŞLEAG de vacă. Vezi p. 144, 164.

CIOMAG. Vezi p. 199.

COARNE. Vezi p. 140.

COJOC. Vezi p. 199.

COLAC. Vezi p. 193.

COLŢUNI. Vezi p. 190, 192.

COSOR. Vezi p. 145, 162, 198.

CREMENE. Vezi p. 140.

CUI de boroană, furat. Vezi p. 205.

CÚTIE. Vezi p. 173.

CUŢIT. Vezi p. 140, 145, 156, 163, 164, 165, 168, 170, 173, 198.

FĂINĂ de păpuşoi (prăjită-n săc). Vezi p. 144, 164.

FIARE de găsit. „Io strâng un cui de boronă, o potcoavă de cal, un şier de găsit, lănţucuri; şi-s bune de descântat". (Inf.: Ileana Pleşca. Culeg.: Şt.C.)

„Şieru dacă-l cumperi sau dacă ţi-l dăruieşte şineva, apăi nu-i de leac. Numa de găsit ie de leac". (Inf.: Chiruşa Socol. Culeg.: Şt.C., 26 iulie 1931).

„Fiarele de cal, cuiele, frigările etc. le plăteşti la ţigani. Am dat o găină pe-un şier". (Inf.: Raveca Marjine. Culeg.: Şt.C.) Vezi şi p. 104, 176.

FUS. Vezi p. 140, 155.

GHEM tors la Crăciun. Vezi p. 103.

ICOANĂ cu Maica Domnului. Vezi p. 188.

INEL. Vezi p. 190.

INIMA CĂRUŢEI. Vezi p. 199.

IZMENELE bărbatului. „Maria Mustaţă descântă vaca de năjit cu ismenele bărbatului". (Inf.: Zoiţa Botnaru. Culeg.: Şt.C., 26 iulie 1931).

JULFĂ. Vezi p. 168.

LAPTE. Vezi p. 178.

LEŞIE. Vezi p. 166.

LINGURĂ (părăsită). Vezi p. 140, 142.

LUMÂNARE. Vezi p. 179, 196.

MARMORĂ. Vezi p. 140.

MĂMĂLIGĂ. Vezi p. 170, 192.

MIERE. Vezi p. 142.

OALĂ (nouă). Vezi p. 104, 127.

OGLINDĂ. Vezi p. 193.

OU(Ă) (părăsite). Vezi p. 81, 103, 152.

PĂSAT. Vezi p. 140.

PETICĂ (aprinsă de la pămătuful de tras cenuşa din cuptor). Vezi p. 141, 194.

PIEPTENE. Vezi p. 190.

PITACI. Vezi p. 194.

PÂINE. Vezi p. 187, 191, 193.

O bucată de PÂNZĂ nouă. Vezi p. 202.

PROŢAP. Vezi p. 199.

RACHIU. Vezi p. 144, 168, 175, 176, 182.

SARE. Vezi p. 81, 187, 193, 198.
SCRUM. Vezi p. 141.
SFREDEL. Vezi p. 199.
SLĂNINĂ sfinţită de Paşti. Vezi p. 197.
SMÂNTÂNĂ. Vezi p. 168.
SPELCI. Vezi p. 190.
STRECĂTOARE. „Strecătoarea ie on săcolteţ". (Inf.: Sofia Gane. Culeg.: Şt.C.) Vezi şi p. 200, 201.
SURCELE (de pe tăietor). Vezi p. 174, 201.
ŞINĂ găsită. Vezi p. 104.
TĂRÂŢE. Vezi p. 81, 198.
ULCICĂ. Vezi p. 106, 140, 148, 203.
UNTURĂ. Vezi p. 154, 157, 173.
VIN. Vezi p. 117, 204.
VÂRTELNIŢĂ. Vezi p. 202.
ZĂBALE de cal. Vezi p. 104.

d. *OBIECTE SPECIALE*
AGHIAZMĂ. Vezi p. 187.
APĂ NEÎNCEPUTĂ. Vezi p. 147, 159, 174, 181, 187, 195.
Brâu de PIEDICĂ DE LA MORT. Vezi p. 191.
„CĂMAŞĂ" DE COPIL. Vezi p. 188.
CĂRTICICA. Vezi p. 91, 107, 109, 126, 179.
FRIGĂRI. „O face ţâganu cu mâinile dinapoi şî cu ochii închişi". (Inf.: Maria Vizdoagă. Culeg.: Şt.C.)

„Am audzit că frigările le fac doi meşteri ursari, d-eia-n chelea goală, cu mâinili dinapoi. O faşe ţâgan vădăoi or flăcău, c-apăi îi moare fimeia". (Inf.: Sofia Gane. Culeg.: Şt.C., 25 iulie 1931).

Frigarea se plăteşte ţiganului care o face. „Dai o cămeşă pe frigare". (Inf.: Zoiţa Botnaru. Culeg.: Şt.C., 26 iulie 1931).

„Frigarea numai la descântat ie bună". (Inf.: Olea lu Vanica. Culeg.: Şt.C.)

„Gheţoaia are nişte şere – frigări; le bagă-n gura cuptiorului". (Inf.: C. Dodonu. Culeg.: Şt.C., 25 iulie 1931).

Femei care au frigări în sat: „Crăşiunoaia, doo. Jieriţa are doo, trei frigări. Raveca Marjine. Botnăriţa. Zaharioaia". (Inf.: Sofia Gane. Culeg.: Şt.C., 25 iulie 1931). Vezi şi p. 89, 92, 95, 103, 106, 119, 129, 150-151, 189, 198, 204.

GHIOC. „Sunt ursăriţă d-elea care fac căldări. Apoi aşelea au ghioşi şî cu alea te buimăşesc". (Inf.: Andrei Badiu. Culeg.: Şt.C.)

LAPTELE MAMEI copilului bolnav. Vezi p. 173, 178.

LUCEAFĂRUL de pe cer. Vezi p. 104.

Mătură din mătura de la BISERICĂ. Vezi p. 175-176.

Păr din capul bolnavului, tăiat ÎN CRUCE. Vezi p. 152.

Păr din SUBŢIOARĂ. Vezi p. 194.

SĂGEATĂ. Vezi p. 103.

SCÂRNĂVIE. Vezi p. 194.

TĂMÂIE. Vezi p. 179.

UNGHIILE bolnavului. Vezi p. 152.

URINĂ. Vezi p. 194, 205.

VACĂ DE LEMN. Vezi p. 200.

Descântece de boală

DE ALBEAŢĂ

„Descânţ în apă cu peniţă de păun şi busuioc, lichite şî zâci: (vezi textul 1)". Descântecul se spune de trei ori când mesteci cu peniţa în apă şi apoi încă de trei ori când „descânţ cu peniţa piste oichi".

1. De albaţă

S-o pornit noo fete,
Cu noo greble,
Cu noo ţăpoaie,
Cu noo săpi,
Cu noo hârleţ.
Şi nimi n-o vădzut.
Numa Maica Precista
Din ceri o vădzut
Ş-o-ntrebat:
– Unde vă duşeţ voi, ăste noo fete?
– Ne duşem la Marea Roşíe,
S-o curăţâm de năsâp.
– Să vă duceţ şî la ... (cutare)
Să-i curăţâţ ochii de albaţă.
Să rămâie iel curat
Şî luninat
Ca arjintu strecorat.

Inf.: Anica Ciubotariu
Culeg.: Şt.C.

Să descântă cu pene de cucoş negru, s'n-aibă nişi o pană albă. Şi păr nu răsare soarele. C-apoi nu-i di leac. Şî spui vorbele de noo ori: (vezi textul 2).

2. De albaţă

– Cucoş negru şî rotat
Unde tu te-ai mânicat?
– M-am mânicat
S'curăţ cânchii
De schini
Şi pădurili
De hălăciugă.
– Nu te mânica
Să curaţ cânchii de schini.
Mânică-te ş'curăţă
Oichii lu Ion de şterg (albeaţă)
Şî de albaţă.
Să rămâie curat,
Luninat
Ca Dumnizău şi l-o lăsat.

Inf.: Gheorghe Popescu
Culeg.: Şt.C.
21-7-1931

DE BAGHIŢĂ

„Când treapădă copchiii – merg afară des. Pui noo coarne şî o cremine ş-o marmură ş-o ţără de şenuşă ş-o ţără de păsat (crupe de păpşoi) şî noo linguri şî noo cuţâte şî noo fusă de tors într-o ulcică şi le şerghi cu apă ş-apoi le pui într-o straichină şî răstorni ulcica-n straichină cu fundu-n sus; ş-apoi iei un cuţât şî iei un fus ş-o lingură şî dzâci la tăt fusu, la tăt cuţâtu şî la tătă lingura (câte trei deodată): (vezi textul 3a). Şî iar mai iei trei (cuţât, lingură şî fus). Şî dzâşi: (vezi textul 3b). Şî iar: (vezi textul 3a). Şî tot aşa de noo ori. Când răstorni ulcica, descânţ di noo ori. Şî iar le fierbi de trei ori şî de fiecare dată, descânţ iar de noo ori. Descânţ de trei ori pe zi: dimineaţa, la amiaz şi sara. Copilului îi dai să guste zămuşoară de ceia".

Obs.: Agafia Anton Purcel descântă numai la copiii ei. Agafia Vasile Purcel ştie şi ea să descânte de baghiţă. A învăţat de la mama Agafiei Anton Purcel.

3a. De baghiţă

Cu fusu te-oi şuşi
Şi cu lingura te-oi loa
Şî cu cuţâtu te-oi tăie.
Şî pişte Marea Neagră te-oi arunca.
C-acolo-i băutura şî mâncarea baghiţălor.
Ş-a rămâne copchilu curat,
Luninat
Ca Dumnezo şe l-o lăsat,
Şî ca Maic'sa şe l-o făcut.

3b. De baghiţă

Baghiţ din foame,
Baghiţ din săte,
Baghiţ din pin din oichi...

Inf.: Agafia Anton Purcel
Culeg.: Şt.C.

DE BĂŞICA REA

„Prinde să te mănânşe şî iesă o bubuliţă nicuţă ca un fir di mac. Şi dintr-aşa micuţ-apăi s'faşe cât un ou de găină ş'rămâne sămn. Cum ai descântat-o apoi ia sî dă napoi. Da dac-o laşi, năcăjeşti cu dânsa. Descânţ c-o petică aprinsă, cu fumu deasupra ei. Petica să fie de la pămătufu cu care traji şenuşa din cuptori. Şî spui: (vezi textul 4). Descânţ de noo ori, de trei ori câte trei. Ş-apoi scuipi petica şeaia şî iei scrum de-aşeala negru şî unji beşica. Şî n-o leji cu nimic. Şî aistea beşicuţă s'fac mai mult la-nteeturile trupului şî la faţă".

4. De beşica ră

S-o sculat Sântă Măria şeai mare,
Ş-o făcut o masă mare,
Ş-o chemat toate buboaiele,
Toate beşcuţăle,

Toate zgâncuţăle;
Da pe beşâca şeai ră n-o chemat-o.
Da ie di şudă
S-o uscat
Ş-o săcat
Ca petica-n gard.

Inf.: Olga Samson
Culeg.: Şt.C.
24-7-1931

DE BROASCĂ

„Creşte pe obraz câte o bucată de carne mare. Duminecă dimineaţa, când traje clopotu-ntăi, iei o lingură părăsită şî dzâşi: (vezi textul 5). Şî te muşcă o copchilă mezână (urma – cel din urmă copchil) cu dinţâi de trei ori. Şî ia pchere, s'duşe, s'mântuie".

5. De broască

Popa toacă
Broasca sacă.

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

DE BUBĂ NEAGRĂ

Ea descântă sau în apă spunând descântecul de trei ori – cu apa se stropeşte buba; sau în miere, în acelaşi fel – cu mierea se unge buba. Sau descântă pe faţă – unde-i buba – cu cuţitul, în jur, spunând aceleaşi cuvinte: (vezi textul 6).

6. Buba şeai neagră

O făcut o masă mare
Ş-o chemat
Pe tăte răpănoasăle,
Şî tăte râioasăle.
Da pe buba şeai neagră
N-o chemat-o.

Da ie s-o mâniet,
Ş-o săcat.
N-o rămas di leac
Nişcât un şir de mac.

Inf.: Ileana Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

„Pui în pahar rachiu şi smochină şî descânţ cu acu şî spui: (vezi textul 7)". Descântecul se spune de nouă ori. „Descânţ trei dzâle or şi-n şe dzî".

7. De bubă neagră

S-o pornit pi cale,
Pi cărare
Bun, sănătos,
Gras, frumos.
Şî l-o-ntâlnit şiasu şeal rău,
Cu buba şeai neagră.
M-o-ntâlnit Maica Domnului
Şî mi-o dzâs: Şe te văicăreşti?
– M-o săjetat buba şeai neagră,
În cap.
– Nu ti văicăra,
Nu ti olicăi,
Că la Maica Domnului
Pe scări de-arjint te-i sui.
Şî Maica Domnului
Te-a blagoslovi.
Cu mâna dreaptă ţî le-a loa.
Durerile tale
Ţ-a loa
Şî-n codri pustii
Ţî le-a arunca.
Şî tu-i rămânea
Curat,
Luninat
Ca maică-ta şi te-o făcut.

Inf.: Anica Ciubotariu
Culeg.: Şt.C.

„Burete puşios i bun de buba şea neagră. Moi buretele-n apă caldă şi-l pui pi bubă şi dzâşi: (vezi textul 8). De trei ori".

8. De bubă neagră

Bubă neagră,
Bubă ră,
Iă-te şi te du
Pin pustii.
Acolo-i coaşe,
Acolo-i sparje,
Acolo pânoi (puroi) îi faşe.
S'rămâie curată
Şî luninată.

Inf.: Arghira Dumitriu
Culeg.: Şt.C.
27-7-1931

DE CAIRLÂC

„Cân să înflă pişoru. Descânţ cu făină de popşoi şi pui cu chişleag de vacă la un loc, or în rachiu şi zâci: (vezi textul 9)". Spui vorbele de nouă ori: de trei ori pe zi, în trei zile. Cu amestecul de mai sus se unge piciorul umflat.

9. De cairlâc

S-o sculat...
Marţ dimineaţa
Ş-o făcut masă mare
Ş-o chemat tăte bubele,
Tăte zgaibele.
Da pe cairlâc nu l-o chemat;
Da iel s-o mâniet
Şî s-o înfocat
Şi-n Marea Neagră-o alergat.
Să rămâie... curat

Luninat
Ca maic'sa şe l-o născut.

Inf.: Bălaşa Cheptine
Culeg.: Şt.C.

DE CIOPÂRLAJIŢĂ

„Să îmflă gâtu, s'faşe boţ de scoţ limba de-un cot. Descânţ cu cosoru pe gât: (vezi textul 10). Vorbele se spun de noo ori".

10. De şopârlajiţă

Şopârlajiţă,
Lajiţă,
Cât roata carului
Roata te-a călca,
Şopârlajiţa a crăpa.
S'rămâie curat,
Luninat.

Inf.: Tudosia D. Socol
Culeg.: Şt.C.

DE CÂRTIŢĂ

„Faşi bubi mari şi vinete, pe tăt trupu. Descânţ cu cuţât şî cu stu (streste; stuf, trestie) pe bubă: (vezi textul 11). De noo ori, odată".

11. De cârtiţă

S-o sânicat... (cutare)
Pe cale, pe cărare
Cu Sfântu Gheorghe.
Ş-o prins o vacă tărcată.
S'facă bâcate (bucate) ş'bal.
Toate bubili şî buboaili le-o chemat
Numa pi jupâneasa cârtiţa
N-o chemat-o.

Da ie s-o mâniet,
S-o-mbârzoiet,
De rădăşini o săcat
Şi din vârf s-o uscat.
Şi ia o rămâne curată,
Luninată,
Ca mă-sa şi-o făcut-o
Şî ca Mnezo ş-o lăsat-o,
Ca popa şi-o botezat-o.
S'cheaie,
S'răscheaie
Ca rooa de soare.

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.
27-7-1931

DE DEOCHI

Se aduce apă neîncepută şi se sting în ea doi-trei cărbuni. Se dă să bea, din apa descântată, celui bolnav, apoi se varsă apa pe ţâţânii uşii. Vezi textul 12.

12. De deochi

Di diochiu
Di poşitură,
Di mirare
Şi di diochiu şel mare.

Inf.: Andrei Badiu
Culeg.: E.T.
16-7-1931

Acest descântec se spune frecând cu degetele capul celui bolnav. „Pi urmă sufli asupra capului şi se răcoreşte". Informatorul îmi mărturiseşte: „Aista descântec nu-i de amu. Aista de la mama mea l-am audzât şi mama mea o murit de 16 ani". Vezi textul 13.

13. De deochi

Tu pasăre albă,
Chicătură de sânge
Din coada ta o chicat;
Pe o chiatră o chicat,
Chiatra o crăpat.
Aşa să crăpe ochiu
Di diochiu.
Să rămâie luninat
Şi ca argintu strecurat
Şi ca maică-sa ce l-o făcut.

Inf.: Andrei Badiu
Culeg.: E.T.
16-7-1931

Procedeul e acelaşi cu al Agafiei Vasile Purcel. Deosebiri: spune descântecul numai de trei ori; nu spune „Tatăl nostru". Vezi textul 14.

14. Di dioichi

Este-o fată mare
C-un oichi de foc.
Cum stinje oichiu şeal de foc,
Aşa s'stingă dioichiu di la...
Ş's'rămâie curată,
Ş'luninată
Ca maică-sa ş-o făcut-o,
Ca Mnezo ş-o lăsat-o.

Inf.: Ileana Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

Ia apă nenceputâ din fântână şi spune descântecul odată (vezi textul 15). „Odată o deochiat, odată treşe". Pune apoi trei cărbuni în apă, îi stinge şi spune de trei ori – câte o dată de fiecare cărbune stins: „Stinje dioichiu". Dacă se duc cărbunii la fund, trece. Când cel căruia i se descântă este cu adevărat deochiat, cască. E un semn că-i va trece.

15. Di dioichi

Ieş dioichi dintri oichi,
Din faţa obrazului,
Din creştitu capului,
Din inimă,
Di subt inimă.
Să rămâie curat,
Luninat,
Ca maic'sa şe l-o lăsat
Crăpe oichii cui o deochiat.

Inf.: Domnica Murguleţ
Culeg.: Şt.C.

Informatoarea descântă un copil (Costea Anton Purcel, 5 ani, casa nr. 202). Pune deodată cele două mâini pe frunte şi ceafă şi imediat după aceea pe cele două urechi (reconstituind semnul crucii). Acest gest e repetat încet, în timp ce spune descântecul (vezi textul 16a) de nouă ori. Pune apoi apă într-o ulcică, stinge în apă trei cărbuni aprinşi şi murmură încet „Tatăl nostru" de trei ori. Dă copilului puţină apă să bea, îl stropeşte pe frunte, îi suflă de trei ori peste cap. Îl scuipă apoi şi adaugă: (vezi textul 16b).

16a. Di diochi

Fuji diochi
Dintri oichi
Ca iepurli di ogari
Şi ca vântu pin gard.
Şî să rămâie...
Curat,
Luninat,
Ca Dumnidzău şî te-o lăsat.

16b.

E! leac
Şî babii colac.

Inf.: Agafia V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

Informatoarea descântă de deochi spunând „Tatăl nostru". Descântă în „Apă curată/de la Mnezo lăsată".

Inf.: Olga Ion Trofim
Culeg.: Şt.C.
21-7-1931

DE DEZMORŢIREA PICIORULUI

Se bate peste picior rostindu-se textul 17.

17. De desmorţirea piciorului

– Ieşi babă din chişior
Că ţi-o murit un fişior.
– Care? Care?
– Şel mai mare.
– Dă-i colac şî lumânare
Şi-o prăjână pe schinare.

Inf.: Ana Luca
Culeg.: E.T.
24-7-1931

Cu mâna pe picior freci şi zici: (vezi textul 18). Spui de trei ori. Şi scuipi de trei ori.

18. De desmorţirea piciorului

– Ieşi bubă din chişor
Că ţ-a murit un fişior.
– Care, care?
Şeal mai mare.
– Dă-i colac şî lumânare
Ş-o prăjină pe schinare.

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

DE FRIGĂRI/URSIT

„Cân doare mânule, pişoarili, capu, la inimă". Se descânt cu frigări. „O-nfierbinţ în foc ş-o dai în apă reşe să stingă". Apo descânţi apa cu vorbele: (vezi textul 19). Vorbele le spui de nou ori. „Guşti oleacă din apă şî te speli un'te doare". Se descântă în orice zi. „Dacă nu dovedeşti cu frigările, apăi tai găina. Şî zâş aşeleaşi vorbe to de noo ori. Dai găina descântată la şel bolnav, c dreje ş-o mănâncă".

19. De frigări

Din frunte, su'frunte,
Din oichi subt oichi,
Din nas subt nas,
Din ureichi subt ureichi,
Din gât subt gât,
Din spete subt spete,
Din subsâoară su'subsâoară,
Din chiept subt chiept,
Din inimă subt inimă,
Din mairi s'mairi,
Din maţ sub maţ,
Din rărunchi subt rărunchi,
Din pântişe su'pântişe,
Din jenunchi subt jenunchi,
Din călcâi subt călcâi,
Din unghii subt unghii.
Să rămâie
Luninat,
Curat,
Ca maică-sa şe l-o lăsat.

Inf.: Ivghenia Botnaru
Culeg.: Şt.C.

„Jieriţa când taie găina îi taie numa oleacă gâtiţa, ca cum taie jâdanii. Şî ţ-o aduce-ntreagă şî maţăle le pune la inimă şî carnea o fierbi ş-o mănânci".

Inf.: Ana Boian
Culeg.: Şt.C.

„Se taie numai găina neagră. Îi taie numai gâtiţa, jidoveşte. Dacă fimeia nu-i bolnavă de ursât, apoi inima ie frumoasă la găină şi roşie; da dacă nu, apăi inima la găină ca petica-i, galbină şi moale. Ş-apăi atunşea-i de leac. Scoate maţăle şî i le pune la inimă (bolnavului). Şi inima tot acolo. Apoi carnea o dreje ş-o mănâncă. Poate s-o facă şi ceai bolnavă ".

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

„Pui frigările-n foc şi când le stinji în apă, zici de noo ori „Tatăl nostru" şi: (vezi textul 20). Cu apa te speli când te găsăşte ursâtu. Când te găsăşti pe vânt vine ursât şî te doare inima. Una de descântă svârlă apa cía şî dacă să-ntâmplă de sânjele să potrigheşti, apăi şine treşe pe-acolo să-mbolnăgheşte tare".

20.

Bagosloveşte sfinte Dumnezăule
Cu budzăle tale şeale sfinte.

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
21-7-1931

„De ursât descânţ cu frigarea. O faşe ţâganu cu mâinile dinapoi şî cu oichii închişi. O-ncălzăşti în foc, o pui în apă şî sfârâie. Pui în apă noo cărbuni aprinşi. Şî spui de trei ori: (vezi textul 21). Bei apă de trei ori şî te speli pe un'te doare".

Obs.: De remarcat că în sat cuvântul „ursit" e întrebuinţat cu referire la două descântece diferite. Aici, „ursit" înseamnă „cân'te doare la stomac".

21. De ursât (frigări)

Frigarea-n foc am pus,
Pe apă am stâns,
Durerea am loat-o:
Din creştetu capului,
Din greierii capului,
Din de partea obrazului,
Din viderile oichilor,
Din sfârcurili nasului,

Din rădăcina măsălilor;
Di la inimă,
De la mădulările trupului,
Di la jenunchi,
Di sub jenunchi,
Din deşte,
De şeas rău.
De-a şi spăriet,
De-a şi de ursât,
De-a şi de deoichi,
De-a şi poşitură,
Cu mătura am măturat,
Cu lopat-am aruncat
Peste Marea Neagr-am dat.
Marea-n patru s-a deschicat,
Şi rău... (cutăruia) s-a vindecat.
Ş-o rămas curat
Ca mă-sa şe-o făcut-o,
Ca Mnezău ş-o lăsat-o.

Inf.: Maria Vizdoagă
Culeg.: Şt.C.
25-7-1931

DE FRIGURI

„Tai unghiile de la mâinile lui şî de la picioare (aista descântec nu-l ştie nime) şi păr din cap, în cruşe ş-apăi iei unghii şi păru şi iei un ou şi strici ou şi vâri unghiile şi păru acolo şi zâci: (vezi textul 22a). Apăi ou-aşela te duşi să-l îngropi în pământ, în răscruce. Şi dzâşi aşă: (vezi textul 22b). Descântecu aista tare-i frumos şî de leac!"

22a. De friguri

Când a cloşi unghia
Ş-a scoate pui;
Ş-a cânta cucoşii din unghia şeia,
Şî păru a creşte
Şî s-a-mpleti coadă

Din ou aşeala,
Ap-atunş să-l scuture frigurile pe...
Şi niş atunş.

22b. De friguri

Aiş să-ţ fie masu
Ş-aici să-ţ şie popasu
Şi să rămâie... curat
Şi luninat.

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

DE GÂLCI

Frecând cu mâna pe gâtul bolnavului se zice: (vezi textul 23).

23. De gâlcă

Vai săraca
Baba Maria
A avut noo ficiori.
Noo o avut,
Noo o crescut,
Noo la oaste o trimes.
O trimes noo
Şî o vinit opt.
O trimis opt
Şi o vinit şapte.
...
O trimis unul
Şi o vinit niciunul.
Aşa să nu rămâie gâlca
Nici cât un fir de mac.
Ptiu... să chiară gâlca,
Să răschiaie ca spuma din mare,
Ca roua de soare.

Inf.: Nastasia Boian
Culeg.: L.G.
31-7-1931

Ia lână de oaie „ţâgnă", o „frije" pe foc şi-o pune-n „unsoare" (untură nesărată). În timpul acesta spune descântecul, o dată, căci numai o dată a făcut gâlcile (vezi textul 24). Acest amestec îl pune pe „oghial ş-apoi la gât, unde sunt gâlcile".

24. De gâlşi

O făcu ţâgna noo fişori.
Într-o dzî le-o făcut,
Într-o dzî la oaste le-o pornit.
Ş'din noo o pierit una
Ş-o rămas opt.
Din opt o pierit una
Ş-o rămas şăpte.
De la şăpte-o rămas şăsă.
De la şăsă o rămas şinşi.
De la şinşi o rămas patru.
De la patru-o rămas trei,
De la trei o rămas doo.
De la doo-o rămas una.
Aşe una,
De şudă şî de năcaz,
Şî de scârbă mare
Rădăşina i-o săcat
Ş-o rămas cât un şir de mac,
În patru deschicat.
Crăpe oichii cui o deochet.
De-a hi mirare,
De-a hi strâgare,
De-a şi mânie mare,
Din mânie,
Din năcaz,
Din scârbă
O să crăpe.
Să rămâie
Cât un hir de mac
În patru deschicat.

Inf.: Domnica Murguleţ
Culeg.: Şt.C.

DE HUDMĂ

„Să îmflă gâtu or la om, or la bou. Descânţ cu fusu şi zâci: (vezi textul 25). Zâci de noo ori în trei zâle, de trei ori pe zâ".

25. De udmă

Udmă, udmuşoară,
S'duşe-n valea adâncă,
Să beie apă tulbure,
S'te-ntinz la soare
Să te usuşi ca o şicoare.

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.

„Faci la gât ca gâlca". Descântă hudma – învârtind fusul în jurul ei, în timp ce spune de trei ori vorbele: (vezi textul 26).

26. De hudmă

Hudma, modâlga
Ncalecă pe-o drugă
Ş 'să duşe la Marea.
Chiere şî răschiere.
Ş'nu rămâne de leac
Niş cât un hir de mac.

Inf.: Ileana Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

„Faşi la ureichi nişte gâlşi. Descânţ cu fusu: (vezi textul 27). Vorbele se spun de noo ori".

27. De udmă

Udmă pişte udmă,
Ncalică pi drugă
Şî du-te la Marea
Şî te usucă ca şicoarea.

Inf.: Tudosia Dumitrache-Socol
Culeg.: Şt.C.

DE JOLNĂ

„S'faşe aşa bubă la gât, la doghitoc, la om, la copchii. Faşi noi (cercuri) în şenuşă cu fundu păharului de noo ori. Iei noii cu vârvu cuţâtului de trei ori câte trei şî-i pui în apă şî descânţ cu cuţitu". Se spun vorbele din textul 28 de trei ori. „Stinji tot acolo noo cărbuni şî dai jitii de be. Aista descânţ noo dzâle, da câte trei dzâle-n săptămână. Îl încechi luni şî marţi, descânţ şî niercuri. Şî dacă viedz că nu trece în noo dzâle apoi descânţ în trei luni de dzâle câte noo dzâle. Şi cân s'chişcă lunina, nu când creşte lunina. Că apăi creşte şî jolnoaica. Da dacă descânţ cân'scade lunina, apăi scade şî jolnoaica".

28. De jolnă

O pornit jolnoaica,
Cu noo fete.
Şî s-o dus unu
Şî apoi s-o dus doi,
S-o dus trei,
S-o dus patru,
S-o dus şinşî,
S-o dus şăsă,
S-o dus şăpte,
S-o dus opt,
S-o dus noo
Şi n-o vinit nişiunu.
Jolnoaica s-o-nfocat,
Din rădăşini o săcat,
Cucoşu-n prag o cântat.
Jolnoaica o săcat.
N-o rămas niş ca un şir de mac.
Curată,
Luninată
Ca maic'sa şi-o făcut-o.

Inf.: Anica Ciubotariu
Culeg.: Şt.C.
27-7-1931

„Faşe on doghitoc sau on om o bubă la gât şî să năduşe şî moare. Să ung deştele cu untură ş-o freşi aşa ia ş-o descânţ". Spui vorbele din textul 29. Vorbele se spun de nouă ori „în raz" (o dată). „Să descântă marţa cân'ie lună noo, niercuri şî joi. Şî iar aşa până-n trei săptămâni". (El şi-a vindecat un băiat).

29. De jolnă

Jolnă, jolnoaică,
Ai făcut noo copchii
Şi i-ai crescut
Şî la oaste ai trimăs.
Ş-ai trimăs noo
Ş-au vinit opt;
Ş-ai trimăs opt
Ş-au vinit şăpte;
Ş-ai trimis şăpte
Ş-or vinit şăse;
Ş-ai trimis şăse
Ş-or vinit şinşi;
Ş-au dus şinşi
Ş-au vinit patru;
Ş-au dus patru
Ş-au vinit trei;
Ş-au dus trii
Ş-au vinit doi;
S-au dus doi
Ş-au vinit unu;
S-au dus unu
Ş-au vinit nişiunu.
Ptiu – amu s'cheaie
Şî să rămâie... (cutare) curat
Luninat
Ca maic'sa şe l-o născut.

Inf.: Constantin Dodonu
Culeg.: Şt.C.

DE JUNGHI

Se descântă cu fuior de cânepă. Înainte de a spune descântecul, îl suceşti la spate „ca s'hie de leac (aşa o videam pe mama)". Apoi începi s-o înnozi şi spui: (vezi textul 30a). Cui descânţi „o stucheşti între oichi de trei ori". Se fac aţei nouă noduri. Aţa o legi în cruce pe locul unde e junghiul şi o porţi trei zile. Apoi o arunci în pârâu: (spunând textul 30b).

30a. De junghi

Ari şî borăneşti
Ş-o samini,
Ş-o tocheşti.
Ş-o aduşi acasă
Ş-o baţ
Ş-o meliţ,
Ş-o rajili,
Ş-o cheptini,
Ş-apo perii,
Ş-apo pui în furcă
Ş-o toarşe.
Îi leg junghiu
Din coasta care-o doare
Sî-i şie de leac.

30b. De junghi

S'ducă rău di la mine
Acolo-n pârâu.

Inf.: Arghira Dumitriu
Culeg.: Şt.C.
27-7-1931

„Pui, faşi aţa de cânepă, o suşeşti îndărăpt cu stânga. Nu din furcă. Ţâi fuioru-n mână (ţâi fuioru-n mâna dreaptă). Când spui descântecul (vezi textul 31a) faşi noo noduri. Ş-apăi leji junghiu-n cruşe, când zâci: (vezi textul 31b – „Stăi junghi s'te leg"). Ş-o porţ trei dzâle şî la trei dzâle apăi lepezi la răscruce, aţa. Munca cânepii-i junghiu. Aşa iel te-ntoarşe-n toate părţile. Cât ca cânepa,

muncă gre pe lume, nu-i! După ce-am făcut nodurile, descânţ aţa-n apă nenşeputâ şî-l descânţ. Şî apă de-aşeia be şî s'spală că de-amu aţa-i descântată".

31a. De junghi

S-o sculat... marţ dimineaţa,
Şî s-o pornit pi cale, pe cărare.
Şî la jumata di cale,
S-o-ntâlnit cu junghiu-nfocat.
Şî l-o săjetat.
Iel o prins a plânje
Ş-a să văicăra.
Nime nu l-o vădzut,
Nime nu l-o audzât.
Numa Maica Preşista din şeri
L-o vădzut
Şî l-o audzât.
Pi scări de aur s-o scoborât,
În cârjă de-arjint s-o sprijinit.
Şî la... o vinit
Şî l-o-ntrebat:
– Şe te văicăredz?
– Mă văicăredz
Că m-am sculat marţ dimineaţa
Şî m-am pornit gras şî frumos
Pe cale, pe cărare.
Şî la jumata de cale,
M-am tâlnit cu junghiu-nfocat
Şî m-o săjetat.
– Nu te plânje, nu te văicăra!
Du-te la Maria!
Ia cu gura te-a descânta,
Şî cu cânepă te-a lega.

31b. De junghi

M-am pornit la arat
Şî la semănat.

(Stăi junghi s'te leg)
Am cules-o, am legat-o,
(Stăi junghi s'te leg)
Am tochit-o,
(Stăi junghi s'te leg)
Am bătut-o,
...
Am meliţat-o,
...
Am răjilat-o,
...
Am cheptănat-o,
...
Am periet-o;
...
Am tors-o,
...
Am şuşit-o
...
Am răschiet
...
Am zolit,
...
Am depănat;
...
Am ţăsut,
...
Am ghilit,
...
Am făcut val;
...
Am rupt-o
Şî junghiu l-am legat.
Şî Mărioara cu gura a legat
Şî pişte Marea Neagră am svârlit.
Şî ... o rămas curat
Şî luninat

Ca Maica Preşista şe l-o lăsat,
Ca mă-sa ce l-o făcut.

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

DE NĂJIT

„Cu călchiiu îl încunjuri la ureiche de trei ori (spunând textul 32). De trei ori dzâci. În orice timp". Se descântă şi vitele – „vaca s'năjeşte la ţâţă".

32. De năjit

Fuji năjite,
Pricăjite,
Fuji că vine
Un urs ne-npuns.
Cum te-ajunje,
Cum te-mpunje.

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26-7-1931

Descânţi pe ureche cu baligă de vacă din „dzua cruşii". Adică, baliga de vacă trebuie să fie strânsă în ziua Crucii. O ţii lipită undeva pe o căsoaie – ori la gard – unde este loc curat. Vorbele (vezi textul 33) le spui de câte trei ori pe zi – timp de trei zile – în orice timp al zilei.

33. De năjit

La fântâna lu Iordan
Sunt trei fete de jâdan:
Una-ncui
Una descui
Să rămâie leac şî sănătate.

Inf.: Ileana Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

„Cân s-înflă urechea". Cel pe care-l doare urechea e culcat jos. Descântătoarea umblă cu călcâiul de la picior în jurul urechii în timp ce spune de nouă ori descântecul (vezi textul 34).

34. De năjit

Fuji năjite,
Pricăjite,
Că te-ajunje
Călcâi de fată mare.
Cum te-ajunje,
Cum te frije.
Să rămâie curat,
Luninat
Ca mă-sa şi l-o făcut
Ca Dumnezo Sfântu ş-o născut.

Inf.: Irina Cojocar
Culeg.: Şt.C.

DE ORBALŢ

„Pe cap cu cosoru, faci-aşa tăt în jos, ca s'ducă rău-n jos. Şe nevoie să ducă în sus". Spui vorbele textului 35. De trei ori. În orice zi.

35. De orbalţ

O purşes noo fraţ
Cu noo bărdz,
Cu noo topoare,
Cu noo dălţ,
Noo sfredele.
Ş-o purşes s'taie
Măru roşu din drum.
– Nu tăie măru roşu.
O tăiat orbalţu.
Din creştitu capului,

Din faţa obrazului,
Din svârcurle nasului,
Din rădăşinile măsălilor.
Cu topoare l-o toporât,
Cu sfredel l-o sfredeluit,
Cu bărdzâle l-o bărdzăluit,
Cu şirisău l-o şerăsuit
Şi cu sfredelu l-o sfredeluit.
Ş-o rămas curat,
Luninat
Ca mă-sa şe l-o făcut.

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26-7-1931

„Te doare-o parte de cap cu masăle cu tăt". Informatoarea descântă de orbalţ. Ţine cuţitul în mâna dreaptă şi dă – încet – cu el pe frunte în jos tot timpul cât spune descântecul (vezi textul 36), pe care-l repetă de nouă ori. Pentru ca descântecul să aibă leac, trebuie să ţi se mai descânte în acelaşi mod şi în cele două zile imediat următoare. E bine să descânţi oricând – dar mai cu seamă spre seară, când soarele dă în asfinţit – pentru ca durerea să coboare şi ea.

36. De orbalţ

La pădurea mare,
Cu toporu mare,
Tai copacu mare,
Din creştetu capului,
La Marea Neagră-l duci.
S'rămâie curată,
Luminată
Ca Maică-sa şi-o făcut-o.
Ca roua de soare,
Ca spuma de mare.

Inf.: Ileana Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

„Descânţ în făină de păpşoi. O prăjeşti în tigaie-n săc. Ş-o pui apăi la falca un'te doare. Întâi descânţ cu cuţâtu, ş-apăi făina o pui cân te culşi, aşă. Trei dzâle descânţ şî de trei ori dzâşi". (Când descântă cu cuţitul spune de trei ori descântecul – vezi textul 37).

37. De orbalţ

Orbalţ rosunjiu
Şî stricuşâu
Din fălşile omului
L-am loat,
În codri pustii
L-am aruncat.
Din dinţâi lui,
Din măsălili lui,
Din capu lui.
La dealu nant,
La malu rotat,
L-am aruncat.
Cu barda l-am bărduit,
Cu toporu l-am toporât,
Cu mătura l-am măturat,
În codru pustâi l-am aruncat.
Iel o rămas
Curat
Şî luninat.

Inf.: Anica Ciubotaru
Culeg.: Şt.C.

Informatoarea spune vorbele descântecului (vezi textul 38) o dată, în timp ce mestecă cu acul în „chişleag". Apoi leagă „chişleagu" într-o basma şi-l pune la capul celui bolnav. „Chişleagu scoate focu di la cap".

38. De orbalţ

Orbalţ din cap,
Orbalţ din sprânşene,

Din ochi
Din gură
Din toate cheeturelili,
Din toate osâşoarili.
O făcut Sfântă Măria o masă
Mândră şî frumoasă
Ş-o chemat tăte râioasăle,
Tăte bubele
Ş'tăte zgândoajăle.
Numa pe orbalţ nu l-o chemat.
Orbalţu de şiudă şî de năcaz,
Rădăşina i-o săcat.
O rămas cât un şir de mac,
În patru deschicat.
Crăpe oichii cui o deochet.

Inf.: Domnica Murguleţ
Culeg.: Şt.C.

Descânţi „pe cap – cu cuţât". Spui vorbele din textul 39. „Dacă nu ţ-a şi lene, spui de trei ori. Dacă ţ-a şi, apăi numa o dată".

39. De orbalţ

O purşes noo fraţ
Cu noo lopăţ,
Cu noo dălţ,
Cu noo sfredele,
Cu noo mături.
– Unde vă duşeţ, noo fraţ?
– Ne duşem în nijlocu drumului
S'tăiem măru roşu.
– Nu tăieţ, mă fraţ, măru roşu.
Tăieţ orbalţu din creştitu capului (lu cutare)
Cu toporu li-ţ tăie,
Cu barda li-ţ bărdui,
Cu sfredelu-ţ sfredeli,
Cu mătura veţ mătura,
Cu lopata veţ arunca

Peste Marea Neagră.
Marea Neagră s-a deschica
Şî orbalţu (cutăruia) acolo s-a vindeca.
Ş-a rămânea curat
Şî luninat
Ca maic-sa şi-o făcut-o.

Inf.: Maria Zaharia Vizdoagă
Culeg.: Şt.C.
26-7-1931

DE PĂR

„Te-mpunje durerea la o mână. Descânţ cu busuioc din grădină, dacă-i vară; dacă-i iarnă-l iei di pi coardă, iei o steblişoară şi şerbi o oală cu apşoară cu leşie şi pui busuiocu ş-apoi torni într-o strachină şi descânţ cu busuiocu". Spune vorbele din textul 40 de trei ori. Se descântă în orice zi şi în orice moment al zilei.

40. De păr

S-o-nsunicat,
S-o mânicat... (cutare)
Şi s-o pornit la grădină.
Ş-a plecat o steblă de busâioc
Ş-o mărs
Marcu cu Mărculeasa,
Ursu cu Ursoaica,
Şonchioiu cu Şonchiuleasa.
Şi s'cheaie
Să răscheaie:
Junghiurle
Săgetăturile
Împunsăturile
De la... (cutare).
Să rămâie luninat
Şî curat
Ca Dumnidzău

Şî l-o lăsat.
Ca mama lui şi l-o făcut.
Inf.: Raveca Dorii
Culeg.: Şt.C.

Păr = bubă. „Duc'să pe pustii! Dac'coş într-o vinere or torşi, apăi faşi păr. Descânţ în frundze de păr. Fierbi frundze cu calapăr şi dzâşi: (vezi textul 41)". Vorbele se spun de trei ori. Se descântă oricând.

41. De păr

Păr de lup,
Păr de câine,
Păr de om,
Păr de vită.
Ieş păr din osu lu...
S'rămâie curat,
Luninat
Ca maic'sa şe l-o făcut
Ca popa şe l-o botedzat.
Ca Mnezo şe l-o lăsat.
Inf.: Arghira Dumitriu
Culeg.: Şt.C.

DE CEL PIERIT

„Nu-i plaşe brânză şî iesă pe trup bube, or pe faţă. Descânţ în sămânţă de cânepă – o mânuţă. Le pui într-un pahar. Şî pe urmă o chisază sau o rumegă-n gură şi toarnă apă şi dzâci: (vezi textul 42)". Descântecul se spune de două ori. – „Că-l întorşi, vine de-l întorşi. Chiar doctorii trimete pin babe. Cu cânepa aşa-l unji pe faţă. Poţ să descânţ şi în smântână şi în raichiu". Acelaşi procedeu.

42. De şeal perit

S-o-pornit noo lupchi
Din noo câmpchi;
Noo lupchi

Din noo lunşi;
Noo lupchi din noo codri,
Mieunând,
Schieunând,
La măr di bulgariu
Să-l mănânşe.
Nimi n-o audzât
Nimi n-o vădzut.
Numa Maica Domnului,
Din poarta şeriului
I-o şi audzât
Şî i-o şi vădzut
Şî i-o şi-ntrebat:
– Unde vă duşeţ, voi, noo lupchi
Din noo cânchi?
Noo lupchi din noo lunşi?
– Ne duşem la măru bulgariu,
Să-l mâncăm.
– Nu vă duşeţ să-l mâncaţ,
Că ie măr uscat.
Da duşeţ-vă la... (cutare)
Şi-i mânca şeal pierit
Să rămâie curat şi luninat
Ca din trupu mâni-sa lăsat.

Inf.: Alexandra Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.
25-7-1931

„Descânţ în smântână, în julfă (din sămânţă de hlăndan, kisat şî şert). Descânţ cu cuţâtu". (Se spun vorbele din textul 43 de trei ori). „Ăl descânţ tot noo dzâle – da-l descânţ şî-n raichiu. Cu smântâna să unje pe faţă. Sau julfa, sau cu rachiu, iar să unje pe faţă".

43. De şeal pierit

S-o pornit şel pierit,
Pe cale,
Pe cărare

Văicărind,
Olicăind.
L-o loat din dinţ,
Din oichi,
Din trupu lui,
Din sânjile lui.
Şi şeal pierit s-o-nfocat,
Din rădăşin-o săcat,
De la oasăle lui s-o uscat.
Şî iel o rămas
Curat,
Luninat
Ca maică-sa şe l-o făcut.

Inf.: Anica Ciubotariu
Culeg.: Şt.C.

DE PLÂNSORI

„Când plâng copchiii, noaptea. Când dă soarele la asfinţât, iei baligă de cal de pe drum, trei, şi faşi de trei ori în juru capului băietului". Spui de trei ori: (vezi textul 44). Balega o asvârli peste capul copilului spre asfinţit.

44. De plânsori

Soarele după deal
Şî plânsorile-n baligă de cal.

„Ş-aminterea faşi la pădure. Te uiţ la pădure, sara, când s-aprind luminile. Descânţ (vezi textul 45) tot cu măliguţă ş-o azvârli cătră pădure. De trei ori, de câte ori spui şi vorbele".

45. De plânsori

Mam'Pădure,
Ai şî ne-om cuscri.
Na-ţ strânsu şi plânsu
De la băietu nieu

Şî dă-m odina şi somnu
De la păsărle tale.

„Ieş c-o bucăţică de măliguţă, afar, noaptea şi vedz o lunină la altă casă şi dzâşi aşă: (vezi textul 46)". Vorbele se spun de trei ori. Dai cu mămăliga în jurul capului copilului şi apoi o azvârli „pişte capu copchilului la lunina şeaia".

46. De plânsori

Du-te... la lunina şeia
Şî-ncăldzăşte mânuţăle,
Şî tălpuţăle.
Şî ie hodina şî somnu
Şî leapădă strânsu şî plânsu.
Şî vin la mama acas
Şî te-i culca.

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

DE POCITURĂ

„Mergi pe drum c-o trăsură cu cai slaghi, să uită un om care ie întors de la ţâţă şi calu cade la pământ. Dacă-l deschinţ peste cap, dacă ie pe câmp iei apă-n gură, sufli pe cap şi pi dată să-ndreaptă". Spui vorbele din textul 47a. Se descântă de pocitură cu cuţit sau ac în apă ne-ncepută. Se poate descânta şi stingându-se cărbuni în apă. Dacă eşti la un drum, poţi descânta şi numai cu cuvintele. Vorbele se spun de trei ori. Sufli peste cap. „Acasă, stinji nouă cărbuni". Spui vorbele şi speli calul. Apa rămasă o svârli pe par rostind textul 47b.

47a. De pocitură

Iată, iată şi frumoasă
Sunt ieu, Mama Angheluşa,
Care ştie or ce ceasuri de doftorie
Chiar şî dracu peste fire.

Nici cel mari, cornorat,
Nu-i ca mini de-nvăţat.
Ştiu a face casă buni,
Ştiu a strâca de minuni.
Cu dobitocul meu ce s-au tâmplat.
De-a fi de pocitură
Di fimei
Sau de bărbat,
Viderile să-i peaie din cap,
Dobitocu meu să sănătoşeză,
Ca cum o fost dintâiaş dată,
Care de la Mnezo lăsată.
Să-i cheaie durerile lui
Din sfârcurle oasălor
Şî din creştetu capului,
Din viderea oichilor
Şi din tot trupu lui.
S'rămâie luninat
Şî curat,
Ca mă-sa şe l-o fătat;
Ca Mnezo şe l-o lăsat.

47b. De pocitură

Rău de pe capu doghitocului meu
S'ducă pe capu parului.

Inf.: Constantin Jeverdan
Culeg.: Şt.C.

Stingi în apă nouă cărbuni aprinşi, pe rând trei câte trei. De fiecare dată, când stingi trei cărbuni spui descântecul de mai jos: (vezi textul 48).

48. De pocitură

La poarta raiului
Sunt trei surori:
Una cântă

Ş-una plânje.
Ş-una descântă di deochi.
De-a şi deochiat de bărbat
Să-i crăpe boaşăle,
De-a hi di fimeie
Să-i crăpe ţâţăle,
Să-i curgă laptele,
De-a hi de fată mare
Să-i chice păru din cap,
S'rămâie chelboasă.
Să rămâie curat,
Luninat,
Ca Dumnezău şe l-o lăsat.

Inf.: Tudosia Dumitrache Socol
Culeg.: Şt.C.

DE PUŞCHE

Acest dialog-descântec se repetă de trei ori. El se spune când se face pe vârful limbii o beşicuţă, o „puşche". Vezi textul 49.

49. De puşche

– Am făcut o puşche.
– Când?
– Amu.
– Amu să şi cheaie
Să răschiaie,
Ca spuma mării.

Inf.: Ana Luca
Culeg.: E.T.

„Faşi pe limbă o bubă şi dzâşe că ie puşche. Şî ie descântec".

Inf.: Maria Musteaţă
Culeg.: Şt.C.

DE CEI RĂI

„Doare-n pântişe pe om, jită... Descânţ în borş, jita. Cu cuţât şî cu cútie (care ascuţ coasa). Da copchiii şei mititei, apăi îi descânţ în ţâţă, de la mama lui, tot cu cútiea şî cu cuţâtu. Spui de noo ori şi tot trei dzâle: (vezi textul 50)".

50. De aşei răi

S-o pornit călugărei,
Cu cărţâle subţâoară
Şî s-o dus la... (cutare)
Şî i-o loat pi şei răi:
Din pântişe,
Din rândză,
Din maţă,
Din cheiturile trupului,
Din pântişelu lui,
Din inima lui.
Ş-o rămas curat.
În codru pustâi i-o aruncat
Ş-o rămas curat
Şî luninat
Ca maică-sa şe l-o făcut.

Inf.: Anica Ciubotariu
Culeg.: Şt.C.

DE RÂIE

Se descântă în untură de porc cu acul de cusut. Spui vorbele de câte nouă ori pe zi, timp de nouă zile (vezi textul 51). Cu untura, astfel descântată, ungi râia.

51. De râie

S-o-nsânicat,
S-o mânicat,

Pe cale, pe cărare, Nataşa.
S-o dus pă vânat,
Ş-o prins o vacă neagră,
Ş-o tăiat-o,
Ş-o făcut bucate,
Să facă bal.
Ş-o chemat pi toate bubili
Şi buboaili.
Da jupâneasa râia n-o chemat-o.
Da ie s-o mâniet
Şî s-o-mbârzoiet.
Din vârf s-o uscat
Din rădăşin-o săcat.

Inf.: Tudosia Dumitrache Socol
Culeg.: Şt.C.

DE SOARE-N CAP

„Aduci apă ne-ncepută, până nu răsare soarele şi nu vorgheşti cu nimene; şi tomi apa-ntr-o straichină şi te duşi la trunchi une s'taie lemne şî iei noo surşele şî te-ntorşi cu schinarea la răsărit. Şî iei cu mânule apă din straichină şî dai pe faţă şî spui aşa: (vezi textul 52). Şî-n timpu şeala, iai o surşică şi-o arunşi aşa peste cap. Şî dzâşi aşa de noo ori şî de noo ori s'chiamă dai cu apă reşe pe faţă şî surşica piste cap o arunşi".

52. De soare-n cap

Apă-n cap
Şî soarele după deal.

Inf.: Olga Samson
Culeg.: Şt.C.
24-7-1931

DE SPERIAT

„Dacă ie o fimeie bolnavă rău di spăriet, atunşea s'duşe la trii fimei de nu ştiu una de-alta. Ş-aşela descântic îi di leac. Descântă una trei dzâle, una trei ş-alta trei într-o lună. Care au parale. Care nu, ş'cu una s'mulţăneşte. Descânţ cu mătură loată din mătura cu care să mătură la biserică, şî cu şer găsit, legate cu aţă roşie, s-aduje sânjele. Pe schinare descânţ cu raichiu, cu andreică (de faşi colţuni). Spui vorbele (vezi textul 53) de trei ori. Marţa cân s'mântuie lumina c-atunşi îi mai de leac, că s'mântuie-apăi rău. Descânţ cân s'mântuie luna, trei dzâle la rând. Ş-apăi iar când să mântuie luna. Dacă vrea, noo dzâle. Da, dacă să-ndreaptă, apoi numa-ntr-o lună. Întâi descânţ pe spinare cu măturiţa, ş-apoi cu rachiu. Ş-a treia oară iar cu măturiţa".

53. De spăriet

O purces pe cale, cărare,
Cu glas mare.
La jumata de cale, cărare,
O-ntâlnit-o şas rău cu spăriet.
Sânjili i-o supt,
Carnea i-o mâncat-o.
Ia să nişălă (văicări).
Nimi n-a vădzut-o,
Nimi n-o audzât-o.
Maica Precista din Porţâle Railor
S-o coborât
Ş-o-ntrebat-o:
– Şe te nişălez,
– Şe te văicărez?
– Cum nu m-oi nişăla,
Cum nu m-oi văicăra.
C-am purces pe cale, cărare,
Cu glas mare.
La jumata de cale, cărare
M-o-ntâlni'şias rău cu spăriet.

Sinjile ni-o supt,
Carnea ni-o mâncat.
– Du-te la Zoiţa
Şî ţ-a loa:
Din faţa obrazului,
Din svârcurle nasului,
Din rădăşinile măsălilor;
Din dos,
Din faţă.
Şi cu mătura te-a mătura,
În Nistru te-a cufunda
Şî tu-i rămânea
Curată
Luninată
Ca mă-ta şe te-o făcut
Şî ca Mnezo Sfântu şe te-o lăsat.

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26-7-1931

Pune rachiu într-un pahar şi-l mestecă cu o bucăţică de mătură şi o bucată de fier de găsit. În timpul acesta, spune de patru ori descântecul (vezi textul 54). După aceea descântă pe spinare spunând încă de cinci ori acelaşi descântec. Rachiul astfel descântat trebuie băut timp de nouă zile.

54. De spăriet

S-o pornit un om negru,
C-un cal negru,
Cu cânii negri
Şi cu hainele lui tăt negre,
Să bată uşâle la codru.
Şî lupii din câmp.
Şî nimeni n-o vădzut pe dânsu.
Numa Sântă-Măria,
Maica lu Dumnedzău
L-o-ntâlnit

Şî l-o-ntrebat:
– Un'te duci?
– Mă duc să bat uşâle codrului
Şî lupchii de pe câmp.
– Nu te duce să baţ uşâle codrului
Şî lupchii de pe câmp,
Da du-te la...
Şî bate iei şas rău cu spăriet,
Şas rău cu zburătoare.
S-au spăriet de lup, de om, de câine, de jite...
De tăte şelea s-au spăriet.
De zî, de noapte.
Şî-l bate
Şî-l scoate,
Şî-l trimite să să ducă
Peste noo mări,
Peste noo ţări.
Une bou nu buhăieşte
Nici porcu nu grohăieşte.
Da... să rămâie
Curată,
Luminată,
Ca Dumnedzău Sfântu ce-o lăsat-o
Şî ca maică-sa şe-o născut-o.

Inf.: Ileana Mihailovici
Culeg.: Şt.C.
22-7-1931

DE STRÂNS

„La strâns zâci to'cuvintele de la spăriet, da amesteci pe Samca cu Sămcoiu (vezi textul 55). De trei ori – trei dzâle".

55. De strâns

Te-o-ntâlnit
Samca cu Sămcoiu.

În braţă te-o loat,
Gios te-o trântit,
Ghem te-o făcut.
Andrelele ţî le-o strămutat,
Dzî de moarte ţ-o pus.
Du-te la Zoiţa
Să-ţ ieie:
Din rărunchi,
De subt rărunchi;
Din unghii
De subt unghii;
Din jenunchi
Subt jenunchi;
Din inimă
Subt inimă.
Şî-i rămânea curat
Ca mă-ta şe te-o făcut.

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.
26-7-1931

Se descântă de strâns mai cu seamă copiilor – iarna – când răcesc uşor. Descântă cu ac de cusut – obişnuit – în „ţâţă" (laptele mamei copilului) – dacă acesta e mic – sau în lapte obişnuit dacă copilul e mai mare. Vorbele (vezi textul 56) le spune de trei ori.

56. De strâns

Strânsu cu Strânsoiu,
Ochiu cu Ochioiu,
Samca cu Sămcoiu,
Noodzăci şî noo de-ncheeturi,
Noodzăci şî noo de osşoare,
Pişte Marea Neagră le-am aruncat.
S'rămâi curată,
Luninată
Ca Mnezo ş-o lăsat-o,

Ca maic-sa ş-o făcut-o,
Ca popa ş-o botezat-o.

Inf.: Ileana Cheptănaru
Culeg.: Şt.C.

Când îi doare pe copii pieptul, ea ia hârtie de la copil, o scrie acolo la copil şi i-o citeşte de trei ori în trei zile – o dată pe zi. Mama aprinde lumânare şi tămâie şi ea citeşte „cărtişica". Citeşte textul (vezi textul 57) pe care-l scrie pe hârtie (aceasta este cărticica). Textul e luat dintr-o „Epistolie a Maicii Domnului nostru Isus Hristos" pe care o are „de la rus" – scrisă cu litere slavone. Această carte a cumpărat-o acum 11 ani de la un „lipovan". A sfinţit-o la biserică de Paşti, „cân'sfinţăşte priotu pasca". Textul cu care face cărticica l-a citit ea singură şi l-a socotit bun de descântat de „strâns". Face cărticele de vreo opt ani. (Şi are leac, căci ea e fată nemăritată). „Tăt satu vine aici. Dă şinşi lei, de şitit – or cât îl lasă omu inima". Pe hârtia pe care-a scris face chipul „Avizuha" (cea care „strâcă pieptul copiilor"). „Copchilu pune cărticica la chept ş-o ţâne trei dzâle".

57. Cărticica de strâns

„Numele Tatălui ş-al Fiului ş-al Sfântului Duh, Amin.

Io, Sfântul Arhanghel Mihail, Voivodu oştilor cereşti, pogorând Muntele Ierionului, întâmpinat-a pre Avizuha (strâcă cheptu copiilor) – aripa Satanei. Şî iera foarte groaznică. Părul capului iera până-n călcâi. Şî mâinile iei iera de fier; şî unghiile la mână şî la picioare ca la saşere. Şi ochii ca stelele.

Şi întrebat-o Arhanghel Mihail: de unde vii, tu duh necurat? Şi încotro merji? Cum ţî ieste numele tău?

Iară ieu am dzâs: Sunt Faşca Avizuha, aripa Satanii. Şî ieu mă duc în Vifliém unde am audzât că vre să nască Isus Hristos ghin Maica Fiţioară Maria. Şî mărg să o smintesc pre dânsa. Atunşea Arhanghel Mihail o loat-o de părul capului, s-o băgarea în laţ de fier. Şî i-o pus paloşul în coastili iei.

Ş-o bătut-o foarte tare. Ca s'spuie toate neşteşugurle. Iară ieu am dzâs: Mă fac zgraiuri (o jivină) şî broască, şî

cioară şî porumb şî muscă şî painjin, săjată groasnică. Şî aşă intră pin casăle oaminlor de-mbolnăveşte bărbaţii şi fimeili; şi prunşii i-omor în pripă şî ieu am noospreşe nume: întâi mă cheamă Vestiţa, a doilea Năfodora, a treilea Solomia, a patrulea Sâlina, a şânşelea Licojda, a şăsâlea Avizuha, a şăptilea Scarmila, a oplea Miha, noolea Lipiha, zăşelea Gripa, unsprezăşilea Slaua, doosprezăşe Nacatuţa, treisprezăşea Ataua, paisprezăşilea Hubiba, şinsprezăşlea Huba, şaisprezăşe Ghióna, şăptisprezăşe Isprava, noosprezăşe (sic!) Tihina.

Şi unde sunt acestea numi ali mele scrisă şi chipul meu, de-aceea casă nu mă pot apropia de şăptizăşi hotare de loc.

Atunşa ia o dzâs: Arhanghel Mihail, iată îţ spun ţâie şî-ţ dzâc şî te leg cu numele Domnului nostru Isus Hristos; Dumnezăule s'n-ai putere-a te propia casâli robilor lui Dumnezău. (Acum spui numele tatălui, mamei şi copilului). Niş dobitoaşele, niş de chişligu lor. S'te duşi în munţâi pustâi une oamini nu lăcuiesc şi cucoşii nu cântă.

Ş-acolo să-ţ fie lăcuinţa ta în vecii. Şî iară te jur cu numele Domnului Isus Hristos şî cu pre curată Maică, pururea Ficioară Maria şi cu doispreşe prooroşi şî cu trei sfinţ arhirei: Vasâli cel Mare, Grigori Bogoslovu şi Ion Zlataust. Şî cu Maftei şî Luca şî Marcu cu cei patru vanghilişti şi cu cei trii sute opsprăzăşe părinţ di la Nichia şî cu Sfântul mare Mucinic Gheorghe şî Sfântului Dumitru, ierarhulu Neculai. Şî cu Ion cel Nou di la Suceava şî cu toţ sfinţâi cuvioşâi şî cuvioasăle şi cu muceniţâi şi cu toţ sfinţâi, rugaţi-vă naintea lui Dumnezău pintru pruncu său. Să dăruiască sânătate todeauna, acum şî pururea şî în vecii vecilor Amin". (citit din „Epistolie" de Vera Dângă şi scris sub dictare)

Inf.: Vera Dângă
Culeg.: Şt.C.
27-7-1931

DE ŞARPE

„Sî descântă cu trei verjele de-aluni de-o vară şî apă ne-nşeputâ şi dzâşi: (vezi textul 58). Dzâşi de trei ori. Speli cu apa, rana“.

58. De şărpe

Iestiţă de prestiţă,
Şărpile de pieliţă,
Osu de carne,
Carnea de măduhă;
Şine-o adus vestea
Şărpele s'crăpe.

Inf.: Andrei Badiu
Culeg.: Şt.C.
25-7-1931

Se pun trei vergele de alun de o vară în apă neîncepută. Se descântă cu vergelele (vezi textul 59); apoi se unge cu apa descântată rana celui muşcat.

59. De şarpe

Ieştiţă di pestiţî,
Şărpile-i di peliţă,
Carnea-i di os,
Osu-i di măduhă,
Şine o adus veste
Şărpile să crepe.

Inf.: Andrei Badiu
Culeg.: E.T.
16-7-1931

Când l-a muşcat pe cineva şarpele, vine la ea cu o cănuţă cu apă din fântână şi ea se duce, caută trei vergele de lemn de alun de-o vară (adică toate trei vergelele să fie crescute într-un an) ş-apoi „o ia la descântat“. Mestecă cu beţele în apă şi spune descântecul (vezi textul 60) de trei ori. Cu apa se spală locul muşcat de şarpe.

60. De muşcătură de şarpe

Iediţă,
Prestiţă,
Carnea de pieliţă,
Pieliţa de carne,
Carnea de os,
Osu de măduhă.
Şine-o adus veste
Şărpile să crăpe.

Inf.: Agafia V. Purcel
Culeg.: Şt.C.

DE ŞOPÂRLAJIŢĂ

Vezi DE CIOPÂRLAJIŢĂ

DE TĂTARCĂ

„Te doare-n şăle, în prag (pântece) – sau într-un chişior, sau într-un stinghi. Sau într-un şold. Descânţ cu acu-n rachiu şî spui: (vezi textul 61).

61. De tătarcă

S-o-nsânicat,
S-o mânicat
Noo fete de tătar.
Noo suliţ îndreptate,
Noo aşe-ncordate.
– Unde vă duşeţ voi, fete nebotedzate,
Necreştinate?
– Ne duşem la cânchii mari,
Săpăm copaşii la rădăşină
Şî ierghile la truchină.
– Nu vă duşeţ,
Nu săpaţ:
Nişi ierghile la truchină,
Nişi copaşi la rădăşină.

Duşeţ-vă la... (cutare)
Şî loaţ durerea
Şî tătarca
Şî junghiurli,
Săjetăturli
Ş-împunsăturli:
Din creştitu capului,
Din audzu ureichilor,
Din faţa obradzulu;
Din chiept,
Din schinare,
Din inimă,
Din plămâi,
Din pântişe,
Din prag,
Din stinghi,
Din şold;
De subt jenunchi,
De subt unghi.
Să rămâie luninat
Şî curat
Ca Dumnidzău şî l-o lăsat.
Ca muma lui şî l-o făcut.

Inf.: Raveca Dorii
Culeg.: Şt.C.

Acest descântec (vezi textul 62) se spune în trei zile de-a rândul de câte trei ori: dimineaţa, la amiazi şi seara. Când tătarca este veche, se descântă în nouă zile, de câte trei ori pe zi.

62. De tătarcă

O purşes Maica Domnului pe cale,
Pe cărare;
S-o întâlnit cu nouă tătari.
Ş-aşei nouă tătari
Cu nouă topoară,
Cu nouă bărdzi,
Cu nouă sfredele,

Cu nouă dălţi,
Cu nouă dine,
Cu nouă cuţâte,
Cu nouă cuţâtoaie,
Cu nouă maie,
Cu nouă şiocane,
Cu nouă hârleţe,
Cu nouă sape,
Cu nouă mături,
Cu nouă lopăţ,
Şî i-o întrăbat pă dânşii:
– Unde vă duşeţ voi?
– La dealu Gararimului
Să-l sfărâmăm,
Să-l risichim.
– Nu vă duşeţ acolo,
– Duşeţî-vă la...
Şî-i luaţ tătarca
Din inimă,
De subt inimă;
Din maiere,
De subt maiere;
Din maţă,
De subt maţă;
Din chiept,
De subt chiept;
Din şăle,
Di sub şăle;
Din schinare,
Di sub schinare;
Din jenunchi,
De sub jenunchi;
Din tălchile chişioarelor,
Din creştetu capului,
Din auzu urechilor,
Şî iel să rămâie curat
Şî luninat,

Ca maică-sa şe l-o dat.

Vă duşeţ la dânsa,
Cu topoarăle s-o tăieţ,
Cu bărzile s-o şiopârliţ,
Cu jalăiele s-o jeluiţ,
Cu cuţâtăiele s-o strujâţ,
Cu dălţâle s-o dăltuiţ,
Cu chilele s-o chiliţ,
Cu maiele s-o bateţ,
Cu şiocanele s-o şiocănâţ,
Cu sulili s-o împunjeţ,
Cu cuţâtele s-o tăieţ,
Cu hârleţăle s-o săpaţ,
Cu săpile s-o prăşâţ,
Cu măturile s-o măturaţ,
Cu lopăţâle s-o asvârliţ peşte Marea Neagră,
Iel să rămâie luninat,
Şî curat,
Ca maică-sa şe l-o făcut.

Inf.: Dumitru Socol
Culeg.: E.T.
3-8-1931

DE UDMĂ. Cf. „De hudmă".

DE URSIT. Cf. „De frigări".

Descântece şi vrăji de dragoste şi de urât

DE HORĂ

„Aista se descântă cân mergi la hoară (vezi textul 63). Te speli, te duci curat, cu busuioc".

63. De hoară

Tu, ghişină înflorită,
De la munte coborâtă,
Cu cap de cuc învălită,
Cân'grăieşti
Taftăt croieşti;
Cân'ai râs
Punţ ai frânt
Şi niere ai întins.

Inf.: Andrei Badiu
Culeg.: E.T.
16-7-1931

DE DRAGOSTE CU SĂMÂNŢĂ DE CÂNEPĂ

„Tot ia (Anica lu Sârghie) ne-nvăţa: că, când arde focu-n cuptior, apoi să îmbli di trii ori pinprejuru casâi şî zvârli sămânţă di cânipă-n foc şî dzâşi: (vezi textul 64a). De trei ori zvârli sămânţă şî îmbli pinprejuru casâi. Şî nu te gândi că asta nu-i drept. Noi făşém la un băiet, iera iel cam prost. Ş-aduşé cofeturi. Ş-apăi noi îi făşém: (vezi textul 64b). Şî aiasta-i drept". (Vraja aceasta se face oricând.)

64a. De dragoste

Cum nu stă sămânţa-n foc
Aşe să nu poată [illegible] loc.

64b. De dragoste

Cum arde sămânţa-n foc,
Să-ţ ardă inima după mine.
Inf.: Agafia Anton Purcel
Culeg.: Şt.C.

DE DRAGOSTE CU URSOAICĂ

„Sunt un fel de buruieni – ursoaică – care, dacă fata-i bătrână şî nu sî poate mărita, apăi numa să lă cu ălea de trei ori şî numa sî mărită. Iei ursoaică de pe nirişte – o iei marţa, joia – dzâle de frupt. Încălzăşti apă şî te speli pe cap sâmbătă dimineaţa ca să hie-ntâi, să nu s'laie altili mai năinte. Ş-apăi pi urmă pui buruienile alea sub cap, cum dormi înspre duminică şî jisăz ursâtu. Dacă vrei di grabă s'te mărîţ, faşi trei sâmbete. Le fierbi în apă nenşeputǎ – păn'nu răsare soarili. Şî să nu vorgheşti cu nime. Când o culeji pui pâne şi sare şî spui: (vezi textul 65). Lăutoarea o zvârli duminică dimineaţa tocmai. Şî să te culşi ca să dorni şî s'nu vedi ferastra, c-apăi uiţ şe-ai jisat. Dacă n-al iei pe aşela pe care l-ai jisat apăi samănă cu aşela. Io ieram iubitoare tare şî nu-ş'şe ni-a făcut că m-au urât feteli. Şî mătuşa mi-a făcut de dragoste şî ca cum ai loa cu aur şî te-ai îmbrăca din cap până-n chişoare aşa de-amu tătă lumea să uita la mine ca la şine ştie şe".

65. De dragoste

Na-ţ pâine şî sare
Şî dă-ni leacu tău şeal mare.
Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

DE DRAGOSTE LA ICOANĂ

„În aghiasmă pusă-n vas, sâmbătă sara spre duminecă. Duminecă dimineaţa păn-a nu răsări soarele, te roji la icoane şî spui: (vezi textul 66). Te speli cu apa, o arunci în răsăritul soarelui pe casă, pe-o poiată şî zaci: (vezi textul 67). Faci trei duminici la

rând. Pui o iconiţă cu Maica Domnului deasupra aghiăsmii şeleia, sâmbătă sara, şî fata vine duminică dimineaţa, ia apa, după ce s-a rugat la icoană".

66. De dragoste

Cum nu poţ fără sfânta icoană
Aşa să nu poţ fără mine;
Şî cum nu poate omu trăi fără fereste
Aşa s'nu poată... (cutare) făr'di mine.
Cum luninează fereştile,
Aşa să luninez io naintea lui.
Şi cum nu poţ fără uşă işi afară,
Aşa să nu poată iel bea şi mânca făr'de mine.

67. De dragoste

Să răsaie inima-ntr-însu
După cum răsare soarele
La apa aiasta.
Cum stă steagu la casa cuiva,
Cân'moare şineva,
Şî să niară cu toţâi
Că iaca o murit,
Aşa să răsaie inima-ntr-însu
Cân'm-a vide pe mine.

Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.

DE DRAGOSTE CU „CĂMAŞĂ" DE COPIL

„Ileana lu Bâzgă are gâtiţă de lup şi cui a vre să facă rău, faşe. Nu să mai ţâne la gospodărie nic. Fuje ca cum fuje omu de lup. Mai are şî cămaşă de copil. Sunt copchii care să nasc cu cămeşă (are-o chele-aşa-mbrăcată). Ia dzâşe c-o loat-o de la un copchil al ei. Şî dacă s-a spăla cu cămeşa aşaia, apăi i-e dragă la tătă lumea. Ca cum s-o deschis copilului pe draga lume. Mata dzâşi că-i frumoasă, da ie, nu" (Spuneam eu de Ileana Bâzgă că e femeie frumoasă, Şt.C.). „Ie şărpe,

O loat bărbatu Alinii lu Dână şi trăieşte necununată cu iel (cu Mitea Chiriac). Cu farmişe! Iel o uşis fimeia şî s-o depărtat de ia".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

DE DRAGOSTE CU CĂMAŞA DE CUNUNAT A BĂRBATULUI

„Mărioara lu Musteaţă mi-o şerut cămaşa de cununat a bărbatu-mio că să-m facă să mă iubască bărbatu. Mi-a dat zoi şî i-am pus în mâncare lu bărbatu-mio. Şî-n loc s'mă iubască, mai rău m-o urât. Ia cu cămeşa o făcut di dragoste pintru alta şî pi mini s'mă liniştească... Da cum o fi făcut, nu ştiu".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

DE URSIT

„Io-m fac de ursât ca să jisăz ursâtu-n iast sară; îl jisăz şî pe iel îl doare la inimă şî s'duşe la o babă de-l descântă de ursât" (de durere la stomac).

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.
27-7-1931

DE URSIT CU FRIGĂRI

„Profira Liponti, cân'faşe de ursât, bate frigarea cu şocanu-n vatră şî dzâşe: (vezi textul 68a). Frigarea aşa ie ca de-on cetfert de lung şî ie de-amu are un cap şî-n loc de chişoare doo, are unu, în chip de şurub, şî mâinile tot în chip de sfredel. Şî are şî gios aproape de chişor doo sfredele ca doo mâini. Şî aista-i „bărbat". Da „fimeia" tot aşe-i făcută, da numa-n cap în loc de gâţă (coade) are aşe tot on şier cu belşiug car'spânzură de cap. Şi-o dzâs că le-nşierbântă roşu-n foc şî dacă vra s'facă de dragoste le bate-o dzâs că-nvatră şî apă, cum s'duşe şieru-n vatră, aşe o dzâs că-l arde pe şela la inimă şi vine nebun de-o ia pe şeaia fată. (A văzut la Crăciunoaia). Când le bagă-n apă, apăi dzâşe: (vezi textul 68b)". Olea lu Vanica, care a asistat la convorbire, informează că, atunci când îi fugise ei bărbatul la Coşcodăni (sat), „Crăşunoaia" i-a spus să-i facă frigările.

68a. De ursât

Cum arde focu-n vatră
Aşa s-ardă inima-ntr-însu!

68b. De ursât

Să nu-i dai hodină la aşternutu lui.
Să vie pin pădure fără sânie (putere)
Şi pin sat făr'di ruşâne:
Cu mânile-ntinsă,
Cu gura căscată.
....
S'nu şadă niş cu fete frumoasă,
Niş cu neveste grasă.
Pe toate s'le urască,
Numa pi nevasta lui s-o iubască.

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

DE URSIT CU DUMINICUŢE

Sâmbătă dimineaţa se duce la pădure şi culege de lângă izvor buruienile numite „duminicuţe". Când le rupe spune vorbele (vezi textul 69) de trei ori. Le aduce acasă şi spre seară le pune în apă şi le fierbe. Cu apa aceasta „se laie" cel (cea) care vrea să-şi facă de dragoste – „să-şi facă de ursât". Când se culcă, aceeaşi persoană trebuie să-şi pună sub cap inelele, colţunii, cerceii, pieptenele şi spelcile. Noaptea-şi visează ursitul. Această operaţie se face trei sâmbete la rând.

69. De dragoste

Nu vă ieu buruienele,
Buruienele luninate,
Prea curate,
Nu vă ieu
Niş de-un rău.

Şărpi, şărpişor
Vă ieu de lăut
Să ni s-arate pin jis
Şine ni-a şi di la Mnezău
Ursitu mneu.

Inf.: Raveca Dorii
Culeg.: Şt.C.

DE URSIT LA SOC

„(Profira Liponti) să duşe la soc cu pâne şî cu sare şî faşe noi (rupe snişoage tinere care creşte din copac de-o vară), bate mătănii la icoane, şî le pune-ntr-o oală până n-o sfinţî soarele, într-o sâmbătă sara. Bate mătănii la soc. Iea faşe ca când ar şi de rău: dacă socu ăsta nu faşe poame şî niş jita nu mănâncă şî niş omu. Poama şeaia de boz şine-o mănâncă! – Da s'nu mă spui că ţ-am spus că ia are-o scârbă pe mine! – Aista-i ursâtu! Da nu ştiu şe spune iea la soc. Fata toarnă jiţăle alea pe cap. Şî snişoajele alea le pune su cap. Şî cred că jisază".

Inf.: Fiica Profirei Liponti
Culeg.: Şt.C.

DE URSIT LA LUNĂ

Ştie de la Anica Sârghie. „Zâcea că s'ne facem la lună de ursât, dacă vrem să ştim care-i ursâtu nostru. Ş'ne-nvăţa cum să dzâcem la lună: (vezi textul 70). Mai dzâşé ie, da am uitat. Brâu şeala iera de chedică de la mort. După ce şiatără (spune) la lună, apăi pune brâu sub cap şî i s-arată apăi ursâtu".

70. De ursit

Lună, luninoasă
Arată-ne ursâtu nostru-n casă.
Na-ţ brâu neu
Şî dă-ni frâu de la calu tău.
Să-ncalec pe dânsu
Şî să mă pornesc

Pin pădure fără sănie,
Pin sat fără ruşâne.
De-oi găsî ursitu meu
Şedzând la masă,
Cu ghici de foc să-l ard
Şî să-ncaleşe pi cal
Şî să purşede pi cale,
Pi cărare.
Să s-arate iubitii lui în cale.

Inf.: Agafia Anton Purcel
Culeg.: Şt.C.

„Faşe la lună, la fişiori de mână. Sâmbătă sara – să îmbli tătă dzua-ncălţată cu colţuni şi sara când ai ajuns şi te-ai descălţat şi dacă-i luna plină pi ceri, atuncea iei colţunii-n mână şi striji: (vezi textul 71a). Şi svârli colţunii aşe-n sus. Şi dzâşi: (vezi textul 71b). Cân te întorci acasă, pui colţunii su'cap şi jisădz. Ş-apăi faşi aşa-n trei sări, da to'sâmbăta".

71a. La lună

Sfântă lună,
Sfântă lună!

71b.

Na-ţ colţunii niei,
Dă-ni ursâtu nieu!
Să-l visădz în iastă noapte.

Inf.: Ana Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

DE URSIT CU MĂMĂLIGA

„Când şezi la masă, iei o bucăţică de măligă ş-o-nşiri pe-un băţ, păr la noo bucăţăle la noo mese şî le pui la streaşina casei să stea şase zile. Pe urmă le iei, le pui în colţuni, sara, cânt te descalţi, învălite-ntr-o bucăţică din hârtie. Le pui sub cap; noaptea visezi

ursitu. Şî dimineaţa, dacă-i pâine (se face şî cu bucăţele de pâine) o mănânşi, dacă-i măligă o asvârli la un loc curat s-o mănânşe puii, nu câinii".

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

DE URSIT CU COLAC

„Da mai fac ş-amintrele. Când vine popa cu ajunu, la Crăşun, apăi dai colac şî iei o bucăţâcă, de desubt de la colacu şela şî-l ţâi în gură şî-ţ faşi cruşe şî săruţ icoana şî mâna popii. Ş-apăi, noaptea, o pui într-o băsmăluţă sub cap şî apăi ţî s-arată. Asta am făcut-o şî io".

Inf.: Agafia Anton Purcel
Culeg.: Şt.C.

DE URSIT CU SARE

„Sora mea o logodit cu patru niri. Ş-aşa ia s-o gândit şe să facă. Nu ştié după care s'ducă. Ş-o vinit on moşneag bătrân, de-acolo din sat (Năpădeni) ş-o spus un descântec. Miercuri dimineaţa, cân'te scoli, să-mbraşi o păreiche de şiorapi şî să leji on brâu. Ş-o legătură de sare de brâu. Şî să porţ trei zâle. Vineri sara s-o desleji şi să presori patu care dorni cu sarea. Şî brâu şeala să-l strânji tăt la un loc (chitit). – Da şiorapii şi brâu şi sarea nu să leapădă deloc păr'vineri sara şî aiasta vineri sara şorapii şi pieptinili şi tăt şe lepez, tăt să fie sub cap, acolo, pus. Te rogi lu Mnezo să-ţ arăte nirile tău. Şi ghisăz".

Inf.: Alexandra Martiniac
Culeg.: Şt.C.

DE URSIT CU COCOŞUL ŞI GĂINA

Anica lu Sârghie (care-o murit) şi care ştia să facă vrăji multe de ursit a învăţat-o pe ea şi alte fete când erau tinere cum să-şi facă „de ursât". „Punea o oglindă, jos, răzămată de şeva şî punea apă şî grăunţă. Ş-aduşé cucoşu şî găina.

Ş-apăi dac-a s'şie beţiv bărbatu, apăi iel bea apă şi ciucheşte găina. Da dac n-a s'şie, apoi şiuchesc numa câte-o leacă şi să caută amândoi unu la altu. Da dac-a s'fie fumeia ră, apăi găina şeia fuje, s'tuchilă. Ş-aşă-i drept. Iaca un băiet o făcut atunşea ş-aşă iel o lepădat fimeia. Io cu Anton. Apăi cât o băut găina, cât cucoşu. Ş-aşi-i drept, că amândoi suntem tot una".

Inf.: Agafia Anton Purcel
Culeg.: Şt.C.

DE URSIT CU PARII

„(La „Andrei" fetele) leagă parii cu busuioc ş-apăi dacă-i găsăşte dimineaţa cu roo, apoi o să-i şie cu noroc, o să iei unu bogat. Dacă nu, apoi nu-i cu noroc".

Inf.: Agafia Anton Purcel
Culeg.: Şt.C.

DE URÂT CU SCÂRNĂVIE

„Să-ţ mai spun o vrajă da că tare-i proastă. Io, dac-oi avea şudă pe una şî dac-oi vrea s'fac să n-aibă şinste-n lume ie – apoi ieu o bucăţâcă de petică albă, frumoasă, sau roşie dintr-aieşti doo – şî pun într-însa oleacă de păr din subsâoară ş-o leacă de şenuşă şi mai pune o bucăţâcă de scârnăvie şi vo doi pitaşi (franşi) şî le leg în petica şeaia grămadă ş-apoi duminecă sara le-arunc la aşeia de-am şudă-n ogradă. Ş-aşeaia cân s'scoală dimineaţa, găsăşte şî nu ştie şe-i. Şî pune răpide mâna s-o ridişe. Şi cân pune mâna, vede şe-i socoteala, ghine! Desfaşe ie napoi, o ie, o leagă napoi, să udă pe dânsa ş-o zvârle pe undeva şî dzâşe: Las să şie-n capu aşelui de-a făcut. Da dacă nu ştie, apăi ie ie franşii şeaia de-acolo şî cumpără şeva. Da aşeai care i-o făcut, dzâşe aşa din gură, c-aşa să aibă şinste – cum are cutare lucru şe-i legat în legătura şeaia. Ş-aia n-are şinste-n lume păn's'caută. N-are trecere la cuvânt. Fieşticare stă cu spatele la dânsa. Şî şealantă râde şî-i voioasă. „Am pus-o-n cofă" – dzâşe. Apăi io aud aşe de la femei. Aistea tare-s rele de-aiş din sat. Amarnic îs rele şî multe fărmăcătorii mai ştiu aişi în sat".

Inf.: Ana Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

DE URÂT CU MÂŢIŞORI SAU PLOD DE PISICĂ

„Sunt aiastea care fac rău. Iele – dacă o mâţă face mititei mâţişori – apăi iele omoară mâţu şeala şi şi-or şi descântând nu ştiu. Şi pe urmă mâţişorii îi ia – după şi i-o omorât – îi pune-n mâncare, usucă din carnea şeaia şi faşe făină, şî pune acolo nuntru şî coaşe turta şeaia şî s'duşe ş-o dă la alta pi care i-e şudă. Şî pi urmă aşela poate, săracu, trăieşte păn şe intră-n pământ şi leac nu mai are. Şî cu plod de pisică fac. Cred că dzâc iele neşte vorghe şî ăştea au putere mai mult decât alşeva. Vorghele au puterea asta de la dracu".

Inf.: Ana Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

DESFACERE DE URÂT

Anica Morăriţa a învăţat-o. „Dacă te-o urî bărbatu, s'te duşi la fântână, pui mâinile aşa (în cruşe) şî spui: (vezi textul 72a). Pui mâinile cruciş şî deasupra apii dzîşi: (vezi textul 72b). Şî desfaşi mâinile. Ş-apăi iei apă ne-nşeputâ, păr'nu răsare soarele, te speli pe faţă şi bei".

72a. Desfacere de urât

– Bună dimineaţa, apă albă!
– Mulţămăsc, Anică neagră!
– Nu-s neagră
Niş de soare,
Niş de foc;
Da-s neagră
Că ni-o făcut...

72b.

Ie-ni faşe c-o mână
Da io-ni desfac cu doo;

Da ie-m faşe cu trei,
Da io-ni desfac cu patru.
....
Şî tot ieu mai mult cu una păr'la noo.
....
Io-ni desfac cu noo
Şî cu mâinile-amândoo.

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

DESFACERE DE URÂT CU VENIŞ ŞI CLOCOTIŞI

„Trăiém rău cu a nieu (soţul). – Da ieu m-am dus la Gheţoaia şî i-am spus că să-mi tragă cărţâle. Şî ia o dzis că s-o amestecat o mână ră între noi şi o dzâs că ie are noo oale şî c-o s'ducă s-aducă veniş, clocotişi, c... boului şî s'hiarbă. Şi-o dzâs că s'mă puie-n albie, s-aprindă lumânări în gura alghiei, ca la cristelniţă. Şî c-o icoană-n mână cu Maica Domnului să-m toarne noo oale cu apă fiartă pe mine ca s'ducă rău".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

Alte descântece, vrăji, leacuri

CRUCEA CEA MARE

„Crucea ceai mare cu slănină sfinţâtă să face. La Paşti când sfinţăşti pasca, slănină de la porc iei şi sfinţăşti. Şî şade ş-un an de zâle şî niş viermi nu faşe, niş nu pute. Chiar asta-i mare puterea lu Mnezo! Iei slănină şî cu cărbune şi pui pe pragu uşii; chisăzi cărbunii şi cu slănina cu muchea bărduţii. Şî iei şi faşi cruşe copchilului d-işa păr işa (de la frunte-n jos până la nas, pe obraji, pe barbă, o măscăreşti aşe pe faţă). Apoi din umărul drept până-n talpa piciorului stâng şî din umăru stâng pănă-n talpa piciorului drept. Pe prag şi spui vorbe; ştie Raveca Marjine".

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

DE CÂNEPĂ

„Când o samini, prăşeşti, o boroneşti cu grebla, iei sacu-n care-a fost cânepa de sămănat, îl azvârli în sus: (vezi textul 73). Şî ia creşti mai mare ca să-ţ facă-n ciudă".

73. De cânepă

Fă-te nu te-i faşe,
Că n-are şin te toarşe,
Că io am copchil
Şî n-am cân te lucra.

Inf.: Anica Poiată
Culeg.: Şt.C.

DE VACĂ

„Descânţ în tărâţă şî-n sare. Cu cosor, cu cuţât – io descânt cu frigarea. Şî spui: (vezi textul 74) o dată". Vacii i se dau să mănânce tărâţele descântate trei zile la rând.

74. De vacă

Cum strânje alghina la ştiubei,
Aşa s'strângă vaca fruptu.
Şi cum strânge furnicaru la moşinoi,
Aşa tot să strângă fruptu, Rujana.
Inf.: Zoiţa Botnaru
Culeg.: Şt.C.

CA SĂ NU SE LIPEASCĂ BOALA DE O VITĂ, DE O VIE, DE CEVA

„Acolo, de un fel de trebuinţă...

Pentru ca să nu se lichească boala de o gită, de o gie, de cevai. Asta-i aşa de interesu fişticăruia, pentru *acarent,* de o vorbă. Să şadă în gie, în ogradă.

– *Care interes?*

O vorbă: pere gia; rămâne fără gin.

Aşa se cheamă, că tot este o vrajă din babe...

– *?*

Au putere? Te fase răsol. La noi este o vorbă: mai tare să te temi de mâna şea rea decât de D[umne]zeu. D[umne]zeu după dreptate îţi dă; o babă de aşeea te descântă de nu mai găseşti leac nici în lumea asta nici în cea lume...

– *Sunt multe babe în satu ăsta?*

Apoi sunt. Satu ăsta i tot babe...

– *Ce pot să facă?*

Apoi îs tari, ele îs bătrâne. Au ţinere de minte, ele ştiu din urmă vreme.

– [Dar tinerii nu au ţinere de minte?]

Au, da nu toţi.

– [Păi cum?]

Păi nu-ş dau interesu.
Babele fac tare multe, din capu aista multe iese...
Caii dacă se bolnăvesc, dacă vor să moară, pui un os de cal şi boala se învârteşte prinprejur. Nu se bagă în ogradă.

Inf.: P. Olaru, 16 ani, casa nr. 10
Culeg.: A.G.

LUAREA MANEI: FACERE ŞI DESFACERE

„O dzâs că merjé neşte oamini la Bălţ cu jin. Şî dacă le viné pe drum a mânca, puné şaunu şî făşé mâncare. Şî tăţ o trecut pe lâng-o şireadă cu jite. Şî unu o dzâs: „Vi-i a mânca voo lapte, mă?" Şî s-o dus din dosu căruţâi ş-o loat un sfredel ş-o sfredelit în inima căruţâi. Ş-o strigat la unu s-aducă şaunu. Ş-o umplut şeaunu cu lapte din inima căruţâi. Curjé ca pi şep. Şî cân s-o umplut şeaunu, apoi o pus un şep. Da jitili-n şireadă s'svârcole şî răjé. Ş-apăi pi urmă o loat ş-o mâncat oaminii laptele şî s-o hodinit. Da iel după ş-o mâncat, s-o loat la svârcolit; şî răcne s'ducă la omu şela cu şireada ca să-l roaje să-l ierte, să nu-l uşidă. Că omu şeala cu şireada iera un om bătrân şî ştié a-ntoarşe mana. S-o desbrăcat de cojoc ş-o loat on şomag bun şî descânta şî uşidé-n cojoc. Şî oaminii s'ruga să-l ierte. Şî iel n-o vrut. Şî omu care-o loat mana la jite o-ntors-o napoi. Când bătea-n cojoc pe cela-l durea la inimă" (arată stomacul).
Observaţie: Bătrânul Andrei Badiu mi-a comunicat de asemenea întâmplarea cu laptele, însă „scos din proţap".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

„Un flăcău s-o dus sara-nspre Sfântu Gheorghe la toloacă (islaz) cu caii şi dimineaţa – o babă da c-o strecătoare aşa pe roo. Da şe dzâşea n-o audzât. Şî flăcău o dat şî iel cu căpestrele de la cai ş-o dzâs din gură că: şe faşe baba şeaia, fac şî ieu. S-o dus acasă flăcău ş-o pus căpestrele-n tindă. Ş-o prins a curje din căpestre lapte. S-a dus părinţii după dânsu – că iera la joc – şî i-o spus: „Şe-ai făcut tu, măi băiete, de curje din căpestre lapte?" Şi când s-o dus acasă la babă – primăria – o găsât urşioare cu lapte, unt, brânză. Şî ia n-avea nişi o capră măcar. Ia loa mana de la vite".

Inf.: C. Dodonu
Culeg.: Şt.C.

Întâmplarea cu strecătoarea, comunicată de Constantin Dodonu, e povestită ca o întâmplare personală de către informatoarea Anica Strâmbei. Original e procedeul de desfacere. „Vaca noastră o-nşeput a ave lapte mult. Da mama me o dzâs că dzâşe trebă de făcut o groapă mare, ş-apăi am muls vaca trei dzâle ş-am turnat laptele-n groapa şeaia şî pe urmă cân m-am dus la groapa şeaia, apăi fel de fel de jivine mâncau la lapte. Şî s-o desfăcut".

Inf.: Anica Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

„La Braghişe (e un sat din apropiere) o fimeie – de-amu spuné că pe mama ei o audzât-o că spuné – că cân iera ia tânără şide-n măhală c-o fimeie. Şi fimeia şeia avea o vacă şî iera vestită că ie vindé la tăt satu frupt. I-o spus cum ie ia mana de la jite. S'duşe pe câmp cu strecătoarea-n chişoare şi spune că de la toate doghitoaşele loa mana, nu numa de la vite. Da baba de-amu făcusă o vacă de lemn în pod şi jiţăl ş-o dzâs că s'duşea la vacă-n pod şî-i spunea:

75. De luarea manei

Iac'tă, jiţălu tău îi slab
Şî n-ai lapte cu şe-al hrăni.
Mă duc la câmp şî-ţ aduc mană.

S'duşé şî îmbla pin tăt şăsu şî mené că ie mana de la toate jivinele. Cân să-ntorşé napoi avea brânză, unt în strecătoare. Şî unjé ujeru vaşii şî botu jiţălului şelui di lemn şî pi urmă muljé vaca din pod şî vaca ei din ogradă o ţâné numa de mărturie".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

– *Pe la dumneavoastră sunt femei care iau mana de la vaci?*

– „Mana de la vaci, aceie ie păcat cine faci, să zâce, of Doamne, am auzit de aistea da n-am făcut. Înspre Sf. Gherghe să duc cu o străcătoare la pârâu şi ie mana la vaşi şi rămân viţeii, rag de n-au lapte, cum să împle străcătoarea di apă aşa să să umple di lapte să nu mai aibă nimeni pi lume mană, tot untu şi laptele să vie în strecătoarea ei, cum să umple râpa

aşa să să umple strecătoarea, meneşte pe o vacă care are ea ghine, la tot satu să vaicără ca cum sunt bătute în palmă. Ştiu bată-le amaru!"

Inf.: A. Slobozianu
Culeg.: D.I.
iulie 1931

Strigoaica ia mana de la vite. „În dzua de Joi-Mari păn la dzuă aşel care-a vrea să prindă strigoaica să fure şurşele de la noo case ş-apă s'facă focu la iel în ogradă. Ş-apo atunşea care-i strâgoaică, vine la omu şela şî-l ocărăşte că de ş-o făcut focu; şî vrea să-l răşchire. Ş-apă atunşea o prinde. Tica nieu spune c-o prins o strâgoaică cân iera flăcău. O trecut una, Arăpoaia bătrână pi portiţă ş-o întrat noaptea spre Sfântu-Gheorghe cu chelea-n ogradă. Ave strecătoare-n chişoare şî doniţă-n cap. Ş-o mărs la vacă (şî vaca iera cu jiţăl) ş-o dzâs c-o pus doniţa su vacă ş-o dzâs:

76. De luarea manei

La leliţa ţâr,
Da la mine şor (mult).

Şi iel o ucis-o de-o scos-o mai moartă din ogradă".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

„Dzăşe că omu dacă are şăpte fete şî nu măi are niş un băiet pintr-însele, apăi spune că una trebă să fie strâgoaică. Şî de la şăpte ani îi creşte coadă şî cât trăieşte, ia di apă fuje. Dzâşe că ie popreşte ploile. Şî rupe trei pene de la cocoş, de la aripă ca s-aibă a sâmţî de ploaie. (Cân ie s'şie ploaie, cocoşii cântă şî bate din aripi)".

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

„Aşa am apucat, că eu tare ştiu. Când se samănă orice ar hi la câmp, se zice: „pun cu firu să scot cu tuhalu". Începutu săptămânii.

Vasu în gura cuptiorului: „nu pun cuţitu-n sare, da pun să tragă gita mea acasă".

Dacă-i vra să nu ia nimeni mana, când fată vaca iau doi-trei pumni de sămânţuri de mac, de cânepă, de grâu, de păpuşoi,

amestec tăt la un loc şi-l svârl unde doarme vaca şi „când a puté număra hirele cele, atunci să ieie mana vacii mele" şi nu o mai ia cât trăieşte.

Când fată vaca, îndată, şi nu-i mai ia mana să să pună tătă Cornova".

Culeg.: A.G.

DESFACERE DE PAGUBĂ

„Pin alte părţi de sate sunt aşa că dacă ni-o furat nie o păreiche de boi, apoi m-am dus la o fimeie – vrazâcă – şî ie şe descântec a şi dzâcând din gură, nu pot io ca să ştiu; da ia să suie cu chelea (dezbrăcată) pe casă şî pune vârtelniţa şeai de bumbac şi şe-a şi dzâcând că vârtelniţa să-nvârteşte sângură şi omu găsăşte paguba" (A.S.) „Vârtelniţa s-învârteşte napoi ca cum ar şi c's's-întoarcă napoi paguba. Aiasta să chiamă că desfac". (V.T.)

Inf.: Anica Strâmbei
Vera Trofim
Culeg.: Şt.C.

DE JUDECATĂ, CU ARICI

„A lu Andrei Manoilă, a factorului, Anica, ie nu-i cu cununie. Da poa'să-i şie dă dăori (două ori) mamă, lui. Spun oaminii că ie dac-a vrea să trăiască cu-mpăratu şî trăieşte. Ştie s'facă cu arişiu. Io am avut judecată cu-o fimeie şi ie-mi spune, dzâşe: – Las că io ţ-oi făşé. Numa prinde de şela şî adă la mine.

– Da şe s'faşi, ţac'Anico, cu dânsu?

Da ie dzâşe:

– Adă-mi ş-o bucăţâcă de pândză noo şî io – dzâşe – l-oi învăli şi l-oi da pe foc. Şi – dzâşe – a să grămădească fimeia şeaia cum s'grămădeşte arişiu. Şi-i grămadă păr moare. Nu-ş mai vine-n fire păr moare. Şi mie mi-o fost jăle. Io m-am temut de păcat". (Era în judecată cu Ileana lui Bâzgă).

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

DE JUDECATĂ, CU GREBLĂ ŞI ŢĂPOI DE MÂŢĂ NEAGRĂ

„Varvara Caţăr ştie multe, ştie şi drăşii a faşe. Da că n-a să vreie să spuie. Dacă are o judecată şevai apăi să ştie că rămâne pe-a iei. S-aude că dzâşe c-o prins o mâţă neagră ş-o legat-o cu işpăgat (aţă) aşe de nu i să vidé nici on şir di păr. Ş-o dus-o-n răspintea drumului ş-apă ce-că cân s-a dus a dău dza (a doua zi) a găsit acole în drum greblă şî ţăpoi. O rămas din mâţa ceia. Şî dacă vra să tragă omu la dânsa (să ţâie cu dânsa la judecată) apă-l traje cu grebla. Pe-aşei care-s duşmanii lor apăi ăi împinje cu ţăpoiu".

Inf.: A.A. Purcel
Culeg.: Şt.C.
26 iulie 1931

„Varvara nu-i din sat di la noi. Ie de la Năpădeni. Aşe ia i-o adus legaţ pe draşi, cu ulşică cu tăt! Varvara, iaca, să-l prindă adz pe bărbatu-so cu boi de furat, şî nu-i faşe nică, la judecată! Că ia faşe şe faşe şi gata!"

Inf.: Irimia Rusu
Culeg.: Şt.C.

SPRE A NU FI PRINS LA FURAT

Chiruşa lui Caţăr a luat o mâţă neagră, şi-o pune-ntr-o oală şi se duşe la un răspântiu, într-o pustietate, unde se încrucişează drumurile, unde nu umblă om, ş-o pune acolo şi face focu dedesubt. Şi înşepi să fiarbă şi cât h'erbe ié acolo, iel nu se uită într-altă parte decât numai în focul şeala, în oala şeea. Nu se uită înapoi, că i se pare că viu asupra lui năluşiri şi atâta-i a lui, gata-i mort! Şi fierbe atât de tare, că rămân oasele numai într-însa. Pi urmă scoati oasele şele şi le trage prin faţa unei oglinzi, şi toate oasele şele, ele să văd prin oglindă, da este unu, s-alege, îl treci prin oglindă că el nu se vede. Şi aşela îl ié cu dânsul. Cum nu se vede osu în faţa oglinzii, aşa nu să vede el cân vrea să fure sau să facă el prostii de-ale lui. Osul îl ţine sub limbă.

Inf.: Anica Popa, 22 ani
Culeg.: A.G.

FACI OMUL BEŢIV

„Dacă vrei să faci la unu să beie şî cuşma din cap şi cămeşa di pi dânsu, câte răţ moarte-i găsî, la tăte s'le iei capitele. Vro noo capite s'fie sau vro trii (mai puţine de trei nu s'poate). Şî le pune-ntr-o garafă şi torni pişte dânsele vin şi vinu şeala-l ţâi acolo o dzî şî-l pofteşti pe cumătru cutare or pe cutare şî cu nebăgare de samă îi dăm numa băutură de şeaie, să beie. Şî-l dzâşi din gură:

77. De beţie

Nişodată s'nu mai stai cum n-o stat raţa di pi apă cu băutu.
Zâci de câte ori vrei. Şî iel pe urmă-nşepe-a be. Capica (copeica) de dânsu nu s'mai ţâne, cum nu s'ţâne apa pe raţă. Să desface numa la mânăstire de-un priot cari şiteşte molitva la Marele Sfânt Vasile".

Inf.: Anica Strâmbei
Culeg.: Şt.C.

DE MOARTE, CU FRIGĂRI

„Cân vrea s-omoare apăi dzâşe (în timp ce bate frigarea cu ciocanul în vatră; vezi descântecul de ursit cu frigări):

78. De moarte

Cum s'pătrunje şieru-n pământ
Aşa să-i frângă inima, s'moară!"

Inf.: Sofia Gane
Culeg.: Şt.C.

DE MOARTE, CU BROASCĂ

„Ce-că prind o broască. Şî când o taie te-omoară pe tine acasă".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

DE MOARTE, CU CUI DE BOROANĂ

„Bălaşa lu Coţofanu amarnic ştie multe. Mi-o spus ie-ntr-on rând că:

– Să vii la mine, s-aduci un cui de boronă (grapă), să-l furi.

Ş-apoi dzâşe:

– Las că dacă te-oi învăţa, apui lî-i da la brazdă.

Da io m-am temut c-o dzâs multă lume că dac-o bate cui de boronă, apoi iel ar'să moară".

Inf.: Olea lu Vanica
Culeg.: Şt.C.

LEAC DE DEOCHI

„Chiş-te-n palmă şî spal-te pe faţă şî-ţi treşe dioichiu".

Inf.: Olga Samson
Culeg.: Şt.C.

LEAC PENTRU GÂLCI LA ANIMALE

„Cartoafa ie brâncă, buruiană – creşte pin pădure; o dai porcului în lături şî-i treşe când are la gât nişte modve (gâlşi)".

Inf.: Ignat Ciobu
Culeg.: Şt.C.

LEAC DE SCRÂNTITURĂ

Îmi scrântesc piciorul şi şchioapăt. Ruxandra îmi aduce, într-o lopată, pământ de la rădăcina unei perje. Gh. Şoimaru îi spune să-l fiarbă cu apă, să-l opărească. Aşa şi face. Apoi îmi dă câlţ de in să-l pun pe picior. Pe deasupra pun pământul cald. Mă leg cu o cârpă şi cu o aţă de in.

– *Dar vorbe, ceva, nu spui?*

– „Nu că nu e vrajă, e de leac".

Asistă toată familia. Gh. Şoimaru, tatăl, regretă că nu are spirt de la doctori; a avut, dar l-a tot dat oamenilor care aveau câte un cal şchiopat. Peste un ceas, Gh. Şoimaru îmi spune să văd dacă

s-a înălbit locul. Dacă da, suferă să mai pun o dată. Dacă e negru sau roşu, degeaba pui. Nemulţumit cu leacul de pământ de la perje pentru piciorul meu scrântit, cer descântec.

– „Să te duci la Chiruşa Boian, că şi nouă ne-a şchiopat un cal şi ea ni l-a ridicat sus".

Inf.: R. Şoimaru
Culeg.: H.H.St.
2 septembrie 1931

JOC DE COPII

Un fel de descântec. Îl spun copiii când plouă, ca să oprească ploaia.

79. De oprit ploaia

Stăi ploaie călătoare
Că te-ajunge soarele
Şî-ţ taie picioarele,
C-un pai,
Cu un mai,
Cu sabia lui Mihai.

Inf.: Ana Luca
Culeg.: E.T.
24 iulie 1931

STUDII ŞI CHESTIONARE PUBLICATE

Agentul magic în satul Cornova (Basarabia)

Studiul de față[1] se bazează pe materialul cules de noi în vara anului 1931 în satul Cornova – județul Orhei, Basarabia, cu ocazia campaniei de cercetări monografice asupra satelor românești întreprinse, sub conducerea Profesorului D. Gusti, Președintele Institutului Social Român, de către membrii Secției de monografie sociologică a respectivului Institut.

Materialul privitor la credințele și practicile magice cules în satul Cornova este extrem de bogat. Deși satul este angajat într-un proces de orășenizare deja destul de avansat, el conservă încă vechiul amalgam de credințe și practici străbune. Formele de viață ale mahalalei orășenești alunecă deasupra acestui strat fără a-l impregna, cel mult adăugându-i elemente informe de superstiție citadină.

În lucrarea de față prezentăm materialul referitor la agentul magic, cu alte cuvinte la cel care îndeplinește sau interpretează o practică magică.

Ne-am impus ca metodă o încercare de reconstituire a mediului real în care agentul magic are priză. Am înregistrat, aproape fotografic, ceea ce credeau și cum înțelegeau oamenii din satul Cornova acțiunile lor magice în luna iulie a anului 1931.

Practica magică cea mai răspândită în toate satele românești – și în satul Cornova îndeosebi – este cea a descântatului (magie medicală, de neconfundat cu simpla tehnică de pregătire a leacului). Acest grup de fapte magice necesită întotdeauna condiții fixe de realizare și agenți, de obicei specializați, delimitați de grupul social din care fac parte. Descântătorul va fi deci, în satul nostru, agentul magic esențial.

Materialul referitor la descântat este – dintre tehnicile magice – singurul care poate fi înregistrat direct de la cel care practică. Întrucât scopul descântatului – vindecarea de boli – este socotit de obicei bun și, în măsura în care reușește, nu fără greutate, să

liniştească simţul de proprietate al specialistului, cercetătorul poate lucra în voie. Specialistul îi va furniza materialul obiectiv: riturile manuale şi formula orală, condiţiile lor de realizare, obiectele întrebuinţate în fiecare caz etc. Materialul acesta nu este greu de cules. El riscă însă să nu fie prea interesant.

Este evident pe de altă parte că cercetătorul nu poate asista la toate cazurile reale de descântat din sat: faptul social ar fi stingherit, iar cel care ar încerca-o ar fi considerat importun. Cel mai adesea, descântatul viu nu poate fi surprins. Pe teren fiind, se încearcă deci reconstituirea lui. Cu puţin talent se pot crea însă împrejurările care să dea o reconstituire echivalentă cu un caz autentic. Rogi să fii descântat, povesteşti lucruri auzite în sat (nu trebuie niciodată menţionate întâmplări de aiurea, afară numai dacă se încearcă un experiment social cu privire la transmiterea motivelor folclorice), pregăteşti atent atmosfera. Oricum însă, toate faptele autentice şi toate variaţiile lor de la un caz la altul nu vor fi niciodată la îndemâna cercetătorului. Şi nici nu putem fi siguri că, sub ochii noştri, descântătorul a spus tot ce spune de obicei atunci când faptul social al descântatului se produce în mod natural. Oricât de mult ai fi intrat în atmosfera satului, oamenii te simt totuşi deosebit de ei. Ceea ce putem surprinde este aşadar conturul general al fenomenului: cam cum se descântă în satul acesta, spre deosebire de altele.

Materialul comunicat de descântători va fi deseori rigid şi monoton. Ei practică fără să motiveze. Nu se îndepărtează de la nici un element al ritualului, deoarece de obicei nu ştiu ce este esenţial. Reprezentând forma împietrită, rutinieră a practicii, descântătorii sunt agenţi închişi, de la care riturile trec mai departe, neschimbate. Ei nu le adaugă nimic personal. S-ar putea spune chiar că au fobia inovaţiilor: ritul ar risca, prin ele, să-şi piardă eficacitatea. Descântătorii fac astfel posibilă persistenţa acestui gen de practici magice. Sunt zidul viu de apărare a celor moştenite din străbuni. De aceea, ei nu vor încerca decât rareori interpretări. Va trebui să mergi în sat, să stai de vorbă cu cei mulţi, care nu practică, dar interpretează, pentru ca să-ţi dai seama de adevăratul interes al acestor fapte sociale. E ceea ce vom încerca să reconstituim în partea a II-a a lucrării de faţă. În partea I îi vom căuta să desprindem imaginea descântătorului cornovean.

I

Avem informaţii despre 87 de persoane care ştiu să descânte în Cornova. Lăsând la o parte numărul celor care ne-au putut scăpa, cifra e destul de semnificativă în sine, chiar neraportată la numărul locuitorilor din sat. (O asemenea raportare ar fi de altfel deosebit de interesantă. Ea necesită însă un studiu şi o documentare specială, care rămân să fie întreprinse ulterior. O sinteză a atmosferei spirituale a Basarabiei, cu văditele ei elemente de superstiţie rusească, rămâne de asemenea de făcut de abia atunci când vom dispune de mai multe monografii de sate basarabene, care să poată fi comparate cu monografiile de sate ruseşti.)

Schema A prezintă repartiţia descântătorilor pe sex şi grupe de vârstă:

Grupe de vârstă	Femei	Bărbaţi
50 ani şi peste	30	5
40-50 ani excl.	18	5
30-40 ani excl.	11	3
20-30 ani excl.	6	3
15-20 ani excl.	–	2
sub 15 ani	3	1
TOTAL	68	19

Schema A

Ea ne arată în primul rând că descântătorii femei sunt mult mai numeroşi decât descântătorii bărbaţi. Din numărul total de 87 de descântători – 68 sunt femei şi numai 19, bărbaţi. Cele mai multe dintre femei (30 din 68) aparţin grupei de vârstă a celor de peste 50 ani. (În satul Cornova, femeia care a depăşit vârsta de 50 de ani este considerată bătrână.) Numărul descântătoarelor descreşte o dată cu numărul anilor. La bărbaţi, trecerile între grupele de vârste apropiate sunt aproape imperceptibile.

Înainte de a trage concluziile pe care ni le impun cifrele de mai sus trebuie să ţinem seama de faptul că nu oricine ştie să descânte este autorizat să descânte efectiv în sat. Descântătorul (descântătoarea mai cu seamă) trebuie să aibă calităţile următoare:

(a) să fie bătrân(ă): „Femeile cele bătrâne; că de-amu femeia când o descânta trebuie să fie curată, să n-aibă bărbat" (F 228[2]; id. 3, 4); sau

(b) văduv(ă): „Cea care rămâne vădană şi n-are bărbat: vezi mata că trebuie să fie curată" (F 228; id. 2, 3, 6). Nu trebuie să descânte în nici un caz femeia care are copii mici: „Dacă descântă când are copii, apăi să-mbolnăvesc copiii. Apăi, eu dac-aş şti un descântec, nu pot descânta nici copiii mei, că nu le trece de la mine. Se-mbolnăvesc mai rău, că-i mamă şi-i tot într-un sânge" (F 2; id. 4); sau

(c) fată nemăritată (fecior): „Fata mare dacă ea n-are bărbat e tot curată şi are leac" (F 1).

Putem deci bănui că între cei aparţinând grupei de vârstă de la 50 de ani în sus sunt cuprinşi majoritatea celor care descântă efectiv în sat. Din grupul celor cuprinşi între 40-50 de ani (18 femei, 5 bărbaţi) tind să facă parte cei care au rămas văduvi sau şi-au căsătorit copiii. Ei descântă în cazurile mai puţin grave şi reprezintă punctul de trecere spre grupa imediat superioară. Grupul celor cuprinşi între 30-40 ani (11 femei şi 3 bărbaţi) reprezintă probabil faza de difuzare şi oarecum de prezervare a practicii. Amploarea lui ne arată că practica descântatului e sortită să supravieţuiască încă multă vreme în satul Cornova. În grupul celor cuprinşi între 20-30 de ani (6 femei şi 3 bărbaţi) pot descânta efectiv doar fetele nemăritate sau feciorii. Aceştia tind să fie cuprinşi aproape exclusiv în grupa de vârstă 15-20 de ani. În sfârşit, cele 3 fetiţe şi un băieţaş reprezintă o cifră destul de interesantă pentru definirea atmosferei magice în satul Cornova.

Schema B prezintă repartiţia pe clase sociale a celor 87 de descântători:

Clasă socială	Femei	Bărbaţi
Dvoreni	4	1
Mazili	19	11
Ţărani	41	7
Ţigani	4	–

Schema B

Ea ne arată că descântătorii cei mai numeroşi (48 din 87) aparţin clasei sociale a ţăranilor. Clasa socială superioară a mazililor se situează pe locul al doilea ca importanţă numerică (30 descântători). Descântatul fiind, după mărturisirea cornovenilor, mai mult o profesie a celor săraci – „La noi descântă de-amu femeia care are vreun greu (greutate)" (F 226) – e natural ca numărul ţăranilor să fie mai mare şi să treacă imediat alături ca însemnătate numerică mazilii, probabil sărăciţi, şi oricum ceva mai aproape de clasa socială a ţăranilor. Mazilii conferă de altfel, după cum se va vedea mai departe, oarecare prestigiu unor anumite descântece. Cifra de 4, însumând numărul descântătoarelor ţigănci, îşi are în sfârşit importanţa ei, dat fiind numărul foarte mic al familiilor de ţigani din sat.

Schema C prezintă repartiţia celor 87 descântători după ştiinţa de carte:

Ştiu carte?	Femei	Bărbaţi
Da	8	11
Nu	60	8
TOTAL	68	19

Schema C

Ea ne arată că majoritatea descântătorilor (68 din 87) nu ştiu să scrie sau să citească. Grupul femeilor e mai cu seamă elocvent în acest sens. Din 68 descântătoare, numai 8 ştiu carte şi dintre acestea una singură e bătrână (peste 80 ani; vezi F a). Ea îşi aminteşte vag că a învăţat cândva să scrie şi să citească, dar a uitat demult totul, reintrând în ritmul vechi al satului. Celelalte 7 au mai puţin de 40 ani. Iar dintre acestea, două – fete nemăritate – au inventat, sub influenţa şcolii, noi procedee de descântat, una dintre ele fiind chiar celebră descântătoare în sat (F b). Între cei 8 bărbaţi care nu ştiu carte sunt cuprinşi, după cum se va vedea mai jos, 4 dintre descântătorii de seamă ai satului (F 383). În grupul celor 11 care ştiu carte e inclus şi un fecior care intră în categoria inovatoare din care fac parte cele două fete nemăritate menţionate mai sus.

Schema D prezintă răspunsul la întrebarea: „De unde au învăţat descântătorii să descânte?"

De la cine au învăţat?	Număr
Mamă	31
Tată	5
Bunică	7
Bunic	1
Diverse rude	8
„Din furate"	32
Iniţiativă proprie	3

Schema D

Ea ne arată că cei mai mulţi descântători (52 din 87) au moştenit practica descântatului de la rude. Dintre aceştia, majoritatea (31 din 52) au deprins descântatul de la mama lor. De altfel, după cum vom vedea mai departe, câteva dintre descântătoarele renumite ale satului au trecut încă de pe acum diverse practici fiicelor sau fiilor lor. „Poţi spune cui e mai mic" (F 17), spun ele spre a se justifica. Astfel, Botnăriţa le-a învăţat să descânte pe cele două fiice ale ei, Ileana Tudosie Trufanuică (F i) şi Ifimia lui Mereuţă (F e"), ambele căsătorite. Jieriţa a învăţat-o să descânte pe fiica ei, Ileana Nichifor Mereuţă (F n"). Tudosia Dumitrache Socol şi-a învăţat cei patru fii (F 384) şi fiica (F g). Victoria Văscan şi-a instruit de asemenea copiii – trei băieţi şi o fată (F 375). Sunt apoi descântece care aparţin în exclusivitate unei familii determinate, care a reuşit să imprime un anume prestigiu descântecului respectiv. Este cazul descântecului de muşcătură de şarpe care aparţine familiei Văscanilor: „Toţi din Văscani ştiu" (F 359). El este practicat în prezent de Victoria Văscan (F q) şi sora ei Agafia Vasile Purcel (F k) care l-au învăţat de la tatăl lor Gheorghe Badiu şi de Andrei Badiu (F d), nepotul de frate al aceluiaşi Gheorghe Badiu. La fel se întâmplă cu descântecul de junghi care „merge"-n familia Jitarilor şi a Botnarilor – „vezi, de-amu nu tot într-o familie", spune o informatoare (F 359). Descântecul moştenit pe linie de sânge conferă un prestigiu deosebit, după cum vom vedea mai departe, celui căruia i-a fost încredinţat.

Revenind la datele cuprinse în schema D, se poate constata că, imediat după categoria descântătorilor „prin moştenire", se situează categoria descântătorilor care au învăţat descântecul, „furându-l" de la bătrânele sau bătrânii satului sau de aiurea. Interesant este faptul că acest grup, acum egal numeric cu primul, i-a fost de bună seamă cu mult inferior în trecut. Cu vremea, grupul de care vorbim a găsit justificarea existenţei sale sociale, făcând din învăţarea „din furate" una dintre condiţiile esenţiale ale unui bun descântec: „descântecul ca să fie de leac trebuie să se înveţe din furate", spun fişele 301, 296, 34.

Grupul celor care ştiu să descânte „din iniţiativă proprie" cuprinde două fete nemăritate (F 412 şi b), Ileana Pleşca de 40 de ani şi Vera Dângă de 33 de ani şi un fecior, Pavel Gheorghe Dascălu, de 8 ani (F v) care au inventat, sub influenţa şcolii, practici de descântat în care religiosul se adaptează şi se îmbină cu magicul. Acest fapt e cu deosebire interesant în satul Cornova şi merită un studiu mai amănunţit. În cadrul lucrării de faţă nu putem stărui asupra lui.

18 dintre cei 87 descântători au o calitate în plus care, după cum vom vedea în cele ce urmează, e socotită ca foarte de preţ de către cornovean, şi anume aceea de a fi veniţi din alte sate (din jurul Cornovei). Aceasta se poate vedea din schema E:

Sat de origine	Număr
Coşcodăni	1
Chiştelniţa	1
Dereneu	2
Dumbrăviţa	2
Gura Bâcului	1
Ghiliceni	2
Isvoare	1
Meleşeni	1
Năpădeni	4
Onişcani	2
Rădeni	1
TOTAL	18

Schema E

Vom vedea că mare parte dintre descântătorii cu renume ai Cornovei provin din alte sate. Numărul lor te face să gândeşti la trecerea motivelor magice dintr-un sat în altul şi la problema, interesantă, a constituirii unui „dosar" de magie regională.

În satul Cornova sunt 36 tipuri de descântat, dintre care două au tendinţa de trecere spre joc în lumea copiilor. Rămân deci 34 descântece-tip. Schema F ne arată câţi dintre cei 87 descântători ştiu (practică) fiecare descântec-tip. Enumerarea s-a făcut în ordinea descrescândă a numărului de descântători.

Nr. de ordine	Descântec-tip	Numărul celor care-l ştiu
1	Deochi	28
2	Spăriet	22
3	Strâns	21
4	Dragoste	17
5	Năjit	17
6	Orbalţ	14
7	Hudmă	13
8	Frigări	12
9	Beşica-rea	12
10	Bubă neagră	10
11	Gâlci	9
12	Tătarcă	8
13	Junghi	8
14	Şarpe	8
15	Cairlâc	7
16	Cel-pierit	6
17	Păr	6
18	Jolnă	5
19	Baghiţă	4
20	Cei-răi	4
21	Pocitură	4
22	Albaţă	3
23	Cârtiţă	3
24	Broască	2
25	Ciopârlajiţă	2

Nr. de ordine	Descântec-tip	Numărul celor care-l ştiu
26	Friguri	2
27	Plânsori	2
28	Soare-n cap	2
29	Studniţă	2
30	Vacă	2
31	Tăiatul găinii negre	1
32	Descuiet	1
33	Râie	1
34	Cânepă	1

Schema F

Se impun cu acest prilej câteva remarci.

Există descântece pe care le ştiu foarte mulţi descântători (28, 22, 21 descântători de exemplu).

Alte descântece nu sunt aproape deloc cunoscute; le practică 2-3 descântători, câteodată unul singur.

Cifrele ne permit observaţii asupra descântecelor înseşi, care pot fi sau în fază de vulgarizare (cum e desigur cazul descântecului nr. 1) sau, dimpotrivă, extrem de rare, aparţinând numai câtorva iniţiaţi (cum este cazul descântecului nr. 31). Ele ne îngăduie însă şi observaţii asupra descântătorilor: caută ei să cunoască formulele la care se recurge cel mai des? În caz că da, de ce? Răspunsul la aceste întrebări nu poate fi dat decât în urma unui studiu amănunţit al descântecelor înseşi. Cum acest studiu nu poate fi întreprins aci, ne mulţumim să emitem ipoteza că un descântec de preţ (corespunzând unei boli temute în sat) şi cunoscut numai de un număr mic de persoane poate conferi celor care-l ştiu o autoritate specială în sat.

Schema F ne permite de asemenea să presupunem că mulţi dintre cei 87 descântători ştiu mai mult de o formulă-descântec. Aceasta reiese în mod clar din schema G:

Numărul celor care ştiu		Numărul descântecelor ştiute
Femei	Bărbaţi	
22	8	1
15	9	2
7	1	3
6	1	4
4	–	5
3	–	6
2	–	7
3	–	8
2	–	9
1	–	10
2	–	12
1	–	14

Schema G

Nr. crt.	Nume şi prenume	Zis(ă)	Vârsta	Clasa socială	Ştiinţa de carte	Descântece ştiute	Specialitate	De unde ştie desc.	Origine	Fişa individuală
1	Profira Liponti	–	80	Mazil	Da	3	Dragoste	Din furate	Cornova	F a
2	Maria Z. Vizdoagă	Zaharioaia	80	Ţăran	Nu	2	Frigări	Din furate	Cornova	F b
3	Dumitru Socol	Ciurlan	75	Mazil	Da	2	Tătarcă	Din furate	Cornova	F 383
4	Andrei Badiu	–	73	Mazil	Da	1	Şarpe	Unchi	Cornova	F d
5	Zoiţa Botnaru	Botnăriţa	73	Ţăran	Nu	9	Dragoste	Mamă	Cornova	F c
6	Anica Slobozianu	Morăriţa	67	Ţigan	Nu	5	Vetriş	Mamă	Ghiliceni	F m"
7	Gheorghe Popescu	Boghiu	64	Mazil	Nu	1	Albeaţă	Din furate	Cornova	F f
8	O. Iacomache	Plăcintăriţa	60	Mazil	Nu	1	Spăriet	Bunici	Ghiliceni	F u
9	Ileana Cheptănaru	Săvoianca	60	Ţăran	Nu	6	Orbalţ	Din furate	Coşcodăni	F b
10	Domnica Murguleţ	Crăciunoaia	58	Ţigan	Nu	3	–	Din furate	Cornova	F i
11	Ileana Mihailovici	Dăscăliţa	57	Mazil	Nu	2	Spăriet	Din furate	Meleşeni	F j
12	Agafia Ion Dascălu	Gheţoaia	56	Ţăran	Nu	1	Dragoste	Din furate	Isvoare	F l
13	Agafia V. Purcel	Purceloaia	56	Mazil	Nu	2	Şarpe	Tată	Cornova	F k
14	Tudosia D. Socol	Ciurlanca	55	Mazil	Nu	14	Cârtiţă	Din furate	Cornova	F m
15	Ivghenia Botnaru	Jieriţa	54	Ţăran	Nu	2	Frigări. Găina neagră	Mamă	Dereneu	F n
16	A. Cheptănaru	Alixandra Babii	50	Ţăran	Nu	2	Cel-pierit	Mamă	Dereneu	F o
17	Anica S. Drumeş	–	50	Ţigan	Nu	8	–	Tată	Cornova	F z
18	Axinia D. Micu	–	50	Ţăran	Nu	1	Studniţă	Din furate	Rădeni	F p
19	Anica Vasile Jitaru	–	48	Ţăran	Nu	2	Junghi	Mamă	Cornova	F 405
20	Victoria Văscan	–	47	Mazil	Nu	1	Şarpe	Tată	Cornova	F q
21	Ileana C. Ştirbu	–	47	Ţigan	Nu	7	–	Bunică	Cornova	F y
22	Raveca Darie	Marjine	45	Ţăran	Nu	3	Dragoste	Din furate	Cornova	F t
23	Anica Ciubotaru	Puşcărioaia	44	Ţăran	Nu	6	–	Mamă	Cornova	F ţ
24	Maria Mustaţă	–	40	Ţăran	Nu	4	–	Mamă	Cornova	F o"
25	Spiridon Şăptiboi	Gogică	40	Ţăran	Nu	3	Strâns	Din furate	Cornova	F u
26	Vera Dângă	Veruţa	33	Mazil	Da	1	Strâns	Iniţiativă proprie	Cornova	F b

Schema H

Schema ne permite să constatăm că cei mai mulţi descântători (atât femei, cât şi bărbaţi) ştiu numai unul până la trei descântece. Numărul celor care ştiu mai mult de trei descântece descreşte progresiv. O singură femeie ştie 14 descântece. Cifrele acestea ne indică drumul care duce treptat la persoanele ce par a îngloba cea mai mare parte a experienţei magice a satului.

Schema H desprinde din totalul celor 87 persoane care ştiu să descânte pe cei 26 descântători preferaţi ai satului. Fişele individuale ale acestora ne vor conduce, prin precizările de nuanţe pe care simplele prelucrări numerice nu le pot da, la ultima etapă a cercetării noastre, şi anume schiţarea imaginii descântătorului-tip în satul Cornova.

Să urmărim acum, întrucât aceşti descântători preferaţi întrunesc calităţile prezentate în schemele anterioare.

1. Dintre cei 26 descântători preferaţi, femeile sunt în număr de 22, iar bărbaţii numai în număr de 4.

2. 18 dintre cei 26 descântători (15 femei şi 3 bărbaţi) aparţin grupului de vârstă de la 50 de ani în sus; 7 descântători (6 femei şi 1 bărbat) sunt cuprinşi în grupa de vârstă 40-50 de ani, şi numai o singură fată, Vera Dângă (nr. 26 în schema H), nemăritată, care reprezintă de altfel un caz special, are 33 ani (deci sub 40 ani). Cei mai mulţi aparţin deci grupului bătrânilor satului, restul marcând grupul celor care se apropie de bătrâneţe. Nu se observă nici o abatere în raport cu datele furnizate de schema A pentru ansamblul descântătorilor cornoveni:

Grupe de vârstă	Femei	Bărbaţi
50 ani şi peste	15	3
40-50 ani excl.	6	1
30-40 ani excl.	1	–

Schema I

3. Repartiţia pe clase sociale a celor 26 descântători preferaţi este prezentată în schema J.

Clasă socială	Femei	Bărbaţi
Ţărani	11	1
Mazili	7	3
Ţigani	4	–

Schema J

Putem constata că majoritatea femeilor descântătoare ale grupului aparţin clasei ţăranilor (11) şi mazililor (7). Toate cele 4 ţigănci descântătoare din numărul total al descântătorilor Cornovei sunt cu renume în sat. Aşa fiind, categoria socială ţigani vine imediat după ţărani şi o precede pe aceea a mazililor ca importanţă relativă pentru definirea descântătorilor vestiţi. Dintre cei 4 bărbaţi, cei mai mulţi (3) sunt mazili şi numai unul ţăran.

4. Repartiţia descântătorilor preferaţi după ştiinţa de carte e dată în schema K:

Ştiu carte?	Femei	Bărbaţi
Da	2	2
Nu	20	2

Schema K

Din cele 22 femei, 20 sunt analfabete. Dintre cele două care ştiu să scrie şi să citească, bătrâna Profira Liponti (nr. 1 din schema H) a uitat aproape tot ce învăţase, iar Veruţa (nr. 26 al aceleiaşi scheme) a profitat de cele învăţate la şcoală pentru a crea un nou descântec. Dintre cei 4 bărbaţi, doi sunt analfabeţi. Oricum, numărul de 22 analfabeţi din 26 descântători consideraţi pledează în favoarea considerării analfabetismului ca element constitutiv al personalităţii unui descântător cu renume în sat.

5. Răspunsurile la întrebarea „De unde ştiu descântătorii descântecele?" duc la schema de mai jos:

De la cine au învăţat?	Număr
De la rude	13
„Din furate"	12
Iniţiativă proprie	1

Schema L

Cei mai mulţi dintre descântătorii preferaţi (13 din cei 26) ştiu descântecele de la rude; imediat apoi vine grupul celor care au învăţat descântecele din furate. În ceea ce priveşte numărul celor care au creat descântece, el se limitează la un singur caz.

6. Schema M ne prezintă descântătorii preferaţi ai satului repartizaţi după locul de origine:

Sat de origine	Număr
Cornova	18
Coşcodăni	1
Dereneu	2
Ghiliceni	2
Isvoare	1
Meleşeni	1
Rădeni	1

Schema M

După cum se poate vedea, majoritatea descântătorilor renumiţi (18 din 26) sunt originari din Cornova; 8 descântători provin din satele din jur. Trebuie menţionat că, din grupul celor 18 descântători din sat, două ţigănci stau la Ichel, deci întru câtva la o parte de satul propriu-zis. Vom vedea ulterior că faptul de a fi dintr-un sat străin conferă o calitate în plus agentului magic.

7. Repartiţia descântătorilor renumiţi în funcţie de numărul descântecelor pe care le cunosc este dată în schema N:

Numărul descântătorilor		Numărul de formule cunoscute
Femei	Bărbaţi	
5	2	1
6	1	2
3	1	3
1	-	4
1	-	5
2	-	6
1	-	7
1	-	8
1	-	9
1	-	14

Schema N

După cum se poate constata, cea mai mare parte dintre ei (18 din 26), 14 femei şi toţi cei 4 bărbaţi ştiu de la unul până la trei descântece maximum. Celelalte 8 femei ştiu patru sau mai multe descântece.

Atât cele 14 femei, cât şi cei 4 bărbaţi care ştiu de la unul până la trei descântece sunt însă cu renume într-un singur descântec care reprezintă astfel „specialitatea" fiecăruia dintre ei. Aceste specialităţi dau faima reală a descântătorului cornovean. La „specialişti" se recurge în cazurile grave; personalitatea lor stă chezăşie pentru reuşita ritului magic. Ei sunt vizitaţi chiar şi de persoane care cunosc descântecul, dar au convingerea că reuşita e mai sigură şi mai deplină la „specialist". Către „specialişti" converg astfel bolnavii, inclusiv cei din satele vecine.

Dintre cele 8 femei care cunosc patru sau mai multe formule, numai 3 au o specialitate: Botnăriţa (cf. schema H, nr. 5), Morăriţa (cf. schema H, nr. 6) şi Ciurlanca (cf. schema H, nr. 14). Celelalte 5 descântătoare, care ştiu mai multe formule şi nu sunt specializate în nimic, alunecă în imaginaţia sătenilor pe planul dubiosului. E interesant de notat că, dintre ele, 3 sunt ţigănci. Ori de câte ori vorbesc despre descântătoarele ţigănci, informatorii ţin să adauge că ele ştiu să facă şi de rău. Despre celelalte două – Puşcărioaia (cf. schema H, nr. 23) şi Maria Mustaţă (cf. schema H, nr. 24) – circulă în sat, după cum vom vedea în partea a doua a articolului de faţă, adevărate legende magice.

Descântătorul specialist este deci în satul Cornova o realitate socială. Din satele enumerate se poate constata că preferinţa e dată femeilor, având ceva mai mult de 50 ani, ţărănci, analfabete, destul de adesea străine de sat, cunoscând descântecul cel mai puţin răspândit, fiind chiar, uneori, stăpânele unei singure formule pe care s-o fi moştenit din străbuni.

Nu din întâmplare, Jieriţa (cf. schema H, nr. 15), descântătoarea cea mai renumită a Cornovei e o femeie de 54 ani, cunoscând două descântece şi specializată în ambele. Ea a moştenit descântecele de la mama ei. Originară din satul Dereneu, Jieriţa nu este vestită numai în Cornova, ci şi în satele din împrejurimi. Ei i se adresează sătenii din Rădeni, Dereneu, Hirova, Crucioaia şi Ghiliceni (F 197) pentru „tăiatul găinii negre".

II

Contactul prim al descântătorului cu satul e cel care creează relaţia socială descântător-descântat, în care cel dintâi primeşte de la cel de-al doilea plata ostenelii sale. La Cornova, descântătorilor li se plăteşte de obicei în natură: „un căuşel de făină", „un urcioraş de lapte" (F 270); „o găină, un pui, vreun ou" (F 38); „o legătură de făină şi una de fasole" (F 279); „un urcior prins cu lapte" (F 282); „făină şi pâine", „frupt de la vacă" (F 283); „făină de păpuşoi" (F 387) etc.

Lectura fişelor ne permite să constatăm că plata se face destul de adesea şi în bani (F 176), ba chiar că uneori plata în natură încearcă a o echivala pe cea în bani: „dai multă făină de păpşoi, aşa ca de 10 lei" (F 37). Acest fapt pune problema pătrunderii formelor de economie orăşenească, pe care ne mărginim s-o menţionăm aci, întrucât contrastează interesant cu atmosfera spirituală a satului Cornova.

Pentru problema care ne interesează, nu aceasta este însă relaţia cea mai interesantă. În Cornova, agentul magic nu este socotit numai un simplu descântător. De cele mai multe ori, în jurul celui reputat că ştie să vindece de boli, încep să se nască şi bănuieli: tot aşa cum poate vindeca o boală, el o poate şi provoca. Poate „face şi de rău". Poate arunca farmece. Cel care ştie să descânte de dragoste e mai cu seamă bănuit: aşa cum poate apropia doi oameni, el poate face să se despartă alţi doi.

Acest nou gen de relaţii între sat şi agentul magic prilejuieşte un material mai variat şi mai interesant. El este însă foarte greu de cules. Singura metodă de informaţie rămâne cea indirectă. Se trece astfel pe planul interpretărilor individuale.

Locuitorii satului Cornova, cu mintea plină de întâmplări ciudate în care au fost antrenaţi vechi agenţi magici morţi nu de mult, impresionaţi de vrăjitorii satelor din preajmă, creează în jurul urmaşilor celor dintâi, ca şi a celor veniţi de aiurea, o vastă reţea de legende. Trebuie să încerci a prinde această atmosferă confuză, superstiţioasă, lumea aceasta în care adevărul şi fantezia se amestecă, pentru a avea imaginea ceva mai întreagă a agentului

magic, oricum o imagine mai complexă, mai plină de nuanţele pe care i le adaugă freamătul discuţiilor zilnice.

În Cornova, atmosfera aceasta superstiţioasă e îndeosebi interesantă. În cadrul vieţii relativ liniştite a satului, vrăjitoria devine o adevărată obsesie, iar vrăjitorul, un erou al imaginaţiei populare. Nimeni nu poate fi perfect sigur de ceva. Răul pândeşte din toate părţile. Trebuie să ştii să te aperi. „Eu sunt cântărită cu pielea (cu alte cuvinte, complet dezbrăcată) şi nu se lipesc vrăjile de mine" (F231), spune o informatoare. Replica aceasta exprimă teama cu care cornoveanul trebuie să se apere. Pentru a se simţi ceva mai liniştit, nu-i rămâne decât să se supună tradiţiei bătrâne şi să aibă ochii deschişi pentru a deosebi pe cei care fac bine de cei care fac rău.

Cei care „fac de rău" aruncă farmece care îmbolnăvesc oamenii şi vitele din sat. Cornoveanul nu-ţi va putea explica ţie, dornic să închizi lumea lui complexă în categorii logice, prin ce se deosebesc cazurile de vrăjitorie de întâmplările obişnuite. El simte când are de-a face cu un caz de vrăjitorie şi vorbeşte de el simplu şi natural, ca de o întâmplare pe care ar fi trăit-o cu adevărat sau pe care ar fi văzut-o desfăşurându-se sub ochii lui. Vom prezenta ceva mai departe câteva din aceste interpretări. Să încercăm deocamdată a înţelege felul în care se trece pe nesimţite de la imaginea celui care descântă de bine la cea a celui care ştie face şi de rău.

24 din cele 50 fişe de informaţie referitoare la 23 descântătoare din sat pe care le-am întocmit atestă faptul că 12 descântătoare ştiu să facă de bine. Celelalte 26 fişe afirmă că 11 descântătoare ştiu să facă şi de rău. Dăm, în cele ce urmează, lista acestora din urmă, în ordinea descrescândă a vârstei:

Nr. crt.	Nume şi prenume (zisă)	Vârsta	Clasa socială	Ştiinţa de carte	Origine	Descântă	Fişa individuală	Fişa de referinţă
1	Agafia Ion Dascălu (Gheţoaia)	56	Ţăran	Nu	Isvoare	Da	F 1	F 199, 326
2	A lui Andrei Manuilă Poştaşul	50	Ţăran	Nu	Năpădeni	Da	F l	F 221
3	Catinca lui Dumitrache Popa	50	Dvorean	Nu	Cornova	Da?	F p	–
4	Ruxanda Filimon Luca	46	Ţăran	Nu	Cornova	Da	F m	F 121, 288
5	Tudora Costache Găină	45	Ţăran	Nu	Onişcani	Da	F A	F 256
6	Anica Ciubotaru (Puşcărioaia)	44	Ţăran	Nu	Cornova	Da	F ţ	F 194-196
7	Maria Musteaţă	40	Ţăran	Nu	Cornova	Da	F o	F 36, 203-205, 257, 325
8	Varvara Caţăr	40	Mazil	Nu	Năpădeni	Da	F y	F 171, 208, 209
9	Dunia Leon Sclifos	37	Dvorean	Da	Cornova	Da?	F o	–
10	Anica Strâmbei	35	Ţăran	Da	Chiştelniţa	Da	F x	–
11	Olea lui Vanica	35	Ţăran	Nu	Gura Bâcului	Da	F a	F 319

Schema O

Celor 11 descântătoare de mai sus li se pot adăuga 3 femei despre care satul spune că ştiu să facă numai de rău, şi anume: Bălaşa lui Coţofanu (F 191, 192), Anica lui Nicolai a lui Aftenie (F 23) şi Ileana lui Bâzgă (F 222). În total deci, se vorbeşte în satul Cornova despre 14 femei care ştiu să facă şi de rău.

Înainte de a încerca să ne dăm seama prin ce frapează aceste femei îndeosebi comunitatea, prezentăm câteva fragmente din fişele referitoare la unele dintre ele.

(1) „A lu Andrei Manoilă, a factorului, Anica (cf. nr. 2 în schema O)... ştie s'facă cu arişiu. Io am avut judecată cu-o fimeie şi ie-mi spune dzâşe: Las'că io ţ-oi făşé. Numa prinde de şela şî

adă la mine... Adă-mi ş-o bucăţâcă de pândză noo şî io – dzâşe – l-oi învăli şî l-oi da pe foc. Şî – dzâşe – a să grămădească femeia şeaia cum s'grămădeşte arişiu. Şi-i grămadă păr'moare. Nu-ş mai vine-fire păr'moare..." (F 221)

(2) „Varvara Caţăr (cf. nr. 8 în schema O) ştie multe, ştie şi drăşii a faşe. Da că n-a să vreie să spuie. Dacă are o judecată şevai apăi să ştie că rămâne p-a iei. S-aude că dzâşe c-o prins o mâţă neagră ş-o legat-o cu işpăgat (aţă) aşe de nu i să vidé nici on şir di păr. Ş-o dus-o-n răspintea drumului ş-apă ce-că cân s-a dus a dău dza (a doua zi) a găsit acole în drum greblă şî ţăpoi. O rămas din mâţa ceia. Şî dacă vra să tragă omu la dânsa – să ţâie cu dânsa la judecată – apă-l traje cu grebla. Pe-aşei care-s duşmanii lor apăi ăi împinje cu ţăpoiu" (F 561).

(3) „Anica lu Niculaie-a lu Aftenie ştie bine. L-o nebunit pe bărbatu-so de nici nu grăieşte c-on om. Ş-o fost un om ca o brânduşe – floare de iesă dintâi subt omăt în primăvară. Spun oaminii c-adică i-a dat zamă de buhnă (o pasăre de fuje tătă lumea de dânsa)" (F 25).

(4) „Ileana lu Bâzgă are gâtiţă de lup şi cui a vre să facă rău, faşe. Nu să mai ţâne la gospodărie nic. Fuje ca cum fuje omu de lup. Mai are şî cămaşă de copil. Sunt copchii care să nasc cu cămeşă (are-o chele-aşa-mbrăcată). Ia dzâşe c-o loat-o de la un copchil al ei. Şî dacă s-a spăla cu cămeşa aşaia, apăi i-e dragă la tătă lumea. Ca cum s-o deschis copilului pe draga lume. Mata dzâşi că-i frumoasă, da ie, nu. Ie şărpe. O loat bărbatu Alinii lu Dână şi trăieşte necununată cu iel. Cu farmişe! Iel o uşis fimeia şî s-o depărtat de ia" (F 222).

Materialul de fişe de informaţie referitoare la cazurile de vrăjitorie ne permite următoarele concluzii:

1. Urmaşii vechilor agenţi magici care au fost odinioară vestiţi în sat sunt bănuiţi a şti să arunce farmece. Aşa, înainte erau vestite în sat – îţi spun cornovenii, vreo 8 femei (F 176, 177, 179-183) între care, mai cu seamă, Stăvărichioaia (Nastasia Gh. Stavarache; F 179, 180). Celelalte ştiau să facă mai mult de bine, dar Stăvărichioaia „avea draci". Ea ţinea „ouă părăsite subţâoară, ş-apăi iesă drac dintr-însu... Ş-aşe o făcut bogăţâie" (F 179). Aşa

fiind, e natural să fie bănuite de a şti multe nepoata ei (Dunia Leon Sclifos; cf. nr. 9 din schema O) şi fiica ei de suflet (luată de suflet de la sora ei), Catinca lui Dumitrache Popa (cf. nr. 3 în schema O).

2. Sunt bănuite apoi a şti să facă de rău femeile venite din alte sate. Cornoveanul are mare teamă de cei din satele din jur care ştiu a face vrăji. El ştie că sunt vrăjitori care fac sau desfac peste tot în apropiere, dar mai cu seamă la Corneşti (F 225, 356), Călăraşi (F 188), Condrăteşti (F 189), Mânzăteşti (F 184-187), Onişcani (F 188), Perival, Sineşti (F 188). Dintre cele 14 femei enumerate mai sus, 6 sunt venite într-adevăr din alte sate (nr. 1, 2, 5, 8, 10 şi 11).

3. La rândul lor, ţigăncile din sat sunt de asemenea bănuite a face farmece.

4. Bănuielile acestea, mai mult teoretice, prind contur prin naraţiuni de genul celor raportate anterior. Ceea ce este interesant este că faptele narate sunt atribuite unor persoane bine definite din sat. Materialul de care dispunem menţionează:

a. 6 cazuri în care o femeie a luat bărbatul alteia cu ajutorul farmecelor (F 19, 195, 203, 221, 222, 256);

b. vrăji prin care două femei din sat câştigă întotdeauna toate procesele (F 288, 561);

c. cazul unei femei care ştie să ia mana de la vaci (face adică să treacă laptele de la vacile altora în ugerul propriilor ei vaci) (F 208);

d. farmece prin care o femeie şi-a înnebunit bărbatul (F 25);

e. farmece cu gâtiţă de lup prin care o femeie îl face pe om să fugă de gospodăria lui (F 22) sau cu pieliţa în care se nasc îmbrăcaţi unii copii, prin care aceeaşi femeie izbuteşte să pară lumii mai frumoasă decât este (F 222).

Acestea nu sunt decât câteva dintre cazurile de interpretare magică a întâmplărilor din sat.

Încă o dată, acest material de interpretare de deosebit interes (care ar permite un studiu mai complex al relaţiilor sociale feminine în sat) e destul de dificil de strâns. Cea care ştie să facă de rău nu ţi-o va spune. Îţi va spune însă ceea ce fac altele, de obicei duşmanele ei. Le va atribui chiar acestora farmecele pe care

ştie să le facă ea. Aşa, Varvara lui Caţăr, despre care se spune ştie să facă vrăji de judecată etc., va spune de duşmana e Alexandra Filimon Luca: „Chioara asta lu Filimon, Ruxanda, şt de judecată" (F 288). Purceloaia îţi va spune că Anica lui Strâmb „ştie de rău". La rândul ei, Anica lui Strâmbei va spune acela lucru despre Purceloaia (F 201) etc. Cercetătorul va căuta s profite de aceste animozităţi pentru a culege oarecum mai direc materialul de interpretare magică. Trebuie însă mai cu seamă s ai norocul de a întâlni pe cei mai buni interpreţi ai satului întreg pe cei care cunosc fiecare om din sat şi ştiu să-ţi vorbească despr fiecare în parte. La Cornova, Anica lui Strâmbei (nr. 10 în schema H) şi Olea lui Vanica (nr. 11 în aceeaşi schemă), ele însele descântătoare în sat, amândouă tinere şi venite din alte sate, sunt un izvor nesecat de informaţii privitoare la cei care ştiu să facă de rău în sat. Mai toate fişele comunicate mai sus conţin informaţii obţinute de la una dintre ele. Purceloaia afirmă pe de altă parte că şi Anica Strâmbei ştie să facă de rău; iar Anica Strâmbei spune că Olea lui Vanica ştie face şi desface. Lucrul este cu atât mai interesant. Interpreţii cei mai buni trebuie găsiţi tot printre agenţii magici de seamă ai satului. Iată de exemplu cum Anica Strâmbei atribuie femeilor din sat o vrajă pe care suntem îndreptăţiţi să bănuim că o practică şi ea: „Sunt – spune ea – aiastea care fac rău. Iele, dacă o mâţă face mititei mâţişori, apăi iele omoară mâţu şeala şi şi-or şi descântând nu ştiu. Şi pe urmă mâţişorii îi ia – după şi i-o omorât – îi pune-n mâncare, usucă din carnea şeaia şi faşe făină, şî pune acolo nuntru şî coaşe turta şeaia şî s'duşe ş-o dă la alta pi care i-e şudă. Şî pi urmă aşela poate, săracu, trăieşte păn'şe intră-n pământ şi leac nu mai are. Cred că dzâc iele neşte vorghe şî ăştea au putere mai mult decât alşeva" (F 336). Desigur rămâne de cercetat dacă aceste legende magice circulă numai în satul Cornova sau dacă nu cumva ele reprezintă reminiscenţe din credinţele şi practicile magice ale satului Chiştelniţa, de unde e originară Anica Strâmbei. Tot Anica Strâmbei povesteşte îndelung despre cele care ştiu să arunce farmece asupra bărbaţilor până ce aceştia îşi beau „şî cuşma din cap şi cămeşa" (F 335) sau despre cele care reuşesc să facă pe cineva nesuferit tuturor sătenilor (F 337) sau, în sfârşit, despre

cele care opresc ploaia (F 338) ori, urmărind un scop anume, dau să mănânce oamenilor pe neştiute piele de şarpe şi cârnaţi din labe de broască.

Cel care face asemenea interpretări aderă la ele cu întreaga sa individualitate, cu concepţia sa despre lume şi viaţă. Nu este mai puţin adevărat că, oricât de personale, aceste interpretări reprezintă punctul de vedere al satului. Le colorează, în plus, elemente pe care interpretele le-au transportat uneori, aproape inconştient, din satul lor de origine. Oricât de variate, aceste interpretări individuale sunt aşadar închise în cadrul unor limite determinate şi reprezintă probabil fapte caracteristice nu numai satului Cornova, ci unei regiuni mai mari din jurul lui. Ar fi interesant de întreprins un studiu asupra acestor categorii de interpretări, care pot corespunde unor realităţi sociale regionale, cu simple variaţii de detaliu de la sat la sat. Astfel, e de presupus că toate satele aceleiaşi zone se caracterizează prin aceleaşi descântece-tip sau prin teama de aceleaşi farmece, de oamenii cu aceleaşi calităţi speciale etc. La aceasta se adaugă, în cazul Basarabiei faptul special că, în această regiune, convieţuirea cu poporul rus trebuie să fi adăugat fondului de interpretări magice unele elemente de superstiţie slavă pe care alte regiuni româneşti nu le cunosc. Dar aceasta nu va putea fi probat ştiinţific decât prin comparaţia cu câteva monografii de sate ruseşti situate în vecinătatea imediată a Basarabiei.

Interpretările individuale sunt de o deosebită importanţă pentru descrierea atmosferei magice a satului. Studiul lor, pe lângă faptul că permite o schiţare a mentalităţii generale a satului, ne face să ne dăm seama de însăşi persistenţa riturilor magice. Toate aceste interpretări, atât de variate, ne arată că riturile nu sunt simple supravieţuiri – transmise prin tradiţie. Ele se schimbă uneori sub ochii noştri; oricine a stat de vorbă cu un ţăran a avut prilejul să-şi dea seama de puterea lor de necontestat. Credinţele acestea magice sunt în fapt limitele între care gândirea populară e obişnuită să se mişte.

De abia în urma studiului acestor interpretări poate fi conturată o imagine mai apropiată de realitate a agentului magic dintr-un sat.

În Cornova, acesta nu este un simplu descântător. El este eroul de seamă al imaginaţiei populare. Imaginea lui e susceptibilă de adaosuri sau modificări. Se regăseşte în ea ritmul unor împrejurări de viaţă. Imaginea e întregită de teama, greu de definit, pe care satul o resimte în faţa forţelor invizibile care pătrund în viaţa de zi cu zi. Toate întâmplările de neînţeles pentru săteni sunt atribuite unora dintre agenţii magici. La răspântii, în timpul pe care îndeletnicirile li-l lasă liber (şi la Cornova ele au destul de mult timp liber), femeile vorbesc despre asemenea fapte. Iar poveştile îşi croiesc drum.

Va fi de întreprins ulterior un studiu asupra procesului de cristalizare a legendelor magice în jurul unui agent magic. În raport cu acest studiu, aşa cum arătam la începutul lucrării de faţă, simpla înregistrare a riturilor magice practicate într-un grup social determinat e lipsită de interes. Pe de o parte, ea nu poate reproduce decât fragmentar imaginea autentică a riturilor magice ale întregului sat; pe de altă parte, ea se limitează la fapte lipsite de viaţă. Trebuie studiată atitudinea oamenilor cu privire la ceea ce se practică şi se crede în satul lor. Şi aci intervin fantezia şi noutatea vieţii în raport cu formele, ele înseşi în mişcare, ale tradiţiei.

NOTE

1. Comunicare prezentată la cel de-al XII-lea Congres internaţional de sociologie, Bruxelles, 25-29 august 1935.
2. Materialul utilizat se află în păstrare la Seminarul de Sociologie, Etică şi Politică al Facultăţii de Filozofie şi Litere, Universitatea din Bucureşti, în dosarul intitulat „Manifestări spirituale III (Obiceiuri)". Notaţiile F a, F b etc. sau F 125, F 126 etc., care apar în corpul lucrării, trimit la fişele a, b etc. (fişe individuale de informaţie) sau la fişele 125, 126 etc. (fişe de material propriu-zise) din acest dosar. (Am menţinut trimiterile operate de Şt.C. atât în acest articol, cât şi în celelalte articole publicate în volumul de faţă, întrucât ele permit cititorului să înţeleagă mai exact modul de lucru al participanţilor la campaniile monografice conduse de Profesorul Gusti. Arhiva fostului Seminar de Sociologie, Etică şi Politică nu s-a păstrat – nota editoarei.)

Frecvenţa formulei magice în satul Cornova

Articolul de faţă este lămurirea unei scheme din comunicarea făcută de noi la Congresul de sociologie de la Bruxelles, din vara anului 1935[1].

Încercasem în acea comunicare să desprindem din atmosfera de afirmaţii şi credinţe ale ţăranilor „imaginea agentului magic" din satul Cornova, judeţul Orhei, Basarabia[2]: ce este şi ce reprezintă agentul magic în viaţa spirituală socială a acestui sat basarabean.

În mersul treptat de prezentare a datelor statistice referitoare la diversele elemente, din care s-a închegat la sfârşit imaginea agentului magic, am ajuns la un moment dat la schema următoare:

Nr. de ordine	Descântecul-tip	Numărul celor care-l ştiu
1	Deochi	28
2	Spăriet	22
3	Strâns	21
4	Dragoste-ursit	17
5	Năjit	17
6	Orbalţ	14
7	Hudmă	13
8	Ursit-frigări	13
9	Beşica-rea	12
10	Buba-neagră	10
11	Gâlci	9
12	Tătarcă	8
13	Junghi	8
14	Şarpe	8
15	Cairlâc	7
16	Cel-pierit	6
17	Păr	6

Nr. de ordine	Descântecul-tip	Numărul celor care-l ştiu
18	Jolnă	5
19	Baghiţă	4
20	Cei-răi	4
21	Pocitură	4
22	Albeaţă	3
23	Cârtiţă	3
24	Broască	2
25	Ciopârlajiţă	2
26	Friguri	2
27	Plânsori	2
28	Soare-n cap	2
29	Studniţă	2
30	Descuiet	1
31	Râie	1

Ea ne arată câţi din grupul celor 87 descântători ai satului Cornova revin aceleiaşi formule – un descântător ştiind mai mult de o formulă.

Schema ne servea acolo numai în treacăt, pentru completarea cu un amănunt nou a imaginii agentului magic. Nu puteam stărui atunci asupra ei deoarece – aşa cum spuneam – ea ne oferă observaţii duble: în primul rând asupra descântecelor (de ce o formulă e ştiută de mai multe persoane şi de ce o alta de mai puţine) şi numai în al doilea rând asupra descântătorilor. Dar primele observaţii presupuneau o analiză amănunţită a rostului fiecărei formule magice în sat precum şi a atitudinii de valorificare a sătenilor faţă de fiecare practică magică în parte. Analiză ce nu-şi avea rostul să fie făcută acolo.

Prezentam acolo numai concluzia, spre care convergeau şi amănuntele celorlalte date statistice comunicate atunci şi anume că: descântecul ce reprezintă o boală temută în sat şi care este ştiut de cât mai puţine persoane sau numai de una singură conferă acelora sau acesteia un gen de autoritate socială în sat.

Faptul acesta ne era suficient atunci pentru determinarea agentului magic specializat într-o anumită formulă.

În articolul de faţă vom prezenta concluziile la care ne duce analiza rostului fiecărei formule magice în sat, precum şi aceea a informaţiilor referitoare la atitudinea de valorificare a sătenilor faţă de fiecare practică magică în parte. Ele ne vor ajuta să înţelegem aria de extensiune a fiecărei formule în grupul agenţilor magici din satul Cornova.

Observaţiile noastre vor purta numai asupra formulei orale, asupra descântecului propriu-zis, deoarece în satul Cornova formula este momentul esenţial din practica magică a descântecului, acesta fiind, în ultimă analiză, o formă specială de limbaj. De altfel, orice practică magică este în întregime un limbaj ciudat de semne şi gesturi, rămăşiţă poate a primei încercări de exprimare a omenirii, a acelei exprimări în care gestul manual era singura vorbă. De aceea, chiar practica magică, din care formula s-a pierdut în decursul vremii, presupune încă limbajul dorinţei interioare, al gândului ce se vrea încet realizat prin această tehnică de gesturi semnificative.

Dar, dacă stăruim asupra formulei orale, nu înseamnă deloc că nu ne dăm seama de faptul că formula orală şi ritualul de gesturi manuale merg împreună şi că semnificaţia lor întreagă se găseşte numai în interiorul acestei unităţi în care fiecare gest sau cuvânt îşi are locul lui, precis determinat. Observaţiile noastre poartă deci asupra formulei orale, socotite ca element dintr-un ceremonial magic complex, în care ea intră cu valoarea ei rituală proprie de incantaţie ritmată şi cu preponderenţa pe care materialul cules în sat ne permite să i-o bănuim.

Într-adevăr, în Cornova descântecul propriu-zis are lungimi şi întorsături ce vădesc atenţia de care formula se bucură în sat. Este aci şi un fel de obişnuinţă a oamenilor cu limbajul acesta ce are pentru ţăranul basarabean ceva din sfinţenia slujbei religioase aproape. Descântecul, ca şi rugăciunea din biserică, participă la o aceeaşi eficacitate gravă şi nedeterminată pentru mintea lui.

În satul Cornova am întâlnit 31 forme-tip de descântat propriu-zis (rituri medicale), deci 31 formule orale. Fiecare formulă poartă în sat numele bolii pe care o reprezintă: descântec de deochi, de junghi etc. Cum în articolul de faţă nu ne interesează formula în sine, ci numai extensiunea ei în sat, o vom indica de obicei prin numărul de ordine din schemă

şi nu prin numele bolii pe care o reprezintă. Aceasta pentru o mai uşoară înţelegere.

Încă o lămurire: datele numerice ne vor ajuta să determinăm aria de extensiune a formulei în grupul agenţilor magici, şi nu aria ei de circulaţie reală în sat. Nu facem adică aici decât constatarea că, în satul Cornăva, în luna iulie a anului 1931, în repertoriul de descântece întocmit de noi, o formulă revine de mai multe ori, iar o alta de mai puţine ori sau chiar numai o dată. Este deci vorba de frecvenţa în repertoriu a unei formule magice, frecvenţă condiţionată de anumite fapte sociale pe care le vom expune la timpul cuvenit.

Pe când circulaţia reală a formulei magice în sat înseamnă de fapt numărul de ori în care se recurge la ea în cazurile reale de descântat din sat (formula la care se recurge mai des sau mai rar). Circulaţia aceasta reprezintă mişcarea formulei magice în spaţiul determinat al satului ca şi, poate, dincolo de limitele acestuia, deci aria de folosire socială a formulei (trebuie menţionat aci faptul că, în afară de această circulaţie de folosire, formula magică, ca şi orice element folcloric, mai are de parcurs încă un alt drum, propriu, drumul trecerilor de la o generaţie la alta. Dar asupra acestei mişcări a formulei magice pe linia timpului vom reveni altă dată. Trebuie să spunem însă aici că aria de folosire socială a formulei în sat este extrem de greu, chiar imposibil de determinat: nu poţi sta la pândă şi nu ai posibilitatea să vezi cum pornesc, din diversele puncte ale satului, spre persoane anumite, sufletele însetate de dorinţa unei vindecări miraculoase. Ar trebui să fii undeva, deasupra satului şi a vieţii, pentru a putea surprinde această mişcare de suflete, totdeauna aşa de discretă că poate scăpa chiar ochiului unui observator avizat.

Cum însă circulaţia de folosire a formulei magice în sat nu este lipsită de semnificaţie pentru extensiunea ei în grupul agenţilor magici, vom utiliza cât mai conştiincios şi observaţiile, chiar incomplete, pe care ni le dau fişele de informaţie generală privind această chestiune.

De aceea trebuie spus că datele numerice din schemă ne servesc numai ca limită de grupare a conţinutului acestor fişe. Cifrele sunt deci mai degrabă indicaţie metodologică de lucru.

Nu trebuie uitat că suntem în domeniul unor fapte de viaţă spirituală pe care statistica cea mai conştiincioasă nu va putea vreodată să le prindă în întregimea lor. Cifrele însă confirmă bănuiala noastră privitoare la interdependenţa dintre frecvenţa formulei magice în repertoriu şi circulaţia ei de folosire socială în sat. De aceea, observaţiile pe care le prezentăm mai jos rezumativ sunt rezultatul unei riguroase confruntări a datelor numerice indicate în schema de mai sus cu fişele informative.

Rezultatele, iată-le:

1. Formula nr. 1 (de deochi) are frecvenţa maximă (o ştiu 28 persoane din 87). Descântecul de deochi reprezintă perfect pentru satul nostru faza de vulgarizare a formulei magice. El a trecut de altfel chiar în lumea copiilor, tinzând spre formula-joc.

Cine în Cornova nu ştie spune:

Fugi, diochi,
Dintri oichi:
Ca iepurii di ogari
Şi ca vântu pin gard.
Şi să rămâi curat,
Luminat,
Ca Dumnidzău
Şi te-o lăsat.

(f. 85)

2. Ca importanţă de frecvenţă vin apoi formulele nr. 2 (o ştiu 22 din 87), nr. 3 (o ştiu 21 din 87) şi nr. 8 (o ştiu 13 din 87).

Frecvenţa lor mare în repertoriu se datoreşte faptului că ele reprezintă cele trei boli de care satul se teme foarte şi anume: spărietul, strânsul şi ursitul (frigările). Cele două dintâi sunt boli ce se ţin mai cu seamă de copiii mici. Pentru ele, satul are practici magice de vindecare destul de complicate[3].

Ursitul este apoi practica magică „cu doo feţe" a satului Cornova. Să-l dăm ca exemplu de ritual magic complex: „a face de ursit" cuiva poate însemna mai întâi „a face de dragoste" cuiva. De exemplu o fată-şi „face de ursit" (de dragoste). Feciorul la care ea se gândeşte se-mbolnăveşte însă „de ursit", „adică-l dor pântecile". Pentru vindecare, intervine în ritual obiectul magic caracteristic satului Cornova, numit „frigări", „fiare pe care le face

ţiganul cu mâinile la spate şi cu ochii închişi" (f. 110) în timp ce rosteşte formula, care nu este altceva decât o simplă descriere a ritului manual corespunzător:

Frigarea-n foc am pus,
Pe apă am stâns,
Durerea am luat-o:
Din creştetu capului,
Din greierii capului,
Din de partea obrazului,
Din viderile oichilor,
Din sfârcurile nasului,
....
(f. 149)

Când nici cu frigările arse-n foc nu s-a ajuns la rezultatul dorit, atunci se „taie găina neagră" într-un mod special, rostindu-se aceeaşi formulă, fără primele două rânduri. În aceste formule satul şi-a delegat, pentru cazurile grave, specialişti celebri nu numai în Cornova, dar şi pe o zonă de seamă a satelor din jurul ei. Specialistul reprezintă punctul central al eficacităţii formulei. În jurul lui se află zona mai palidă dar tot atât de reală în sat a celor care ştiu aceeaşi formulă şi la care se merge în cazurile socotite ca mai puţin grave.

3. De multă atenţie se bucură în satul nostru mai cu seamă descântecul de dragoste (îl ştiu 17 din 87). E desigur formula ce ţine încordată atenţia şi are toată simpatia grupului feminin din sat. Ceea ce e interesant în cazul acesta e că aproape fiecare din cei 17 ştie un alt descântec, care nu e variantă ci formulă-tip. Dovadă de atenţia ce se acordă descântecelor de dragoste şi de efortul de imaginaţie ce acestea-l reclamă. Pentru culoare, iată câteva din formulele-tip:

a. Invocaţia către buruienile „Duminicuţe", culese din pădure, de lângă izvor, sâmbătă dimineaţa-n zori de zi:

Nu vă ieu, buruienile,
Buruienile luminate,
Prea curate,
Nu vă ieu,
Niş de-on rău,
Şărpi, şărpişor,

Vă ieu de lăut:
Să ni s-arate pin jis,
Şine ni-a şi
Di la Mniezău
Ursâtu mnieu.

(Procedeu Raveca Dorii, f. 97)

b. Invocaţia către icoană:

Cum nu poţ fără sfânta icoană,
Aşa să nu poţ fără mine,
....

(Procedeu Zoiţa Botnaru, f.108)

c. Invocaţia către lună („facere la lună, la ficiori de mână"):

Lună luminoasă,
Arată-mi ursâtu mnieu
În casă.
Na-ţ brâu nieu
Şi dă-mi frâu de la calu tău.
Şi să mă pornesc
Pin pădure fără sanie,
Pin sat fără ruşine.
De-oi găsî ursâtu mieu
Şedzând la masă,
Cu ghici de foc să-l ard.
Şi să-ncaleşe pi cal,
Şi să purşede pi cale,
Pi cărare,
Să s-arate iubitii lui
În cale.

(Vechi procedeu Anica Sârghie, f. 320)

d. Descântecul ce însoţeşte facerea de dragoste (ursit) prin baterea frigării cu ciocanul în vatră:

Cum arde focu-n vatră,
Aşa s-ardă inima-ntr-însu.
....

(Procedeu Profira Liponti, f. 324)

Şi încă vreo alte zece formule mai mici ce însoţesc alte proceduri, uneori aduse de aiurea (vezi fişele nr. 76, 104, 318, 321, 322, 323, 325, 326, 328, 329).

Deci, din cei 17 care ştiu să descânte de dragoste, aproape fiecare reprezintă o formulă specială. Fiecare din aceste formule speciale are la rândul ei tendinţa de răspândire în sat şi deci de a forma zone de circulaţie proprie.

4. Cazul aproape opus descântecelor de dragoste îl oferă categoria formulelor ce însoţesc descântecul de „bube" şi „gâlci". Aci descântecele a zece boli diferite (bube sau gâlci) şi care formează pe schemă un grup aproape compact, cu uşoare întreruperi (nr. 9, 10, 11, 12, 15, 16, 18, 20, 23) trebuie socotite cu o frecvenţă globală. În cazul acesta, toate formulele orale se reduc la trei forme-tip care se întrebuinţează, când într-un caz, când într-altul, cu simpla indicaţie de schimbare nominală.

Formula tip a

S-o pornit
Noo lupchi
Din noo câmpchi,
Noo lupchi
Din noo lunşi,
Noo lupchi
Din noo codri,
Mieunând,
Schieunând,
La măr di bulgariu
Să-l mănânşe.
Nime n-o audzât,
Nime n-o vădzut.
Numa Maica Domnului,
Din poarta şeriului,
I-o şî audzât,
Şi i-o vădzut,
Şi i-o-ntrebat:
– Unde vă duşeţ, voi
Noo lupchi
Din noo câmpchi,
Noo lupchi
Din noo lunşi?

– Ne duşem
La măru bulgariu
Să-l mâncăm.
– Nu vă duşeţ
Să-l mâncaţ;
Că ie măr uscat.
Da, duşeţ-vă la Ion
Şi-i mânca şeal perit.
Să rămâie curat
Şi luminat
Ca din trupu mâni-sa lăsat.
(f. 151; idem f. 123 şi 145)

Formula tip b

S-o sculat
Sfântă Măria şeai mare
Şi-o făcut
O masă mare
Şi-o chemat:
Toate buboaile,
Toate beşcuţăle,
Toate zgâncuţăle;
Da pe beşica şeai ră
N-o chemat-o.
Da ie di şiudă
S-o uscat.
Ş-o săcat
Ca petica-n gard.
(f. 75; idem f. 101, 117, 164, 170)

Formula tip c

Vai săraca
Baba Maria:
O avut noo ficiori,
Noo o avut,
Noo o crescut,

Noo la oaste-o trimăs;
O trimăs noo
Şi-o vinit opt.
O trimăs opt
Şi-o vinit şăpte,
....
O trimăs unul
Şi-o vinit niciunul.
Aşa să nu rămâie gâlca:
Nici cât un fir de mac,
În patru deschicat.
Ptiu... să chiaiă,
Să răschiaiă,
Ca spuma din mare,
Ca roa de soare.

(f. 172; idem f. 127, 147;
Culeg.: Livia Gavăţ)

Cu aceste trei formule este aşa de obişnuită memoria descântătorului cornovean, încât el le extinde şi la alte boli, nicidecum înrudite cu bubele sau gâlcile. Aşa, formula-tip a e extinsă şi la practica descântatului de „albaţă" (f. 114, 141), de „spăriet" (f. 137), sau de „orbalţ" (durere de cap: f. 131, 133). Iar formula-tip b am reîntâlnit-o la descântatul de „orbalţ" (f. 121).

5. În faza opusă celei de vulgarizare pe care ne-o indică frecvenţa descântecului de deochi se află formulele ce se moştenesc numai în cadrul anumitor familii. Ele sunt trecute cu zgârcenie, de la unul la altul, pe linie de sânge. E cazul descântecului de „muşcătură de şarpe" (nr. 14 pe schemă) care se moşteneşte în familia Văscanilor (f. 359):

Iediţă,
Prestiţă
Carnea de peliţă,
Peliţa de carne,
Carnea de os,
Osu de măduhă.
Şine-o adus veste,
Şărpile să crăpe.

(f. 81)

Şi a celui de junghi (nr. 13 pe schemă) care „merge-n familia Botnarilor, a Jitarilor" (f. 359). Formula e descrierea muncii cânepii:

M-am pornit la arat
Şî la semănat,
Stai junghi s'te leg!
Am cules-o,
Am legat-o,
Stai junghi s'te leg!
Am tochit-o,
Stai junghi s'te leg!
Am bătut-o,
....
Am meliţat-o,
....
Am răjilat-o,
....
Am cheptănat-o,
....
Am periet-o,
....
Am tors-o
....
Am suşit-o,
....
Am răschiet.
....
Am zolit,
....
Am depănat,
....
Am ţăsut,
....
Am ghilit,
....
Am făcut val,
....
Am rupt-o
....

Şi junghiu l-am legat.
Şi Mărioara
Cu gura a legat
Şi pişte Marea Neagră
Am zvârlit.
Şi Ion a rămas curat
Şi luminat,
Ca Maica Preşista
Şi l-o lăsat,
Ca mă-sa ce l-o făcut.
(f. 347)

Aceste formule n-au deci cum avea o extensiune mai mare în repertoriu, eficacitatea lor depinzând tocmai de această calitate a descântecului de a fi moştenit pe linie de sânge.

Cam în aceeaşi categorie intră şi formulele ştiute actualmente de persoane reputate ca „închise", care nu vor să spună.

Din această cauză satul socoteşte că formulele sunt ameninţate de dispariţie, o dată cu dispariţia deţinătorilor actuali. E cazul descântecelor nr. 22 şi 29.

6. Frecvenţă şi mai mică au formulele ce reprezintă boli nu prea temute în sat (formulele nr. 19, 24, 25, 27 şi 30). Devenite bizare şi unice, ele reprezintă ca frecvenţă opusul descântecelor de bolile temute în sat.

7. Cu o frecvenţă aparte socotim formulele aduse din alte sate, cum e cazul descântecelor nr. 26 (de friguri) şi nr. 28 (de „soare-n cap", de durere de cap). Frecvenţa mică a acestora poate fi de altfel datorită şi faptului că n-au avut timpul necesar pătrunderii în atmosfera magică a satului.

În concluzie, să încercăm a extrage sensul faptelor sociale comunicate mai sus.

1. Putem spune mai întâi că în satul Cornova fiecare formulă are, în grupul agenţilor magici, o arie de extensiune ce-i este proprie, arie pe care o cercetare minuţioasă ar dovedi-o cu desăvârşire deosebită de a oricărei alte formule.

Această frecvenţă a ei este în legătură în primul rând cu numărul persoanelor care-o ştiu. Căci, deşi formula magică e ţinută să rămâie neschimbată, participând ideal la stringenţa

formei unui text religios, în realitate orice cercetător îşi poate da seama că, la un moment dat, ea prezintă variante.

Aşa că frecvenţa în repertoriu a unei formule magice înseamnă de fapt un număr dat de variante. De altfel transmiterea ei de la o generaţie la alta nu putea duce decât la aceasta, transmiterea nefăcându-se niciodată mecanic, fără schimbări. Soarta variantei e astfel legată de personalitatea celui care-o ştie şi care e instrumentul momentan în procesul transmisiunii ei.

O aceeaşi formulă e spusă în moduri diferite. Un informator obişnuit o recită cu teama de a nu o schimba, respectând elementul tradiţional, neadăugând nimic de la sine. În gura unui informator neobişnuit, cu dar literar, formula ia o înfăţişare nouă, inedită, plină de aport personal.

Norocul cercetătorului constă tocmai în a descoperi pe aceşti cei mai interesanţi informatori dintr-un sat. De aci importanţa culegerii datelor privitoare la informatori, date care pot duce la concluzii foarte interesante din punct de vedere sociologic. Satul Cornova este o strălucită dovadă a acestei afirmaţii, aci unde informatorii sunt adevărate personalităţi feminine săteşti, chezăşie deci a unui mare număr de variante.

Crearea variantelor unei formule magice se deosebeşte însă de crearea variantelor oricărui alt element folcloric. În viaţa spiritual-socială a satului, formula magică are o situaţie absolut specială.

Pe când o doină sau o strigătură e rostită nestingherit, cu voce tare, în grup, formula magică e ţinută să fie rostită încet, secret, transmisă în condiţii speciale de la bătrân la mai tânăr etc. Transmiterea ei nu este niciodată lipsită de ceremonial. Şi stringenţa ce caracterizează pentru satul Cornova transmiterea descântecelor de muşcătură de şarpe sau de junghi, care se moştenesc numai în cadrul anumitor familii, trebuie să fi caracterizat odinioară iniţierea în orice altă practică magică. În acest proces de trecere îngrădită, formula e sortită să sufere mai cu seamă schimbări de natură lingvistică, datorită auzirii greşite, combinării de cuvinte etc., schimbări care dau formulei magice un aspect rigid şi care-i imprimă mai cu seamă caracterul de neînţeles şi bizar. O recitire atentă a descântecului de muşcătură de şarpe e destul de elocventă în acest sens.

Pe când dimpotrivă, drumul mai nestingherit parcurs în viaţa socială a satului de o doină sau o strigătură, spuse clar, în auzul tuturor, oferă acestora mai multe şanse de răspândire şi poate chiar de cizelare estetică.

Când însă formula magică circulă oarecum mai liber (desigur niciodată la fel cu o doină sau o strigătură, de exemplu), atunci e şi ea pe drumul variantelor.

Formula devine atunci mobilă, vie, după modelul ei se formează altele, pierzând sau câştigând estetic în drumul ei, după cum a ajuns în patrimoniul spiritual al unui om obişnuit sau al unuia neobişnuit.

2. Dar în afară de această arie de extensiune a formulei în grupul agenţilor magici, am mai menţionat în articolul de faţă şi aşa-zisa arie de circulaţie reală a formulei în sat, aria folosirii ei sociale: la unele formule se recurge mai des, la altele mai rar. Poate că această folosire socială să fie cea care dă valoare deosebită anumitor formule, condiţionând astfel frecvenţa lor în grupul agenţilor magici. Nu-şi dau oare, aceştia, osteneala să ştie formula la care se recurge mai des?

Dar folosirea socială a unei formule magice este în strânsă legătură cu ritmul de viaţă biologică şi sufletească a satului. Sunt sate în care se descântă mai mult copiii, în care bântuie anumite boli; sunt altele în care se descântă mai mult vara etc.

Dar mai cu seamă legătura vieţii sociale prezente cu trecutul face ca în sat să circule îndeosebi formulele cu care sunt obişnuiţi oamenii din bătrâni. Din acest punct de vedere satul românesc este o individualitate specifică de credinţe şi practici magice moştenite, individualitate ce se exprimă şi se consolidează prin trecerile de la o generaţie la alta. Şi cu cât satul e mai plin de sensul tradiţiei, cu cât e mai dominat de acel „esprit de clocher" de care a vorbit De Saussure, cu atât el nu primeşte în domeniul practicilor magice, ca şi în domeniul religiei sau al artei sale, decât pe acelea ce sunt conforme celor existente în sat. Sau, chiar dacă le acceptă, le transformă, făcându-le să intre în ritmul obişnuit al satului. De aceea temele acceptate de aiurea suferă de obicei un lung proces de adaptare. Am menţionat la timpul cuvenit faptul că, în satul Cornova, printre formulele magice de foarte

restrânsă frecvenţă figurează şi acelea venite de aiurea şi care deci n-au avut sau poate nu au prea multe şanse de pătrundere în atmosfera magică a satului.

Înţelegem aşa, de ce formulele vechi sunt cele de mai intensă frecvenţă în grupul agenţilor magici.

Nu trebuie să uităm însă că studiul pătrunderii într-un sat a formulelor magice de aiurea este de mult interes sociologic, chiar dacă n-ar fi de considerat decât lupta lor de adaptare la spiritualitatea satului.

Esenţial însă orice sat are un grup definit de formule teme magice. Aşa că, în ultimă analiză, aria de circulaţie a unei formule magice poate fi redusă la o arie tematică. Desigur însă că spaţiul limitat al unui sat poate oferi o contribuţie destul de mică la problema schiţării ariilor tematice; de abia determinarea provinciei tematice ar oferi spaţiul limită necesar. Dar despre aceasta vom vorbi cu alt prilej.

NOTE

1. Este vorba despre articolul *L'agent magique dans le village de Cornova (Bessarabie)*, apărut în volumul *Omagiu Profesorului D. Gusti. XXV de ani de învăţământ universitar (1910-1935)*, I, al revistei „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială" XIII (1936), pp. 119-137. Versiunea românească a acestui articol este publicată pentru prima dată în volumul de faţă sub titlul *Agentul magic în satul Cornova (Basarabia)* (nota editoarei).
2. Materialul de fişe pe care se baza cercetarea noastră de atunci, ca şi cel utilizat în articolul de faţă, a fost cules în întregime de noi, în vara anului 1931, cu ocazia campaniei de cercetări monografice întreprinse de Institutul Social Român, sub directa conducere a Domnului Profesor D. Gusti, în satul basarabean Cornova. El e depus la Seminarul de Sociologie (Facultatea de Filozofie şi Litere, Bucureşti) în Dosarul III. Obiceiuri. Trimiterile se fac la numărul de ordine al fişelor din interiorul acestui dosar.
3. Vezi de exemplu Şt. Cristescu. *Practica magică a descântatului de strâns în satul Cornova*, „Arhiva" X (1932), p. 371.

Practica magică a descântatului de „strâns" în satul Cornova

I. Descântatul în satele noastre

1. În ansamblul practicilor magice care trăiesc încă cu destulă intensitate în satele noastre, un loc de seamă îl ocupă descântatul.

Această îmbinare de gesturi şi vorbe, care la prima impresie îţi apare ca o înlănţuire mecanică, lipsită de gând, îşi are legile ei necesare, născute într-o organizaţie specială a vieţii sociale în decursul secolelor. O privire mai atentă îţi arată că, într-adevăr, alături de forţa socială a tradiţiei, care hotărăşte felul în care descântătorul va trebui să mişte mâna, să amestece anumite substanţe sau să rostească anumite cuvinte, trăieşte ideea care luminează gestul şi care în mod surprinzător, dar real, îl şi complică.

Şi materialul cules în timpul campaniei monografice din Cornova basarabeană stă dovadă vie că aceste practici, departe de a fi părăsite, sunt dimpotrivă căutate şi că altele se creează chiar sub ochii noştri[1].

De aceea, în cercetarea noastră, spre deosebire de alte cercetări de acelaşi gen, în afară de culegerea descântecelor propriu-zise, ne-a interesat întreaga serie de tehnici materiale ajutătoare: am dat apoi o atenţie specială agenţilor care le îndeplinesc şi care sunt, în orice sat, cei mai în măsură să le înţeleagă şi să ia atitudine faţă de ele.

S-au obţinut date de un real interes ştiinţific referitoare la iniţierile în aceste practici, transmiterile din generaţie în generaţie şi de la individ la individ pe întreg satul, sau în cadrul unor familii anumite, în afară de datele numerice care ajută să se construiască, pentru un moment dat, schema extensiunii agenţilor magici pe planul vieţii sociale săteşti, repartizaţi după vârstă, sex etc.

Într-o lucrare viitoare vom comunica aceste date.

2. Deocamdată, stăruim în analiza unui singur moment din practica descântatului cornovean, şi anume asupra descântatului de „strâns".

Această denumire rezumă o categorie de acte al căror scop e vindecarea de boala pe care cornoveanul a botezat-o, foarte plastic, „strânsul".

O descriere amănunţită a practicilor va fi urmată de cea a reprezentărilor care le condiţionează; un capitol final va fi rezervat concluziilor impuse de teren, referitoare la acest gen de practici.

Pentru cele dintâi utilizăm descrierea făcută de sătenii înşişi; expunerea va suferi poate oarecare reveniri. Avem însă impresia că prezentăm faptele într-o ordine a lor mai naturală, lipsite de rigiditatea logică, dar pline de viul ce le caracterizează.

Pentru descântatul de strâns sunt în sat două feluri de practici pe care săteanul le deosebeşte după ritul oral corespunzător, care lasă mult în urmă, în ceea ce priveşte complexitatea, pe cel manual.

Avem: 1. descântat cu ajutorul descântecului propriu-zis de strâns şi 2, facerea „cărticelei".

II. Practici

3. Întrebând pe oricine din Cornova, în ce timp al anului se descântă mai mult, vei obţine un răspuns care nu se va deosebi prea mult de cel al Artinei Botnaru, nora Jieriţei, vestita descântătoare a satului şi a împrejurimilor: „Mai mult s'descântă iarna că de frig i-apucă pe copchii strânsu. Toamna, nu s'pre bolnăgheşte; c-are jin şi faşe jin cu chiper păn'cân'să-mbată şi uită de durere"[2].

Aceasta nu înseamnă însă că numai iarna şi numai copiii se îmbolnăvesc de strâns. Strânsul apucă pe oricine şi oricând. Aşa că trebuie să-l poţi recunoaşte: „Asta-i boală cumplită şi la copchii şi la bătrâni. Te farmăi ici (arată pieptul) şi-n schinare parcă-ţ scoate oasăle"[3]. „Cunoşti copilu că-i bolnav de strâns că hârcăie, că-i umblă cheptu. Îi iesă cheptu nainte. Iacă, ie aici un flăcău, Micandru, cu cheptu ieşit afară... După ce îi iesă cheptu, i să strâcă osu spchinării şi şade aşa grăbănos. Io chiar am văzut unu la Năpădeni cân îi rupé osu spchinării; atunci ţâpă iel tare, atunci îl doare"[4].

Boala e de două feluri: „strânsu-mic" şi „strânsu-ăl-mare".

După gravitatea cazului, cornoveanul chibzuieşte la cine să alerge. Se poate duce la Săvoianca, cea căreia nu-i mai încap în minte copiii pe care i-a scăpat de la moarte, dar tot aşa de bine se poate îndrepta de cealaltă parte a satului spre Alixandra Babii, bătrâna sărmană care numai cu descântecele trăieşte. Şi tare rău face cine ocoleşte pe Botnăriţa, căci „nime nu descântă mai bine ca dânsa în tătă Cornova". Ea a furat decântecele de când avea 25 de ani, de la mama ei, Catinca lu Ion Pleşca şi aceasta le ştia de la Domnica lu Toader Bâzgă care le auzise „din bătrâni, de cân s-o făcut Cornova"[5].

Nimeni nu ştie însă să spuie vorbele „aşedzat" ca Spiridon Gogică. A învăţat de la o femeie „din măhală" cu el, Catinca lu Manoilă Dodon, care a murit, sunt 16 ani de-atunci. L-a învăţat femeia pe el ca să-i descânte copiii, căci de la ea nu le trecea.

Trebuie – spune el – să „descânţ în rachiu cu acu de cusut sau o andreică de făcut colţuni. Pui ac ş-on cuţât de găsât că ie spărietu la un loc; şî mătură to'de găsât. Şî cu aţă roşie să leji. Aşă spun din bătrâni că ie ghine. Ş-apăi zâci aşă:

S-o sculat marţ dimineaţă... (cutare),
Gras şi frumos;
Ş-o pornit pi cale, pi cărare.
Cân'la jumata di cale,
S-o-ntâlnit cu Şas-rău
Şi cu Spăriet;
Strâns cu Strânsuleasa, Samca cu Şămculeasa,
Şuma, Şumăriţa.
Şi pe (cutare) l-o prins,
Şi-n sus l-o ridicat,
Şi-n pământ l-o dat,
Sânjile i l-o gustat.
S-o coborât Măria, Sântă-Măria,
De la şeri,
Pi scări de aur,
Şi de arjint,
Ş-o-ntrebat:
– Şe te văicăredz,

Şe te nişăledz?
Nu te văicăra,
Nu te nişăla:
Schiridon, cu descântecu
Te-a descânta,
Cu mâna ţ-a loa,
Cu ghiciu l-a ghiciui,
Cu mătura l-a mătura;
Pişte Marea Neagră l-a arunca:
Unde buhai negru nu raje,
Cucoş negru nu cântă.
Fată mare nu se despleteşte.
Ptiu... s'cheaie,
Să răscheaie:
Ca spuma de mare,
Ca roa de soare;
Să rămâie luminat
Şi curat,
Ca Maica-Preşista
Şe l-o lăsat.

Şi vorbele se spun de nouă ori în trei zile: marţi, miercuri şi joi, de câte trei ori în fiecare zi. Într-o zi poţi spune de trei ori, una după alta, descântecul sau câte o singură dată: dimineaţa, la amiazi şi seara. Şî dacă n-ai leac, mai descânţ încă trei zâle"[6].

Din rachiul astfel descântat, bei de trei ori „în cruce". A bea în cruce înseamnează a atinge cu buzele paharul în care se află rachiul, în patru locuri diferite, care formează între ele semnul crucii. A patra oară se bea.

Cu restul te speli pe piept.

4. Când însă cineva e „apucat de strânsu-ăl-mare", atunci e ceva mai greu: „Când vedz că-ncepe a-i ieşi pcheptu aici şi hârcăie, atunci să-i faci cărticică. Dacă îl pricepi mai dinainte, e mai bghine; că dacă îi iesă cheptu, nu mai dă înapoi. Asta ie gre boală. Atunci, te duci la cineva care ştie să-i citească cărticica pe numele copilului. Şi mama lui şi tata lui să şie însămnat acolo. Aprind o lumânare lângă copil, o ţine care citeşte în mână şi când zâce „În numele Tatălui şi-al Fiului şi-al Sfântului Duh" atunci trebuie să

facă şi mama cruce la copil. Asta o face cân'să citeşte cărticica. Alt copil nu-i iertat să vie acolo, că pică pe dânsul. Apoi o pune la cheptul copilului. Ş-apăi cân'vine s-o citească a doua oară, o ia de la chept. Până la trei o citeşte. Ş-apoi o lasă la copchil pă chept, or o pune sub cap ş-o lasă pân să-ndreaptă copchilu"[7].

Anastasia Gane şi cu ea aproape tot satul te-ndeamnă să mergi la Veruţa: „Veruţa, ie o face cartea, iea o ceteşte. Trei zâle trebe s-o citească; ş-apoi te-ntoarce. Io cu Xenuţa am năcăjit: şedea, tânjea aşa, a vărsat, a vărsat. Aşa m-am spăimântat! Ş-o venit Veruţa şi mi-o descântat în trei zile.

– Cum e rânduiala cu cetitul ăsta?

– Păi cum să fie? Aprinz tămâie şi lumânare la icoane, taman la care ceteşti. Cât ceteşti tăt timpu ăsta trebuie să tămâiezi în casă. Amu, dacă isprăveşte de cetit, dai tămâia în vatră. Apăi, dacă ceteşte a doua oară, aprinde iar tămâie. Copchilu îl pui pe laiţă, cu faţa către icoană.

– Nu-l ţii în braţe?

– Ba-l ţâi şi-n braţă, da e mai ghine pe laiţă, că mai baţ mătănii când ceteşte.

După ce ceteşte, îi pui cărticica pe piept ş-o ţâi ale trei zile, cât ceteşte. De trei ori o ceteşte. Cân'vine, o ia după piept, o ceteşte ş-o pune iar la loc. Poate s-o puie şi su pernă, cum o vrea. După ale trei zâle, o pune deoparte, păn cân o hi iar lipsă s-o cetească"[8].

Dar să vedem cum face cărticica Veruţa[9], nepoata de fiică a Zaharioaei, bătrâna care descântă aşa de bine de „frigări" şi care, de ani de zile, nu-şi mai poate mişca picioarele să treacă pragul casei.

Veruţa-ţi spune că ea are „de la rus" o „Epistolie a Domnului Isus"[10] pe care a cumpărat-o, să fie 11 ani de-atunci, de la un lipovean.

A sfinţit-o la biserică, de Paşti, când „sfinţăşte priotu pasca", a ales ea „rugăciunea cu Avizuca" şi-o scrie, de vreo opt ani de zile, atunci când e trebuinţă, pe-o foaie de hârtie luată de la bolnav; pe aceeaşi foaie „face" şi chipul Avizucăi, cu părul până-n călcâie şi unghiile ca secerile.

„Rugăciunea cu Avizuca" este, în linii mari, aceasta după obişnuita formulă de intrare „În numele tatălui...", se pomeneşte

coborârea Arhanghelului Mihail din muntele „Ierionului". Acesta „întâmpină" în drum pe Avizuca, aripa Satanei, care „strâcă cheptu copchiilor"; urmează descrierea ei. Întrebată de Arhanghel încotro merge, ea spune că se duce în „Vifleim" să „smintească pe Fiţioara Maria" care trebuie să nască pe Isus. După ce-o bate, Arhanghelul Mihail îi cere să mărturisească toate „neşterşugurile" şi „numele" sale. Avizuca, după ce înşiră toate formele sub care pătrunde nevăzută în casele oamenilor, îmbolnăvindu-i, îşi spune cele 19 nume ale sale: Vestiţa, Năfodora, Solomia, Sâlina, Licojda, Avizuca, Scarmila, Miha, Lipiha, Gripa, Slaua, Nacabuţa, Ataua, Hubiba, Huba, Ghiona, Glubina, Isprava, Tihina. Şi adaugă: „şî unde sunt acestea nume ale mele scrisă, de acea casă nu mă pot apropia cale de şăptizăşi hotare de loc". Arhanghelul Mihai o „jură" apoi cu numele lui Dumnezeu şi al tuturor sfinţilor să se depărteze de casa celor la care rugăciunea aceasta se citeşte. Acesta este, în rezumat, cuprinsul cărticelei tip Veruţa[11].

O dată cu cititul cărticelei, când cazul este grav, Anica Poiată te sfătuieşte să faci şi „Crucea ceai mare". Şi iată cum: „Crucea ceai mare, cu slănină să face. La Paşti, când sfinţăşte pasca, iei slănină de la porc ş-o sfinţăşti; şi şade ş-un an de zâle şî niş viermi nu faşe, niş nu pute. Chiar asta-i mare puterea lu Mnezo! Iei slănină şî cu cărbune şi pui pe pragu uşii: chisăz cărbunii şi cu slănina cu muchia bărduţii şi iei şi faşi cruşe copchilului, d-işa păr-işa (arată fruntea, nasul, barba şi cei doi obraji). O măscăreşti aşe pe faţă ş-apăi din umăru drept pănă-n talpa piciorului stâng şî din umăru stâng pănă-n talpa piciorului drept"[12].

5. Înainte de a încheia acest capitol, o lămurire e încă necesară: nu trebuie să se creadă că oricine din sat poate descânta.

Iată, de pildă, Artina Botnaru care, deşi ştie bine, nu-şi poate descânta, singură, copilul. „Nu s'poate – spune ea – că io am copchil şi bărbat şi nu treşe. Niş cărticele nu s'poate s'faşi".

Chiar Irimia lu Ilie Rusu, care face acum cărticele „dac s-a-nsura n-a mai puté faşe...

– Dar cine poate face cărţi de acestea, ţacă Nastasâie?

– Păi, cine ştie; numa ăl de să pricepe. Numa să n-aibă copchii. Dac-o face unu cu copchii, cade pe iei rău! Ie aici una, Veruţa; iea le face şi tăt iea le citeşte. Îi dăm doozăşi de lei pentru o carte şi pentru citit. Numa pentru citanie ie mai puţân.

– Păi, altul, uite Iovu, băiatul matale, nu poate s-o citească?

– Doamne fereşte! Al care-a făcut-o, ăla trebe s-o citească. Nu se poate altu. Da nici pentru altu nu poţ s-o citeşti. Numa pentru ăl care-i făcută, numa pentru el e bună. Îi şi scrie numele pe cărticică. Câţ copii ai, dacă năcăjeşti cu toţi, pentru toţ trebuie să faci. Una pentru toţ nu să poate"[13].

III. Reprezentări

6. Practicile descrise până acum corespund, în mod natural, unor idei şi credinţe proprii săteanului cornovean.

Chiar dacă puterea lui de înţelegere nu reuşeşte să îmbrăţişeze ritualul în toate amănuntele sale, ea introduce totuşi o linie de lumină în complexul acesta de acte.

Cea dintâi reprezentare clară pe care o are cornoveanul e cea a forţei-cauză a boalei. E, după cum vom vedea, o reprezentare personală, precisă, nu atât în sens de portret, cât în sens de potenţialitate magică.

E o personificare a boalei, caracteristică de altfel tuturor exorcismelor. şi pe care descântecul nostru o numeşte „Strânsul" („Strânsu cu Strânsoiu") sau „Samca" („Samca cu Sămcoiu").

În cărticică, nefastul personaj se cheamă „Avizuca" şi, în afară de acest nume, mai are încă alte optsprezece..

De fapt, „Strânsul", „Samca", „Avizuca" denumesc unul şi acelaşi personaj, numai că, acesta, mai neprecis în forma „Strânsului" ce întâmpină drumeţul care merge liniştit pe cale, pe cărare, capătă oarecare contur ca „Avizucă". La înfăţişare, aceasta din urmă poate fi văzută în chipul pe care-l „fac" pe cărticică Veruţa ori Costea Popa.

Căci altfel, Anastasia Gane se teme să-i pomenească şi numele, dar să mai ştie cum e la faţă. „Io tare ştiu cum e la faţă! Io fug de dânsa! Aud că-i fricoasă, să te temi de dânsa! Să-ţ faci cruce şi să fugi! Ie răsuită pe cărţ, dacă vrei s-o vedz"[14].

E de observat că, în această reprezentare, cornoveanul nu pune prea multă fantezie. Suntem, în orice caz, mult departe de descrierea amănunţită pe care ţi-o da săteanul din Runcu (Gorj) despre „Ăle Sfinte", spre exemplu, unde introducea până şi subtilul elementului auditiv: te făcea şi să simţi fâlfâitul aripilor acelor fete frumoase care zboară pe sus, cântă şi-ncremenesc pe loc călătorul întârziat.

În schimb, Anica Poiată îţi va pune imediat în faţă exemplul viu al omului aceluia, pe care l-ai văzut la nunta de de săptămâna trecută, „grăbănos şî strâcat de Samcă", tremurând la gândul că, într-o noapte, era s-o păţească şi ea la fel cu copilul ei „ist mare", dacă nu i l-ar fi scăpat Veruţa.

7. De proprietăţile magice ale substanţelor întrebuinţate la descântat îşi dă însă foarte puţin seama cornoveanul.

Săvoianca descântă în „ţâţă" când copilul e micuţ, în lapte, dacă acesta e mai mare. Tot aşa de bine poţi însă descânta în rachiu, cum fac Botnăriţa sau Spiridon Gogică, ori chiar în apă.

Acul de cusut nu trebuie să lipsească; el poate însă fi înlocuit cu „andreica de făcut colţuni".

Ca mai priceput, Spiridon Şăptiboi adaugă mătură şi „cuţât de găsât", căci – spune el – „strânsu e cu spărietu la un loc".

Dar de vei întreba de ce se întrebuinţează aceste substanţe şi numai acestea, care sunt proprietăţile lor nevăzute, nu ţi se va răspunde decât cu o slabă mişcare din umeri.

Cornoveanul te priveşte chiar nedumerit; el, niciodată nu şi-a pus întrebarea aceasta. Aşa e bine, aşa s-a pomenit el făcând.

Toate aceste lucruri, din care noi facem probleme, sunt pentru el adevăruri elementare, a căror demonstrare e imposibilă şi zadarnică.

8. Ceea ce vede însă cu mare precizie săteanul din Cornova e scopul pe care-l urmăreşte.

El ştie sigur că pentru vindecare nimic, în afară de descântat, nu-i de folos: „Iac-aţ văzut la nunta asta[15] unu strâcat de tăt, unu grebănos, unu străin? L-o strâcat Samca. Şi să-l şi dus la tăţ doctorii şi n-avea şe să-i facă. Şi să-l şi descântat de strâns şi cărticica să i-o şi făcut; crucea ceai mare să i-o şi făcut, făr'iel să-ndrepta. N-avea să şie strâcat aşa... Odată-ntr-o noapte, l-o pălit aşa pe copchilu meu prin somn. L-am culcat sănătos şî s-o trezât la o buca'de noapte, ş-aşa l-o găsât strânsu-ăl mare. Şî igné, nică; numa tremura şî să moară. Da io degrabă, de-amu, la Vera ist d-işea; şî m-am dus şî i-am făcut cărticica. Da până-n dzuă, putea să fie băiatu meu strâcat ca şî omu ista!"[16].

La cititul cărticelei se ştie dacă bolnavul va folosi, ori nu: „Dac-o ceti de-a dreptu, făr să să-mpiedice, îi trece copilului; da dac-o fi să moară copilu, nu poate ceti cărticica; sa-nnăduşe"[17].

Credinţa în eficacitatea neîndoielnică a acestor procedee se bazează pe puterea extremă pe care cornoveanul o atribuie formulelor rostite.

Poate de aceea momentul perceput de ei ca cel mai de seamă în practica cetitului cărticelei, e acela în care se pronunţă cele 19 nume ale Avizucăi: ele constituie formula care, rostită, asigură trecerea puterii întregi a acesteia la cel ce-a reuşit să-i spuie toate numele unul după altul.

De altfel, prin numele acestea cu aspect fonic ciudat, al căror sens e pierdut de mult şi pentru cel ce le pronunţă ca şi pentru cel ce le ascultă, se explică în parte şi rolul de amulet pe care cărticica îl are în sat.

IV. Concluzii

9. Şi acum, drept încheiere, să încercăm a ne da seama dacă distincţia pe care o face cornoveanul între cele două feluri de practici descrise mai sus corespunde sau nu unor deosebiri esenţiale.

Mai întâi să vedem însă ce este cu „Avizuca".

Avizuca, Vestiţa sau „Avestiţa, aripa Satanei" este „legenda scurtă" cum o numeşte d-l Dr. M. Gaster[18], spre deosebire de „legenda lungă" a Sfântului Sisinie pe care B.P. Hasdeu a descoperit-o în Codex Sturdzanus.

De altfel, în Avestiţa, „veche formulă de exorcism din lumea păgână, împotriva demonilor care primejduiau naşterea şi viaţa copiilor mici"[19], transformată în trecerea prin iudaism, vede d-l Prof. N. Cartojan sâmburele în jurul căruia s-a format, în lumea creştină, legenda hagiografică a lui Sisinie, ajunsă la noi în redacţia secolului XVI.

Această din urmă legendă, tipărită fiind în mii de exemplare, a pătruns apoi cu uşurinţă în straturile populare, unde este destul de cunoscută; împreună cu ea s-a strecurat şi „Avestiţa", care în Cornova circulă azi singură, despărţită de cea dintâi.

În această pătrundere a legendelor apocrife în literatura populară, vede d-l Dr. M. Gaster originea descântecelor la români, lucru ce se poate uşor constata – spune d-sa – şi în literatura popoarelor slave[20].

Aşa, Avestiţa aripa Satanei, legenda care ne interesează, a devenit în Bucovina „Descântecu de Samcă (Avestiţă)"[21], descântec ce nu este altceva decât transpunerea exactă a legendei. Cuprinde absolut aceleaşi elemente şi în aceeaşi ordine.

Procesul acesta de turnare a legendelor în formele mai strânse ale descântecelor e în directă legătură cu anumite realităţi sociale.

Nu trebuie uitat că nu e mult de când numărul ştiutorilor de carte, în satele noastre, era cu mult mai mic: citea unul, mai priceput, într-o carte veche, neînţeleasă de alţii, şi legenda trecea la ceilalţi, la cei interesaţi mai ales, cu mlădieri de formă şi apropieri de ceea ce convenea acestora.

Şi apoi, e vorba aci şi de necesitatea de menţinere a numărului mult mai mare al descântătorilor neştiutori de carte care ţineau, desigur, să nu li se ştirbească, prin aceasta, vaza lor în sat: legenda căpăta în gura acestora forma ritmată, specifică încercării de a ţine minte mai uşor şi descântecul era gata.

Dacă în Cornova cărticica – „citanie", cum o numeşte Anastasia Gane – se bucură încă de preferinţa sătenilor este pentru că, probabil, convine mentalităţii religioase a românului basarabean.

Descântatul cu ajutorul descântecului-formulă nu este decât unul din elementele ce compun un întreg gen de practici, de la ale cărui legi generale şi necesare nu se abate deloc; e o tehnică mult mai simplă, lipsită de solemnitatea aproape religioasă a cărticelei, care păstrează încă miros de tămâie şi mătănii.

Cele două soiuri de practici, departe însă de a oferi deosebiri esenţiale, prezintă asemănări ce tind spre acoperire. Aspecte caracteristice celor dintâi se adaugă cărticelei. Pătrunderea reglementaţiei numerice (cărticica se citeşte de trei ori în trei zile), ca şi adaosul pur magic al crucii celei mari, făcută din slănină şi cărbune pisat, dovedesc cu prisosinţă aceasta.

De altfel, datele numerice pe care le comunicăm mai jos îşi au limbajul lor.

În Cornova descântă 15 femei şi 3 bărbaţi cu ajutorul descântecului propriu-zis de strâns; cărticică fac 2 fete şi 2 flăcăi.

Specialişti în descântecul de strâns sunt socotiţi de sat: Botnăriţa, Săvoianca, Lixandra-Babii şi Spiridon Gogică; specialişti în cărticică sunt Veruţa şi Irimia lu Ilie Rusu.

Şi Spiridon Gogică este, chiar azi, un rival de temut al Veruţei. Marea lui autoritate se bazează pe darul de a spune vorbele „aşedzat". El este, de altfel, singurul din sat care mărturiseşte dorinţa de a trece peste legile ce determină posibilitatea de facere a cărticelei. Poate ca prin el să se realizeze, pentru satul Cornova, trecerea de la legendă la un descântec-formulă asemănător celui bucovinean, de care am amintit.

NOTE

1. În articolul de faţă am utilizat, în afară de materialul cules de mine (Şt.C.), multe din fişele semnate de d-l Ion Ionică (I.I.).
2. Inf.: Artina Botnaru, 25 ani, analf. (Şt.C.).
3. Inf.: Anastasia Gane, 40 ani, analf. (I.I.).
4. Inf.: Costea Popa, 28 ani, analf. (I.I.).
5. Inf.: Zoiţa Botnaru (Botnăriţa), 73 ani, analf. (Şt.C.).
6. Inf.: Spiridon Şăptiboi (Spiridon Gogică), 40 ani, analf. (Şt.C.). Variante ale descântecului s-au cules de la informatorii următori: Ileana Cheptănaru (Săvoianca), 60 ani, analf. (Şt.C.); Alexandra Cheptănaru (Alixandra Babii), 50 ani, analf. (Şt.C.); Zoiţa Botnaru (Botnăriţa), 73 ani, analf. (Şt.C.). În afară de cel comunicat de Botnăriţa, toate celelalte descântece sunt mult mai scurte. Botnăriţa spune: „la strâns zici tot cuvintele de la spăriet, dar amesteci pe Samca cu Sămcoiu" (Şt.C.).
7. Inf.: Costea Popa (I.I.).
8. Inf.: Anastasia Gane (I.I.).
9. Vera Dângă, fată nemăritată, 33 ani, ştie „carte rusească şi românească" (Şt.C.).
10. Titlul exact: „Epistolie a Domnului nostru Isus Hristos ce a trimes-o Dumnezeu din ceriu". Cartea e scrisă cu litere slavone.
11. Textul Avizucăi a fost cules în întregime, sub dictare, de la Vera Dângă, care ne-a desemnat şi chipul Avizucăi (Şt.C.). D-l I. Ionică a obţinut de la Costea Popa o astfel de cărticică-manuscris. Sunt două foi rupte din mijlocul unui caiet: pe prima pagină e portretul Avizucăi, iar pe celelalte trei textul, scris cu litere slavone. În sat mai fac cărticele: Ileana Pleşca, fată nemăritată, 40 ani, ştie carte (Şt.C.) şi Irimia lu Ilie Rusu, 18 ani, după informaţia indirectă a Artinei Botnaru (Şt.C.).

Cărticica circulă probabil şi în alte sate din jurul Cornovei. Aceasta se vede din textul „Avizucăi" cuprins pe foile 18 (verso)-21, într-un manuscris miscelaneu, cam din a doua jumătate a secolului XVIII (după cum socoteşte d-l Emil Turdeanu); manuscrisul poartă iscălitura unui Ieromonah Antonovici şi a fost găsit într-o comună apropiată de Cornova (Ghiliceni). El se află în posesiunea Seminarului de Sociologie din Bucureşti.

12. Inf.: Anica Poiată, 21 ani, analf. (Şt.C.).

13. Inf.: Anastasia Gane (I.I.).

14. Inf.: Anastasia Gane (I.I.).

15. E vorba de nunta lui Vasile Roşca cu Elisaveta Potlog, care a avut loc în timpul campaniei monografice.

16. Inf.: Anica Poiată (Şt.C.).

17. Inf.: Costea Popa (I.I.).

18. Cf. *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883, p. 394.

19. Cf. N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească*, vol. I. *Epoca influenţei sud-slave*, Bucureşti, 1929, p. 149.

20. M. Gaster, *op. cit.*, p. 407.

21. Cf. G. Dem. Teodorescu. *Poesii populare*, Bucureşti, 1885, p. 392. Descântecul e scris de S.Fl. Marian.

Componente magice în viaţa spirituală a ţărănimii româneşti din diferite regiuni ale ţării

Desigur că una din deosebirile de seamă dintre sat şi oraş o reprezintă structura diferită a vieţii spirituale corespunzătoare fiecăruia dintre acestea. Există o spiritualitate ţărănească şi există o spiritualitate orăşenească.

Aşa, satul nostru românesc trăieşte valorile spiritual-tradiţionale în mult mai mare măsură decât oraşul. Cultura obştească tradiţional-românească este la noi proprie în primul rând ţărănimii şi păturilor de jos.

În timp ce populaţia satelor noastre trăieşte mai cu seamă valorile culturale tradiţionale, populaţia de la oraş a renunţat – dacă nu la totalitate – dar la o bună parte din acestea, străduindu-se să-şi creeze forme noi de cultură colectivă, la care ţăranii nu participă decât rareori sau superficial.

Tradiţionalul caracterizează deci, în primul rând, spiritualitatea noastră ţărănească. De aici îi vine acesteia din urmă nota ei specifică.

Încercând o sumară analiză a structurii spiritualităţii ţărăneşti, să căutăm a ne da seama care sunt elementele componente ale acesteia şi în ce măsură fiecare din ele participă la tradiţional.

Evident că spiritualitatea populară nu poate fi cunoscută decât prin studiul manifestărilor ei, deci prin studiul creaţiilor şi atitudinilor individuale – care sunt expresia spiritualităţii obşteşti – ca şi prin cel al bunurilor culturale, materiale şi spirituale, ale poporului.

În cadrul cercetărilor de monografie sociologică, iniţiate şi conduse la noi în ţară de Profesorul Dimitrie Gusti, noi studiem viaţa spirituală a oricărei unităţi sociale – deci şi a satului – ca fiind constituită din manifestări artistice, magico-religioase, morale, ştiinţifico-filozofice, tehnice şi culturale. Dar această diviziune, pe care ne-o impun mai cu seamă necesităţi metodice de lucru la

teren, nu ne împiedică să ne dăm seama că, în realitate, între manifestările vieţii spirituale populare diviziunile şi distincţiile precise sunt greu de făcut, între ele existând o strânsă şi neînlăturată continuitate. Cercetările noastre sunt întotdeauna îngreunate de faptul că viaţa socială nu ne oferă fapte spirituale izolate, ci totaluri unitare de manifestări spirituale. Astfel, elementele care compun viaţa spirituală a satului (ca şi a subunităţilor sale) sunt în continuă interdependenţă, alcătuind un tot unitar, organic structurat, în care e uneori greu de precizat unde sfârşeşte religiosul şi începe magicul sau moralul de exemplu. Aceasta ţine de altfel de faptul că, în mediul vieţii noastre rurale, manifestările spirituale nu ne apar ca nişte preocupări teoretice: religioase, morale etc. ale oamenilor. Sătenii noştri nu trăiesc nici religia, nici morala, nici arta ca pe nişte realităţi autonome ori ca pe nişte dogme rigide şi abstracte. Ei le trăiesc viu, concret în „obiceiurile" moştenite din bătrâni, obiceiuri în care toate aceste faţete ale spiritualului: religiosul, magicul, moralul etc., pe care numai o analiză abstractă le poate distinge, apar împreună în unitate indestructibilă şi organică.

Trecând însă peste aceste dificultăţi, pe care de altfel le întâmpină nu numai studiul vieţii spirituale, ci studiul oricărui altuia dintre domeniile socialului, în comunicarea de faţă ne propunem să stăruim asupra uneia dintre componentele de seamă ale spiritualităţii noastre ţărăneşti şi anume asupra magicului.

Între categoriile de manifestări componente ale vieţii spirituale ţărăneşti pe care le-am enumerat mai sus sunt unele în care tradiţionalul este evident mai bine păstrat: cele magico-religioase, etice şi în bună parte cele artistice de exemplu. Acestea reprezintă stratul primar, originar al spiritualităţii ţărăneşti, cele în care se păstrează mai bine pecetea sufletească a neamului nostru. Un loc de seamă în ţesătura acestui strat primar al spiritualităţii noastre ţărăneşti revine magicului. Acesta este reprezentat în satul nostru românesc printr-un număr mare de credinţe şi practici superstiţioase bine înrădăcinate în viaţa spirituală a oamenilor (mai cu seamă a femeilor), credinţe şi rituri ce constituie în bună parte zidul cel mai puternic de apărare în faţa curentelor ştiinţifico-inovatorii care vin de la oraş, tinzând să destrame viaţa spirituală original-ţărănească.

Faptul acesta însă este departe de a caracteriza o mentalitate primitivă, total neevoluată a ţăranului nostru de azi. Satele noastre au intrat din multe puncte de vedere în ritmul vremilor noi, e drept că de cele mai multe ori cu vădite pierderi pentru farmecul şi pitorescul lor original. Astfel procesul de orăşenizare a invadat nu numai lumea valorilor materiale, ci şi pe cea a valorilor spirituale. Orăşenizarea spirituală se resimte în schimbări de limbaj, de costum, de atitudini morale, de credinţe ştiinţifice, etc. Credinţele şi practicile magice însă, secundate uneori în interesantă paralelă de cele religioase, au rămas încă vii. Sunt anumite domenii-cotloane ale vieţii în care spiritualitatea magică s-a păstrat mai cu seamă neatinsă de spiritul vremilor noi. Un astfel de domeniu, comun tuturor satelor noastre, este cel al vindecării bolilor, când nesiguranţa în reuşită stăpâneşte cu multă putere sufletele. Aici tehnica magică intervine şi azi cu adâncă şi inexprimabilă tărie. Aici este ea sortită de altfel să rămâie încă pentru multă vreme pe primul plan în mintea oamenilor.

Ni s-ar putea obiecta că credinţele şi practicile magice nu se mai găsesc adeseori în forme pure. Nu negăm faptul acesta. El însă ţine – după cum am spus ceva mai înainte – mai mult de complexitatea manifestărilor spirituale, decât de o cădere în desuetudine a credinţelor şi practicilor magice.

În medicaţia magică, e drept că credinţe şi practici cu substrat superstiţios merg foarte adeseori mână în mână cu credinţe şi practici de natură religioasă. Descântecele ţăranilor noştri amintesc foarte adeseori – alături de cele mai ciudate personaje – pe „Maica Domnului" cea care „aude" şi simte suferinţele pe care omul sau animalul le are cu boala şi care e gata să le vindece. Vom da mai jos spre exemplificare un frumos descântec cules de noi în vara anului 1935 în satul Şanţ, judeţul Năsăud. E unul din numeroasele descântece-convorbire cu Maica-Domnului. Acest descântec are drept scop vindecarea unei vaci căreia i s-a furat laptele de către cei ce ştiu să ia „mana vacilor", lăsându-le pe acestea sterpe, fără pic de lapte. Iată-l:

S-o loat Floriţa[1]
Din grajd,
Din ocol,

În drum o ieşit
Piste sate o vâjit.
Nime-n lume n-o auzât-o.
Numa Maica Domnului,
Din Poarta Ceriului
Pe scară de ceară s-o coborât
Cu Floriţa aşa o grăit:
– Ce te cânţi[2], Floriţă mândră şi frumoasă?
Ce te dăuleşti?[3]
– Cum nu m-oi cânta, Maică Sfântă?
Cum nu m-oi dăuli?
Că de dimineaţă m-am sculat,
La păşune m-am plecat.
Şi m-am aflat:
De coarne legată,
Din picior urmă luată,
De-amândouă-mpiedecată,
Rău stârpită şi stricată.
Şi mi-o ieşit moroile
Borcoile
Înaintea mea:
Viţălu mi l-o-ndepărtat,
Doniţa mi-o vărsat,
Laptele şi mana mi l-o luat,
Stearpă m-o lăsat.
– Tu, Floriţă mândră şi frumoasă,
Nu te cânta
Nu te dăuli
Că de cornuri te-oi lua
La Fântâna lui Iordan te-oi adăpa,
Frunză galbenă-i cina,
Dulceaţa
Şi mana
Şi laptele
Ţi s-o-nturna:
Gros ca aluatul,
Dulce ca mierea...
Nea, Floriţă, nea, nea!

Nu te strig pe tine,
Strig laptele tău,
Untu tău,
Groştioru[4] tău,
Dulceaţa ta
Şi mana ta.
De-i în munte,
Sub munte,
De-i în deal,
Sub deal,
De-i în apă,
Sub apă,
De-i în luncă,
Sub luncă,
De-i în pârău,
Sub pârău,
De-i în cărare,
Sub cărare,
De-i în apa cea mai mare,
Să vie mândru şi vârtos
Cu ajutoru lu Hristos!
De-o rămas pe une-ai umblat,
De-o rămas pe un'te-ai păşunat,
Tot să vie mândru şi vârtos
Cu puterea lu Cristos
De-i în crucea uliţei,
De-i în găleţile oilor,
De-i în doniţele femeilor,
De-i în oale pus să se prindă,
De-i în podişor astupat,
De-i în fedeleş înfundat,
Iară să vie mândru şi vârtos
Cu ajutoru lu Hristos.
Că al altuia nu-mi trebuie
Nici cât i-un fir de mac,
În patru despicat.
Numai, Floriţă, al tău[5]
Cât l-ai cerut de la Dumnezău![6]

Descântecele de felul celui de mai sus, în care este invocat un personaj religios de mare importanţă cum este Maica Domnului, primesc prin chiar faptul acesta – în mintea populară – o calitate în plus[7].

Apoi nu trebuie uitat nici faptul că şi tehnica ştiinţifică e alături de credinţele şi practicile magice: dovadă numeroasele plante, pe care cercetările medicilor le-au dovedit a conţine reale principii vindecătoare.

În medicaţia magică însă e de netăgăduit faptul că pentru sătenii noştri forţa vindecătoare reală o reprezintă însă gestul şi formula. Eficacitatea vine deci pentru ţăran în primul rând de la procedeul magic. Iată, de exemplu, semnificativele cuvinte ale unei bătrâne din satul Drăguş, judeţul Făgăraş: „Eu am văzut multe şi am umblat şi pe la doftori. Da lucru boresăsc (femeiesc: adică leacurile şi descântecele femeilor) ăla e, să ştii. Dacă e omul beteag, să te duci să iei apă din nouă izvoare... (şi descrie procedeul magic al vindecării prin „scăldătura" de largă răspândire în satul Drăguş).

Nu trebuie desigur uitat faptul că la tehnica pozitivă, exprimând o atitudine mai ştiinţifică în faţa lumii, înţeleasă în cauzalitatea ei naturală, participă în general – în satele noastre – cu mai multă pricepere şi înţelegere mai cu seamă bărbatul, pe care şcoala, serviciul militar sau peregrinările departe de sat îl sustrag ceva mai mult spiritualităţii tradiţionale a satului. Nu putem însă spune că tehnica pozitivă este necunoscută femeilor. Alături însă de tehnica pozitivă, tehnica magică îşi are rostul ei încă bine definit în viaţa socială de azi a satului nsotru. Dacă tehnica ştiinţifică acţionează asupra forţelor naturale, cea magică e ţinută să acţioneze asupra forţelor supranaturale care intervin cu răul lor inevitabil în lume. Operaţiile magice întăresc astfel pe cele ştiinţifice, împrumutându-le acestora o forţă în plus.

Credinţele şi practicile magice – magicul deci – reprezintă astfel o componentă reală a sprituralităţii satelor noastre de azi. El îmbracă însă în cadrele fiecărei regiuni şi uneori chiar în fiecare sat forme oarecum altele, având de fiecare dată anumite colţuri ale vieţii sociale în care s-a păstrat mai cu seamă şi în care îl regăseşti adeseori sub forme aproape pure. Spiritualitatea magică

poate diferi astfel de la regiune la regiune şi uneori, în cadrul aceleiaşi regiuni, de la sat la sat.

În rândurile de mai jos vom înfăţişa aspecte diverse ale acesteia din patru sate reprezentând regiuni destul de depărtate unele de altele ale României, sate care au făcut obiectul cercetărilor noastre.

1. În satul Cornova (judeţul Orhei) din Basarabia, cercetarea noastră din vara anului 1931 ne-a făcut să înţelegm că – deşi satul e angajat într-un destul de vădit proces de orăşenizare[8], acesta se menţine mai mult la suprafaţă, lăsând aproape complet nealterat fondul de credinţe şi practici superstiţioase. Forme de viaţă ale mahalalei orăşeneşti alunecă deasupra acestui strat, fără a-l impregna. Alături de cântecele, dansurile, formele de limbă şi hainele de nuanţă orăşenească, trăiesc extraordinar de multe din credinţele şi practicile tradiţionale. Magicul e aici o componentă caracteristică a spiritualităţii satului. Medicaţia magică e de largă răspândire şi prestigiu în sat. Am cules informaţii despre 87 persoane care ştiu descânta. Se descântă mult, de boli numeroase cu nume vechi şi ciudate. Descântătorul (descântătoarea) ca agent magic de seamă[9] se bucură de mare vază în sat. În mintea populară, el nu este însă numai un simplu descântător, reputat în general să facă binele, să vindece de boală... El poate face şi rău, poate arunca farmece. Şi astfel pe nesimţite agentul magic devine în satul acesta eroul preferat al imaginaţiei populare. Imaginea lui e susceptibilă de adaosuri şi schimbări.

În satul Cornova, atmosfera aceasta superstiţioasă e îndeosebi interesantă. În cadrul vieţii relativ liniştite a satului, vrăjitoria devine o adevărată obsesie, iar vrăjitorul adevărat erou în jurul căruia se cristalizează cele mai numeroase şi fantastice legende magice. Iată spre exemplu ce spun femeile despre o semene a lor din sat: „Varvara Caţăr ştie multe, ştie şi drăşii a faşe. Da că n-a să vreie să spuie. Dacă are o judecată şevai apăi să ştie că rămâne pe-a iei. S-aude că dzâşe c-o prins o mâţă neagră ş-o legat-o cu işpăgat[10] aşe de nu i să vidé nici on şir di păr. Ş-o dus-o-n răspintea drumului ş-apă ce-că cân s-a dus a dău dza[11] a găsât acolo în drum greblă şî ţăpoi. O rămas din mâţa ceia. Şî dacă vra să tragă omu la dânsa, să ţâie cu dânsa la judecată, apă-l traje cu grebla. Pe-aşei care-s duşmanii lor apăi ăi împinje cu ţăpoiu"[12].

2. Este interesant că la distanţă foarte mare de Cornova, în satul Runcu (judeţul Gorj) din Oltenia găsim aceeaşi atmosferă superstiţioasă, magicul intrând în componenţa spiritualităţii acestui sat cu elemente vădit asemănătoare celor din Cornova. Aceeaşi teamă de farmece[13] ce face să se brodeze poveşti de necrezut în jurul agenţilor magici foşti sau actuali. Apoi, descântece numeroase, de multă frumuseţe. Ceea ce este caracteristic satului acestuia din acest din urmă punct de vedere este faptul că chiar descântecul de deochi, care în majoritatea satelor noastre e un descântec în fază de vulgarizare, pe care-l ştie oricine, adeseori chiar şi copiii, e în satul Runc un descântec aparţinând unor specialişti. Formula e lungă, cu multe întorsături poetice. Deochiul este o boală foarte temută în satul Runc.

3. Şi ajungem acum la satul Drăguş (judeţul Făgăraş) din regiunea de veche şi autentică viaţă românească a Ţării Oltului, asupra căruia vom stărui mai mult. Cercetarea noastră amănunţită din vara anului 1938 ne-a făcut să vedem că magicul intră aici ca element foarte de seamă în structura spiritualităţii satului.

Credinţele şi practicile magice se găsesc însă grupate în Drăguş prin excelenţă în jurul unui alt centru de viaţă socială şi anume în jurul preocupărilor gospodăreşti.

În Drăguş, sat cu pământ puţin şi nerodnic, în care totuşi oamenii sunt nevoiţi să trăiască în primul rând din agricultură, viaţa omului este supusă imperativului grav al muncii. Preocuparea de seamă a oamenilor de aici este gospodăria lor, prosperitatea acesteia. Dar această continuă preocupare de soarta gospodăriei lor nu hotărăşte numai întreaga activitate economică a oamenilor de aici, ci ea determină, pătrunde şi colorează şi întreaga gamă a activităţilor spirituale ale acestora. Preocupările lor religioase, etice, artistice, ştiinţifice au toate acelaşi obiectiv esenţial: gospodăria.

Această spiritualitate drăguşană, centrată în primul rând şi esenţial în jurul preocupărilor gospodăreşti am denumit-o de aceea „spiritualitate domestică". Nota caracteristică îi vine însă acestei spiritualităţi tocmai de la numeroasele credinţe şi practici magice de largă circulaţie în sat. Putem spune astfel că ne aflăm de fapt în faţa unei spiritualităţi magico-domestice.

Credinţele şi practicile magice vizează în general în satul Drăguş prosperitatea casei, ceea ce drăguşeanul numeşte „sporul" casei. Cuvântul acesta „spor", de veche origine slavă, cu înţelesul comun de „avere", „abundenţă" reprezintă în Drăguş o calitate a casei, ea însăşi plină de adânci rezonanţe şi semnificaţii magice.

Această spiritualitate magico-domestică, oglindind mai mult o mentalitate practică-economică a oamenilor de aici, decât una primitivă, se regăseşte mai cu seamă în două din preocupările de seamă ale drăguşeanului, privitoare la soarta gospodăriei sale.

În Drăguş, sat de viaţă agricolă, interesează în primul rând omul ca braţ de muncă şi animalul, ca ajutor de muncă. Iată de ce nu este o simplă întâmplare faptul că cele două capitole de seamă ale spiritualităţii magico-domestice a satului le formează tocmai: 1. credinţele şi practicile numeroase în legătură cu copilul nou-născut, ce reprezintă un viitor braţ de muncă, precum şi 2. cele în legătură cu „drugana"[14], animalul prin excelenţă susţinător al gospodăriei drăguşene. Credinţele şi riturile în legătură cu naşterea sunt foarte numeroase: ele tind să apere copilul mic să nu fie pocit de „măiestre" (acele fete frumoase care umblă noaptea cântând prin văzduh şi care se opresc în anumite locuri şi joacă) sau de „lucrul slab" (diavolul), să nu fie deochiat, să nu i se fure somnul, să crească sănătos şi să aibă noroc în toate etc. Ele tind să apere şi pe femeia lăuză: să nu fie pocită, să nu i se fure laptele etc.

Credinţele şi riturile magice în legătură cu drugana privesc sănătatea acestui animal. Credinţele şi practicile în legătură cu drugana fătată oferă de exemplu o paralelă interesantă cu cele în legătură cu femeia nou-născută. Viţelul e ferit să nu fie „pocit", iar drugana e ferită să nu i se ia mana, adică să nu i se fure laptele, lăsând-o stearpă, de către femei vrăjitoare din sat, „strigoaie", care sunt ursite de la naştere în acest scop.

De altfel, în Drăguş, fiecare element al gospodăriei cere ritual magic special: avem rituri pentru construcţia şi apărarea casei ca şi a celorlalte clădiri din curte, rituri pentru sănătatea oamenilor şi animalelor, rituri pentru apărarea recoltelor, precum şi pentru bunul mers al tuturor felurilor de muncă extra– şi intra-casnică[15].

Ceea ce este şi mai interesant pentru spiritualitatea magico-domestică drăguşeană, ce închide în ea adânci rezonanţe materiale,

este că preocuparea de soarta economică a gospodăriei nu transpare numai în toate credinţele şi gesturile mărunte de fiecare zi ce tind la apărarea fiecăruia dintre elementele morfologice ale acesteia. Spiritualitatea aceasta magico-domestică o regăseşti şi la baza celor două ceremonii de seamă, de înfăţişare religioasă, ce se desfăşoară în cadrele gospodăriei, dar cu rezonanţe în limitele satului întreg: nunta şi înmormântarea.

La nuntă, ceremonia religioasă cu întreg spectacolul ei nu face decât să întovărăşească un alt ceremonial magic gospodăresc care, deşi mai simplu şi desfăşurându-se în umbra celui dintâi, se bucură încă de toată grija minuţioasă şi atenţia oamenilor. Gesturile magice vizează cu această ocazie în primul rând binele, „sporul" noii gospodării care se va forma şi numai tangenţial mulţumirea sufletească a omului în sine, detaşat de gospodărie.

Sunt aici rituri magice menite să asigure că mireasa va aduce noroc în noua gospodărie, că ea va contribui la sporul familiei (va avea deci copii mulţi), că va avea noroc de animale, păsări şi recolte, în special de cânepă, cea atât de însemnată în viaţa economică a gospodăriei drăguşene etc.

Înmormântarea ea însăşi, această ceremonie de lacrimi şi bocete, cuprinde alături de aspectul ei duios gesturile magice mărunte, de seculară origine şi înţelepciune, păstrate şi executate cu grijă alături de riturile religioase şi menite să apere prosperitatea, sporul aceleiaşi gospodării, pe care plecarea spre o altă lume a mortului o poate ameninţa.

Soarta vieţii economice întregi a gospodăriei cere cu ocazia morţii rituri speciale foarte semnificative şi care trebuie să fi fost odinioară cu mult mai numeroase decât azi. Dăm aici un singur exemplu: „după ce moare omul, i se ia măsură cu aţă, că dac-o fost norocos de ceva (dac-o fi avut năroc de porci, de vite), toţi porcii şi toate vitele mor".

4. Magicul, componentă de seamă a spiritualităţii satului Drăguş, îmbracă forme oarecum înrudite în celălalt sat transilvănean de mai la nord, satul Şanţ din judeţul Năsăud. Cercetările noastre din verile anilor 1934 şi 1935 ne-au ajutat să prindem în acest sat primele elemente ale unei spiritualităţi magico-domestice, pe care le-am regăsit aşa de perfect organizate în satul Drăguş.

În satul Şanţ, credinţele şi practicile magice vizează, ca şi în Drăguş, în primul rând sănătatea animalelor de muncă şi a copilului mic. Oricât de asemănătoare ca structură spirituală în general, şi din punct de vedere al componentei magice în special, între cele două sate există totuşi deosebiri.

În satul Drăguş, preocuparea de soarta economică a gospodăriei este aşa de puternică, încât se resimte până şi în aspectul formulelor magice: descântecele, de exemplu, sunt aici scurte, tipizate, socotite ca neesenţiale, gesturile şi obiectele magice reprezentând esenţialul.

În Şanţ în schimb, am întâlnit cele mai frumoase descântece din toate satele pe care le-am cercetat până acum. Descântecele de dragoste, inexistente aproape în Drăguş, fapt ce adaugă o notă în plus spiritualităţii acestui sat, sunt în satul Şanţ de forme variate, de lungimi şi frumuseţi nebănuite[16].

Cele câteva aspecte ale spiritualităţii magice din câteva sate româneşti, pe care le-am prezentat în rândurile de mai sus, ne arată că de fapt credinţele şi practicile magice sunt încă vii în satele noastre. Interpretările foarte variate ce se dau practicilor magice ne arată că acestea nu sunt numai simple supravieţuiri, transmise prin tradiţie, ci că ele sunt fapte vii care se schimbă şi uneori se nasc chiar sub ochii noştri. De credinţa în eficacitatea acestora s-a convins desigur oricine a stat de vorbă cândva cu ţăranii satelor noastre.

Deşi am ajuns să înţelegem că pornind numai de la spiritual nu putem să închegăm imaginea completă a sufletului unui neam, socotim totuşi că o analiză în acest sens a spiritualităţii populare în general, ca şi a fiecăreia dintre componentele acesteia în parte, este absolut necesară.

Astfel, simpla cunoaştere în sine a credinţelor şi practicilor magice nu este de mare folos. Acestea primesc valoare de abia prin legătura în care sunt cu organismul neamului. Dinapoia lor trebuie căutat sufletul neamului nostru, în cadrul căruia desigur că ele trebuie să aibă şi un rost. Numai înţelese astfel, ele pot contribui la redarea portretului spiritual al neamului nostru.

Privite din acest punct de vedere, credinţele şi practicile magice, socotite adeseori de către orăşeni drept credinţe şi practici

deşarte, corespund unor anumite necesităţi sufleteşti permanente, îndeplinind chiar o adevărată funcţie socială în cadrul satelor noastre. Într-adevăr poate că aceste credinţe şi practici magice, ce întovărăşesc în umbră întreaga tehnică pozitivă, întreţin credinţa tare în reuşita sforţărilor omului, atunci când totul a fost îndeplinit după rostul înţelept al străbunilor, precum şi mare parte din optimismul robust ce caracterizează pe ţăranul nostru de pretutindeni. Faptul acesta se cuvine să fie cercetat în amănunt.

Dar credinţele şi practicile magice mai îndeplinesc şi un alt rol de seamă în viaţa socială a satului nostru. Ele reprezintă mijlocul prim şi esenţial de comunicare spirituală a membrilor aceluiaşi sat. Satul întreg comunică mai cu seamă pe bază de tradiţie superstiţioasă. Şi aceasta în toate ocaziile: de la grupurile strânse dumineca sau în zile de sărbători în faţa porţilor, până la şezătorile de iarnă, ori grupurile strânse cu ocazia marilor ceremonii ce brăzdează viaţa satului. Satul nostru se simte astfel solidar prin aderarea la acelaşi sistem de credinţe superstiţioase care se impun tiranic indivizilor, dincolo de puterile lor, cu forţa nevăzută a unei fatalităţi.

Pentru satul Drăguş este extrem de semnificativă, din acest punct de vedere, aderarea satului întreg, ca a unui singur om, la teama de aceleaşi fiinţe supranaturale, „măiestrele" care pocesc oamenii, luându-le graiul sau ologindu-i.

Caracterul unitar al spiritualităţii satului Drăguş îl poţi citi astfel şi numai în faptul că aici toţi oamenii, bătrâni şi tineri, îţi vorbesc aproape în acelaşi fel despre aceste „măiestre". Ele-ţi sunt înfăţişate adeseori nu numai cu trăsături aproape tipizate, dar uneori chiar cu aceleaşi cuvinte, ce-ţi fac astfel impresia că circulă cu rigiditatea lucrurilor materiale.

NOTE

1. Numele vacii.
2. Plângi.
3. Vaieţi.
4. Smântâna.
5. Adică laptele Floriţei.

6. Inf.: Cristina Sas, 43 ani, ştie carte (Şanţ, jud. Năsăud).
7. Vezi volumul *Incantations: Chants de vie et de mort*, de Maria Holban, Bucureşti, 1937.
8. Vezi A. Golopenţia. *Aspecte ale desfăşurării procesului de orăşenizare a satului Cornova*, „Arhiva" X (1932), nr. *1-4*, p. 544-572.
9. Vezi Ştefania Cristescu, *L'agent magique dans le village de Cornova-Bessarabie*, „Arhiva" XIII (1936), p. 119-137; *Practica magică a descântatului de strâns în satul Cornova*, „Arhiva" X (1932), nr. *1-4*, p. 371-380 şi *Frecvenţa formulei magice în satul Cornova*, „Sociologie românească" I (1936), nr. *4*, p. 11-18. (Toate aceste articole sunt reproduse în cuprinsul volumului de faţă, nota editoarei).
10. Aţă.
11. A doua zi.
12. Inf.: Agafia Anton Purcel, 38 ani, analfabetă, mazil (Cornova, jud. Orhei).
13. Vezi Dochia Ioanovici, *Consideraţii statistice asupra vrăjitoriei satului Runcu*, „Arhiva" X (1932), nr. *1-4*, p. 360-370.
14. Bivoliţa.
15. Vezi Ştefania Cristescu-Golopenţia. *Gospodăria în credinţele şi riturile magice ale femeilor din Drăguş-Făgăraş*, Bucureşti, 1940.
16. Vezi Ştefania Cristescu. *Cum descântă de întors Ana Dănilă din satul Şanţ*, „Sociologie românească", I (1936), nr. *5*, p. 36-39 şi *Descântec de dragoste şi joc*, „Sociologie românească", I (1936), nr. *4*, p. 18.

Chestionarul pentru studiul credinţelor, practicilor şi agenţilor magici în satul românesc

El a fost lucrat de noi pe baza experienţelor de cercetare la teren şi de redactare a materialului cules cu aceste ocazii.

Amănuntele privitoare la informatori ne-au permis o analiză sociologică a rolului agentului magic în viaţa spirituală a satului basarabean Cornova (comunicare prezentată de noi Congresului Internaţional de Sociologie care a avut loc la Bruxelles, în vara anului 1935).

Atât pentru continuarea acestui studiu, cât şi pentru alte categorii de probleme pe care chestionarul de faţă le urmăreşte, ne-ar fi binevenite răspunsuri precise din cât mai multe sate româneşti. Ne gândim în acest moment la toţi intelectualii binevoitori ai satelor noastre (preoţi, învăţători, studenţi) care ne-ar putea ajuta în munca noastră. Chestionarul e împărţit în capitole: AI, AII, BI, CI, DI, EI. Ni se poate răspunde şi numai la anumite capitole sau chiar numai la unul singur. (Răspunsurile vor trebui însă să completeze toate întrebările unui capitol). Orice notare trebuie să fie rezultatul unei anchete personale în sat. La orice răspuns, oricât de scurt, va trebui să se indice numele celui care l-a dat. (Nume, prenume, vârstă, ştiinţa de carte, locul de origine).

Pentru informatorii însemnaţi, descântători de seamă ai satului, se vor completa datele mai amănunţite, indicate în chestionar sub A.I. Nc. 1.

Mulţumind pentru eventualele răspunsuri (ele se vor trimite la Biblioteca Seminarului de Sociologie – Facultatea de Filosofie şi Litere – Bucureşti) ne bucurăm să credem că acest chestionar al nostru va servi poate şi altor cercetări la teren.

Manifestări spirituale

Chestionar pentru studiul credinţelor, practicilor şi agenţilor magici în satul românesc.

A. I.

1. Ce descântători trăiesc acum în sat?

Observaţie generală: Se va nota pentru fiecare descântător: a) *Nume, Prenume, Poreclă* (sau cum e numit în sat chiar dacă nu are poreclă). b) *Vârsta. E sănătos? Infirm?* c) *Ştie* sau *nu* carte? d) E *simplu ţăran? Om de neam? Ţigan? Evreu? Sărac? Bogat?* De ce *religie* este? e) Unde s'a născut? f) A fost în vreun loc departe de sat? În vreun oraş? g) Cu ce se ocupă?

2. Care sunt *descântecele* pe care le ştie? Câte? (Se vor indica cu numele lor din sat). *În ce descântec* e mai cu seamă el *renumit în sat?*

3. Descântă el *într'adevăr* în sat sau ştie numai fără să descânte? Ştie el chiar unele descântece de boli ce nu se cunosc aici în sat? (De la cine le ştie?)

4. De la cine a învăţat să descânte? De la părinţi? Bunici? De la oameni din sat? De la ţigani? Sau de la oameni de aiurea care au trecut întâmplător prin sat?

Le-a învăţat poate din cărţi? Pe cine a auzit citind şi când? (Mai de mult? Mai de curând?)

5. Cel de la care a învăţat descântecul i l-a spus în secret? Sau faţă de alţii? În timpul vieţii? Sau pe patul de moarte?

Ştie poate descântecul „din furate" de la alţii? Sunt în sat descântători care „nu vor să spună" şi altora şi care mor cu descântecul? Sunt în sat descântece care se moştenesc numai *în neam*?

6. Ce calităţi trebuie să aibă cel care descântă într'adevăr în sat? Bătrân? Necăsătorit? Văduv? Copil? Curat? Înainte de a descânta: Se spală? Se primeneşte? Se roagă?

7. Are descântătorul încredere în puterea descântecului său? De unde, crede el, că vine puterea acestuia?: De la vorbele spuse? De la obiectele pe care le întrebuinţează? De la Dumnezeu? De la o altă putere nevăzută?

8. Ce cred oamenii din sat (care nu ştiu să descânte): are descântecul vreo putere? Se duc ei cu încredere la descântător? Se cunosc cazuri de vindecări de odinioară? Sunt multe cazuri de vindecări acum în sat?

9. Cât se plăteşte în sat pentru descântat: în bani (cam cât), în alimente (făină, ouă etc.), haine? etc.

10. Descântătorii din sat, cum se au între ei? Se duşmănesc? Se vorbesc de rău unul pe altul? Se laudă unul pe altul?

11. Ştiu ei să facă şi farmece?

12. Oamenii din sat vorbesc de ei de bine sau de rău? Ce se povesteşte în sat în legătură cu fiecare din ei?

A. II.

13. Ce cred descântătorii despre puterile nevăzute? Există Măestre? Ursitoare? Draci? Moroi? etc. *E bine* sau *nu* să spui numele acestora? Se spun alte nume în locul lor? (De ex. în loc de drac, „lucru slab") etc. Care sunt acele nume? Ce cred ei despre *semne?* Dar despre *vise?*

14. Ce *vorbe e bine* să spui şi ce vorbe *nu e bine* să spui? De ce *e* şi de ce *nu e bine* să le spui? Când anume *nu e bine* să le spui?

Vorbele de blestem au putere mare? Care sunt, în sat, *vorbele de blestem* cele mai grele? Ale cui vorbe de blestem sunt mai rele (ale rudelor; preotului etc.)? Şi de ce?

15. Au auzit ei că se pot spune *anumite vorbe* sau că se ştiu face, în sat, *anumite* farmece ca să crească frumos *grâul, cânepa* etc.? Ca să rodească pomii din grădină, zarzavaturile? Să fie frumoşi arborii din pădure? Să fie sănătoase vitele de muncă? Se face în sat *clacă* sau *cunună* la câmp? *Cum* se face claca sau cununa? (Descriere amănunţită).

Sunt în sat oameni, de care se aude că ştiu să ia *mana câmpului* sau a *vitelor*? Ce nume au aceşti oameni în sat? Se deosebesc ei prin ceva de ceilalţi oameni? Prin ce? De ce i-a lăsat D-zeu aşa? Ce să faci ca să te aperi de ei? Sunt în sat oameni care au ochi rău? Care deoache? După ce se cunosc? Cum se numesc, în sat? De ce deoache? (Din ce cauză?) Ce trebuie să faci ca să te aperi de aceşti oameni răi?

16. Au auzit ei de vorbe sau fapte care să poată opri vânturile, ploaia? etc.

17. Au auzit ei de vorbe sau fapte care-ţi ajută să câştigi la judecată?

18. Ce se spune sau se face, în sat, ca să nu se încurce urzeala? Să iasă bine pânza de ţesut? Hainele la croit? etc.

19. Ce se spune sau se face ca să scoată cloşca pui mulţi? Dar ca să nu fure uliul păsările din curte? Ca să nu fure cineva stupii? Dar ca să facă albinele multă miere? etc.

20. Meseriaşii din sat ştiu ei anumite vorbe sau fapte ca să le iasă bine lucrul lor?

Ce se face, *când se construieşte o casă*, ca să nu se dărâme zidurile sau să nu moară cineva din ai casei, îndată ce aceasta va fi terminată? Se îngroapă ceva la *temelie* sau sub *pragul casei*? Ce se ştie despre şarpele din temelia casei?

21 Ce se aude din bătrâni că *e bine* şi ce se aude că *nu e bine* să faci la: *Sarcină, Botez, Nuntă, Înmormântare*?

Se vorbeşte în sat de oameni care ştiu face, în aceste cazuri, farmece care să facă *bine* sau mai cu seamă *rău, copilului, lehuzei, miresei, mirelui*, sau *celor care rămân după mort* (*soţia, copiii, rudele* etc.)? Ce anume se aude că se poate face? Cu ce anume obiecte? (Cu scălduşă de la mort? Cu păr de la mort? etc.)

Ce trebuie să faci ca să te fereşti de aceştia, în asemenea cazuri?

22. Ce se aude din bătrâni *că e bine* sau *nu e bine* să faci la unele sărbători pe care nu le ţine biserica? (De ex. la Pălie, la Armindeni etc.?) Dar la sărbătorile pe care le ţine biserica? (În ajun de *Anul Nou* sau de *Crăciun* etc. fac fetele vrăji de dragoste? Care sunt acele vrăji? (Descriere). Ce *e bine* şi ce *nu e bine* să faci în *Săptămâna Mare*? În anumite *zile mari*? Dar Lunea? Vinerea? Duminica? etc.

B.I.

23. Care sunt descântătorii satului, care au murit nu de mult şi de care satul îşi mai aduce încă aminte?

Se va nota cu *preciziune* tot ce se spune în sat în legătură cu aceştia.

Cum erau porecliţi? În ce descântece erau ei renumiţi în sat? Ştiau ei să facă şi farmece? Ce anume farmece? Cine era mai cu seamă renumit pentru aceasta?

24. Mai au rude, acum, în sat? Aceştia îşi mai aduc aminte câte ceva din cele pe care le ştiau cei morţi acum?

Ce anume au învăţat de la aceştia?

Cine mai ştie face acum, în sat, farmece?

25. De ce farmece se tem mai cu seamă oamenii din sat chiar fără să ştie *cine* anume din sat *mai ştie* sau *poate* face?

C.I.

26. Ce descântători renumiţi sunt în satele apropiate (din jur) la care merg oamenii din sat pentru vindecare de anumite boli? Farmece de dragoste? Farmece de despărţire sau apropiere între soţi? Farmece de judecată? etc.

Enumerarea cazurilor în care persoane din satul cercetat au mers în satele din jur pentru descântece sau farmece. Pentru care descântec sau farmec anume? Se merge des la aceştia?

27. Oamenii din sat au încredere sau se tem mai mult de aceştia decât de cei din satul lor? De ce?

28. Cât li se plăteşte celor din alte sate? În bani? În alimente?

29. Au aceştia rude în satul cercetat? Ştiu şi aceştia descântece? Sau farmece?

Oamenii din sat au încredere sau se tem de ei? De ce?

D.I.

30. Care sunt bolile de care se descântă în sat? (Se merge pentru vindecare mai mult la medic? La moaşa satului? Sau la babele descântătoare din sat?) Care sunt bolile de care se descântă mai des în sat?

31. Cum se descântă de fiecare boală?

Ce nume are descântecul?

Observaţie: Se va nota pentru fiecare descântec în parte: Ce vorbe se spun? De câte ori se spun? În ce se descântă (lapte, apă etc.)? Cu ce obiecte se descântă (fus, busuioc)? Ce semne se fac cu mâinile?

În ce zile se descântă (marţi, sâmbătă)? În ce timp al zilei (dimineaţa'n zori de zi, seara când se pişcă luna)? În ce loc?

Se descântă mai mult vara? Iarna? etc.

E.I.

32. Se vor culege *toate descântecele de la toţi cei cari ştiu* (Ar trebui cercetat dacă nu cumva în fiecare casă se găseşte cineva care să ştie spune un descântec: de deochi, de ex. Descântecul va fi notat aşa cum se găseşte: chiar scurt şi fără sens, chiar numai câteva cuvinte, chiar numai procedeul fără cuvinte). Se va culege *acelaşi descântec* în gura *tuturor celor care-l ştiu*. (Va fi totdeauna o diferenţă cât de mică de la unul la altul: şi chiar de nu va fi nici o diferenţă, descântecul încă va trebui să fie notat).

33. Este în sat *vreo boală* pentru care să se descânte în mai multe chipuri? Care? Sunt mai multe?

Fetele merg adeseori să-şi descânte de dragoste? Care este descântecul de dragoste socotit cel mai bun? De ce?

34. Este în sat vreun descântec care să se întrebuinţeze la mai multe boli? (Adică pentru vindecarea mai multor boli diferite să

se întrebuinţeze aceleaşi sau *cam* aceleaşi vorbe?) Care sunt bolile pentru care se întrebuinţează acelaşi descântec? (Ele vor fi indicate cu numele lor din sat: descântec de „bubă rea", „gâlci" etc.).

Nota editoarei: Chestionarul acesta, centrat pe agentul magic, era menit să stimuleze comunicarea de date de către intelectualii satelor, care citeau revista „Sociologie românească". Nu ştim dacă Şt.C., care lucra pe atunci ca bibliotecară la Seminarul de Sociologie al Universităţii din Bucureşti, a primit răspunsuri, aşa cum o ceruse. În anii 1938 şi 1939, redactând volumul *Gospodăria în credinţele şi riturile magice ale femeilor din Drăguş (Făgăraş)*, Şt.C. va lărgi cadrul examinat, incorporând chestionarul de faţă în secţiunea A.V. a chestionarului dedicat credinţelor şi riturilor magice ale ţărănimii româneşti, pe care îl reproducem în cele ce urmează.

Plan pentru cercetarea credinţelor şi riturilor domestice ale ţărănimii româneşti

Cele câteva îndrumări teoretice privitoare la această problemă, ca şi chestionarul pe care îl dăm mai jos, sunt rezultatul experienţei personale a ultimei noastre cercetări la teren din vara anului 1938, în satul Drăguş, judeţul Făgăraş.

Credinţele şi riturile domestice fac parte din grupul manifestărilor spirituale. Manifestările spirituale populare pot fi studiate din două puncte de vedere: a) Ele pot fi privite în sine, oarecum schematic prin analogie cu manifestările spirituale ale păturii culte, şi atunci în ele se pot regăsi perfect, printr-un proces de abstracţie, toate preocupările teoretice şi practice ale acesteia din urmă. *Se poate ajunge pe această cale la studiul literaturii, artei, religiei, ştiinţei, filosofiei populare.* b) Manifestările spirituale populare pot fi apoi privite şi înţelese ca fapte concrete, deci în şi prin cadrul lor adecvat de realizare, cu forma şi funcţiunea lor precisă, în mediul vieţii sociale săteşti. Acesta este drumul pe care ni l-am ales în cercetarea noastră.

Într-adevăr, în mediul vieţii noastre rurale, de obicei manifestările spirituale nu ne apar ca preocupări teoretice: religioase, morale etc. ale oamenilor. Sătenii nu trăiesc nici religia, nici morala, nici arta, ca pe nişte realităţi autonome, ori ca pe nişte dogme rigide şi abstracte. Ei le trăiesc viu, concret, în obiceiurile moştenite din bătrâni. De aceea manifestările spirituale sunt vii şi actuale în cadrele vieţii sociale săteşti în anumite prilejuri ale acesteia. Putem spune aproape că viaţa socială a satului are anumite focare, nuclee, *centre de viaţă generatoare de spiritualitate specifică.*

Centre de viaţă fireşti, în cadrul vieţii sociale a satului sunt: centrul domestic, aceea ce numim în monografie, gospodărie (mai bine zis familia gospodărească), stâna, grupurile sau cetele de feciori, grupurile de fete, vecinătăţile etc. şi satul el însuşi ca unitate socială în cadrul unei regiuni.

În aceste centre de viaţă se găsesc motivele care creează o spiritualitate ca şi cadrele ei fireşti de desfăşurare, adăogire sau schimbare. În ele se găsesc de altfel şi motivele de dăinuire ale unei spiritualităţi: atâta vreme cât va exista un grup domestic, va exista şi o spiritualitate specific gospodărească.

Prin aceste centre de viaţă se explică astfel în primul rând faptul păstrării experienţei spiritual tradiţionale a înaintaşilor noştri, experienţă care le serveşte sătenilor de azi drept pavăză în faţa curentelor inovatorii ale vremii: ideile şi faptele noi, chiar atunci când pătrund în sat, sunt menite să sufere adaptări şi armonizări la vechea spiritualitate strămoşească.

Tot prin aceste centre de viaţă în care spiritualitatea latentă a neamului nostru devine faptă vie, reală, se explică unitatea şi originalitatea spiritualităţii noastre populare.

Dintre centrele de viaţă săteşti, unul din cele mai bogate în consecinţe spirituale este desigur grupul domestic. Viaţa familiei gospodăreşti prilejuieşte un complex de manifestări spirituale, atât de strâns legate de fiecare element al ei, încât uneori aproape numai prin intermediul lor s-ar putea face un studiu al gospodăriei ca unitate socială, cu rost adânc şi străvechi, în satul nostru. În aceste manifestări spirituale se oglindesc într-adevăr condiţiile cosmice, psihice şi istorice ale gospodăriei, ca şi toate manifestările acesteia.

Centrul domestic este creator de spiritualitate specifică: toate manifestările spirituale îmbracă în cadrele gospodăriei forme şi funcţiuni specifice. Eforturile noastre trebuie să tindă la înţelegerea acestei spiritualităţi ce împrumută culoare specială familiei noastre rurale.

Manifestările spirituale pe care viaţa familiei gospodăreşti le prilejuieşte sunt constituite, în afară de creaţii (opere), mai cu seamă dintr-o serie de obiceiuri (rituri) şi credinţe (idei, reprezentări), pe care o analiză abstractă le poate defini când religioase, când magice sau ştiinţifice. În realitate, obiceiurile sunt de cele mai multe ori unitate armonioasă de religios, magic şi ştiinţific, după cum alte ori ele sunt pur magice, pur religioase sau pur ştiinţifice.

Coloratura specială a spiritualităţii gospodăreşti rurale socotim că-i vine în primul rând de la credinţele şi riturile magice, secundate uneori în interesantă paralelă de credinţele şi riturile religioase. Aşa

fiind, cercetarea noastră trebuie să ofere o atenţie specială în primul rând fondului primar magic al acestei spiritualităţi. Numai astfel imixtiunile religioase şi ştiinţifice vor putea fi pricepute în adevărata lor realitate, ele fiind expresia anumitor stări culturale.

Pe planul gândirii populare, în care nevoia analizelor şi distincţiilor nu intervine aproape deloc, trecerea e uneori insensibilă de la credinţele şi practicile magice spre cele religioase şi ştiinţifice. Pentru mintea populară, deosebirea dintre cele trei soiuri de credinţe şi obiceiuri nu e o deosebire de esenţă, ci doar una de simplă atitudine afectivă, derivând din mentalităţi speciale, caracteristice pentru stadiul de viaţă culturală a satului.

Am spus că credinţele şi obiceiurile magice trebuie să formeze punctul de plecare în studiul spiritualităţii gospodăreşti. Aceste credinţe şi obiceiuri se bucură încă de foarte mult prestigiu în sat, mai cu seamă în lumea feminină. Prestigiul lor ţine în mare măsură de credinţa că omul poate domina prin puterea cuvântului, a gestului sau a anumitor obiecte, lumea. Credinţa populară în eficacitatea faptelor magice este de multe ori mult mai mare decât cea pe care o acordă faptelor strict ştiinţifice şi uneori chiar celor religioase (dovadă medicaţia magică).

Practicile ştiinţifice, tehnicile, ce interesează în special viaţa economică, cad mai cu seamă în sarcina celui ce studiază economicul. În punctele lor de tangenţă cu religiosul sau magicul, ele interesează deopotrivă pe cel care vrea să-şi dea seama de structura spiritualităţii gospodăreşti.

Planul nostru, conceput iniţial pentru studiul credinţelor şi practicilor de natură mai cu seamă magică, poate fi lărgit până la a cuprinde aspectele întregii spiritualităţi pe care viaţa grupului domestic o creează. El porneşte de la ideea simplă şi impusă din afară că manifestările spirituale pot fi studiate pe rând, în legătură cu toate elementele gospodăriei. Aşa fiind, iată liniile mari ale planului.

Elementele esenţiale ale gospodăriei sunt trei: 1. familia, 2. activitatea economică a gospodăriei şi 3. casa.

1. *Familia* înseamnează grupul domestic, agentul creator al gospodăriei. În acest capitol trebuie urmărite toate manifestările spirituale care privesc existenţa fizică şi morală a membrilor familiei, sănătatea şi norocul acestora.

Cultul omului viu şi al familiei în viaţa socială a satului nostru poate fi astfel în bună parte reconstituit. Centrul acestui capitol îl formează credinţele şi riturile privitoare la naştere.

2. Al doilea element esenţial al gospodăriei este munca, *activitatea economică a grupului domestic*, gospodărirea, i-am putea zice. Aici diversele categorii de activităţi economice sunt generatoare de manifestări spirituale. Munca la câmp, în grădină, industria casnică, creşterea animalelor şi păsărilor sunt tot atâtea prilejuri de manifestări spirituale.

3. Al treilea element de seamă al gospodăriei este *casa*, sediul material al ei, centrul muncii şi al vieţii familiale. Din casă, omul a căutat să-şi facă în toate timpurile şi în toate locurile, adăpostul sigur, ferit de relele ce te ameninţă în afară de ea: întâlniri cu spiritele rele etc.

Aici se va studia cultul domestic propriu-zis, adică credinţele şi practicile referitoare la zidirea casei, ca şi a celorlalte clădiri din curte. Se vor studia în egală măsură credinţele şi riturile în legătură cu curtea şi împrejurimile spaţiale pe care oamenii le străbat, ele reprezentând oarecum proiectarea în spaţiu a casei.

Acestea sunt, în mare, liniile planului nostru de cercetare, pe care planul de lucru de mai jos îl va explica în amănunt.

Înainte de a trece la îndrumările de muncă la teren, atragem atenţia că, pentru determinarea structurii spiritualităţii gospodăreşti, trebuie studiate momentele ei de tangenţă cu spiritualitatea generală a satului, momente pe care le oferă comuniunea spirituală a grupurilor strânse în şezători, cete etc., în care problemele de viaţă domestică sunt discutate. Interesantă din acest punct de vedere este mai cu seamă comuniunea spirituală a femeilor.

Îndrumări metodice de lucru la teren

Pentru culegerea faptelor de viaţă spirituală gospodărească şi mai ales pentru culegerea credinţelor şi practicilor magice, trebuie utilizată mai cu seamă convorbirea cu câte o singură persoană, verificându-se numai apoi frecvenţa lor în sat prin convorbiri cu grupuri de persoane.

Capitolul informatorilor este extrem de interesant pentru problema noastră. Într-adevăr, la un moment dat, se găsesc în

sat oameni (femei sau bărbaţi) în care apare întruchipată parcă mare parte din experienţa spirituală a satului întreg. De mare interes sunt mai cu seamă bătrânele sau bătrânii care descântă, fac vrăji, ştiu leacuri etc. Aceşti depozitari ai unor practici magice specializate reprezintă legătura dintre spiritualitatea satului şi spiritualitatea gospodărească: prin ei se menţin de obicei vii în sat majoritatea credinţelor şi a practicilor magice. De aceea recomandăm o cercetare amănunţită a informatorilor, după îndrumările pe care le oferim la punctul A.V.

Credinţele şi practicile magico-religioase trebuie culese atât în forma lor *pozitivă*, cât şi în cea *negativă*, interdicţiile, ce joacă mare rol în viaţa spiritual-gospodărească a sătenilor.

De fiecare dată se vor cere explicaţiile pe care oamenii le dau actelor lor. Când nu au nici o explicaţie, faptul acesta se va menţiona. Datele acestea sunt extrem de interesante pentru studiul mentalităţii ţărăneşti, în care se oglindesc desigur, pe lângă trăsăturile primitive de la baza întregii spiritualităţi umane, şi trăsăturile particulare grupului social respectiv.

În cazul practicilor magice (şi chiar religioase) trebuie înregistrate formulele, gesturile, numărul de ori de câte ori acestea se repetă, împrejurările de loc şi timp în care se desfăşoară, ca şi obiectele întrebuinţate (la acestea se va menţiona: dacă sunt uzuale sau numai de întrebuinţare magică, cum, de cine, când şi de unde sunt luate, de câte ori sunt întrebuinţate în practică etc.).

Plan de lucru

A. OAMENII. SĂNĂTATEA ŞI NOROCUL LOR

I. *Bărbatul*: Credinţe şi obiceiuri care să denote superioritatea acestuia asupra femeii [sau invers?].

La naşterea unui copil, mama se bucură mai mult dacă nou-născutul e fată sau dacă e băiat?

II. *Femeia*:

1. Fata mare: obiceiuri în legătură cu peţitul şi măritatul fetelor. (Se execută ele în orice zi sau numai la anumite sărbători? Când? La anul nou? Bobotează? etc.).

2. Fata bătrână: obiceiuri sau vrăji de dezlegare a presupuselor farmece care au făcut-o să nu se mărite. Se cunosc în sat vrăjile cu iarba codrului?

3. Femeia căsătorită: prin ce mijloace ştie ea să se ferească de farmecele pe care i le pot arunca duşmanele pentru ca s-o despartă de bărbat?

III. *Femeia şi copilul*

1. Femeia împovărată (gravidă). Interdicţiile pe care trebuie să le respecte în această stare (de ex: să nu mănânce fructe îmbinate, să nu privească lucruri urâte etc.). [Obiceiuri magice ca să iasă băiat, fată; pentru a hotărî soarta copilului. Formule de apărare împotriva primejdiilor sarcinii. Vrăji. Rugăciuni.]

2. Naşterea: ce obiceiuri se cunosc pentru ca femeia să nască uşor? (de ex: o afumă cu lemn luat din colţurile icoanei?)

3. Moaşa: Obiceiuri în legătură cu tăierea buricului.

Casa în care se naşte copilul (placenta) se azvârle sau se îngroapă? Dacă da: unde? când? de către cine?

4. Ursitoarele: Câte sunt? Când vin să ursească copilul? Se face masă ursitoarelor?

5. Soarta copiilor născuţi în „ceasul rău".

6. Semne: Copiii născuţi cu semne: căiţă (tichie) pe cap, coadă, ori semne pe dreapta sau stânga trupului, vor avea o soartă deosebită de a celorlalţi oameni? Ce fel de soartă?

7. Cum se numeşte timpul care ţine de la naştere până la „molitva de dezlegare" (adică până la îmbisericirea femeii la 40 de zile. În satul Drăguş, de exemplu, acest timp se numeşte *chendălie*, iar femeia se numeşte *chendălă*).

Sunt anumite lucruri pe care femeia trebuie să le respecte în acest timp? Cum este considerată femeia în acest timp: spurcată, necurată?

8. I se face femeii o molitvă de dezlegare la treburile interne ale casei, la opt zile după naştere sau poate chiar mai dinainte? De ce? (Pentru ca să poată avea dreptul de a pregăti mâncarea, de a face pâine? etc.).

9. Imediat după naştere se petrece copilul prin cămaşa (murdară) în care l-a născut mama lui? În ce scop?

10. Prima scaldă. În ce fel de vas se fierbe apa primei scalde? (În oală nouă?) Ce se pune în prima scaldă? Cărbune, bani? În ce scop? Unde se aruncă apa primei scalde? Pe flori? De ce?

11. Leagănul copilului. Ce se pune în leagăn pentru ca diavolul să nu se apropie de copil? (Fier, tămâie?). Se povesteşte în sat despre diavolul care „schimbă copilul mic", adică-l fură pe acesta şi aduce altul în locul lui?

12. Cum se apără de diavol femeia lehuză? (Ţine lângă ea furcă, fier?)

13. Cum se apără femeia lehuză ca să nu i se fure ţâţa? (laptele) – Îngroapă câteva picături la pragul casei? Poartă ceva în pieptul cămăşii?

14. Viaţa obişnuită a femeii şi a copilului în timpul celor şase săptămâni de după naştere.

a) Scalda copilului. Când se ia apa de scaldă? Înainte sau după răsăritul soarelui? De ce? E bine să zvârli scăldătura copilului după asfinţitul soarelui? Dacă nu, de ce nu? Unde trebuie să azvârli scăldătura copilului? În orice loc, sau numai la loc curat? De ce? b) Unde e bine să usuci scutecele copilului? E bine să le laşi afară noaptea? Dacă nu, de ce nu? c) E bine să laşi copilul mic să doarmă afară noaptea? d) Ce obiceiuri se cunosc atunci când aşezi jos într'un loc la câmp copilul mic? (Faci cruce cu piciorul?) Dacă i-ai făcut copilului umbră cu o creangă de pom, la plecare laşi creanga înfiptă în acelaşi loc sau o azvârli? De ce o azvârli? e) Ce credinţe şi obiceiuri se cunosc pentru ca femeia lehuză să nu-şi piardă ţâţa? E bine să dea din mâna ei ceva? Sau e mai bine să pună jos?

E bine să bea sau să mănânce cineva după ea? E bine ca cineva să calce în urma ei sau să se aşeze pe locul pe care a stat ea? Ce obiceiuri se cunosc pentru ca laptele furat să se întoarcă înapoi. f) Spurcatul copilului. S'a auzit în sat despre copii care să se fi umplut de bube pe corp, adică „să se fi spurcat" atunci când a intrat în casa proaspătului născut o femeie menstruată, care n-a mărturisit printr-o anumită formulă faptul acesta? Cum se poate vindeca acel copil?

15. Fac uneori copiii mici din gură aşa cum fac purceii sau păsările? Din ce pricină? Cum se pot vindeca?

16. Somnul copilului. Se poate fura somnul copilului? Cum? Cum se întoarce somnul? Ce obiceiuri se cunosc pentru ca copilul să doarmă bine?

17. La botez. Ce obiceiuri bătrâneşti se execută cu această ocazie pentru ca nou-născutul să devie bogat, bun şi norocos? (Se ocoleşte cu el masa încărcată de bucate? E dat cu capul de cuptor?)

18. Părul şi unghiile copilului. E bine să se azvârle firele de păr care cad de la copil, sau se pun cu grijă într'un loc ferit? (salcie?) Dar unghiile? E bine să tai părul şi unghiile copilului până la un an? Dacă nu, care e cauza?

19. Prima apă pe care o bea copilul. Din ce fel de vas i se dă să bea (din clopot?)

20. Molitva de 40 de zile a femeii: obiceiuri cu această ocazie.

21. Înţărcatul copilului. Ce obiceiuri se cunosc ca copilul să-şi uite de ţâţă? (I se dă ceva pe fereastră?) E bine să se dea copilului să sugă a doua oară? Ce se crede în sat despre copilul „întors de la ţâţă"? (va deochia mai târziu?)

22. Copiii nelegitimi. Credinţe în legătură cu aceştia: sunt mai norocoşi sau mai puţin norocoşi decât alţii?

23. Ce se spune în sat despre „pricolici" (tricolici)?

[24. Gemenii]

IV. Credinţe şi rituri în legătură cu sănătatea oamenilor din gospodărie în general.

1. De fiecare zi: să nu croieşti haine sâmbăta, să nu porneşti la drum marţea etc.

2. De sărbători: mai cu seamă la Sf. Vasile, Sf. Haralambie, Sf. Toader, 40 de Sfinţi, Păresimi, Paşti, Sf. Gheorghe, Armindeni, Rusalii, Sânziene, Sf. Petru, Sf. Ilie, Pălie, Filipii de iarnă, Sava, Barbura, Ignat etc.?

V. Descântece. Leacuri. Scăldături.

1. Ce descântători trăiesc acum în sat? *Observaţie generală*: se va nota pentru fiecare descântător:

a) nume, prenume, poreclă (sau cum e numit în sat, chiar dacă nu are poreclă); b) vârsta. E sănătos? infirm? c) ştie sau nu carte? d) e simplu ţăran? om de neam? ţigan? evreu? sărac? bogat? de ce religie este? e) unde s'a născut? f) a fost în vreun loc departe de sat? în vreun oraş? g) cu ce se ocupă?

2. Care sunt descântecele pe care le ştie? Câte? (se vor indica cu numele lor din sat). În ce descântece e mai cu seamă el renumit în sat?

3. Descântă el într-adevăr în sat, sau ştie numai, fără să descânte? Ştie el chiar unele descântece de boli ce nu se cunosc aici în sat? (de la cine le ştie?)

4. De la cine a învăţat să descânte? (de la părinţi, bunici, de la oameni din sat, de la ţigani sau de la oameni de aiurea care au trecut întâmplător prin sat?). Le-a învăţat poate din cărţi? Pe cine a auzit citind şi când? (mai de mult, mai de curând).

5. Cel de la care a învăţat descântecul i l-a spus în secret, sau faţă de alţii? În timupl vieţii, sau pe patul de moarte? Ştie poate descântecul „din furate" de la alţii? Sunt în sat descântători care nu vor să spună şi altora şi care mor cu descântecul? Sunt în sat descântece care se moştenesc numai în neam?

6. Ce calităţi trebuie să aibă cel care descântă într-adevăr în sat: bătrân, necăsătorit, văduv, copil curat? Înainte de a descânta, se spală, se primeneşte, se roagă?

7. Are descântătorul încredere în puterea descântecului său? De unde crede el că vine puterea acestuia: de la vorbele spuse, de la obiectele pe care le întrebuinţează, de la Dumnezeu, de la o altă putere nevăzută?

8. Ce cred oamenii din sat (care nu ştiu să descânte): are descântecul vreo putere? Se duc ei cu încredere la descântător? Se cunosc cazuri de vindecări de odinioară? Sunt multe cazuri de vindecări acum în sat?

9. Cât se plăteşte în sat pentru descântat? în bani (cam cât), în alimente (făină, ouă), haine? etc.

10. Descântătorii din sat cum se au între ei: se duşmănesc, se vorbesc de rău unul pe altul, se laudă unul pe altul?

11. Ştiu ei să facă şi farmece?

12. Oamenii din sat vorbesc de ei de bine sau de rău? Ce se povesteşte în sat în legătură cu fiecare din ei?

13. Care sunt descântătorii satului care au murit nu de mult şi de care oamenii îşi mai aduc aminte? Se va nota cu preciziune tot ce se spune în sat în legătură cu aceştia: cum erau porecliţi? În ce descântece erau ei renumiţi în sat? Ştiau ei să facă şi farmece? Ce anume farmece? Cine era mai cu seamă renumit pentru aceasta?

14. Mai au rude acum în sat? Acestea îşi mai aduc aminte câte ceva din cele pe care le ştiau cei morţi? Ce anume au învăţat de la aceştia? Cine mai ştie face acum în sat farmece?

15. De ce farmece se tem mai cu seamă oamenii din sat, chiar fără să ştie cine anume din sat mai ştie sau poate face?

16. Ce descântători renumiţi sunt în satele apropiate, la care merg oamenii din sat pentru vindecarea anumitor boli, farmece de dragoste, farmece de despărţire sau apropiere între soţi, farmece de judecată etc.?

(Enumerarea cazurilor în care persoane din satul cercetat au mers în satele din jur pentru descântece sau farmece. Pentru care descântec sau farmec anume? Se merge des la aceştia?)

17. Oamenii din sat au încredere sau se tem mai mult de aceştia decât de cei din satul lor? De ce?

18. Cât li se plăteşte celor din alte sate (în bani, alimente)?

19. Au aceştia rude în satul cercetat? Ştiu şi aceştia descântece sau farmece? Oamenii din sat au încredere sau se tem de ei? De ce?

20. Care sunt bolile de care se descântă în sat? (se merge pentru vindecare mai mult la medic, la moaşa satului sau la babele descântătoare din sat). Care sunt bolile de care se descântă mai des în sat?

21. Cum se descântă de fiecare boală? Ce anume are descântecul? *Observaţie*: se va nota pentru fiecare descântec în parte: ce vorbe se spun, de câte ori se spun. În ce se descântă (lapte, apă etc.)? Cu ce obiecte se descântă (fus, busuioc)? Ce semne se fac cu mâinile? În ce zile se descântă (marţi, vineri)? În ce timp al zilei (dimineaţa în zori de zi, seara, când se pişcă luna)? În ce loc? Se descântă mai mult vara, iarna etc.?

22. Se vor culege toate descântecele de la toţi cei care ştiu (ar trebui cercetat dacă nu cumva în fiecare casă se găseşte cineva care să ştie spune un descântec: de deochi, de exemplu. Descântecul va fi notat aşa cum se găseşte: chiar scurt şi fără sens, chiar numai câteva cuvinte, chiar numai procedeul, fără cuvinte). Se va culege acelaşi descântec din gura tuturor celor care îl ştiu (va fi totdeauna o diferenţă cât de mică de la unul la altul).

23. Este în sat vreo boală pentru care să se descânte în mai multe chipuri? Care? Fetele merg adeseori să-şi descânte de dragoste? Care este descântecul de dragoste socotit cel mai bun?

24. Este în sat vreun descântec care să se întrebuinţeze la mai multe boli (adică pentru vindecarea diferitelor boli? Să se

întrebuinţeze aceleaşi sau cam aceleaşi vorbe)? Care sunt bolile pentru care se întrebuinţează acelaşi descântec (ele vor fi indicate cu numele lor din sat: descântec de bubă rea, gâlci etc.).

[25. Preotul ca agent magic.]

B. VIAŢA ECONOMICĂ A GOSPODĂRIEI

I. *Animalele* („Norocul pe curte")

1. Credinţe şi rituri în legătură cu sănătatea fiecărui grup de animale:

a) boii, bivolii; b) oile, caprele; c) porcii; d) păsările; e) albinele; etc. f) strigoii de lapte: După ce se cunosc aceştia? Cum pot fi ei descoperiţi? Cum iau ei laptele de la vitele oamenilor? Mijloace de apărare sau de aducere înapoi a laptelui furat.

2. Credinţe şi rituri în legătură cu sănătatea animalelor în general: masluri, slujbe, leacuri, descântece etc. (Credinţe şi obiceiuri ale femeilor în legătură cu norocul oilor lor plecate la stână.)

II. *Munca*

1. Munca în gospodărie:

Zile cu interdicţii de muncă pentru femei (vinerea, miercurea etc.).

Credinţe şi rituri în legătură cu:

a) facerea pâinii; b) tăiatul păsărilor, porcilor; c) murături, conserve; d) torsul; e) ţesutul (diferitele momente: urzit, nevedit etc.). Ce este cămaşa (iia) ciumii?

2. Munca în grădină şi la câmp.

Credinţe şi rituri în legătură cu:

a) ceapa; b) ardeiul; c) castraveţii; d) cartofii; e) varza; f) pomii; g) grâul (semănat, secerat). Se face clacă în sat? Obiceiuri la clacă (cunună, buzdugan); h) porumbul; i) cânepa; etc.

3. Credinţe şi rituri în legătură cu munca la câmp în general:

a) zile bune şi zile rele de semănat; b) semne de primăvară, toamnă sau iarnă lungă; c) luni secetoase sau ploioase (calendarul cepei); d) semne de roadă bună; e) semne de ploaie, grindină. Interdicţii ca să nu bată piatra (să nu baţi merele până la Sân Pietru etc.). (Strigoi de ploi. Credinţe şi rituri în legătură cu aceştia. Cum procedează aceştia pentru a opri sau a aduce ploile);

f) strigoii de bucate (câmp): de grâu, de cânepă etc. Credinţe şi rituri în legătură cu aceştia.

4. Credinţe şi rituri în legătură cu instrumentele de muncă: furca, războiul de ţesut, coasa, plugul etc.

C. CASA: SEDIUL FAMILIEI ŞI AL MUNCII

I. *Casa propriu-zisă*

1. Locul de casă. Ce se întâmplă cu casa aşezată pe pământ spurcat, blestemat, pustiu (părăsit).

2. Construirea casei. Slujba dinainte de zidirea casei. Obiceiuri în legătură cu adusul lemnelor de construit din pădure.

Ce se face când se construieşte o casă, pentru ca să nu se dărâme zidurile sau să nu moară cineva? Se îngroapă ceva la temelia sau la pragul casei? De ce? Ce obiceiuri se cunosc la sfârşitul clădirii casei? Slujba de la sfârşitul clădirii casei (obiceiuri cu această ocazie). Poţi dormi în casă nouă înainte de această slujbă?

3. Geniile casei

Credinţe şi obiceiuri în legătură cu:

a) şarpele casei; b) ceasul casei; c) rândunelele; d) barza etc.

4. Gângănii şi animale necurate la casă:

a) păianjenul; b) greierele; c) şoarecii, şobolanii etc.

Ce obiceiuri se cunosc în sat pentru ca să scapi de aceştia.

5. Interiorul casei.

Credinţe şi obiceiuri în legătură cu:

a) pragul (se îngroapă ceva la prag? Când? De către cine? În ce scop); b) uşa (e bine să laşi noaptea uşa deschisă?); c) ferestrele; d) cuptorul (credinţe şi obiceiuri la zidirea lui); urloiul; e) focul din vatră (se vor căuta urme de cult al focului: cultul cărbunelui aprins, cenuşa, funinginea etc.).

6. Apărarea de foc a casei

(Există strigoi de foc? Credinţe şi rituri în legătură cu aceştia).

II. *Curtea*

1. Celelalte clădiri din curte

a) grajdul: credinţe şi rituri în legătură cu construirea acestuia (obiceiuri în legătură cu pragul şi uşa grajdului); b) fântâna: obiceiuri la construirea fântânei; c) poarta curţii; d) gardul.

2. Locuri bune şi locuri rele în curte. Sunt în curte locuri rele, pe care dacă te aşezi, rişti să fii pocit de măiestre, diavol sau alte spirite necurate? Care sunt?

Credinţe şi rituri în legătură cu:

a) streaşina casei şi a grajdului; b) şura; c) mijlocul curţii; d) grajdul.

3. Locuri bune şi locuri rele în împrejurimile mai apropiate sau mai depărtate de casă:

a) biserica; b) crucea; c) izvoarele sfinte; d) unghiurile, răspântiile; e) locurile pustii; f) bolovanii; g) râurile; h) podurile; i) locurile pe care s-au săvârşit omoruri; j) locurile unde sunt îngropaţi bani; k) lemnele fulgerate; l) locurile unde au jucat măiestrele etc.

ÎNDRUMĂRI BIBLIOGRAFICE

1. Pentru orientarea teoretică în aspectul primar magic al problemei noastre recomandăm următoarele lucrări:

H. HUBERT et MARCEL MAUSS: *Esquisse d'une théorie générale de la magie* („Année Sociologique", t. VII, 1902-1903), lucrările lui L.L. BRUHL (în special *La mentalité primitive*, Paris, 1925) şi ale lui FRAZER (în special lucrarea tradusă pe scurt în franţuzeşte: *Le Rameau d'or*), lucrarea lui R. MAUNIER: *Le Culte domestique en Kabylie. Mélanges de sociologie nord-africaine*, Paris, Alcan, 1930) şi studiile mele: *Credinţe şi rituri magico-domestice în satul Drăguş* (în *Monografia sociologică a satului Drăguş*, sub tipar) şi *L'agent magique dans le village de Cornova (Bessarabie)*, comunicare la al 12-lea Congres Internaţional de Sociologie de la Bruxelles, 1935 (publicată în „Archives pour la Science et la Réforme Sociales", *Mélanges D. Gusti*, 1936, p. 119-137).

2. Pentru orientarea în formele specifice pe care le îmbracă spiritualitatea noastră populară trebuie cercetată în amănunt întreaga colecţie de credinţe, superstiţii, descântece şi vrăji a Academiei Române (în special lucrarea lui ARTUR GOROVEI: *Descântecele Românilor*, Bucureşti 1931, ca şi toate lucrările lui S.Fl. MARIAN). Nu trebuie neglijate nici colecţiile particulare, mai cu seamă când ele au fost făcute înaintea investigaţiei tale într-o anumită regiune.

3. Pentru metoda de lucru pe teren recomandăm lucrările următoare: PIERRE BOGATYREW: *Actes magiques, rites et croyances en Russie Subcarpatique,* Paris 1929 (H. Champion), DOCHIA IOANOVICI: *Consideraţii statistice asupra vrăjitoriei în satul Runcu* („Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma Socială", an. X) şi articolele mele: *Cum descântă de întors Ana Dănilă din satul Şanţ* („Sociologie românească", 1936, nr. 5), *Frecvenţa formulei magice în satul Cornova* („Sociologie Românească", 1936, nr. 4) şi *Practica magică a descântatului de strâns în satul Cornova* („Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma Socială", an. X).

Nota editoarei: Am optat pentru titlul dat de Şt. (Cristescu-) Golopenţia în extrasul din *Îndrumări pentru monografiile sociologice* (Bucureşti, 1940, 13 p.). În arhiva personală a Şt.C. figurează: a) redactarea iniţială (3 p., format fişă), copia manuscrisă (2 p., format scrisoare) şi copia dactilografiată (2 p.) intitulată *Credinţe şi rituri domestice. Plan (rezumat)*; b) redactarea iniţială pe fişe numerotate separat pentru porţiunea introductivă şi chestionar (22 + 17 p.) şi c) copia dactilografiată a unei versiuni de lucru (numerotată cu cifre romane pentru partea introductivă şi cu cifre arabe pentru chestionar). Planul rezumat e reluat în întregime în textul publicat. În redactarea iniţială figurează însă o serie de elemente la care Şt.C. a renunţat. Acestea sunt următoarele.

A) La sfârşitul primului paragraf, frazele: „Atât unele, cât şi celălalt pot fi depăşite de cercetările viitoare, ale noastre sau ale altora. [Le şi] îl dăm spre a fi experimentat[e] şi eventual completat[e] (p. 1);

B) După primul enunţ al paragrafului 2: „Manifestările spirituale populare se exprimă fie în 1) creaţii (opere); poezia, cântecul, opera sculpturală, picturile etc.; [fie în] 2) obiceiuri (fapte, acte); 3) credinţe (idei)" (p. 1);

C) Opoziţia dintre punctele de vedere a) şi b) din paragraful 2 este, în textul iniţial, şi o opoziţie între privirea/înţelegerea *exterioară* şi cea *interioară* (p. 2);

D) După paragraful 2 urma un paragraf care a dispărut din textul final: „Socotim că, oricât de bune, studiile care privesc manifestările spirituale populare ca autonome, deci detaşate de prilejurile şi persoanele care le actualizaseră, transpun pe planul vieţii populare

– prea evident – preocupări străine de aceasta şi care caracterizează mai cu seamă pătura cultă, citadină. S-ar putea ca aceste studii să piardă întregul, ca şi specificul realităţii sociale săteşti, de dragul unor amănunte teoretice care nu-şi au rostul în cadrele fireşti de viaţă socială a satului" (p. 2-3);

E) La sfârşitul paragrafului 7, în imediata continuare a enunţului, figura în prima versiune: „... cu desăvârşire alta decât spiritualitatea citadină, ce poartă, în general oriunde, prea puţine din caracterele specifice ale unui neam, ea fiind, pretutindeni, mai cu seamă reflexul unor preocupări comune omenirii întregi într-un anumit stadiu cultural al ei" (p. 6);

F) În continuarea ultimei fraze a paragrafului 8, textul iniţial conţinea pasajul: „... şi, mai cu seamă, cele economice, care formează aspectul evident şi caracteristic al gospodăriei." (p. 7);

G) În paragraful, 12 formula iniţială „patima analizelor şi distincţiilor" a fost atenuată, trecând la „nevoia analizelor...";

H) După primul enunţ al paragrafului 13, figura în redactarea iniţială enunţul eliminat: „Magicul constituie stratul-matrice iniţial, culoarea de fond a acestei spiritualităţi." (p. 10);

I) La sfârşitul paragrafului 1 din secţiunea *Îndrumări metodice de lucru la teren* apărea pasajul, ulterior eliminat: „Dacă ancheta e de scurtă durată, te adresezi preotului sau învăţătorului, să-ţi recomande câteva persoane reprezentative pentru sat, cu care stai de vorbă. Dacă ancheta durează mai mult, poţi studia problema pe cât mai mulţi informatori." (p. 16);

J) În paragraful 2 al aceleiaşi secţiuni, în enunţul 4, după „spiritualitatea satului", apărea paranteza „(uneori chiar a regiunii)" (p. 17), omisă din textul final;

K) La sfârşitul aceluiaşi paragraf, redactarea iniţială conţinea pasajul: „O atare cercetare ne-a prilejuit nouă o analiză sociologică a rolului agentului magic în viaţa spirituală a satului basarabean Cornova (comunicare la Congresul Internaţional de Sociologie ţinut la Bruxelles în 1935, *L'agent magique dans le village de Cornova*, publicată în *Mélanges D. Gusti*, 1936, p. 119-137)." (p. 17);

L) La începutul redactării pe fişe a chestionarului (p. 1, dreapta sus), Şt.C. notase: „Gemenii" şi „Preotul ca agent magic". Am

inserat în chestionar, între croşete, fiecare dintre cele două probleme (vezi III./24/ şi V./25/).

M) Sub A.I., după „superioritatea bărbatului asupra femeii", apărea paranteza „(sau invers?)", pe care am reintrodus-o în text, între croşete.

În copia dactilografiată de lucru figurau elemente dispărute din versiunea finală sub III.1. Am reintrodus în text, între croşete, un pasaj care ni s-a părut important (S.G.).

Cuprins